

LATVIJAS REPUBLIKAS AUGSTĀKĀS TIESAS

BILETENS

NR.13 / 2016 OKTOBRIS

TIESLIETU
PADOMES
INFORMĀCIJALATVIJAS
TIESNEŠU
KONFERENCE
13.05.2016.PIEREDZE:
KOMANDĒJUMU
INFORMĀCIJA
UN ATZIŅASTIESĪBDOMAS:
PRIEKŠLASĪJUMI,
PUBLIKĀCIJAS

Augstākā tiesa kopš šā gada jūnija īsteno projektu „Augstākās tiesas kā tiesību sistēmu efektivitātes garants Eiropas Savienībā”.

Projektu finansē Eiropas Komisijas Tieslietu ģenerāldirektorāts.

PROJEKTA MĒRĶI:

- Palielināt Augstākās tiesas administratīvo kapacitāti
- Uzlabot darba organizāciju tiesā
- Palielināt tiesas darba caurspīdīgumu un vairo cilvēku uzticēšanos tiesas darbam

Supreme Courts as guarantee for effectiveness of judicial systems

Augstākās tiesas kā tiesību sistēmu efektivitātes garants Eiropas Savienībā

This project is co-funded by the European Union

Projekta darba grupas pirmā sanāksme Latvijā 12.jūlijā.

Pirmajā rindā Lietuvas Augstākās tiesas priekšsēdētāja padomnieks *Aurimas Brazdeikis*, projekta vadītājs – Latvijas Augstākās tiesas Dokumentu pārvaldības nodaļas vadītājs *Jānis Supe*, Administrācijas vadītāja *Sandra Lapiņa*, Ļubļanas universitātes profesors *Grega Strban*, Spānijas Augstākās tiesas Goda tiesnesis *Jose Angel Folguera Crespo* un Latvijas Augstākās tiesas padomniece *Solvita Harbaceviča*, otrajā rindā – Ungārijas Augstākās tiesas zinātniskais padomnieks *Balint Berkes* un Lietuvas Augstākās tiesas priekšsēdētāja konsultante *Dovile Bružaite*

Projekta laikā tiks analizēta ES valstu Augstāko tiesu darbība četrās jomās:

- zinātniski analītisko nodaļu darbība;
- vispārējā tiesas darba organizācija ar mērķi paātrināt lietu izskatīšanas termiņus;
- komunikācija ar sabiedrību;
- Tieslietu padomju darbība.

Tiks apkopota Augstāko tiesu labā prakse un izdota Rokasgrāmata Augstāko tiesu darba organizācijā, tiesas darbinieki piedalīsies mācību vizītēs Lietuvas, Spānijas un Ungārijas Augstākajās tiesās un Eiropas Savienības Tiesā. 2017.gada aprīlī Rīgā notiks starptautiska projekta noslēguma konference.

Projektu vada

Latvijas Augstākā tiesa, tajā piedalās arī Lietuvas, Spānijas un Ungārijas Augstākās tiesas un Antverpenes (Beļģija) un Ļubļanas (Slovēnija) Universitātes.

LATVIJAS TIESNEŠU KONFERENCE 2016.GADA 13.MAIJĀ

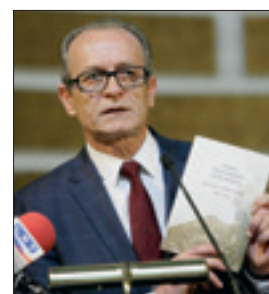

Konferences vadītājs Rīgas apgabaltiesas tiesnesis Juris Stukāns un sekretāre Rīgas pilsētas Ziemeļu rajona tiesas tiesnese Sanita Strakša

Tiesnešu konference uzklausa Tiesnešu ētikas komisijas kandidātus

Pirmajā rindā (no kreisās) vieslektore no ASV profesore Džeina Kērtlija, Tiesnešu ētikas komisijas locekles Dzintra Balta, Anīta Kovaļevska, Iveta Andžāne

Tieslietu ministrs uzteic Tiesnešu ētikas komisiju un tās atziņu apkopojumu grāmatā

Augstākās tiesas tiesnese Jautrīte Briede un Valsts prezidenta padomnieks Jānis Pleps

Tieslietu ministrs Dzintars Rasnačs, tieslietu ministra ārštata padomnieks Linards Muciņš, Satversmes tiesas priekšsēdētājs Aldis Laviņš, LU Juridiskās tālākizglītības un profesionālās pilnveides centra vadītāja Kristīne Strada-Rozenberga

BILETENS Nr.13 2016. gada oktobris

ISSN 1691-810X

Izdevējs
**LATVIJAS REPUBLIKAS
AUGSTĀKĀ TIESA**
Brīvības bulvāris 36, Rīgā, LV-1511

Sagatavoja
Augstākās tiesas Administrācija
Redkolēģija
Edite Vernuša, Pēteris Dzalbe,
Veronika Krūmiņa
Redaktore Rasma Zvejniece

Foto: Augstākā tiesa (G.Ārgale, B.Kataja),
B.Koļesņikovs, Tiesu administrācija

Iespiests
SIA Dardedze hologrāfija

Metiens 300 eks. Rīga, 2016

SATURS

I AUGSTĀKĀS TIESAS INFORMĀCIJA	2
Augstākās tiesas plēnuma lēmumi	2
Aktualitātes	2
Ārzemju viesi Augstākajā tiesā	4
II TIESLIETU PADOMES INFORMĀCIJA	7
Informācija	7
Tieslietu padomes lēmumi tiesu sistēmai konceptuālos jautājumos	10
Tiesnešu pašpārvaldes institūcijas	14
III PIEREDZE: KOMANDĒJUMU INFORMĀCIJA UN ATZIŅAS	15
Informē tiesneši Jautrīte BRIEDE, Veronika KRŪMIŅA, Jānis NEIMANIS, Zane PĒTERSONE, Marianna TERJUHANA, Rudīte VIDUŠA, tiesas darbinieks Rihards GULBIS	15
Tiekas Eiropas un Ķīnas augstāko tiesu priekšsēdētāji	21
Praktiskā darbā iepazīst Lietuvas Augstākās tiesas Pētniecisko departamentu	22
IV TIESĪBDOMAS: PRIEKŠLASĪJUMI, PUBLIKĀCIJAS	23
Pēteris OPINCĀNS, Janis BAUMANIS. Nodoms kukuļdošanā	23
Jānis NEIMANIS. Tiesneša tiesas runa	26
Jānis NEIMANIS. Tiesiskā atbildība un tiesību piemērotāji	27
Anita ZIKMANE. Tiesība uz taisnīgu tiesu: vienveidība tiesību normu piemērošanā	29
Aija BRANTA. Kriminālsodu politika	30
Gatis BĀRDIŅŠ. Dialoga loma tiesas spriešanā	34
Solvita HARBACEVIČA. Eiropas integrācijas process un Latvijas tiesību sistēmas transformācija	36
V LATVIJAS TIESNEŠU KONFERENCE	42
Atklāšanas uzrunas: Ivars BIČKOVIČS, Dzintars RASNAČS, Kristīne STRADA-ROZENBERGA	43
Priekšlasījumi	
Džeina KĒRTLĪJA. Kāpēc mēs nevaram būt draugi?	46
Kā tiesnešiem ētiski izmantot sociālos un tradicionālos medijus	
Aivita PUTNIŅA, Signe MEŽINSKA. Tiesu ētiskais regulējums Latvijā: astoņu gadu pieredzes analīze	48
Sanita OSIPOVA. Tiesneša ētika. Komunikācijas ētikas dimensija: nodotās informācijas skaidrība	55
Tiesnešu ētikas komisijas darba pieredze un nākotnes izaicinājumi	
Dzintra BALTA. Pēctecība: tiesnešu kompetences, komunikācija, amata ierobežojumi un citi turpināmie jautājumi	60
Marika SENKĀNE. Aktualizētie jautājumi par tiesneša atstāšanās no lietas izskatīšanas	61
Visvaldis SPRUDZĀNS. Ceļavārdi nākamajai Tiesnešu ētikas komisijai	63
Tiesnešu ētikas komisijas locekļu kandidātu uzstāšanās	64
Tiesnešu ētikas komisijas atziņas apkopotās grāmatā	69
Tiesību nozaru aktualitātes	
Aigars STRUPIŠS. Aktuālie tiesību jautājumi Civillietu departamenta nolēmumos	71
Jānis BAUMANIS. Krimināltiesību un kriminālprocesa tiesību jaunrades aktualitātes kriminoloģijas un citu krimināltiesisko zinātņu mijiedarbības aspektā	76
Veronika KRŪMIŅA. Administratīvo tiesību aktualitātes	78
Tiesnešu konferenču lēmumi	81
VI TIESĪBU PRAKSE	82
Skaidrojumi	82
Judikatūras maiņa	85
Tiesu prakses apkopojumi	88
Vēsturisks ieskats Senāta spriedumu biroja darbībā	93
Juridiskā literatūra	95
Noderīgas saites	96

I AUGSTĀKĀS TIESAS INFORMĀCIJA

AUGSTĀKĀS TIESAS PLĒNUMA LĒMUMI

LATVIJAS REPUBLIKAS AUGSTĀKĀS TIESAS PLĒNUMA LĒMUMS NR.1

2016.gada 22.aprīli

Par Kriminālietu departamenta priekšsēdētāja ievēlēšanu

Augstākās tiesas plēnums, pamatojoties uz likuma „Par tiesu varu” 44.panta otro daļu, nolēma:

- ievēlēt Pēteri Dzalbi par Kriminālietu departamenta priekšsēdētāju.

Priekšsēdētājs I.Bičkovičs
Plēnuma sekretāre I.Garda

LATVIJAS REPUBLIKAS AUGSTĀKĀS TIESAS PLĒNUMA LĒMUMS NR.2

2016.gada 22.aprīli

Par Disciplinārtiesas locekļa ievēlēšanu

Augstākās tiesas plēnums, pamatojoties uz likuma „Par tiesu varu” 48.¹ pantu, 49.panta astoto daļu, nolēma:

- ievēlēt Vēsmu Kaksti par Disciplinārtiesas locekli.

Priekšsēdētājs I.Bičkovičs
Plēnuma sekretāre I.Garda

JAUNI TIESNEŠI AUGSTĀKĀS TIESAS DEPARTAMENTOS

5.maijā Saeima par Augstākās tiesas tiesnesi apstiprināja DZINTRU AMERIKU, vienlaikus atbrīvojot viņu no Administratīvās apgabaltiesas tiesneša amata. Dzintra Amerika, piesakot konkursā savu kandidatūru Augstākās tiesas tiesneša amatam, pretendēja uz Administratīvo lietu departamenta tiesneša amatu. Kopš 2015.gada septembra

viņa pildīja tiesneša amata pienākumus vakances laikā šajā departamentā. Savukārt Tieslietu padome 17.oktobrī pieņēma lēmumu pārcelt Civillietu tiesu palātas tiesnesi INTARU BISTERU Augstākās tiesas Civillietu departamenta tiesneša amatā. Viņš departamenta tiesneša pienākumus vakances laikā pildīja kopš 2015.gada maija.

MEDIJU DIENĀ ŽURNĀLISTIEM PREZENTĒ TIESU KOMUNIKĀCIJAS STRATĒGIJU

13.aprīli Augstākā tiesa sadarbībā ar Tieslietu padomi organizēja Mediju dienu, kurā aicināja piedalīties Latvijas plašsaziņas līdzekļu pārstāvjus, kas atspoguļo

Dzintra Balta. Savukārt Mediju dienas otrajā daļā Augstākās tiesas Kriminālietu departamenta tiesnese Aija Branta runāja par sodu politiku kriminālietās.

ar tieslietām saistītus jautājumus. Augstākās tiesas priekšsēdētājs Ivars Bičkovičs uzsvēra, ka, izprotot mediju lomu informācijas sniegšanā un sabiedrības viedokļa veidošanā, Augstākā tiesa jau trešo gadu organizē tikšanos ar žurnālistiem, sniedzot informāciju, kas medijiem var noderēt darbā ar tiesām.

Žurnālisti tika iepazīstināti ar tiesu komunikācijas stratēģiju, kuras mērķis ir sekmēt tiesu un mediju efektīvāku sadarbību. Tā kā komunikācijas stratēģiju Tieslietu padome izstrādāja sadarbībā ar Tiesnešu ētikas komisiju, Mediju dienā žurnālistiem to prezentēja Tiesnešu ētikas komisijas priekšsēdētāja vietniece, Rīgas apgabaltiesas priekšsēdētājas vietniece

JAUNIE TIESNEŠI UN AMATA KANDIDĀTI TIEKAS AR AUGSTĀKĀS TIESAS PRIEKŠSĒDĒTĀJU UN MĀCĀS VADĪT TIESAS PROCESU

Izspēlējot improvizētu tiesas procesu un pēc tam to skatot videoierakstā, jaunie tiesneši analizēja ne tikai procesa vadības tehniku saskaņā ar procesuālajiem likumiem, bet arī saskarsmes prasmes un savas emocijas tiesas procesā. Viņu padomdevējas bija Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta priekšsēdētāja Veronika Krūmiņa un Rīgas apgabaltiesas tiesnese Dzintra Balta

Tiesneša amata kandidāti un jaunie tiesneši, kas mācās Tiesnešu mācību centra jauno tiesnešu kursā, 23.septembrī tikās ar Augstākās tiesas priekšsēdētāju un iepazinās ar Augstākās tiesas un Latvijas tiesu sistēmas vēsturi.

Ivars Bičkovičs, tiekoties ar jaunajiem tiesnešiem, pārrunāja aktualitātes, kas saistītas ar tiesu sistēmas reformām, un dalījās redzējumā par Tieslietu padomes līdzšinējo darbu un iespējamo padomes funkciju un lomas paplašināšanu. Kā rokasgrāmatu, sākot tiesneša darba gaitas, Augstākās tiesas priekšsēdētājs jaunajiem tiesnešiem dāvināja Tiesnešu ētikas komisijas atziņu krājumu un atgādināja par tiesneša amata ētikas standartiem ne tikai tiesas spriešanā, bet arī ārpus tiesas nama. Priekšsēdētājs jaunajiem kolēģiem vēlēja ne tikai izprast un ievērot šos standartus, bet arī būt aktīviem, gan diskutējot par

problēmām, kas aktuālas tiesnešiem, gan iesaistoties tiesnešu pašpārvaldes institūciju un profesionālo organizāciju darbā.

Tiesnešu mācību centrs tiesnešu amata kandidātiem un jaunajiem tiesnešiem no Liepājas, Cēsu, Aizkraukles, Rīgas rajona un Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesām organizējis mācību kursu, kurā tiek stiprinātas tiesnešu juridiskās zināšanas un attīstītas tiesneša amatam nepieciešamās prasmes. Tā ietvaros Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta priekšsēdētāja Veronika Krūmiņa vadīja praktiskas nodarbības tiesas procesa vadībā un lekciju par nolēmumu rakstīšanu un juridisko valodu, savukārt Judikatūras un zinātniski analītiskās nodaļas vadītāja Anita Zikmane mācīja Eiropas Savienības Tiesas spriedumu meklēšanu dažādās datubāzēs.

TIKŠANĀS AR EIROPAS CILVĒKTIESĪBU TIESAS TIESNESI MĀRTIŅU MITU

Turpinot tradīciju ik gadu tikties ar Eiropas Cilvēktiesību tiesas tiesnesi no Latvijas, Augstākā tiesa uz tikšanos 26.maijā aicināja Mārtiņu Mitu. Viņam šī bija pirmā vizīte Augstākajā tiesā ECT tiesneša statusā.

Mārtiņš Mits dalījās informācijā par diviem jautājumu lokiem – pirmkārt, par procesu efektivizēšanu Eiropas Cilvēktiesību tiesā, lai mazinātu lietu uzkrājumu, otrkārt – par Latvijas lietām tiesu darba aspektā. Būtiskus trūkumus tiesu darbā ECT nekonstatē, tiesnesis vērsa uzmanību vien uz atsevišķiem problēmu jautājumiem. Lielākoties tie atziti krimināllietās saistībā ar cilvēktiesībām operatīvo darbību laikā, personas aizturēšanu kratišanas laikā, tiesas objektivitāti tiesas sastāvu veidošanā.

Gan Augstākās tiesas priekšsēdētājs Ivars Bičkovičs, gan ECT tiesnesis Mārtiņš Mits tikšanās laikā norādīja, ka šādas tiešas Augstākās tiesas tiesnešu sarunas ar ECT tiesnesi ir praktiskas un noderīgas un organizējamas arī turpmāk.

ĀRZEMJU VIESI AUGSTĀKAJĀ TIESĀ

Vasaras skolu programmu ietvaros Augstāko tiesu apmeklēja jurisprudences studenti no Mykolas Romeris universitātes, Tallinas Tehnoloģiju universitātes, Turku Ekonomikas un biznesa vadības skolas un Biznesa augstskolas *Turība*, kā arī Humbolta universitātes un Latvijas Universitātes

Austrijas tiesnešu un prokuroru grupa, kas informācijas un pieredzes apmaiņas nolūkā iepazīnās ar Baltijas valstu tiesu sistēmām, 19.septembrī Augstākajā tiesā tikās ar departamentu priekšsēdētājiem un Administrācijas vadītāju

Maķedonijas pārstāvis Eiropas Cilvēktiesību tiesā Kostadīns Bogdanovs un viņa biroja darbinieki 6.septembrī tikās ar Judikatūras un zinātniski analītiskās nodaļas vadītāju Anitu Zikmani, tiesnesēm Jautrīti Briedi, Aiju Brantu, Mariku Senkāni un zinātniski analītisko padomnieku Rihardu Gulbi

Vizītes laikā Latvijā Londonas Karaliskās koledžas profesors, bijušais Eiropas Savienības Tiesas ģenerāladvokāts, Karalienes padomnieks sers Frensis Džeikobs un Latvijas Tiesību institūta direktors Edijs Poga 1.jūlijā tikās ar Augstākās tiesas tiesnešiem Mariku Senkāni, Normundu Salenieku, Andri Guļānu un Judikatūras un zinātniski analītiskās nodaļas vadītāju Anitu Zikmani. Profesors Augstākajai tiesai dāvināja savu grāmatu „Likumu suverenitāte: Eiropas ceļš”

Lai izprastu Augstākās tiesas lomu cilvēktiesību nodrošināšanā kriminālprocesos, Eiropas Savienības projekta „Tiesiskuma stiprināšana Kirgizstānā” ietvaros grupa Kirgizstānas prokuru 15.jūnijā Augstākajā tiesā tikās ar Krimināllietu departamenta zinātniski analītisko padomnieku Jāni Baumani

Augstākās tiesas priekšsēdētājs Ivars Bičkovičs ar Ukrainas Augstākās tiesas tiesnešiem Viktoru Marinčenko, Bogdanu Pošvu un Anatoliju Jemecu, kuru pieredzes vizīti Latvijā 16.–18.maijā organizēja Latvijas Augstākā tiesa

Jordānijas Hašimītu Karalistes tieslietu nozares pārstāvjus, kas ES projekta ietvaros 18.maijā apmeklēja arī Augstāko tiesu, ar tiesas funkcijām un labu pārvaldību iepazīstināja Administrācijas vadītāja Sandra Lapiņa un Judikatūras un zinātniski analītiskās nodaļas vadītāja Anita Zikmane

Piedaloties Ziemeļvalstu un Baltijas valstu mobilitātes programmas projektā, Civillietu departamenta pārstāvji pārngad pieredzes apmaiņas braucienā Dānijā apmeklēja vairākas tiesas, tostarp Frederiksbergas tiesu. 14.aprīlī šīs tiesas delegācija priekšsēdētāja Torbena Goldina vadībā viesojās Latvijas Augstākajā tiesā

II

TIESLIETU PADOMES INFORMĀCIJA

TIESLIETU PADOME

TIESLIETU PADOME SNIEGS PIETEIKUMU SATVERSMES TIESĀ PAR TIESNEŠU UN PROKURORU ATALGOJUMA SISTĒMAS NEATBILSTĪBU SATVERSMEI

Tieslietu padome vērsīsies Satversmes tiesā ar pieteikumu par Valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu un darbinieku atlīdzības likumā noteiktās tiesnešu un prokuroru atalgojuma sistēmas neatbilstību Satversmei. Tieslietu padome uzskata, ka vienotās atlīdzības sistēmas līdzsvars ir izjaukts ar vairākkārtējiem grozījumiem Valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu un darbinieku atlīdzības likumā, un Satversmes tiesas sniegtais izvērtējums būs vērā ņemams arguments atalgojuma sistēmas sakārtošanai ne tikai attiecībā uz tiesnešiem un prokuroriem, bet arī plašākā valsts pārvaldes tvērumā.

Jautājumu Tieslietu padome 17.oktobra sēdē skatīja pēc Latvijas Administratīvo tiesnešu biedrības priekšlikuma, ko atbalstīja arī Latvijas tiesnešu biedrība. Administratīvo tiesnešu biedrība norāda, ka ar Valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu un darbinieku atlīdzības likuma 6.¹panta pirmo daļu noteiktais tiesneša atalgojums jau ilgstoši neatbilst tiesneša

statusam Latvijas tiesiskajā iekārtā – valsts varas orgānu konstitucionālajai nozīmei. Iekļaujot tiesnešus vienotajā atalgojuma sistēmā, tiesnešu mēnešalga tiek pielīdzināta valsts tiešās pārvaldes iestādes augsti kvalificēta jurista mēnešalgai ar attiecīgu koeficientu. Līdzsvars tika izjaukts, kad tika atcelti ierobežojumi piemaksu un prēmiju izmaksai valsts pārvaldes darbiniekiem, bet tiesnešiem šādas tiesības liedzot. Tā rezultātā par līdzvērtīgām uzskatītās algas tiesnešiem kļuva pat par 50% zemākas nekā algas izpildvarā. Šobrīd šo neatbilstību vēl būtiskāku padara likumā noteiktais izņēmums attiecībā uz Valsts ieņēmumu dienestu, piemērojot īpašu koeficientu šā dienesta amatpersonām un ierēdņiem.

Tieslietu padome sniegs pieteikumu Satversmes tiesā par Valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu un darbinieku atlīdzības likuma 4.panta devītās daļas un 6.¹panta pirmās daļas neatbilstību Satversmes 107.pantam.

IEPAZĪSTAS AR TIESLIETU PADOMJU DARBA PIEREDZI

Augstākās tiesas Judikatūras un zinātniski analitiskās nodaļas padomniece Tieslietu padomes jautājumos Dace Šulmane jūnijā piedalījās Eiropas Tieslietu padomju asociācijas (ENCJ) organizētajā dalībvalstu Tieslietu padomju darbinieku seminārā Briselē. Seminārā piedalījās pārstāvji no 14 dalībvalstīm.

ENCJ sekretariāta darbinieces tuvāk skaidroja ENCJ darbības mērķus un faktisko darba koordinēšanu un finansējuma jautājumus. Piemēram, ENCJ budžets nākotnē (no 2018.gada) ir atkarīgs no projekta apstiprināšanas Eiropas Komisijā. Tas rada bažas par organizācijas nākotni.

Seminārā uzstājās pārstāvji no Eiropas Komisijas, izsakot dalībvalstīm pateicību par piedalīšanos aptaujas par tiesnešu neatkarību izplatīšanā. EK šādu aptauju plāno arī turpmāk iekļaut *EU Justice Scoreboard* apkopojumā. Secināts, ka vairākas dalībvalstis savu komunikāciju ar EK un *EU Justice Scoreboard* apkopotājiem veidojušas nekoordinēti, neiekļaujot pārstāvjus no Tieslietu padomēm, kā arī neinformējot par Eiropas Komisijā diskutēto. Atsevišķa prezentācija tika veltīta EK izsludinātajiem projektu konkursiem.

Savukārt septembrī Dace Šulmane piedalījās starptautiskā konferencē „Jurisprudence Centrālajā un Austrumeiropā”, kas notika Lietuvā, Mikola Romeris universitātē, kurā plaši skatītas reģiona aktualitātes un tiesību attīstība kopumā. Latvijas pārstāve sniedza priekšlasījumu „Pieeja tiesai un tiesu efektivitāte. Jaunākā attīstība Latvijā.”

Dace Šulmane arī apmeklēja Lietuvas Tiesu administrāciju, lai iepazītos ar aktuālāko informāciju par lietu sadales principiem Lietuvas tiesās, kā arī slodzes izlīdzināšanas instrumentiem. Apsprieš arī *EU Justice Scoreboard* rādītāji, kā arī tiesnešu ētikas un disciplinārlietu komisijas sastāvs, darbības aktualitātes un rezultāti.

Lietuvas Tiesu administrācija sniedza vērtīgu statistiku un praktisko informāciju par tiesu noslodzi valstī, kā arī deva piemērus no tiesu prakses, lai ilustrētu aktualitātes. Piemēram, administratīvās tiesas pēdējos pāris gados bijušas pārslogotas ar ierēdņu masveidīgām prasībām par atalgojuma samazināšanu krīzes laikā. 2015.gadā bijuši 4000 pieteikumi šajās lietās. Šā gada vasarā pieņemti grozījumi procesa likumos, lai varētu šādas lietas apvienot.

TIESLIETU PADOME TIEKAS AR TIESISKĀS VIDES PILNVEIDES KOMISIJU

Valsts prezidenta izveidotā Tiesiskās vides pilnveides komisija maijā publiskoja ziņojumu par Tieslietu padomes darba pilnveidošanu. 13.jūnijā komisijas priekšsēdētājs Aivars Endziņš un locekļi Anita Rodiņa, Inga Vilka un Valts Kalniņš ziņojumu prezentēja Tieslietu padomei. Iepazīstoties ar Tiesiskās vides pilnveides komisijas pētījumu un uzklusot ziņojuma prezentāciju, Tieslietu padome bija vienprātis, ka nepieciešams stiprināt padomes pilnvaras, sastāvu un pārvaldību, lai Tieslietu padome spētu būtiski ietekmēt tiesu sistēmas attīstību un tai būtu noteicošā loma tiesu sistēmas politikas un stratēģijas izstrādē. Komisija, analizējot Tieslietu padomes darbību, uzmanība vērsusi trīs jautājumu virzienos – par Tieslietu padomes kompetenci, padomes sastāvu un Tieslietu padomes pārvaldību. Viens no būtiskākajiem priekšlikumiem ir Tieslietu padomes kompetences paplašināšana, nodotot tās pārziņā visus tiesnešu karjeras jautājumus, Saeimai atstājot tikai Satversmē noteikto tiesību apstiprināt tiesnesi amatā vienreiz – karjeras sākumā. Komisijas ieskatā, tiesnešu karjeras jautājumu iekļaušana Tieslietu padomes kompetencē mazinātu izpildvaras un likumdevēja varas ietekmi uz tiesnešu profesionālo izaugsmi un tiesu varu kopumā. Otrs būtisks priekšlikums – Tieslietu padomes kapacitātes stiprināšana, pirmkārt, ar sastāva izmaiņām, otrkārt, ar finansējumu. Komisija uzskata, ka pašreizējais modelis,

kad *ex officio* locekļa statuss padomes sastāvā ir arī politiķiem – tieslietu ministram un Saeimas Juridiskās komisijas priekšsēdētājam – ir pretrunā ar Eiropas Tiesnešu konsultatīvās padomes rekomendācijām. Diskusijas bijušas arī par Satversmes tiesas priekšsēdētāja nepieciešamību Tieslietu padomes sastāvā. Vienlaikus komisija rosina apsvērt iespēju padomes sastāvā kā pilntiesīgus locekļus iekļaut sabiedrības pārstāvjus.

Jautājumā par tiesu budžetu komisija norādījusi uz nepieciešamību noteikt Tieslietu padomes noteicošo lomu tiesu budžetu veidošanā, kā arī Tieslietu padomes pastāvīga budžeta nodalīšanu. Komisija uzskata, ka, paplašinot Tieslietu padomes funkcijas, nepieciešams paredzēt ievērojami lielāku Tieslietu padomes locekļu iesaisti tās darbā, atslogojot viņus no pamatdarba, un vēlētajiem locekļiem paredzot atlīdzību. Attiecīgi nepieciešama arī mērķtiecīga padomes darbības plānošana un moderna, efektīva darba organizācija.

Noslēdzot Tieslietu padomes un Tiesiskās vides pilnveides komisijas tikšanos, vienprātīgs bija secinājums, ka Tieslietu padomei jāklūst par neatkarīgu un koleģiālu tiesu varu pārstāvošu institūciju, kam ir reālas iespējas uzlabot tiesu sistēmas darbību. Tieslietu padome atzinīgi novērtēja Tiesiskās vides pilnveides komisijas darbu un izstrādātos priekšlikumus un apliecināja gatavību iesaistīties turpmākās diskusijās un darbības priekšlikumu realizēšanā.

EIROPAS PADOMES EKSPERTI VEIKS LATVIJAS TIESLIETU SISTĒMAS NOVĒRTĒJUMU

Eiropas Padomes Tieslietu efektivizācijas komisijas (CEPEJ) plenārsēdē, kas no 29.jūnija līdz 2.jūlijam notika Strasbūrā, atsaucoties Latvijas Tieslietu ministrijas un Tiesu administrācijas lūgumam, nolemts realizēt sadarbību Latvijas tieslietu sistēmas novērtēšanā.

Augstākās tiesas tiesnese Aija Branta, kas ir Latvijas pārstāve CEPEJ, plenārsēdē klātesošos iepazīstināja ar projekta „Justīcija – attīstībai” ietvaros plānoto.

Plānots izstrādāt visaptverošu Latvijas tieslietu sistēmas novērtējumu, kas būs pamats turpmākām reformām un citiem tieslietu sistēmas pilnveidošanas pasākumiem.

Uzsvars galvenokārt tiek likts uz procesu tiesā, līdz ar to primāri tiks vērtēts tiesu iestāžu darbs. Vienlaikus paredzēta arī izmeklēšanas un prokuratūras iestāžu iesaiste.

Eiropas Padomes eksperti novērtējuma izstrādē tiek iesaistīti, lai nodrošinātu Latvijas tieslietu sistēmas izvērtēšanu Eiropas Savienības līmenī. Novērtējums atspoguļos neatkarīgu analīzi par Latvijas tiesu sistēmas darbību kopumā, kā arī rekomendācijas tās pilnveidošanai un modernizācijai.

CEPEJ plenārsēdes lielākā daļa bija veltīta Tieslietu sistēmu 2014.–2016.gada izvērtējuma sagatavošanai.

PRIORITĀTE – TIESU DARBINIEKU ATALGOJUMS

Tiesu darbinieku mēnešalgu paaugstināšana ir svarīgākā prioritāte 2017.–2019.gadā, kam finansējums valsts budžetā prasīts gan rajonu (pilsētu) un apgabaltiesu, gan Augstākās tiesas jaunajās politikas iniciatīvās. Tieslietu padomes 23.maija sēdē apstiprinātās politikas iniciatīvas paredz pakāpenisku darbinieku algu paaugstinājumu, lai pēc trim gadiem tās sasniegtu valsts vienotajā atalgojuma sistēmā noteikto maksimālo amatalgu konkrētajai mēnešalgu grupai. Šobrīd tiesu darbinieku atalgojums ir 47–65% no maksimāli iespējamās mēnešalgas.

Otrā prioritāte, kam tika prasīts valsts budžeta finansējums, ir tiesnešu un prokuroru atalgojuma palielināšana, lai līdzsvarotu tiesnešu un prokuroru atalgojumu ar valsts ierēdņu atalgojumu.

Tieslietu ministrijas sagatavotajās politikas iniciatīvās rajonu (pilsētu) tiesām un apgabaltiesām bija iekļautas arī tādas prioritātes kā tiesu fiziskās apsardzes nodrošināšana un Rīgas tiesu apgabala tiesu arhīvu centralizācija. Savukārt Augstākās tiesas prioritātes bija arī Tieslietu padomes un Judikatūras un zinātniski analītiskās nodaļas kapacitātes stiprināšana, Slepēnības režīma nodrošināšanas nodaļas darba finansēšana, Augstākās tiesas dokumentu pārvaldības sistēmas pilnveidošana elektronisko dokumentu aprītei, Latvijas Senāta 100-gades pasākumi, Augstākās tiesas mājaslapas funkcionalitātes audits un Augstākās tiesas nolēmumu krājuma izdošana.

Ministru kabinets Tieslietu padomes atbalstītās jaunās politikas iniciatīvas akceptējis tikai daļēji.

PAR INVESTORU UN UZŅĒMĒJU VĒRTĒJUMU TIESU SISTĒMAI UN TIESISKUMAM LATVIJĀ

Rīgas Ekonomikas augstskolas docents un Ilgtspējīga biznesa centra direktors Arnis Sauka 24.aprīļa sēdē Tieslietu padomi iepazīstināja ar pētījumu par uzņēmēju vērtējumu Latvijas tiesu sistēmai. Pētījums veikts, sadarbojoties Rīgas Ekonomikas augstskolai un Tieslietu ministrijai, un tā mērķis bija noskaidrot arī galvenos uzņēmēju vērtējumu ietekmējošos faktoros. Tie ir tiesu spriedumu kvalitāte, civillietu izskatīšanas termiņi, tiesu sniegtie pakalpojumi un korupcijas pazīmes tiesu darbā.

No visām tieslietu sistēmas kvalitāti ietekmējošajām komponentēm salīdzinoši visaugstāk uzņēmēji vērtē tiesu sniegtos pakalpojumus, tai skaitā kanceleju darbu, personāla attieksmi un tiesas sēžu zāļu aprīkojumu. Tajā pašā laikā Tieslietu padome atzina, ka padziļināti jāpēta un jāanalizē korupcijas uztveri veidojošie faktori, jo aptuveni 16% no aptaujātajiem uzņēmējiem atzina, ka, esot lietas dalībnieki, tiesā ir saskārušies ar korupcijas pazīmēm. Kopumā uzņēmēji Latvijas tieslietu sistēmas kvalitāti vērtē

viduvēji – vidējais vērtējums ir 2,57 piecu punktu sistēmā. Uz sarunu bija aicināti arī Ārvalstu investoru padomes izpilddirektors Ģirts Greiškalns un Tiesu efektivitātes un investīciju drošības un aizsardzības darba grupas vadītājs Māris Vainovskis. Viņi norādīja – ja pirms pieciem gadiem ārvalstu investori kā galveno problēmu redzēja tieši Latvijas tiesu sistēmas neefektivitāti, tad šobrīd tie pauž bažas par tiesiskumu plašākā nozīmē – kā likuma spēku, ietverot arī citas tiesu sistēmai piederīgas institūcijas, kā arī institūcijas, kas nav tiesu sistēmai piederīgas, bet saistāmas ar uzraudzību pār likumu, piemēram, Valsts ieņēmumu dienestu. Tieslietu padome norādīja, ka būtu svarīgi nodalīt tiesu sistēmas atbildības jautājumus no citu institūciju un valsts atbildības par tiesiskuma nostiprināšanu valstī kopumā. Visu negatīvo reducējot uz tiesu sistēmu, tiek maldināta sabiedrība un negatīvi ietekmēta tiesu autoritāte, kas nesekmē uzņēmēju un investoru uzticēšanos Latvijas tiesu sistēmai.

EIROPAS TIESLIETU PADOMJU VADĪTĀJI SPRIEŽ PAR TIESLIETU NĀKOTNI EIROPĀ

Tieslietu padomes priekšsēdētājs Ivars Bičkovičs un padomniece Dace Šulmane jūnijā piedalījās Eiropas Tieslietu padomju asociācijas (ENCJ) Ģenerālajā Asamblejā Varšavā.

Paralēli ikgadējiem un organizatoriskiem jautājumiem – Prezidenta pārvēlēšanām (ievēlēja Spānijas pārstāve *Nuria Diaz Abad*), valdes vēlēšanām, finanšu gada apstiprināšanai, jaunu biedru uzņemšanai (Griekija) u.c. – šogad īpaša tēma bija tiesu sistēmu nākotnes vizija 2035.gadā, kā arī atsevišķu ENCJ locekļu (Bulgārija, Itālija, Nīderlande, Rumānija un Anglija) priekšlasījumi par konkrētiem tieslietu sistēmas nākotnes mērķiem. Ar referātu uzstājās arī Eiropas Savienības Tiesas priekšsēdētājs Koens Lenaerts.

Pieņemtā Varšavas deklarācija par tieslietu nākotni Eiropā akcentē trīs nākotnes darbības jomas: tieslietu sistēmas novērtēšanas kvalitāti, Tieslietu padomju

sastāvu, kā arī tiesu sistēmas finansēšanu. Attiecībā uz aktuālajām problēmām Polijā un Turcijā, deklarācijā paustas bažas par tiesu neatkarības pamatprincipu ievērošanu šajās valstīs.

Runātāji uzstājās par Tieslietu padomju lomas nostiprināšanas jautājumiem, kā arī tiesu varas neatkarības novērtēšanas kritērijiem. Tiesiskuma nodrošināšana ir visu valstu tiesu sistēmu darbības pamatā, tāpēc īpaši tika skatīts jautājums par tiesu sistēmas attīstības vizijām nākamajās desmitgadēs (e-justice u.c.). ENCJ projekti sniegs būtisku ieguldījumu arī Latvijas tieslietu sistēmas pilnveidošanai, kā arī salīdzinošajai analīzei.

Ģenerālās asamblejas laikā notika visu dalībnieku pieņemšana pie Polijas prezidenta, kā arī viesošanās Polijas Augstākajā tiesā.

EIROPAS KOMISIJAS ZIŅOJUMĀ LATVIJAS TIESU DARBA EFEKTIVITĀTEI POZITĪVS VĒRTĒJUMS

Eiropas Komisija (EK) aprīli publicēja ceturto ziņojumu par tiesiskumu Eiropas Savienībā „Eiropas rezultātu apkopojums tiesiskuma jomā” (*The 2016 EU Justice Scoreboard*), kurā analizēta tieslietu sistēmas efektivitāte, kvalitāte un neatkarība 28 Eiropas Savienības (ES) dalībvalstīs. Apkopotie dati par Latviju uzrāda pozitīvu tendenci būtiskos tiesu efektivitātes rādītājos: tiesvedības ilgums, neizskatīto lietu uzkrājums, digitālo risinājumu ieviešana. EK ziņojumā Latvija saistībā ar lietu izskatīšanas termiņu ilgumu kopumā ierindota 16.vietā ar aptuveni 180 dienām, kas vidēji nepieciešamas vienas lietas izskatīšanai. Samazinās arī neizskatīto lietu uzkrājums tiesās – Latvija ieņem 4.vietu, krietni apsteidzot Lietuvu un Igauniju, kur vērojama pretēja tendence – neizskatīto lietu uzkrājums palielinās. Pirmo reizi ziņojumā iekļauti *Eiropabarometra*

dati par to, kā sabiedrība un arī uzņēmēji uztver tiesu varas neatkarību. Latvijas iedzīvotāji par tiesu varas neatkarību pārsvarā snieguši vērtējumu „drīzāk labi” vai „drīzāk slikti”. Savu viedokli Latvijas iedzīvotāji pamato ar bažām par iejaukšanos tiesas darbā un spiedienu uz tiesnešiem, lai istenotu kādas ekonomiskās intereses vai mēģinātu ietekmēt tiesu varu. Ziņojumā analizēts arī pašu tiesnešu vērtējums par sava darba neatkarību. Latvija ieņem zemāko vietu pēc tiesnešu pašnovērtējuma rādītājiem. Latvija ir saņēmusi visaugstāko vērtējumu par izveidotajām tiešsaistes sistēmām, kas sabiedrībai sniedz vispārēju aktuālo informāciju par tiesību sistēmu valsti. Tāpat Latvija ir starp tām ES dalībvalstīm, kurās pieejama elektroniska komunikācija starp tiesu un advokātiem, kā arī publiski elektroniskā veidā pieejami tiesu nolēmumi.

TIESLIETU PADOMES LĒMUMI TIESU SISTĒMAI KONCEPTUĀLOS JAUTĀJUMOS

17.10.2016. LĒMUMS NR.67

PAR LATVIJAS ADMINISTRATĪVO TIESNEŠU BIEDRĪBAS IEROSINĀJUMU TIESLIETU PADOMEI IESNIEGT PIETEIKUMU PAR LIETAS IEROSINĀŠANU SATVERSMES TIESĀ

Tieslietu padome, iepazīsies un izvērtēs Latvijas Administratīvo tiesnešu biedrības 2016.gada 30.septembra vēstuli Nr.3/2016 ar lūgumu Tieslietu padomei iesniegt pieteikumu Satversmes tiesā par Valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu un darbinieku atbildības likumā noteiktās tiesnešu un prokuroru atalgojuma sistēmas neatbilstību Satversmei,

nolēma:

- Iesniegt pieteikumu Satversmes tiesā par lietas ierosināšanu par Valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu un darbinieku atbildības likuma 4.panta deviņās daļas un 6.¹ panta pirmās daļas neatbilstību Satversmes 107.pantam un 83.pantam.

17.10.2016. LĒMUMS NR.66

PAR TIESNEŠU SPECIALIZĀCIJAS PAMATPRINCIPIEM UN LIETU SLODZES RĀDĪTĀJU NOTEIKŠANAS KĀRTĪBU

Tieslietu padome, pamatojoties uz likuma „Par tiesu varu” 89.¹¹ panta sesto daļu,

nolēma:

- Apstiprināt Tiesnešu specializācijas pamatprincipus un slodzes rādītāju noteikšanas kārtību.

TIESNEŠU SPECIALIZĀCIJAS PAMATPRINCIPI UN SLODZES RĀDĪTĀJU NOTEIKŠANAS KĀRTĪBA

1. Tiesnešu specializācija

1.1. Lai nodrošinātu (prasības) pieteikumu, sūdzību, lietu un materiālu (turpmāk – lietas) efektīvu izskatīšanu, rajonu (pilsētu) tiesu un apgabaltiesu tiesneši var specializēties civillietu, krimināllietu, administratīvo pārkāpumu lietu, kā arī noteiktas tiesību nozares un lietu veidu izskatīšanā. Rajonu (pilsētu) tiesu zemesgrāmatu nodaļu tiesneši nespecializējas.

1.2. Tiesneša specializāciju noteiktas tiesību nozares un lietu veidu izskatīšanā nosaka šī dokumenta pielikumā uzskaitīto specializāciju ietvaros. Specializācijas, kuru ietvaros var specializēties administratīvo tiesu tiesneši, nosaka Administratīvās rajona tiesas un Administratīvās apgabaltiesas priekšsēdētājs.

1.3. Tiesneša specializāciju norāda lietu sadales plānā.

1.4. Tiesneša specializāciju nosaka, ņemot vērā rajona (pilsētas) tiesas un apgabaltiesas darba organizāciju, tiesneša darba pieredzi un specifiskas zināšanas.

1.5. Tiesneša specializāciju var noteikt, ja iespējams nodrošināt nejaušības principu attiecīgās specializācijas lietu sadalē.

2. Lietu sadales principi un kārtība

2.1. Lai nodrošinātu nejaušības principu lietu sadalē un lietu sadales caurskatāmību, kā arī tiesnešu vienmērīgu noslodzi, rajonu (pilsētu) tiesās, apgabaltiesās un rajonu (pilsētu) tiesu zemesgrāmatu nodaļās (turpmāk – tiesa)

saņemtās lietas starp tiesnešiem sadala Tiesu informatīvajā sistēmā, izmantojot lietu automatizētās sadales funkcionalitāti (turpmāk – Sistēma).

2.2. Līdz tekošā gada 15.janvārim tiesas priekšsēdētājs vai tiesas priekšsēdētāja norikots darbinieks Sistēmā reģistrē, kādu lietu sadalē katrs tiesnesis piedalās, ievērojot tiesas priekšsēdētāja apstiprinātājā lietu sadales plānā noteikto. Zemesgrāmatu nodaļas priekšnieks vai zemesgrāmatu nodaļas priekšnieka norikots darbinieks Sistēmā katram tiesnesim reģistrē piedalīšanos visu lietu, kas piekritīgas rajonu (pilsētu) tiesu zemesgrāmatu nodaļām, sadalē. Pēc šajā punktā minētā datuma izmaiņas sistēmā veic tikai gadījumos, kad grozīts lietu sadales plāns vai citu objektīvu apstākļu dēļ.

2.3. Sistēma lietas tiesnešiem sadala proporcionāli – pēc nejaušības principa izveido tiesnešu sarakstu un tiesnešiem pēc kārtas iedala pa vienai lietai. Kad katram tiesnesim iedalīta viena lieta, Sistēma pēc nejaušības principa izveido jaunu tiesnešu sarakstu un turpina lietu sadali. Lietu sadalē ņem vērā tiesnesim noteikto procentpunktu skaitu (šī dokumenta 3.3. un 3.4. punkts).

2.4. Sistēma lietu proporcionālo sadali veic atsevišķās plūsmās. Veicot lietu sadali plūsmās, sistēma ņem vērā tiesnesim iedalīto specializēto lietu skaitu. Tiesas priekšsēdētājs sistēmā var atzīmēt vienu vai vairākas specializēto lietu sadales plūsmas, kurās tiesnesim iedalīto lietu skaitu ņem vērā dalot pārējās specializētās lietas. Tiesas priekšsēdētāja un zemesgrāmatu nodaļas priekšnieka norikots darbinieks lietai norāda plūsmu, kurā notiks lietas sadale. Lietu sadales plūsmas apstiprina Tiesu administrācija.

2.5. Lietu automatizētu sadali Sistēmā veic tiesas priekšsēdētājs, zemesgrāmatu nodaļas priekšnieks vai viņu norikots darbinieks.

2.6. Sistēmas lietotāji ar noteiktām piekļuves tiesībām var aplūkot un izdrukāt lietu automatizētās sadales rezultātus.

2.7. Ja Sistēma nenodrošina visu lietu sadali vai pastāv objektīvi apstākļi, kuru dēļ nevar izmantot Sistēmu, tiesas priekšsēdētājs un zemesgrāmatu nodaļas priekšnieks lietas sadala (pārdala) manuāli atbilstoši lietu sadales plānā noteiktajai kārtībai.

2.8. Gadījumos, kad tiesnesim lietu iedala manuāli, Sistēmā lietai reģistrē atzīmi „Netiek sadalīta automatizēti” un norāda pamatojumu manuālai lietas sadalei.

2.9. Mainot lietas sadales rezultātu, jānorāda pārdales iemesls. Sistēma saglabā informāciju par iepriekšējiem lietas sadales rezultātiem.

3. Slodzes rādītāju noteikšana

3.1. Tiesneša slodzes rādītāju veido tiesnesim iedalīto lietu skaits kalendārā gada laikā.

3.2. Sistēma aprēķina un atspoguļo tiesneša kopējo slodzi un tiesneša slodzi atsevišķi civillietas, krimināllietas, administratīvo pārkāpumu lietās un administratīvajās lietās, kā arī slodzi atsevišķi pa tiesu instancēm, ja tiesnesis skata lietas gan pirmajā, gan apelācijas instancē.

3.3. Sistēmā atzīmē, cik lielā mērā tiesnesis piedalās civillietu, krimināllietu, administratīvo pārkāpumu lietu vai administratīvo lietu sadalē. Sadalījumu izsaka procentpunktos, veidojot kopējo summu 100. Ja Administratīvās apgabaltiesas tiesnesis lietas izskata gan pirmajā instancē, gan apelācijas instancē, šī tiesneša dalību administratīvo lietu sadalē reģistrē katrā instancē, veidojot kopējo procentpunktu summu 100 pa abām instancēm kopā.

3.4. Tiesas priekšsēdētājs un zemesgrāmatu nodaļas priekšnieks kopējo procentpunktu summu var noteikt mazāku par 100 (piemēram, tiesnesim, pildot pienākumus tiesnešu pašpārvaldes institūcijās, tiesas vadīšanā, lektora vai citus pienākumus Tieslietu ministrijas vai Tiesu administrācijas apstiprinātajās mācību programmās, Tieslietu ministrijas vai Tiesu administrācijas izveidotajās darba grupās u.c.).

4. Papildu Sistēmas funkcionalitāte lietu sadalē

4.1. Sistēmā norāda tiesneša prombūtni, prombūtnes laikā šīm tiesnesim lietas neiedala.

4.2. Sistēmā var noteikt datumu, no kura tiesnesim neiedala noteiktā plūsmā sadalāmās lietas (piemēram, pirms plānota atvaļinājuma).

5. Noslēguma jautājums

5.1. Tiesneša specializāciju noteiktas tiesību nozares un lietu veidu izskatīšanā šī dokumenta pielikumā uzskaitīto specializāciju ietvaros nosaka ar 2017.gada 1.janvāri.

5.2. Automatizētu lietu sadali šajā dokumentā noteiktajā kārtībā uzsāk, kad nodrošināta attiecīga funkcionalitāte Sistēmā.

PIELIKUMS TIESNEŠU SPECIALIZĀCIJAS PAMATPRINCIPIEM UN SLODZES RĀDĪTĀJU NOTEIKŠANAS KĀRTĪBAI

Tiesnešu specializācijas

1. Civillietas, pirmā instance

Nr.p.k.	Nosaukums
1.1.	Maksātspējas lietas
1.2.	Adopcijas lietas
1.3.	Darba tiesību strīdi
1.4.	Intelektuālā īpašuma lietas
1.5.	Jūras tiesības
1.6.	Mantojuma tiesības
1.7.	Lietas par kapitālsabiedrību dalībnieku (akcionāru) sapulces lēmumu atzīšanu par spēkā neesošiem (<i>Reiderisma lietas</i>)
1.8.	Pieteikumi par pagaidu aizsardzību pret vardarbību
1.9.	Lietas par bērna prettiesisku pārvietošanu pāri robežai
1.10.	Pieteikumi par ārvalstu tiesu nolēmumu atzīšanu un izpildīšanu
1.11.	Prasījumi, kas izriet no ģimenes tiesībām
1.12.	Prasījumi, kas izriet no saistību tiesībām
1.13.	Prasījumi, kas izriet no lietu tiesībām
1.14.	Lietas, kas skar bērnu intereses

2. Civillietas, apelācijas instance

2.1.	Intelektuālā īpašuma lietas
2.2.	Lietas, kas skar bērnu intereses

3. Krimināllietas, pirmā instance

3.1.	Noziedzīgi nodarījumi pret dabas vidi
3.2.	Noziedzīgi nodarījumi pret satiksmes drošību
3.3.	Noziedzīgi nodarījumi valsts institūciju dienestā
3.4.	Medicīniska un audzinoša rakstura piespiedu līdzekļi
3.5.	Lietas, kas skar bērnu intereses

4. Krimināllietas, apelācijas instance

4.1.	Lietas, kas skar bērnu intereses
4.2.	Medicīniska un audzinoša rakstura piespiedu līdzekļi

5. Administratīvo pārkāpumu lietas, pirmā instance

5.1.	Lietas, kas skar bērnu intereses
5.2.	Administratīvo pārkāpumu lietas
5.3.	Lietas par iestādes lēmumu administratīvā pārkāpuma lietā

6. Administratīvo pārkāpumu lietas, apelācijas instance

6.1.	Lietas, kas skar bērnu intereses
------	----------------------------------

12.09.2016. LĒMUMS NR.59

PAR AUDITA FUNKCIJAS IZPILDI ATTIECĪBĀ UZ TIESĀM

Tieslietu padome, iepazinusies ar Tieslietu ministrijas sniegto informāciju par Tieslietu ministrijas un Tiesu administrācijas īstenoto audita un pārbaudes funkciju īstenošanu attiecībā uz rajonu (pilsētu) tiesām, to zemesgrāmatu nodaļām un apgabaltiesām,

nolēma:

- atbalstīt audita izslēgšanu no Tieslietu ministrijas funkcijām likuma „Par tiesu varu” 107.panta otrās daļas 5.punktā.

27.06.2016. LĒMUMS NR.55

PAR GROZĪJUMIEM TIESNEŠU KVALIFIKĀCIJAS KOLĒGIJAS REGLAMENTĀ

Tieslietu padomē saņemti un izskatīti Kvalifikācijas kolēģijas priekšlikumi grozījumu izdarīšanai Kvalifikācijas kolēģijas reglamenta 31.punktā, lai nodrošinātu likuma „Par tiesu varu” pārejas noteikumu 74.¹ punkta izpildi, un 35.punktā, nosakot Tiesnešu kvalifikācijas kolēģijai tiesības noteikt tiesnesim tēmu, par kuru sagatavojama aktuālā tiesību normas piemērošanas problēmas analīze.

II TIESLIETU PADOMES INFORMĀCIJA

Pamatojoties un likuma „Par tiesu varu” 94.panta ceturto daļu un 89.¹¹ panta devīto daļu,

Tieslietu padome nolēma:

- izdarīt Tiesnešu kvalifikācijas kolēģijas reglamentā šādus grozījumus:

1.1. izteikt 31.punktu šādā redakcijā:

„Kolēģija veic tiesneša profesionālās darbības ārpuskārtas novērtēšanu (turpmāk – ārpuskārtas novērtēšana), ja tiesnesis atbilstoši likuma „Par tiesu varu” 53.panta pirmajai un 1.¹ daļai un 54.panta pirmajai un 1.¹ daļai pretendē uz apgabaltiesas tiesneša amatu vai Augstākās tiesas tiesneša amatu, kā arī likuma „Par tiesu varu” 73.¹ panta pirmās daļas 2., 3., 4., 5.punktā, 73.¹ panta otrās daļas 2. un 3.punktā un pārejas noteikumu 74.¹ punktā noteiktajos gadījumos.”;

1.2. izteikt 35.punktu šādā redakcijā:

„Ārpuskārtas novērtēšanai tiesnesis sagatavo aktuālu tiesību normas piemērošanas problēmas analīzi par tēmu, ko nosaka Tiesnešu kvalifikācijas kolēģija. Aktuālo tiesību normas piemērošanas problēmas analīzi sagatavo datorrakstā, un tās apjoms nepārsniedz trīs lappuses (ar intervālu 1,15).”;

- noteikt, ka grozījumi Tiesnešu kvalifikācijas kolēģijas reglamentā stājas spēkā 2016.gada 27.jūnijā.

27.06.2016. LĒMUMS NR.53

PAR KONCEPTUĀLO ZIŅOJUMU „PAR ADVOKĀTU PROCESA IEVIEŠANU ATSEVIŠKĀS CIVILLIETU KATEGORIJĀS”

Tieslietu padome, iepazīsies ar Tieslietu ministrijas izstrādāto konceptuālo ziņojumu „Par advokātu procesa ieviešanu atsevišķās civillietu kategorijās”, kā arī uzklājusī Tieslietu ministrijas pārstāvja ziņojumu un atbildes uz Tieslietu padomes locekļu uzdotajiem jautājumiem,

nolēma:

- konceptuāli atbalstīt „zvērīnātu advokātu procesa” ieviešanu noteiktās lietu kategorijās no pirmās instances, saglabājot tiesības lietās dalībniekam pašam sagatavot procesuālos dokumentus un piedalīties tiesas sēdē, nodrošinot personas tiesības uz taisnīgu tiesu.

23.05.2016. LĒMUMS NR.52

PAR TIESNEŠU SKAITA NOTEIKŠANU RAJONU (PILSĒTAS) TIESĀS NO 2017.GADA 1.JANVĀRA (PRECIZĒTS AR TIESLIETU PADOMES 17.10.2016. LĒMUMU NR.71)

Pamatojoties uz likuma „Par tiesu varu” 32.panta trešo daļu un pārejas noteikumu 62.pantu,

Tieslietu padome nolēma:

- izteikt priekšlikumu Saeimai par tiesnešu kopskaitu rajona (pilsētas) tiesās: no 2017.gada 1.janvāra rajonu (pilsētu) tiesās ir 405 tiesneši (tajā skaitā Administratīvajā rajona tiesā – 43 tiesneši);
- pozitīva Saeimas lēmuma gadījumā noteikt šādu tiesnešu skaitu katrā rajona (pilsētas) tiesā un to sastāvā ietilpstošajās zemesgrāmatu nodaļās:

Tiesā/ Zemesgrāmatu nodaļa	Tiesnešu skaits
Administratīvā rajona tiesa	43
Rīgas pilsētas Kurzemes rajona tiesa	14
Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesa	29
Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesa	29
Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas zemesgrāmatu nodaļa	18
Rīgas pilsētas Zemgales priekšpilsētas tiesa	14
Rīgas pilsētas Ziemeļu rajona tiesa	13
Daugavpils tiesa	21
Daugavpils tiesas zemesgrāmatu nodaļa	6
Jelgavas tiesa	15
Jelgavas tiesas zemesgrāmatu nodaļa	3
Liepājas tiesa	16
Liepājas tiesas zemesgrāmatu nodaļa	3
Rēzeknes tiesa	16
Rēzeknes tiesas zemesgrāmatu nodaļa	4
Ventspils tiesa	8
Ventspils tiesas zemesgrāmatu nodaļa	2
Aizkraukles rajona tiesa	6
Aizkraukles rajona tiesas zemesgrāmatu nodaļa	2
Alūksnes rajona tiesa	4
Alūksnes rajona tiesas zemesgrāmatu nodaļa	1
Bauskas rajona tiesa	6
Bauskas rajona tiesas zemesgrāmatu nodaļa	2
Cēsu rajona tiesa	6
Cēsu rajona tiesas zemesgrāmatu nodaļa	2
Dobeles rajona tiesa	5
Dobeles rajona tiesas zemesgrāmatu nodaļa	1
Gulbenes rajona tiesa	4
Gulbenes rajona tiesas zemesgrāmatu nodaļa	1
Jēkabpils rajona tiesa	6
Jēkabpils rajona tiesas zemesgrāmatu nodaļa	2
Kuldīgas rajona tiesa	4
Kuldīgas rajona tiesas zemesgrāmatu nodaļa	2
Limbažu rajona tiesa	4
Limbažu rajona tiesas zemesgrāmatu nodaļa	2
Madonas rajona tiesa	5
Madonas rajona tiesas zemesgrāmatu nodaļa	2
Ogres rajona tiesa	7
Ogres rajona tiesas zemesgrāmatu nodaļa	2
Rīgas rajona tiesa	29
Rīgas rajona tiesas zemesgrāmatu nodaļa	13
Saldus rajona tiesa	4
Saldus rajona tiesas zemesgrāmatu nodaļa	2
Talsu rajona tiesa	4
Talsu rajona tiesas zemesgrāmatu nodaļa	2
Tukuma rajona tiesa	6
Tukuma rajona tiesas zemesgrāmatu nodaļa	2
Valkas rajona tiesa	3
Valkas rajona tiesas zemesgrāmatu nodaļa	1
Valmieras rajona tiesa	7
Valmieras rajona tiesas zemesgrāmatu nodaļa	2
Kopā rajona (pilsētas) tiesās un to sastāvā ietilpstošajās zemesgrāmatu nodaļās, t.sk.	405
rajonu (pilsētu) tiesās	328
Zemesgrāmatu nodaļās	77

23.05.2016. LĒMUMS NR.51

PAR TIESNEŠU SKAITU APGABALTIESĀS

Pamatojoties uz likuma „Par tiesu varu” 32.panta otro daļu un pārejas noteikumu 62.pantu,

Tieslietu padome nolēma:

Izteikt priekšlikumu Saeimai par tiesnešu kopskaitu apgabaltiesās, nosakot, ka:

- no 2016.gada 1.septembra apgabaltiesās ir 117 tiesneši, Administratīvajā apgabaltiesā – 25 tiesneši;
- no 2017.gada 1.janvāra apgabaltiesās ir 119 tiesneši, Administratīvajā apgabaltiesā – 25 tiesneši;
- no 2018.gada 1.septembra apgabaltiesās ir 119 tiesneši, Administratīvajā apgabaltiesā – 22 tiesneši.

Pozitīva Saeimas lēmuma gadījumā noteikt šādu tiesnešu skaitu katrā apgabaltiesā:

- no 2016.gada 1.septembra:

Tiesa	Tiesnešu skaits
Administratīvā apgabaltiesa	25
Rīgas apgabaltiesa	61
Kurzemes apgabaltiesa	14
Latgales apgabaltiesa	14
Vidzemes apgabaltiesa	13
Zemgales apgabaltiesa	15
Kopā apgabaltiesās	142

- no 2017.gada 1.janvāra:

Tiesa	Tiesnešu skaits
Administratīvā apgabaltiesa	25
Rīgas apgabaltiesa	63
Kurzemes apgabaltiesa	14
Latgales apgabaltiesa	14
Vidzemes apgabaltiesa	13
Zemgales apgabaltiesa	15
Kopā apgabaltiesās	144

- no 2018.gada 1.janvāra:

Tiesa	Tiesnešu skaits
Administratīvā apgabaltiesa	22
Rīgas apgabaltiesa	63
Kurzemes apgabaltiesa	14
Latgales apgabaltiesa	14
Vidzemes apgabaltiesa	13
Zemgales apgabaltiesa	15
Kopā apgabaltiesās	141

23.05.2016. LĒMUMS NR.44

PAR IZMEKLĒŠANAS TIESNEŠA KVALIFIKĀCIJAS CELŠANU

Tieslietu padome, uzklusot un apspriežot Tieslietu ministrijas informāciju par Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedumiem un lēmumiem attiecībā uz Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 5.panta 1.punkta pārkāpumiem Latvijā attiecībā uz pirmstiesas apcietinājuma piemērošanu un kontroli kriminālprocesos,

nolēma:

- atbalstīt papildu mācību pasākumu nepieciešamību izmeklēšanas tiesnešu profesionālās kvalifikācijas celšanai saistībā ar pirmstiesas apcietinājuma piemērošanu un kontroli kriminālprocesos, tos iekļaujot ES fondu darbības programmas „Izaugsme un nodarbinātība” 3.4.1.specifiskā atbalsta mērķa “Paaugstināt tiesu un tiesībsargājošo institūciju personāla kompetenci komercdarbības vides uzlabošanas sekmēšanai” projektā.

23.05.2016. LĒMUMS NR.43

PAR CIVILPROCESA LIKUMA 32.¹ PANTA TURPMĀKO DARBĪBU PĒC PĀREJAS PERIODA BEIGĀM

Tieslietu padome, apspriedusi un izvērtējusi Civilprocesa likuma 32.¹ panta darbības efektivitāti un turpmāko lietderīgumu,

nolēma:

- atbalstīt Civilprocesa likuma 32.¹ panta darbības pagarināšanu līdz 2018.gada 31.decembrim.

25.04.2016. LĒMUMS NR.36

PAR TIESNEŠU KOPSKAITU AUGSTĀKAJĀ TIESĀ NO 2017.GADA 1.JANVĀRA

Augstākās tiesas priekšsēdētājs 2016.gada 19.aprīlā vēstulē aicinājis Tieslietu padomi izteikt Saeimai priekšlikumu par tiesnešu kopskaitu Augstākajā tiesā no 2017.gada 1.janvāra.

Apspriežot Tieslietu padomei iesniegto priekšlikumu un uzklusot sēdē izteiktos viedokļus, pamatojoties uz likuma „Par tiesu varu” 44.panta pirmo daļu un pārejas noteikumu 62.punktu,

Tieslietu padome nolēma:

- izteikt Saeimai priekšlikumu par tiesnešu kopskaitu Augstākajā tiesā, paredzot, ka no 2017.gada 1.janvāra Augstākajā tiesā ir 36 tiesneši.

25.04.2016. LĒMUMS NR.35

PAR TIESNEŠU SKAITU AUGSTĀKĀS TIESAS DEPARTAMENTOS NO 2017.GADA 1.JANVĀRA

Pamatojoties uz likuma „Par tiesu varu” 44.panta pirmo daļu un pārejas noteikumu 61.punktu,

Tieslietu padome nolēma:

- noteikt, ka Augstākās tiesas departamentos no 2017.gada 1.janvāra ir šāds tiesnešu skaits: Administratīvo lietu departamentā – 10 tiesneši; Civillietu departamentā – 17 tiesneši; Krimināllietu departamentā – 8 tiesneši.

TIESNEŠU PAŠPĀRVALDES INSTITŪCIJĀS

PAR TIESNEŠU ĒTIKAS KOMISIJAS PRIEKŠSĒDĒTĀJU IEVĒL ANITU KOVAĻEVSKU, PAR VIETNIECI – ALLU ŠILOVU

Tiesnešu ētikas komisijas jaunā sastāva pirmā sēde

Jaunievēlētā Tiesnešu ētikas komisija, ko uz pirmo sēdi 17.jūnijā sasauca Augstākās tiesas priekšsēdētājs, par komisijas priekšsēdētāju ievēlēja Administratīvās apgabaltiesas tiesnesi Anitu Kovaļevsku, bet par vietnieci – Latgales apgabaltiesas tiesnesi Allu Šilovu.

Augstākās tiesas priekšsēdētājs Ivars Bičkovičs, atzīmējot pozitīvo vērtējumu, ko Tiesnešu konferencē saņēmusi līdzšinējā Tiesnešu ētikas komisija, vēlēja jaunajam komisijas sastāvam tikpat sekmīgu darbu. Jaunās komisijas

pirmajā sēdē piedalījās arī bijusī Ētikas komisijas locekle, Augstākās tiesas tiesnese Marika Senkāne, kura dalījās pieredzē komisijas darba organizatoriskos jautājumos.

Tiesnešu konferencē 13.maijā Ētikas komisijā no 10 locekļiem no jauna ievēlēti septiņi, jo vairumam no iepriekšējā sastāva bija beidzies otrais pilnvaru termiņš. Likumā „Par tiesu varu” noteikts, ka tiesnesi Tiesnešu ētikas komisijā var ievēlēt atkārtoti ne vairāk kā divus termiņus pēc kārtas.

TIESNEŠU PROFESIONĀLĀS DARBĪBAS IZVĒRTĒŠANA ROSINA TIESNEŠUS PILNVEIDOTIES

Noslēdzot pirmo visu Latvijas tiesnešu profesionālās darbības novērtēšanu, kas veikta trīs gadu laikā, Tiesnešu kvalifikācijas kolēģijas priekšsēdētājs Māris Vigants informēja Tieslietu padomi par rezultātiem – absolūtais vairums tiesnešu saņēmuši pozitīvu profesionālās darbības novērtējumu, tikai sešiem pirmās instances tiesnešiem sniegts negatīvs atzinums.

Tiesnešu kvalifikācijas kolēģija secinājusi, ka līdz ar profesionālās darbības izvērtēšanu vairojusies tiesnešu izpratne par viņu pienākumu pastāvīgi profesionāli pilnveidoties un attīstīties. Tiesneši ir izpratuši pastāvīgas profesionālās pilnveidošanās nepieciešamību, jo neatkarīgi no darba stāža, instances vai paša vēlmes, pēc pieciem gadiem visiem atkal būs jāiziet novērtēšanas process. Kolēģijas priekšsēdētājs rosināja

tiesu priekšsēdētājus un Tiesu administrāciju analizēt tiesnešu pašnovērtējumos norādītos darbu veicinošos un kavējošos apstākļus un ņemt tos vērā tiesu darba organizācijā.

Jaunā novērtēšanas sistēma pilnveidojusi arī tiesu priekšsēdētāju prasmes profesionāli izvērtēt savus tiesnešus, kvalitatīvāki un analītiskāki dokumenti tiek saņemti no Tiesu administrācijas, lielu ieguldījumu zemāku instanču tiesnešu nolēmumu analizē ieguldījuši apgabaltiesu un Augstākās tiesas tiesneši.

Novērtēšanas process pilnveidojies, vienlaikus parādot arī problemātiskos aspektus, ko Tieslietu padome aicināja Tiesnešu kvalifikācijas kolēģijai apzināt un nepieciešamības gadījumā rosināt normatīvā regulējuma pilnveidošanu.

III

PIEREDZE:

KOMANDĒJUMU

INFORMĀCIJA UN ATZIŅAS

Civillietu departamenta zinātniski analītiskais padomnieks Rihards GULBIS pēc Latvijas Kinematogrāfistu savienības uzaicinājuma piedalījās Baltijas valstu konferencē „Audiovizuālo darbu autoru tiesības Lietuvā, Latvijā un Igaunijā”
(Nida, 2016.gada augusts)

Latvijas, Lietuvas un Igaunijas pārstāvji informēja par audiovizuālo darbu autoru tiesību aizsardzību attiecīgajās valstīs, tostarp par normatīvo regulējumu un kolektīvā pārvaldījuma organizācijām, kas īsteno minēto autoru tiesību kolektīvo pārvaldījumu un aizsardzību. Lietuvas kolektīvās pārvaldījuma organizācijas AVAK direktors *Darius Vaitiekūnas* norādīja, ka Lietuvā mūziķiem ir nodrošināta labāka tiesiskā aizsardzība nekā audiovizuālo darbu autoriem, cita starpā minot, ka atbilstoši Lietuvas Autortiesību likumam filmu producenti automātiski iegūst filmu veidošanā iesaistīto autoru mantiskās tiesības. Šobrīd AVAK mēģina panākt Lietuvas Autortiesību likuma grozījumus, lai vismaz no filmu izplatīšanas gūtie ienākumi tiktu dalīti ar autoriem. Igaunijas Kinematogrāfistu savienības pārstāvis *Jaanis Valkas* informēja, ka Igaunijā audiovizuālo darbu autori ir apmierināti ar ienākumiem, kas tiek gūti no autortiesību ierobežojuma privātai kopēšanai (Latvijā t.s. nesēja atlīdzība) un kopumā audiovizuālo darbu autoru stāvokli vērtēja optimistiski.

Atbildot uz Latvijas pārstāvja lūgumu, filmu festivāla „Baltijos banga”, kura ietvaros notika seminārs, direktors *Algimantas Puipa* informēja par situāciju Lietuvā ar padomju laikos radītajām filmām un to piederību. Pēc attiecīgās Lietuvas kinostudijas privatizācijas tās materiāltehniskā bāze esot izsaimniekota, un sākotnēji esot bijis sarežģīti atgūt pat filmu fiziskos eksemplārus, taču tas ir izdevies, atpērkot kinofondu par simbolisku maksu – 1 euro. Turpretim par tiesībām uz minētajām filmām esot panākta vienošanās, ka valsts tās drīkstot izmantot. Attiecībā uz

filmu autoru tiesībām pauda uzskatu, ka padomju laikos tās pārgāja darba devējam.

Arī Latvijas pārstāvis uzstājās ar referātu par autortiesību normatīvā regulējuma un tiesu prakses aktualitātēm Latvijā.

Civillietu departamenta zinātniski analītiskais padomnieks Rihards GULBIS piedalījās Eiropas Savienības Intelektuālā īpašuma biroja organizētā pilotprojekta valstu sanāksmē par Legālo piedāvājumu Eiropas agregatoru (*European Aggregator of Legal Offers*)

(Alikante, 2016.gada maijs)

Sanāksmes laikā Augstākās tiesas pārstāvis sadarbībā ar Kultūras ministrijas pārstāvi informēja pilotprojekta dalībniekus un Eiropas Savienības Intelektuālā īpašuma biroju (EUIPO) par Latvijas veiktajām darbībām un progresu attiecībā uz Latvijas nacionālo tiesiskā satura piedāvājumu portālu. Minētajā portālā paredzēts apkopot informāciju par Latvijas iedzīvotājiem pieejamajiem autortiesību satura (filmu, mūzikas, e-grāmatu u.tml.) legālajiem izplatītājiem, ietverot aprakstu par katru izplatītāju un hipersaiti uz tā interneta vietni, kurā var par maksu vai bez atlīdzības iegūt ar autortiesībām aizsargātus darbus. Portāla mērķis ir sekmēt autortiesību objektu legālu izmantošanu, nodrošinot informāciju par legāli pieejamo saturu vienuviet, kā arī palīdzot patērētājiem noteikt, kuri pakalpojumu sniedzēji darbojas likumīgi.

Sanāksmes laikā iegūta informācija no Francijas un Lielbritānijas pārstāvjiem par jau eksistējošo legālā satura portālu uzturēšanu un noteikumiem satura piedāvājuma lapu iekļaušanai portālā, kā arī no Portugāles pārstāvjiem – par Portugāles progresu attiecībā uz nacionālā portāla izveidi. Tāpat EUIPO informēja par Eiropas legālā satura agregatora portāla izstrādi.

Darbs pie nacionālo portālu izveides turpināsies, lai nodrošinātu to pieejamību sabiedrībai līdz 2016.gada beigām.

Administratīvo lietu departamenta tiesnesis Jānis NEIMANIS piedalījās Eiropas Publisko tiesību apvienības 11.kongresā
(Bukareste, 2016.gada jūlijs)

Eiropas Publisko tiesību apvienības 11.kongresa tematika bija par migrācijas izaicinājumiem Eiropai, valsts suverenitātei un sociāli tiesiskai valstij. Referātu tēmas bija par migrantu un patvēruma meklētāju pamattiesībām, par Eiropas Savienības Tiesas un Eiropas Cilvēktiesību tiesas atbildēm uz migrācijas izaicinājumu radītajām tiesiskajām problēmām, kā arī migrācijas fenomena ietekmi uz publiskajām tiesībām vispār.

Kongresa referātos iekļautie prakses pārskati varētu noderēt nākotnē, kad, iespējams, Latvija pārskatīs patvēruma meklētāju tiesību aizsardzības sistēmu tikai vienā tiesu instancē. Latvija, lai kā to vēlētos, nevarēs un nepaliks neskarta no migrācijas radītajām problēmām un tā būs spiesta risināt dažādus ar šo izaicinājumu radītos tiesību strīdus.

Administratīvo lietu departamenta tiesnesis Jānis NEIMANIS piedalījās administratīvo tiesību un procesa tiesību forumā
(Leipciga, 2016.gada jūnijs)

Latvijas pārstāvis administratīvo tiesību un procesa tiesību forumā referēja par pieteikumu par labvēlīga administratīvā akta izdošanu un tā izskatīšanu Latvijas administratīvo tiesu instanču sistēmā. Citu Eiropas un Centrālās Āzijas valstu tiesnešu vai tiesību zinātnieku referāti bija par citiem administratīvā procesa tiesību jautājumiem, piemēram, administratīvo tiesu attīstību Vācijā, administratīvo aktu izpildi Armēnijā, tiesu pakļautības jautājumu risināšanu Ukrainā, rīcības brīvības kontroli tiesā, būvniecības tiesību piemērošanas problēmām Azerbaidžānā utt.

Pasākuma laikā bija saistoši uzzināt citu valstu tiesību piemērotāju skatījumu uz dažādiem tiesību jautājumiem. Ukrainā, Kaukāzā un Centrālās Āzijas valstīs arī ar dažādām sekmēm notiek intensīva valsts tiesību, administratīvā procesa tiesību un tiesu iekārtas tiesību attīstība. Piemēram, Kirgizstānā šā gada 1.jūnijā stājās spēkā Administratīvā procesa likums, kura tapšanā izmantots Latvijas likums. Arī citās Centrālās Āzijas valstīs tiek izmantota tieši Latvijas pieredze un Latvijas likums kā pamata modeļa likums. To nodrošina Latvijas administratīvo tiesnešu iesaistīšanās administratīvo tiesu un tiesību izveidē šajās valstīs. Tādējādi var ar lepnumu runāt par Latvijas „tiesību eksportu”. Iespējams, ar 2017.gadu administratīvā procesa tiesības tiks izveidotas arī Kazahstānā.

Savukārt no Ukrainas kolēģiem bija skumji uzzināt, kādas turbulences tiesību un tiesu attīstībā piedzīvo Ukraina. Šajā valstī patiesi pastāv revolucionāra situācija ar visām no tā izrietošajām sekām. Šobrīd Ukrainā notiek

tiesnešu „lustrācija”, kas robežojas ar patvaļu. Tiesnešiem tiek noteikts pienākums veikt pārtestāciju, kārtot atkārtoti kompetences eksāmenu, taču eksamināciju izturējušie tiesneši var arī netikt ilgstoši apstiprināti parlamentā, lai arī šajā laikā saņem atalgojumu un formāli ieņem tiesneša amatu, taču nevar izspriest lietas. Ukrainas saimniecisko, administratīvo un civilo tiesu vidū notiek strīdi par tiesību jautājumu pakļautību, prakse nav pārskatāma un tā ir pretrunā ar tiesiskās valsts principu. Piemēram, ja tiek atzīts, ka kāds tiesību jautājums ir pakļauts citai tiesai, tad citās lietās jau spēkā stājušies tiesu spriedumi var tikt pārskatīti. Revolucionārā situācija tiek izmantota, lai neievērotu tiesnešu neatkarības principu. Valsts nenodrošina tiesneša neatkarību un integritāti. Tiesām tiek liegta apsardze un notiek uzbrukumi tiesnešiem – gan vārdiski, gan arī fiziski. Piemēram, nav iedomājami, taču Ukrainā tā ir realitāte, ka tiesnešu pašpārvaldes sapulcē piedalās svešas militarizētas personas maskās un kontrolē lēmumu pieņemšanu. Pāri visam notiek vārdiski histēriska cīņa ar korupciju, kuras dēļ tiesneši plašsaziņas līdzekļos tiek atspoguļoti bēdīgā gaismā un uzticība tiesu varai nepastāv. Tiesnešu vispārīgā kritika, kuras atspēkošanai tiesneši netiek uzklausti, tiek izmantota, lai celtu parlamentāriešu reitingus.

Tomēr ir pozitīvi tas, ka Ukrainā tiek ieviestas tiesu komunikācijas personas, notiek atteikšanās no 4 instanču tiesu sistēmas (apvienojot Augstāko tiesu ar augstākajām specializētajām tiesām – saimniecisko, civilo un administratīvo tiesu).

Administratīvo lietu departamenta tiesnesis Jānis NEIMANIS piedalījās Vācu administratīvo tiesu dienās
(Hamburga, 2016.gada jūnijs)

Vācu administratīvo tiesu dienas ir pasākums, kurš notiek reizi trīs gados kādā no Vācijas pilsētām un kurā pārsvarā piedalās Vācijas administratīvo tiesu tiesneši, kā arī nelielā skaitā tiesneši no citām valstīm, kurās administratīvās tiesas un tiesības veidotas uz vācu administratīvo tiesību vai procesa tiesību dogmatiskā pamata (Austrija, Igaunija, Latvija). Tiesu dienas ir izcils notikums, kas dod iespēju ne tikai satikt kolēģus no citām valstīm, bet arī klausīties referātus par interesantiem tiesību jautājumiem. Piemēram, šogad tiesu dienas bija organizētas 12 darba grupās par vispārējiem tiesu institucionālajiem un procesuālo tiesību attīstības jautājumiem, ierēdņu tiesībām, pilsētabūves tiesībām, informācijas atklātības tiesībām, zemju aizsardzību no plūdiem, bēgļu un patvēruma meklētāju tiesībām, sapulču brīvību, piekļuvi skolām utt. Atsevišķa darba grupa bija veltīta arī Eiropas Administratīvo tiesnešu asociācijas aktivitātēm, kurā tika referēts par informācijas tehnoloģiju sasniegumiem Igaunijā un Francijā.

Tiesību jautājumu izvēle piedāvā katram tiesnesim iespēju piemeklēt sev interesējošos tematus. Socializēšanās ar citiem tiesnešiem ļauj apmainīties ar viedokļiem, skatījumiem un Latvijas tiesnesim sajūst gan emocionālu, gan juridisku atbalstu no kolēģiem. Šādi notikumi ir kā svaiga gaisa malks ikdienā samērā noslēgtajā tiesneša darbā un sadzīvē. Tāpat tie ienes pasaules elpu šauri nacionālajā telpā.

**Civillietu departamenta tiesnese
Zane PĒTERSONE piedalījās Eiropas
Patentu iestādes (*European Patent Office*)
un Spānijas Patentu un preču zīmju biroja
organizētā seminārā par patentu tiesvedības
jautājumiem**
(*Madride, 2016.gada jūnijs*)

Seminārā tika papildinātas zināšanas par patentu tiesību aizsardzību un šo lietu izskatīšanu tiesā.

Semināra pirmajā dienā runāts par trīs apjomīgiem tematiem: prioritātes tiesības; patenta pretenziju labojumi; otrreizējas jeb tālākas medicīniskās izmantošanas pretenzijas.

Savukārt semināra otrajā dienā apskatīti šādi temati:

- Patentu valdē sākotnēji veiktās patentspējas pārbaudes lietas dokumentu izmantošanas iespējas patentu tiesvedībā, kas uzsāka pēc patenta piešķiršanas;
- Eiropas patentu tiesvedības jautājumi nākotnē: jurisdikcijas jautājumi;
- pagaidu tiesiskās aizsardzības līdzekļi;
- kā aprēķināt zaudējumus patenta tiesību pārkāpuma gadījumā.

Katrs temats tika apskatīts no dažādu valstu tiesu prakses un dažādu lektoru skatu punkta, kā arī raisījās interesantas un vērtīgas diskusijas dalībvalstu starpā. Piemēram, par to, kā aprēķināt zaudējumus patenta tiesību pārkāpuma gadījumā, tika prezentētas Šveices, Vācijas, Spānijas un Lielbritānijas pieejas šim jautājumam.

Būtiski bija noskaidrot lektoru un citu valstu pārstāvju viedokli par pušu un tiesas pienākumu apjomu gadījumā, kad prasību par patenta atzīšanu par spēkā neesošu atbildētājs atzīst daļēji, lūdzot ierobežot patenta pretenzijas. Latvijas Patentu likuma 58.panta pirmās daļas 1.punkts paredz, ka patenta piešķirto tiesību apjomu var ierobežot, ja tiesa, izskatot lietu par patenta atzīšanu par spēkā neesošu saskaņā ar šā likuma 57.pantu, atzīst patentu par daļēji spēkā neesošu; tiesa ierobežo patenta pretenzijas, ja šā likuma 56.panta 1., 2. un 3.punktā minētie apstākļi neattiecas uz patentu pilnā apjomā. Latvijas praksē ir radušies strīdi par to, kādi šīs normas piemērošanā ir pušu un tiesas pienākumi, proti, vai tiesai ir pienākums pašai revidēt patenta pretenzijas, ja patenta īpašnieks nav iesniedzis konkrētu piedāvājumu, kā to izdarīt. Visu valstu pārstāvji vienprātīgi atzina, ka tiesa pati pretenzijas neierobežo, ja prasītājs nav piedāvājis konkrētu variantu, kā patenta pretenzijas ierobežot, proti, nav iesniedzis jauno pretenziju variantu.

Ņemot vērā, ka Latvijā šāda limeņa mācību par patentu jautājumiem tiesnešiem nav, gan jaunās zināšanas, gan iespējas dalīties pieredzē un pārrunāt problēmjautājumus bija ļoti nepieciešamas un vērtīgas.

**Civillietu departamenta tiesnese
Zane PĒTERSONE piedalījās *Eurojust*
Apvienotās uzraudzības iestādes dalībvalstu
pārstāvju ikgadējā sanāksmē**
(*Hāga, 2016.gada maijs*)

Sanāksmē pārskatīts pagājušajā gadā *Eurojust* (Eiropas Savienības tiesiskās sadarbības iestāde) un *Eurojust* Apvienotajā uzraudzības iestādē (pārraudzības iestāde datu aizsardzības jomā) paveiktais, izskatītas jaunākās tendences datu aizsardzības un tās pārraudzības jomā Eiropas Savienībā, apspriesti nākamā gada plāni, sadarbība ar trešajām valstīm un diskutēts par apelācijas lietām.

Lietu daudzums *Eurojust* arvien pieaug – salīdzinot ar 2014.gadu, 2015.gadā lietu skaits pieaudzis par 23 procentiem (2214 lietas).

Sanāksmes ietvaros notika arī viena no trīs t.s. „troikas” locekļiem vēlēšanas. Atkārtoti darbam „troikā” tika pārvēlēts *Wilbert Tomesen* no Nīderlandes.

Sanāksmē arī runāts par notiekošajām un nākotnē paredzamajām reformām. *Eurojust* notiek gan jaunas ēkas būvniecība, kas varētu noslēgties nākamā gada laikā, gan arī izmaiņas pēc būtības.

**Civillietu departamenta tiesnese
Zane PĒTERSONE piedalījās Eiropas Tiesnešu
apmācības tīkla organizētajā mācību vizītē
Eiropas Savienības Tiesā**
(*Luksemburga, 2016.gada marts*)

Eiropas Tiesnešu apmācības tīkla (*EJTN*) organizētajā mācību vizītē Eiropas Savienības Tiesā piedalījās 40 tiesneši un prokurori no 15 Eiropas Savienības dalībvalstīm: Austrijas, Beļģijas, Bulgārijas, Vācijas, Igaunijas, Spānijas, Somijas, Horvātijas, Ungārijas, Itālijas, Latvijas, Polijas, Portugāles, Rumānijas un Slovēnijas.

Mācību vizītes ietvaros notika iepazīšanās gan ar pašu Eiropas Savienības Tiesu (struktūra, bibliotēka, elektroniskais katalogs utt.), gan ar tās darbu. Dalībnieki noklausījās lekcijas par Eiropas Savienības Tiesas un Vispārējās tiesas kompetenču sadalījumu, lietu aprites kārtību un procesu, ģenerāladvokāta lomu, jurista lingvīsta lomu, jaunāko tiesu praksi. Visvērtīgākā lekcija bija par jautājumu uzdošanu Eiropas Savienības Tiesai prejudiciāla nolēmuma pieņemšanai, ņemot vērā, ka kasācijas instances tiesai ir pienākums šādu jautājumu uzdot, ja Eiropas Savienības tiesību normas interpretācija nav skaidra, un nepieciešamība piemērot Eiropas Savienības tiesību normas aizvien pieaug.

Tā kā lietu izskatīšana kasācijas instancē ir saistīta ar tiesību normu iztulkošanu, bija gan interesanti, gan noderīgi uzzināt Eiropas Savienības Tiesas spriešanas gaitu, interpretējot tiesību normas, kā arī tiesas rīcību dažādās situācijās. Piemēram, Eiropas Savienības Tiesa nedod atbildi uz nacionālās tiesas uzdoto jautājumu, ja strīds starp pusēm nacionālajā tiesā vairs nepastāv (piemēram, noslēgts izlīgums vai atsaukta prasība), pat gadījumā, ja šis jautājums būtu aktuāls citās līdzīgās

lietās, kurās strids pastāv, bet kurās tieši šis jautājums Eiropas Savienības Tiesai nav uzdots.

Vizītes dalībnieki noklausījās arī tiesas procesu Lielajā palātā lietā Nr.C-157/15 *Achbita* par to, vai atlaišana no darba sakarā ar musulmaņu galvas lakata nēsāšanu, kas bija pretēja darba devēja aizliegumam darba vietā nēsāt jebkuras reliģiskas, politiskas vai filozofiskas atšķirības zīmes, veido tiešo diskrimināciju.

Gūtās zināšanas un pieredze tiks izmantota tiesneša darbā, jo īpaši gadījumos, kad radies nepieciešamība uzdot jautājumu Eiropas Savienības Tiesai prejudiciāla nolēmuma pieņemšanai.

Administratīvo lietu departamenta priekšsēdētāja Veronika KRŪMIŅA un tiesnese Jautrite BRIEDE piedalījās Eiropas Augstāko administratīvo tiesu un valsts padomju asociācijas kolokvijā „Nodrošināt vai aizsargāt? Administratīvās tiesas starp Skillas informācijas brīvību un Haribdas privātumu” un asociācijas ģenerālajā asamblejā

(Prāga, 2016.gada maijs – jūnijs)

Eiropas Augstāko administratīvo tiesu un valsts padomju asociācijas (ACA) kolokvijs „Nodrošināt vai aizsargāt? Administratīvās tiesas starp Skillas informācijas brīvību un Haribdas privātumu” (*Provide or Protect? Administrative Courts between Scylla of freedom of information and Charybdis of privacy*) tematika bija saistīta privātās dzīves aizsardzības un informācijas atklātības jautājumiem, šo tiesību sadursmi un risinājumiem dalībvalstu nacionālajās tiesās. Mērķis bija pārrunāt atsevišķus problēmjautājumus un dalīties pieredzē.

Kā tika norādīts kolokvija sākumā, tēma ir par „navigāciju” starp informācijas brīvību un privātās dzīves aizsardzību. Kolokvijā salīdzinātas dažādas pieejas šo jautājumu risinājumam. Diskusijā pieminēts fakts, ka Eiropas Savienības Pamattiesību hartā daudz lielāks svars ir piešķirts tiesībām uz privātumu nevis tiesībām uz informāciju.

Kolokvija pirmajā daļā tika aplūkoti informācijas atklātības vispārīgie jautājumi un tiesiskie regulējumi atsevišķās dalībvalstīs. Vispirms analizēts, vai valsti ir izveidota atsevišķa institūcija, kuras kompetencē ir informācijas sniegšanas jautājumi. Vairākās valstīs ir viena institūcija, kas kontrolē gan informācijas atklātības, gan privātās dzīves aizsardzības jautājumus (piemēram, Vācijā). Ir valstis, kurās ir divas dažādas institūcijas un, visbeidzot, kā Latvijā, ir tikai datu aizsardzības institūcija.

Tālāk tika aplūkots, kā tiek regulēti informācijas atklātības izņēmumi. Dažās valstīs ir garš konkrēto izņēmumu saraksts, ir valstis, kurās ir absolūtie un relatīvie izņēmumi. Daži izņēmumi tika norādīti kā divaini, piemēram, Lietuvas likumā norādīts, ka izņēmumi attiecas uz informāciju par skolām, bibliotēkām, radio u.tml. Lietuvas kolēģis nespēja izskaidrot šo izņēmumu būtību.

Dānijā netiek atklātas putnu ligzdošanas vietas, kā norādīja dāņu tiesnesis, tas tiek darīts, lai netiktu iegūtas olas ēšanai. Igaunijā un Somijā netiek atklātas lidojošās vāveres atrašanās vietas, lai pasargātu šos zvērinus no iznīcības.

Interesanta diskusija izvērtās par tiesībām iegūt informāciju no valsts uzņēmumiem. Ir valstis, kurās šādiem uzņēmumiem nav jāsniedz informācija, ir valstis, kurās tas ir jā dara, pamatojoties uz to, ka šie uzņēmumi saimnieko ar valsts (sabiedrības īpašuma) līdzekļiem. Dažās valstīs tas izriet nevis no likuma, bet gan tiesu judikatūras. Sēdes vadītājs īpaši vēlējas zināt, kādēļ Latvijā informācija ir jāprasa no valsts institūcijas, kas atbildīga par valsts vai pašvaldības uzņēmumu, nevis no paša uzņēmuma un vai tas ir veiksmīgāks risinājums. Latvijas pārstāves skaidroja, ka tā ir mūsu likuma specifika (jo attiecas tikai uz valsts pārvaldes iestādēm) un ka tas noteikti nav labākais risinājums.

Savukārt ungāru tiesnesis stāstīja, ka Ungārijas tiesā bijusi lieta, kur žurnālisti interesējušies par valsts uzņēmumu (dzelzceļa u.c.) vadītāju un citu amatpersonu algām. Tiesa (līdzīgi kā Latvijā) pateikusi, ka šo personu privātā dzīve nav svarīgāka par sabiedrības tiesībām šo informāciju zināt, tā kā finanses primāri nāk no valsts (sabiedrības) līdzekļiem. Savukārt Somijā un Horvatijā ir tiesības zināt gada ienākumus, bet ne konkrētas detaļas. Savukārt dažās citās valstīs ir tiesības zināt vispārīgu informāciju par amatpersonu atalgojumu, bet ne par individuālām personām. Vienlaikus ir valstis, kurās šāda informācija ir privātās dzīves sastāvdaļa un netiek izpausta. Savukārt Somijā algas nav publiskas, bet jebkura persona var saņemt informāciju par jebkuru citu par to, cik šī persona ir samaksājusi nodokļos, jo informācija par nodokļiem ir publiska. Vēl nesen tika izdota avīze ar nodokļu maksātāju vārdiem, taču pēc Eiropas Savienības Tiesas sprieduma lietā C-73/07 tas vairs netiek darīts, kaut arī minētā tiesa tieši tekstā to aizliegusi neesot. Lietuvas tiesnesis stāstīja par gadījumu, kad personai slimnīca esot atteikusi sniegt informāciju par tās vadītāju algām, savukārt tiesa norādījusi, ka var sniegt vispārīgu informāciju („kopīgo bildi”), bet ne ziņas par individuālām algām.

Tika diskutēts arī par to, vai dažkārt var tikt izsniegta ar valsts noslēpumu saistīta informācija. Dažās valstīs šādi izņēmumi attiecas uz iepirkumiem.

Salīdzinoši liela uzmanība tika veltīta jautājumam par piekļuvi administratīvās tiesvedības materiāliem. Daļā valstu šie materiāli ir pieejami tikai lietas dalībniekiem, savukārt citās valstīs tie ir atklāti, jo tiek uzskatīti par valsts pārvaldes atklātības politikas sastāvdaļu. Kriminālietu materiāli vairumā valstu nav pieejami sabiedrībai, taču tas ne visur attiecas uz pagātnes lietām, kas saistītas ar fašistiskās vai sociālistiskās iekārtas noziegumiem.

Attiecībā uz tiesu spriedumu publicēšanu arī dažādās valstīs ir atšķirīga pieeja. Interesanti, ka Igaunijā sākotnēji tika publicēti neanonimizēti spriedumi, pēc tam Igaunija pārgāja uz pilnīgu anonimizāciju, tika ņemti arī ar komersantu nosaukumi, atstājot tikai tiesnešu vārdus. Taču tagad Igaunija atkal ir mainījusi savu regulējumu un šobrīd par to, vai lieta publicējama pilnībā vai nē, lemj tiesneši, kas skata lietu. Piemēram, tiek anonimizēti vārdi, ja lieta skar bērnus vai personas veselības stāvokli.

Diskusijā tika norādīts, ka uz procesa dalībniekiem neattiecas aizliegums spriedumus publicēt, līdz ar to pilnīga anonimizācija nevar tikt nodrošināta. Eiropas Savienības

Tiesas tiesnesis Danvics (*Thomas von Danwitz*) norādīja, ka gadījumos, ja procesa dalībnieki neprasa anonimizāciju, tiesa pēc savas iniciatīvas to nedara. Viņš arī uzsvēra, ka spriedums *Google* lietā nav par tiesībām tikt aizmirstam, kā tas bieži tiek norādīts, bet gan par tiesībām netikt atrastam meklētājā „*quotation through search machine*”. Sēdes vadītājs pasmaidīja, ka *Google* lietā persona negribēja, lai viņas vārdu varētu atrast meklētājā, bet tagad viņa ir kļuvusi slavena visā pasaulē.

Diskusijā tika arī minēts, ka Eiropas Cilvēktiesību tiesa esot norādījusi – ja tiesas process notiek rakstveidā, spriedumi ir jāpublicē, citādi netiek nodrošināta konvencijas 6.pantā ietvertā atklātas tiesas procesa garantija.

Francijas tiesnesis norādīja, ka atbilstoši franču izpratnei tiesneši nedrīkst rakstīt atsevišķas domas, jo tādejādi tiek daļēji izpausts apsprendes noslēpums.

Atsevišķas replikas izskanēja arī par ierobežojumiem tiesnešiem lietot atsevišķas mājaslapas. Tas tika vērtēts kā tiesneša cenzūra.

Dalībvalstu sniegtās atbildes un kolokvijā apspriesto čehu administratīvo tiesību zinātnieki apkopos pētījumā, kas tiks izdots atsevišķā grāmatā.

Arī informācija, kas tika iegūta neformālo sarunu laikā, ir vērtīga. Piemēram, ar citu valstu tiesnešiem diskutēts par to, kāds ir tiesas spriedums, ja iestādes izdotajā administratīvajā aktā trūkst pamatojuma. Savukārt Luksemburgas kolēģis stāstīja, ka atbilstoši viņu normatīvajam regulējumam tiesnešu disciplinārlietas tiek skatītas slēgtā sēdē, bet viena tiesnese, atsaucoties uz Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6.pantā noteikto atklātības garantiju, pieprasa, lai viņas lieta tiktu skatīta atklātā sēdē.

ACA Ģenerālajā asamblejā sniegta atskaite par padarīto un finanšu resursiem, kā arī izklāstīti turpmākās darbības plāni. Viens no nākotnes izpētes jautājumiem ir tiesnešu neatkarības nodrošināšana. Nākotnē paredzēts arī aplūkot administratīvo sankciju jautājumu, kā arī ārvalstu tiesību regulējumu.

Latvija tika atzīmēta kā viena no aktīvākajām dalībniecēm, atbildot uz ACA forumā uzdotajiem jautājumiem (forumā tiek uzdoti jautājumi, ar kuriem saskaras dalībvalstu tiesneši, par risinājumiem citās valstīs). Šo darbu veic Augstākās tiesas Judikatūras un zinātniski analītiskās nodaļas zinātniski analītiskais padomnieks Aleksandrs Potaičuks.

Civillietu tiesu palātas tiesnese Marianna TERJUHANA piedalījās Eiropas tiesiskās apmācības tīkla organizētajā seminārā „Eiropas darba tiesības”
(Lisabona, 2016.gada maijs)

Eiropas tiesiskās apmācības tīkla (EJTN) organizēta semināra „Eiropas darba tiesības” (*European Labour Law*) dalībniekiem sniegts pārskats par Eiropas Savienības normatīvajiem aktiem sociālās aizsardzības jomā, par

tiesībām uz streiku, dažādiem streika veidiem un streika ietekmi uz darba līgumu nosacījumiem, par darba līgumiem uz noteiktu laiku, kā arī par uzņēmumu pāreju.

Semināra otrajā daļā notika darbs grupās, kāzusu risināšana, kas saistīti ar tēmām „darba līgumi uz noteiktu laiku” un „uzņēmumu pāreja”. Kāzusu risināšanas gaitā tika izmantotas Eiropas Savienības direktīvas, proti, Padomes 1999.gada 28.jūnija direktīva Nr.1999/70/EK par UNICE, CEEP un EAK noslēgto pamatlīgumu par darbu uz noteiktu laiku un Padomes 2001.gada 12.marta direktīva Nr.2001/23/EK par dalībvalstu tiesību aktu tuvināšanu attiecībā uz darbinieku tiesību aizsardzību uzņēmuma, uzņēmējsabiedrības vai uzņēmuma vai uzņēmējsabiedrības daļu īpašnieka maiņas gadījumā.

Civillietu tiesu palātas tiesnese Marianna TERJUHANA piedalījās Eiropas Tiesiskās apmācības tīkla organizētajā mācību vizītē Eiropas Savienības Tiesā
(Luksemburga, 2016.gada aprīlis)

Eiropas Tiesiskās apmācības tīkla (EJTN) mācību vizīte Eiropas Savienības Tiesā organizēta ar Eiropas Savienības atbalstu tiesu iestāžu darbinieku apmaiņas programmas ietvaros. Vizītē piedalījās 39 dalībnieki – tiesneši un prokurori no dažādām Eiropas Savienības valstīm – Austrijas, Beļģijas, Bulgārijas, Horvātijas, Čehijas, Dānijas, Igaunijas, Somijas, Lietuvas, Vācijas, Ungārijas, Polijas, Portugāles, Rumānijas, Slovēnijas, Spānijas un Zviedrijas.

Mācību vizītes dalībniekiem tika sniegts pārskats par Eiropas Savienības Tiesas (EST) darba organizāciju, tiesu procesu, ģenerāladvokāta lomu procesā, prejudiciāla lēmuma pieņemšanas procedūru, par daudzvalodību un tulku lomu procesā, par aktuālām EST lietām, par mājaslapas www.curia.eu izmantošanas iespējām.

Vizītes dalībnieki apmeklēja tiesas sēdi civillietā C-154/15 *Gutierrez Naranjo – C-307/15 Palacios Martinez – C-308/15 Banco popular Espanol*. Šajā lietā pastāv strīds starp Spānijas patērētājiem un bankām par termiņiem seku piemērošanai gadījumā, kad aizdevuma līgumu nosacījumi par aizdevuma procentiem tika atzīti par netaisnīgiem un līdz ar to par spēkā neesošiem. Patērētāji vēlas panākt, lai tiesa atzītu, ka šādi līguma nosacījumi būtu atzīti par spēkā neesošiem no līguma noslēgšanas brīža, kas dotu patērētājiem pamatu pieprasīt atmaksāt viņiem pārmaksātos procentus. Atbildētāji, atsaucoties uz EPP Direktīvas 2011/83/ES par patērētāju tiesībām normām, norāda, ka jautājums par seku piemērošanu un to robežām ir dalībvalsts kompetencē. Lieta tika skatīta paplašinātā sastāvā. Lietas izskatīšanā piedalījās 15 tiesneši, referents – EST tiesnesis no Latvijas Egils Levits.

Pēc tiesas sēdes notika neformāla tikšanās ar tiesnesi Egilu Levitu. Viņš pastāstīja par to, kā ir organizēts EST tiesneša un viņa biroja darbs, kā notiek lietu sagatavošana izskatīšanai tiesas sēdē un sprieduma projektu sagatavošana pēc tiesas sēdes.

Administratīvo lietu departamenta tiesnese Rudite VĪDUŠA piedalījās Eiropas Savienības vides aizsardzības tīkla konferencē (Utrehta, 2016.gada maijs)

Atšķirībā no citiem Eiropas līmeņa pasākumiem, šīs konferences primārais mērķis bija ne tikvien dalībnieku zināšanu stiprināšana konkrētās jomās, bet, domājot par vides aizsardzību, – vides aizsardzības kopējās sistēmas trūkumu un to novēršanas iespēju apzināšana. Nespēja pienācīgi iedzīvināt Eiropas Savienības vides tiesības katru gadu Eiropas Savienībā rada zaudējumus 50 miljardu *euro* apmērā, aprēķinot naudas izteiksmē videi nodarīto kaitējumu un kaitējumu veselībai. Lai stiprinātu vides tiesību atbilstības nodrošināšanas ķēdi, pasākumā pirmo reizi vienlaikus tikās Eiropas Savienības dalībvalstu visu tiesību aizsardzības līmeņu pārstāvji: valsts pārvaldes par vides aizsardzību atbildīgās iestādes – Eiropas Savienības vides tiesību ieviešanas un īstenošanas tīkls (IMPEL); vides noziegumu apkarošanā iesaistīto policijas amatpersonu tīkls (EnviCrimeNet); Eiropas vides prokuroru tīkls (ENPE); Eiropas Savienības vides tiesnešu forums (EUFJE).

Piedalījās arī pārstāvji no valstīm, kas nav Eiropas Savienības dalībvalstis. Kopā konferencē piedalījās gandrīz 200 dalībnieki no 35 valstīm.

Tomēr konferencei bija ne tikai vispārēja problēmu apzināšanas, bet arī praktiska nozīme. Apskatīti praktiski risinājumi konkrētos tiesību piemērošanas jautājumos, valstu prakses pozitīvie piemēri, pieredzes apmaiņa. Diskutēts gan par valsts pārvaldes līmeni (tiesību politikas veidošana, iestāžu īstenošana kontrole – licences, atļaujas, normu ievērošanas kontrole), gan par tiesībaizsardzības iestāžu līmeni (noziedzīgu nodarījumu konstatēšanas un pierādīšanas problēmjautājumi, sodu politika, Eiropas Savienības kopējās tiesību telpas ietekme). Notika diskusija par sodu noteikšanu un tās ietekmi uz noziedzības līmeni, par mijiedarbību starp sabiedrības attieksmi pret noziegumiem vides jomā un sodu politiku, par videi nodarītā kaitējuma atbildzināšanas iespējām. Administratīvais process kopējā tiesību iedzīvināšanas sistēmā tika atzīmēts ne tikai kā daļa no valsts pārvaldes iestāžu darbības, bet arī tā iemesla dēļ, ka vides aizsardzību var uzlabot, citstarp pienācīgi īstenojot personu tiesības vērties tiesā vides aizsardzības interesēs.

Konferences dalībnieki arī tematiskās darba grupās meklēja idejas vispārējās vides aizsardzības sistēmas uzlabošanai konkrētās jomās (piemēram, atsevišķi par starptautisko tirdzniecību ar apdraudētajām savvaļas dzīvnieku un augu sugām, par medību tūrismu utt.).

Administratīvo lietu departamenta tiesnese Rudite VĪDUŠA piedalījās Eiropas Augstāko administratīvo tiesu un valsts padomju asociācijas organizētajā seminārā „Tiesiskās palāvības aizsardzība administratīvajās un ES tiesībās”

(Viļņa, 2016.gada aprīlis)

Eiropas Augstāko administratīvo tiesu un valsts padomju asociācijas (ACA-Europe) organizētais seminārs bija veltīts vispusīgai tiesiskās palāvības aizsardzības principa analīzei.

Balstoties uz katras dalībvalsts iepriekš sniegtajām atbildēm, apskatīta šā principa vieta un piemērošanas īpatnības dalībvalstu tiesiskajās sistēmās. Kā nācās secināt, šā principa izpratne un praktiskā nozīme ir visai atšķirīga. Tā Francijas un Zviedrijas pārstāvji raksturoja savu valstu tiesiskās sistēmas kā tādas, kurās tiesiskās palāvības aizsardzības princips formāli netiek atzīts, bet tas tiek piemērots Eiropas Savienības tiesību, atsevišķos jautājumos (īpašumtiesību aizsardzība) arī Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas ietekmē. Francijas pārstāvis turklāt norādīja, ka šā principa piemērošana tiek ierobežota tieši uz minētajām jomām; 2007.gadā izveidotā darba grupa, apsverot principa ieviešanas nepieciešamību, bija nonākusi pie secinājuma, ka tas varētu apdraudēt līdzsvaru tiesiskajā sistēmā. Vienlaikus visai liela nozīme Francijā tiek piešķirta atpakaļejoša spēka aizliegumam, tiesiskajai noteiktībai.

Tomēr lielākoties, neskatoties uz visai atšķirīgo principa pamatojumu (vispārēji taisnīguma apsvērumi, laba ticība, rīcības brīvības ļaunprātīgas izmantošanas aizliegums, atpakaļvērsta spēka aizliegums, administratīvo lēmumu *res judicata* u.tml.) un atšķirīgo formālo ceļu un nereti kazuistiskiem risinājumiem principa piemērošanā, principa izpausmes ir līdzīgas. Kā varēja sagaidīt, Latvijas tiesiskajā sistēmā vērojama tiesiskās palāvības aizsardzības principa izpratne ir ļoti tuva Vācijas izpratnei, ievērojot lielo Vācijas administratīvā procesa tiesību ietekmi uz Latvijas administratīvā procesa tiesību tapšanu. Arī Nīderlandes tiesneša apskatītie tiesisko strīdu risinājumi, šķiet, būtu bijuši tādi paši arī Latvijā.

Eiropas Savienības Tiesas ģenerālvokāts M.Bobeks sniedza plašu un detalizētu ieskatu tiesiskās palāvības aizsardzības principa izpratnē un piemērošanā Eiropas Savienības tiesībās, tostarp analizējot vairākas Eiropas Savienības Tiesas lietas.

Seminārs bija ar lielu praktisku nozīmi, jo teju ik dienas Administratīvo lietu departamentam ir jāpārbauda procesa dalībnieku argumenti par tiesiskās palāvības pietiekamu vai nepietiekamu aizsardzību konkrētos gadījumos. Seminārs bija reta iespēja gūt aktuālu salīdzinošu priekšstatu par citu valstu praksi.

TIEKAS EIROPAS UN ĶĪNAS AUGSTĀKO TIESU PRIEKŠSĒDĒTĀJI

Starptautiskajā konferencē, ko organizēja Ķīnas Tautas Republikas Augstākā tiesa, piedalījās Augstāko tiesu priekšsēdētāji un pārstāvji vēl no 12 valstīm – Latvijas, Lietuvas, Igaunijas, Polijas, Horvātijas, Serbijas, Bosnijas un Hercogovinas, Melnkalnes, Maķedonijas, Albānijas, Slovākijas, Ungārijas. Attēlā – konferences dalībvalstu Augstāko tiesu priekšsēdētāji

Pēc Ķīnas Augstākās tiesas priekšsēdētāja ielūguma maijā Ķīnā (Suzhou, Šanhaja, Pekina) notika Centrāleiropas un Austrumeiropas valstu augstāko tiesu priekšsēdētāju un Ķīnas Augstākās tiesas priekšsēdētāja tikšanās un konference, kas veltīta tiesu reformām, tiesu sistēmas caurskatāmībai, tehnoloģiju izmantošanai tiesās, alternatīvo strīdu izšķiršanas mehānismiem un augstāko tiesu lomai, attīstot tiesiskumu un rūpējoties par vienotu tiesu praksi. Konferencē no Latvijas piedalījās Augstākās tiesas priekšsēdētājs Ivars BIČKOVIČS un Judikatūras un zinātniski analītiskās nodaļas vadītāja Anita ZIKMANE.

Latvijas Republikas Augstākās tiesas priekšsēdētājs Ivars Bičkovičs protokolārājā pieņemšanā pie Ķīnas Tautas Republikas Augstākās tiesas priekšsēdētāja Zhou Qiangno

Konferences runātāji uzstāšanās laiku veltīja konstitucionālu principu apspriešanai un vispārēja viedokļa paušanai. Tiesu reformu process lielākā vai mazākā mērā skar visas konferencē pārstāvētas valstis. Tiesiskuma nodrošināšana ir visu valstu tiesu sistēmu darbības pamatā, tāpēc tai tika veltīta īpaša uzmanība konstitucionālās aizsardzības aspektā. Latvijas delegācija uzstājās par tematu „Augstāko tiesu loma, attīstot tiesiskumu un rūpējoties par

vienotu tiesu praksi”. Priekšlasījumā sniegta gan vispārēja informācija par tiesu sistēmu un Augstākās tiesas lomu, gan judikatūras atlasīšanas vēsturi un šibrīža praksi.

Vizītes laikā viesiem bija iespēja apmeklēt Šanhajas augstākās instances tiesu, Tiesnešu mācību centru, Ķīnas Augstāko tiesu, tai skaitā datu kontroles centru, un iepazīties ar Ķīnas tiesu sistēmas funkcionēšanu un tiesās pieejamajām informācijas tehnoloģijām.

PRAKTISKĀ DARBĀ IEPAZĪST LIETUVAS AUGSTĀKĀS TIESAS PĒTNIECISKO DEPARTAMENTU

Latvijas un Lietuvas augstāko tiesu sadarbības ietvaros Judikatūras un zinātniski analitiskās nodaļas zinātniski analitiskais padomnieks Aleksandrs POTAČUKS divas nedēļas augstā stažējās Lietuvas

Augstākās tiesas Pētnieciskajā departamentā.

Pieredzes apmaiņas nolūkā:

- savstarpēji pārrunāta abu valstu pētniecisko departamentu darbība, funkcijas un labās prakses piemēri;
- strādāts pie tiesvedībā esošo lietu juridiskās analīzes Eiropas Savienības tiesību un cilvēktiesību kontekstā, tostarp Lietuvas kolēģi iepazīstināti ar Latvijas tiesību regulējumu aizgādības nodibināšanā un pārskatīšanā, izpildu rakstu izsniegšanā šķirējtiesu spriedumu piespiedu izpildei, kā arī maksājumu kavējumu novēršanā komercdarījumos;
- pārrunāti arī ārvalstu spriedumu atzišanas un izpildes problēmjautājumi Latvijas un Lietuvas starpā.

Lietuvas Augstākās tiesas Pētnieciskais departaments ir pastāvīga tiesas struktūrvienība, kas ir identiska Latvijas Augstākās tiesas Judikatūras un zinātniski analitiskajai nodaļai. Lietuvas Augstākās tiesas Pētnieciskais departaments nodarbojas ar tiesību normu piemērošanas analīzi, līdzdarbojas nolēmumu sagatavošanā lietās, kas ir saistītas ar Eiropas Savienības vai starptautisko tiesību normu piemērošanu, izstrādā priekšlikumus tiesas organizatoriskās darbības uzlabošanai un īsteno starptautisko sadarbību.

PADOMNIEKU DARBS AR TIESVEDĪBĀ ESOŠĀM LIETĀM

Lietuvas Pētnieciskajā departamentā strādā vairāk par 10 specializētajiem padomniekiem. Daļa no šiem padomniekiem vienlaikus ir arī augstskolu mācībspēki un tiesā strādā nepilnu slodzi. Tādējādi tiek nodrošināta sasaiste starp tiesību zinātni un tiesu praksi. Ņemot vērā, ka padomnieku skaits, salīdzinot ar Latviju, ir lielāks, arī padomnieku specializācijas jomas ir šaurākas.

Lietuvā ir atsevišķs tiesas darbinieks, kas strādā vienīgi ar lietu nodošanu tiesnešiem un atbalsta personāla nozīmēšanu attiecīgo lietu izskatīšanai. Proti, kolīdz tiesnesim tiek iedalīta lieta, šīs lietas izskatīšanai uzreiz tiek norīkots atsevišķs tiesneša palīgs (Lietuvā ir ieviesta tiesneša palīgu specializēšanās un rotācija) un padomnieks, ja lieta ir saistīta ar Eiropas Savienības tiesību vai cilvēktiesību normu piemērošanu. Tādējādi jau visām lietām to sākotnējās izskatīšanas posmā tiek nodrošināts nepieciešamais analitiskais segums. Šāda lietu sadales sistēma ļauj kontrolēt darbinieku noslodzi un padomniekiem iepļānot darbu ar lietu nepieciešamo laiku.

Lietuvā tiesnesis vada gan tiesneša palīgu, gan padomnieka darbu. Strādājot ar konkrēto lietu, padomnieks pēc tiesneša pieprasījuma veic Eiropas

Savienības un cilvēktiesību normu analīzi un sagatavo tiesnesim motivētu atzinumu vai viedokli tiesību normu piemērošanai. Pēc tiesneša pieprasījuma padomnieks raksta arī nolēmuma motīvu daļu.

TIESU PRAKSES VISPĀRINĀJUMI

Līdzīgi kā Latvijā, visi padomnieki paralēli darbam ar konkrētām lietām raksta tiesu prakses vispārīnājumus, ko apstiprina attiecīgā departamenta tiesnešu kopums. Vispārīnājumos tiek apkopotas gan nacionālo tiesu nolēmumu atziņas, gan arī Eiropas Savienības Tiesas un Eiropas Cilvēktiesību tiesas nolēmumu atziņas.

Vispārīnājums var tikt sastādīts arī tādās jomās, kurās nav pietiekama nacionālo tiesu prakse, taču tiesnešu ieskatā tiesiskās noteiktības labad ir nepieciešams apkopot un publicēt starptautisko tiesu praksi.

Vispārīnājumu struktūra un saturs ir līdzīgs Latvijā sastādītajiem tiesu prakses vispārīnājumiem. Vispārīnājumi tiek publicēti gan tiesas mājaslapā, gan atsevišķā tiesas izdotā periodiskajā izdevumā.

VADLĪNIJU IZSTRĀDĀŠANA

Lietuvas Augstākajā tiesā plaši tiek praktizēta tiesas rekomendāciju un vadlīniju izstrādāšana.

Pirmkārt, tiesa dalībniekiem ir izstrādājusi divas atsevišķas vadlīnijas kasācijas sūdzību sastādīšanai civilīlētās un kriminālīlētās, kurās ir paskaidrotas kasācijas instances tiesas funkcijas un uzdevumi, kā arī kompetences ierobežojumi, sniegti paskaidrojumi par dokumentu iesniegšanas termiņiem un kārtību, sniegti praktiski padomi kasācijas sūdzības sastādīšanai, tostarp forma un saturs. Šādām vadlīnijām nav saistoša spēka, taču tās veicina lietas dalībnieku un tiesas sapratni.

Otrkārt, tiesa ir izstrādājusi arī vispārējas vadlīnijas pašu tiesu nolēmumu formai, saturam un struktūrai. Šīs vadlīnijas ietver ne vien teksta, tā izvietojuma, kā arī atsauču noformējuma prasības, bet arī norādes tam, kā veidot nolēmumu tā, lai tas būtu taisnīgs, tiesisks un skaidrs, kā novērtēt nolēmuma motivācijas pietiekamību, kā ievērot lingvistiskās prasības un arī uzsvērt attiecīgas tiesu instances kompetences iezīmes. Šajās vadlīnijās ietvertas tiesas nolēmumu veidnes un nolēmumu paraugi.

Komandējuma ietvaros pārrunāti spriedumu atzišanas un izpildes problēmjautājumi Latvijas un Lietuvas starpā būs noderīgi turpmākajā zinātniski analitiskajā darbībā.

Visbeidzot – kas ir ne mazāk svarīgi – komandējums Lietuvā ļāva stiprināt kontaktus ar kaimiņvalsts tiesas darbiniekiem, kas būs ļoti noderīgi arī turpmākajā sadarbībā.

IV

TIESĪBDOMAS: PRIEKŠLASĪJUMI, PUBLIKĀCIJAS

Pēteris OPINCĀNS

Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta tiesnesis

Dr. iur. Jānis BAUMANIS

Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta
zinātniski analītiskais padomnieks

NODOMS KUKUĻDOŠANĀ

Rakstā sniegts viedoklis par krimināltiesiskiem aspektiem saistībā ar kukuļdošanas subjektīvo pusi, akcentējot uzmanību uz to, kas jāpierāda kriminālprocesā, nevis uz to, kā pierādīt.

Temata aktualitātes pamatošanai jāmin Apvienoto Nāciju Organizācijas Pretkorupcijas konvencijas preambulā norādītos draudus, kurus korupcija rada valstu stabilitātei un drošībai, graujot iestāžu darbību, demokrātijas, ētikas un taisnīguma pamatvērtības un pakļaujot riskam ilgspējīgu attīstību un tiesiskumu. Jāatzīst, ka katrs atsevišķs kukuļdošanas gadījums kā koruptīvs nodarījums apdraud daudzas sabiedrības vērtības. Apzinoties kukuļdošanas kaitīgumu, likumdevējs šo koruptīvo nodarījumu bez kvalificējošām pazīmēm atzina par smagu noziegumu, paredzot par kukuļdošanas izdarīšanu sodīšanu ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz pieciem gadiem. Pastāvot kvalificējošiem apstākļiem, iespējamais piespriests sods var pat sasniegt brīvības atņemšanu uz laiku līdz desmit gadiem.

Ņemot vērā kukuļdošanas klasifikāciju, Latvijā ir kriminalizēts ne tikai kukuļdošanas mēģinājums, bet arī sagatavošanās kukuļdošanai.

Kukuļdošanas kaitīguma apzināšanās liek ar lielu atbildību pieiet kukuļdošanas kvalifikācijai, kurā viens no sarežģītākajiem jautājumiem ir saistīts ar pareizu kukuļdošanas subjektīvās puses noteikšanu.

Pievērsoties temata detalizētam izklāstam, jāmin, ka kukuļdošana ir valsts amatpersonas uzpirkšana, lai tā, izmantojot savu dienesta stāvokli, izdarītu vai neizdarītu kādu darbību kādas personas interesēs.

Latvijā ir kriminalizēti daudzi uzpirkšanas veidi, tostarp prettiesiska labumu došana, tirgošanās ar ietekmi,

komerciālā uzpirkšana, kā arī jebkura tiša noziedzīga nodarījuma organizēšana vai atbalstīšana ar uzpirkšanu. Analizējot visu iespējamo uzpirkšanas veidu subjektīvo pusi, jākonstatē, ka uzpirkšana var būt tikai tiša ar tiešu nodomu. Jebkuram uzpirkšanas veidam ir raksturīgs īpašs nolūks – panākt ar labuma došanu sev vēlamu rezultātu. Arī persona, kas veic kukuļdošanu, vēlas ar uzpirkšanu panākt konkrēto valsts amatpersonas rīcību.

Turpinājumā īsumā tiks atklāts, kādas vainas formas un to veidi pastāv Latvijas krimināltiesībās.

Krimināllikuma 8.panta pirmā daļa paredz divas vainas formas: nodoms un neuzmanība. Neuzmanības vainas forma neattiecas uz kukuļdošanu.

Savukārt noziedzīgs nodarījums atzīstams par izdarītu ar nodomu jeb tiši, ja persona to izdarījusi ar tiešu vai netiešu nodomu.

Vainas formu klasifikācijas pamatā, kā norāda profesors Uldis Krastiņš, ir apziņas un gribas dažādi kombinējumi¹. Uldis Krastiņš raksta: „[...] analizējot personas psihisko attieksmi noziedzīgā nodarījumā, noteicošās ir personas psihiskās darbības divas puses – intelektuālais moments (zināšana, apzināšanās, paredzēšana) un gribas moments, kas reālajā pasaulē izpaužas gribētas darbības vai bezdarbības veidā”². Ņemot vērā gribas un intelektuālo momentu, saskaņā ar Krimināllikuma 9.panta otro daļu Latvijā par izdarītu ar tiešu nodomu atzīstami tādi noziedzīgi nodarījumi, kuros persona apzinājies savas darbības vai bezdarbības kaitīgumu un to apzināti

¹ Krastiņš U. Vainas ietekme uz noziedzīga nodarījuma kvalifikāciju. Jurista Vārds, 03.06.2003. Nr.21 (279).

² Krastiņš U. Subjektīvā attieksme un vaina kukuļdošanā, izmantojot starpnieku. Jurista Vārds, 03.05.2016. Nr.18 (921).

veikusi vai pieļāvusi vai arī apzinājusies savas darbības vai bezdarbības kaitīgumu, paredzējusi nodarījuma kaitīgās sekas un vēlējusies to iestāšanos. Savukārt saskaņā ar Krimināllikuma 9.panta trešo daļu par izdarītu ar netiešu nodomu atzīstami tādi noziedzīgi nodarījumi, kuros persona apzinājusies savas darbības vai bezdarbības kaitīgumu, paredzējusi nodarījuma kaitīgās sekas un, kaut arī šīs sekas nav vēlējusies, tomēr apzināti pieļāvusi to iestāšanos.

Kā redzams, būtiskākā atšķirība starp tiešu un netiešu nodomu ir tas, ka netieša nodoma gadījumā gribas moments ir nevēlēšanās. Latvijā tikai ar tiešu nodomu izdarīta noziedzīga nodarījuma gadījumā psihiskās darbības gribas moments izpaužas kā vēlmes.

Vispusīgai temata atklāšanai jānorāda, ka krimināltiesību doktrīnā tiešais nodoms tiek iedalīts vēl vairākos veidos, tostarp teorijā izdala nenoteikto vai nekonkretizēto nodomu. Krimināllikuma komentāros par nenoteikto jeb nekonkretizēto nodomu norādīts: „Šim nodoma veidam raksturīgs tas, ka persona paredz, kādas sekas vispār var izraisīt konkrētā darbība vai bezdarbība, bet viņa apziņā tās nav konkretizētas.”³ Respektīvi, nenoteikta jeb nekonkretizēta nodoma gadījumā personas apziņā pastāv vairāki iespējami notikumu norises varianti un viņa pieļauj un vēlas jebkuru no tiem. Minētai atziņai par nenoteikto jeb nekonkretizēto nodomu rakstā vēl uzmanība tiks pievērsta, kad tiks izklāstīta ar nodomu saistīta problemātika starpniecības kukuļdošanas kvalifikācijā.

Analizējot kukuļdošanas subjektīvo pusi, vispirms jāizdala kukuļdošanas objektīvās puses pazīmes, attiecībā pret kurām jākonstatē intelektuālais un gribas moments.

Kukuļdošanas objektīvās puses svarīgākās pazīmes ir:

- aktīva darbība, kas var izpausties kā jebkāda labuma došana, piedāvāšana vai apsolišana;
- labums kā kukulis, kuram ir noteikta vērtība;
- valsts amatpersona;
- par labuma došanu sagaidāmais rezultāts.

Kukuļdošanas gadījumā vainīgais apzinās, ka viņš dod, piedāvā vai apsola labumu kā kukuli valsts amatpersonai par kādas darbības izdarīšanu vai neizdarīšanu un vēlas to.

Pastāv iespēja, ka persona var kļūties par kukuļa vērtību un par valsts amatpersonas statusu.

Ja vainīgais kļūdaini uzskatīja, ka kukulis ir lielos apmēros, bet realitātē kukuļa vērtība šādus apmērus nesasniedz, nodarījums jākvalificē kā mēģinājums kukuļdošanai lielos apmēros.

Ja vainīgais kļūdaini uzskatīja, ka kukulis tiek dots valsts amatpersonai, bet realitātē personai nebija valsts amatpersonas statusa, nodarījums jākvalificē kā kukuļdošanas mēģinājums.

Kukuļdošanas subjektīvās puses izvērtējums kļūst sarežģītāks, kad kukuļdošanā iesaistīts ne tikai kukuļdevējs un kukuļņēmējs, bet arī starpnieks. Piemēram, ja starpniekam tiek iedota nauda, lai viņš panāk no valsts amatpersonas konkrēto rīcību. Sniegtajā piemērā pastāv iespēja, ka naudas devējs neizslēdz un pieņem, ka valsts amatpersonas rīcība var tikt panākta ar dažādiem līdzekļiem. Ja persona pieļauj jebkuru no iespējamiem notikuma risināšanās variantiem, tostarp kukuļdošanu, tad labuma devēja izdarītajā nodarījumā konstatējams nenoteiktais jeb nekonkretizētais nodoms. Šādos

³ Krastiņš U., Liholaja V. Krimināllikuma komentāri. Pirmā daļa (I–VIII¹ nodaļa). – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2015, 67.lpp.

gadījumos, ja valsts amatpersona saņem labumu kā kukuli un labuma devējs to apzinās un vēlas, tad labuma devēja nodarījums kvalificējams kā kukuļdošana.

Jāpiekrīt Krimināllikuma komentāros secinātajam: „Gadījumos, kad kukuļdošanā tiek iesaistīts starpnieks, kukuļa devēja psihiskā attieksme jākonstatē gan attiecībā uz rezultātu, kādu kukuļdevējs vēlas sasniegt, gan attiecībā uz līdzekļiem, kādi tiek pielietoti rezultāta sasniegšanai. Kukuļdevējam var būt alternatīva psihiskā attieksme pret starpnieka darbībām, proti, kukuļdevējs līdzekļu izvēli vēlamā rezultāta sasniegšanai atstāj starpnieka ziņā. Kukuļdevēja subjektīvā puse šādos gadījumos var izpausties ar tiešu nodomu.”⁴

Pastāv arī viedoklis, ka kukuļdošanu var izdarīt ar netiešu nodomu. Šāds viedoklis, piemēram, tika izteikts Ģenerālprokuratūras Krimināltiesiskā departamenta Sevišķi svarīgu lietu izmeklēšanas nodaļas prokurora Māra Lejas rakstā „Vai Krimināllikumā bija nepieciešama jauna nodoma definīcija”. Proti, Māris Leja norāda: „[...] ārvalstis kā tipisks piemērs kukuļdošanai ar netiešu nodomu minēta situācija, kad uzņēmums samaksā ārkārtīgi lielu naudas summu konsultantam vai aģentam, kura vienīgas uzdevums ir iegūt šim uzņēmumam līgumu no ārvalsts valdības valstī ar augstu korupcijas risku, t.i., kad persona droši nezina, ka tiks izdarīta kukuļdošana, taču pieļauj visai lielu varbūtību un akceptē (samierinās, pacieš), ja tas tā notiktu”⁵. Jāatzīmē, ka citētajā piemērā nebija pieminēta nevēlēšanās kā netieša nodoma ietilpstošais gribas moments, tādēļ jautājums par netieša nodoma esamību ir diskutabls.

Savukārt vadošais krimināltiesību eksperts Uldis Krastiņš, komentējot Māra Lejas atziņas, norāda: „Kukuļdevējs, rīkojoties prettiesiski, apzinās savas darbības kaitīgumu, kas izpaužas kā materiālu vērtību, mantiska vai citāda rakstura labuma nodošana amatpersonai personiski vai ar starpnieku. Tas nozīmē, ka kukuļdevējs kukuļdošanu kā prettiesisku darbību izdara ar tiešu nodomu, par ko liecina arī kukuļa došanas īpašais nolūks – lai amatpersona, kurai kukulis nodots, izmantojot savu dienesta stāvokli, izdarītu vai neizdarītu kādu darbību kukuļdevēja vai citas personas interesēs.”⁶ Ulda Krastiņa atziņā, kā redzams, ir uzsvērts īpašs nolūks, kuru, jāatzīmē, nav iespējams realizēt, nevēloties to.

Tieslietu ministrijas, Latvijas Republikas Prokuratūras un Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja vienoti izstrādātajos ieteikumos par tiešā nodoma tvērumu, piemērojot OECD Darba grupas izstrādāto Tipoloģiju par starpnieku lomu starptautiskajos biznesa darījumos, norādīts: „Personai (kukuļa devējam) var būt alternatīva psihiskā attieksme pret starpnieka darbībām, citiem vārdiem – viņš to atstāj starpnieka ziņā. Ja tāda alternatīva pastāv un kukulis tiek nodots, tad kukuļa devēja psihiskās darbības intelektuālais moments kopā ar pašu darbību (naudas nodošanu starpniekam) var veidot vainas formu – tiešu nodomu.”⁷

⁴ Krastiņš U., Liholaja V., Hamkova D. Krimināllikuma komentāri. Trešā daļa (XVIII–XXV nodaļa). Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2016, 605.lpp.

⁵ Leja M. Vai Krimināllikumā bija nepieciešama jauna nodoma definīcija. Jurista Vārds, 22.03.2016., Nr.12 (915).

⁶ Krastiņš U. Subjektīvā attieksme un vaina kukuļdošanā, izmantojot starpnieku. Jurista Vārds, 03.05.2016., Nr.18 (921).

⁷ Ieteikumi par tiešā nodoma tvērumu, piemērojot OECD Darba grupas izstrādāto Tipoloģiju par starpnieku lomu starptautiskajos biznesa darījumos. Jurista Vārds, 03.05.2016., Nr.18 (921).

Apkopojot publiski izteiktos viedokļus par kukuļdošanas subjektīvo pusi, jāsecina, ka gadījumos, kad kukuļņēmējs labumu saņem no starpnieka, tad, lai labuma devēja rīcību atzītu par kukuļdošanu, jākonstatē Krimināllikuma 323.pantā paredzēta noziedzīga nodarījuma sastāvs. Krimināllikuma 323.panta pirmā daļa paredz kriminālatbildību par kukuļa, tas ir, materiālu vērtību, mantiska vai citāda rakstura labumu došanu vai piedāvāšanu vai par kukuļa apsolišanu pēc tā pieprasīšanas personiski vai ar starpnieku valsts amatpersonai, lai tā, izmantojot savu dienesta stāvokli, izdarītu vai neizdarītu kādu darbību kukuļdevēja, kukuļa piedāvātāja vai apsoltāja, vai citas personas interesēs, neatkarīgi no tā, vai nodotais, piedāvātais vai apsoltais kukulis domāts šai valsts amatpersonai vai jebkurai citai personai. Respektīvi, kukuļdošana būs, ja labums tiks dots, piedāvāts vai apsoltas valsts amatpersonai, neatkarīgi no tā, vai došana notiek personiski vai ar starpnieku.

Realizējot kukuļdošanu ar starpnieku, kukuļdevēja gribas moments izpaudīsies vēlmē kukuli iedot, bet intelektuālais moments – zināšanās par īstenoto valsts amatpersonas uzpirkšanu.

Analizējot vairāku personu piedalīšanos kukuļdošanā, jānorobežo kukuļdošanas starpnieka nodarījums no kukuļdošanas līdzdalībnieka un kukuļdošanas dalībnieka (līdzizdarītāja) nodarījuma. Šajā norobežošanā jāņem vērā, ka Krimināllikuma 323.panta otrā un trešā daļa paredz dalības veidu kā kvalificējošo pazīmi. Krimināllikuma 323.panta otrajā daļā kā kvalificējošā pazīme paredzēta grupa pēc iepriekšējas vienošanās. Savukārt Krimināllikuma 323.panta trešajā daļā kā kvalificējošā pazīme paredzēta organizēta grupa.

Krimināltiesību doktrīnā nostiprināts, ka dalību veido tikai noziedzīga nodarījuma izdarītāji (līdzizdarītāji).⁸ Saskaņā ar Krimināllikuma 17.pantā noteikto par noziedzīga nodarījuma izdarītāju uzskatāma persona, kas noziedzīgo nodarījumu pati tieši izdarījusi vai tā izdarīšanā izmantojusi citu personu, kura saskaņā ar šā likuma nosacījumiem nav saucama pie kriminālatbildības. Līdz ar to, kvalificējot grupā izdarīto kukuļdošanu, jākonstatē katra dalībnieka (līdzizdarītāja) darbības kukuļdošanas pilns sastāvs.

Savukārt Krimināllikuma 20.pants reglamentē līdzdalību noziedzīgā nodarījumā. Saskaņā ar Krimināllikuma 20.panta pirmo daļu par līdzdalību uzskatāma apzināta darbība vai bezdarbība, ar kuru persona (līdzdalībnieks) kopīgi ar citu personu (izdarītāju) piedalījies tiša noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, bet pati nav bijusi tā tiešā izdarītāja. Noziedzīga nodarījuma līdzdalībnieki ir organizētāji, uzkūditāji, atbalstītāji.

Kukuļdošanas organizētājs ir persona, kura vada kukuļdošanu vai veic organizatoriskās darbības, lai kukuļdošana notiktu.

Kukuļdošanas uzkūditājs ir persona, kura pamudinājusi izdarīt kukuļdošanu.

Visbeidzot kukuļdošanas atbalstītājs ir persona, kura apzināti veicinājusi kukuļdošanas izdarīšanu, dodot padomus, norādījumus, līdzekļus vai novēršot šķēršļus tā izdarīšanai, kā arī persona, kura iepriekš apsoltījusi

noslēpt kukuļdošanas izdarītāju vai līdzdalībnieku vai citādā veidā atbalstījusi kukuļdošanu, piemēram, iepriekš apsolut noslēpt kukuļdošanas pēdas.

Glūži tāpat kā kukuļdošanas starpnieka nodarījumā, arī kukuļdošanas līdzdalībnieka un kukuļdošanas dalībnieka (līdzizdarītāja) nodarījumā subjektīvo pusi veido tiešs nodoms.

Turklāt jāņem vērā, ka līdzdalības gadījumā iespējams arī izdarītāja ekscess, kas paredzēts Krimināllikuma 20.panta septītajā daļā, kurā noteikts – ja līdzdalībnieks nav apzinājies kādu no izdarītāja un citu līdzdalībnieku izdarītajiem noziedzīgajiem nodarījumiem, viņš par tiem nav saucams pie kriminālatbildības. Respektīvi, ja persona ir organizējusi, atbalstījusi vai uzkūdinājusi kukuļdošanu nelielos apmēros, bet izdarītājs īstenoja kukuļdošanu lielos apmēros, tad persona nav saucama pie kriminālatbildības par kukuļdošanas lielos apmēros organizēšanu, atbalstišanu vai uzkūdišanu.

Mīnēto var attiecināt arī uz gadījumiem, kad, piemēram, starpnieks kukuļdošanā izdara kaut ko, ko labuma devējs nav apzinājies. Jānorāda, ka tas nebūs izdarītāja ekscess, bet risinājums ir analogisks. Piemēram, ja labuma devējs starpniekam iedeva naudu lielos apmēros ar konkrēto norādījumu, proti, lai starpnieks daļu no naudas patur sev kā atlīdzību par starpniecību, bet atlikušo daļu, kura vairs nebūs lielos apmēros, nodod valsts amatpersonai. Taču starpnieks visu naudu lielos apmēros kā kukuli iedeva valsts amatpersonai. Šajā gadījumā labuma devēja nodarījumā nebūtu jākonstatē kukuļdošana lielos apmēros, ja labuma devējs neapzinājies to, ka starpnieks valsts amatpersonai nodos naudu lielos apmēros.

Jāsecina, ka izdarītie secinājumi nav pretrunā ar Apvienoto Nāciju Organizācijas Pretkorupcijas konvencijas 16.panta pirmajā daļā noteikto. Šajā normā par kukuļdošanu atzīta tiši veikta darbība, kas izpaužas kā ārvalsts amatpersonai vai starptautiskas organizācijas amatpersonai nepienācīgas priekšrocības tieša vai netieša apsolišana, piedāvāšana vai došana vai nu šai amatpersonai, vai arī kādai citai fiziskai vai juridiskai personai, lai šī amatpersona, pildot savus oficiālos pienākumus, rīkotos vai atturētos no noteiktas rīcības, lai, veicot starptautisku uzņēmējdarbību, iegūtu vai paturētu darījumu vai cita veida nepienākošos labumu.

Mīnētie secinājumi nav pretrunā arī Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas 1997.gada 21.novembra Konvencijas par ārvalstu amatpersonu kukuļdošanas apkarošanu starptautiskajos biznesa darījumos 1.panta pirmajā daļā noteiktajam. Šajā normā paredzēts, ka ikvienas personas veikta apzināta nepiemērotu finanšu vai cita veida labumu piedāvāšana, apsolišana vai došana ārvalsts amatpersonai vai trešajai pusei, nododot to tieši šai ārvalsts amatpersonai vai caur starpniekiem, lai amatpersona rīkotos vai atturētos no zināmas rīcības, kas saistīta ar amatpersonas amata pienākumu izpildi, nolūkā iegūt vai saglabāt darījumu vai cita veida neatbilstošas priekšrocības starptautiskas komercdarbības veikšanā, ir uzskatāma par krimināli sodāmu nodarījumu.

Abos starptautiskajos normatīvajos aktos kā kukuļdošana tiek paredzēta tiša darbība ar īpašu mērķi, proti, ar labuma došanu valsts amatpersonai panākt

⁸ Krastiņš U., Liholaja V. Krimināllikuma komentāri. Pirmā daļa (I–VIII) nodaļa. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2015, 100. lpp.

valsts amatpersonas konkrēto rīcību. Šādu nodarījumu nav iespējams īstenot, nevēloties to, tādēļ netiešs nodoms Krimināllikuma 9.panta trešās daļas izpratnē kukuļdošanā nav iespējams.

Noslēgumā jāpiebilst, ka saskaņā ar Apvienoto Nāciju Organizācijas Pretkorupcijas konvencijas 28.pantu apzināšanās, nodoms vai nolūks, kas ir nepieciešamie elementi saskaņā ar šo Konvenciju atzītiem noziedzīgajiem nodarījumiem, var tikt secināti no objektīviem faktiskajiem apstākļiem. Jāatzīst, ka

šobrīd nav Augstākās tiesas prakses par kukuļdošanu pēc spēkā esošās Krimināllikuma 323.panta redakcijas. Pēdējos gados būtiski tika grozīts ne tikai Krimināllikuma 323.pants, bet arī normas, kas reglamentē vainas formas. Ņemot vērā minēto, tiesu prakses analīze šoreiz izpaliks.

*Raksts prezentēts Tieslietu ministrijas organizētajā zinātniski praktiskajā konferencē „Tiešs nodoms kukuļdošanā: interpretācijas problemātika krimināltiesībās”
2016.gada 27.septembrī*

Asoc. prof. Dr. iur. Jānis NEIMANIS

Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta tiesnesis

TIESNEŠA TIESU RUNA

Ir pierasts, ka, debatējot par tiesu runas tematu, ar to saprotam lietas dalībnieku un to pārstāvju – zvērinātu advokātu – runu mutvārdu procesā tiesas sēdes laikā. Šajā diskursā atrodami vairāki ieteikumi, kā izkārtot argumentus, kā gērbties un kā uzvesties.¹

Taču, liekot uzsvaru uz lietas dalībnieku runu, garām paslid realitāte Latvijas tiesās, kur tiesas sēdē lietas dalībnieki runā viens ar otru, nevis ar tiesu. Iespējams, to veicina arī tas, ka to soli tiesas zālē atrodas iepretim viens otram, nevis blakus un ar skatu pret tiesu.

Šeit vēlos sniegt īsu juridisku pamatojumu tam, kādēļ tiesnesim ir ne tikai **svarīgi sarunāties** ar lietas dalībniekiem, bet arī **tiesisks pienākums**.

Izejas punkts ir procesa pamatprincips, ka tiesnesis **vada** tiesas sēdi.² Tiesas sēdes vadīšana ir priekšnoteikums efektīvam tiesneša darbam, kam jānoslēdzas ar tiesas nolēmuma sastādīšanu. Tiesas sēdes vadīšanu var uztvert kā **procesuāli**, tā arī **saturiski**.

Tiesas sēdes vadīšana nav jāuztver tikai kā **procesuālu** darbību organizēšana: tiesas sēdes atklāšana, ieradušos personu noskaidrošana, procesa dalībnieku uzklaušana, liecinieku nopratināšana u.tml. Daudz lielāka nozīme ir vadīšanas **saturiskajam** piepildījumam, jo tiesnesis ir atbildīgs par **rūpīgu** sagatavošanos³ un **lietderīgu** tiesas sēdi, kurā ir **izsmēloši iztirzāti** visi tiesas izšķiršanai nodotā kāzusa būtiskie aspekti un **organizēta** pierādījumu iegūšana. Tāpat tiesnesis ir **atbildīgs** par tiesas **sprieduma atzišanu** ne tikai lietas dalībnieku vidū, bet arī sabiedrībā.

Tiesas sēdes vadīšanas saturiska piepildījuma vajadzību pamato tiesības uz taisnīgu tiesu un atsevišķi procesuālie pamatprincipi: **dispozitivitātes** princips un **sacikstes/objektīvās izmeklēšanas** principi. Dispozitivitāte civilprocesā un administratīvajā procesā izpaužas lietas dalībnieku tiesībās noteikt savu prasījumu, grozīt prasījumu, atsaukt prasījumu, atzīt prasījumu. Savukārt sacikste izpaužas lietas dalībnieku pienākumā pamatot savu prasījumu ar pierādījumiem, bet objektīvā izmeklēšana – ar tiesas pienākumu palīdzēt

lietas dalībniekam, ja tam nav spēju vai zināšanu pierādījumu noteikšanā un iegūšanā. Tiesnesim nav jāaizstāj zvērināta advokāta sniegtā palīdzība, tomēr tiesnesim ir jāpanāk ne tikai formāli, bet arī saturiski tiesas **taisnīgais raksturs**.

Lai to īstenotu, tiesnesim ir **pienākums būt aktīvam** tiesas sēdes vadītājam, nevis pasīvam vērotājam. Tiesnesim jāatbalsta lietas dalībnieki, to procesuālo pienākumu izpildē, lai tiesību izlietojums būtu efektīvāks. Tomēr to nevajag uzlūkot arī pārspilēti kā sacikstes principa pārkāpumu.⁴ Aktīvas tiesas sēdes vadīšana nedrīkst pārkāpt tiesas **neitralitātes** pienākumu.

Aktīva tiesas sēdes vadīšana nozīmē **sarunu** ar lietas dalībniekiem.⁵ Procesuālo tiesību attīstība Latvijā nenotiek **vienmērīgi**. Tādēļ Administratīvā procesa likumā pretstatā civilprocesā un kriminālprocesā likumiem var atrast tiešā tekstā ietvertu šādas aktīvās sarunas principa izpaušmi: pienākumu tiesas spriedumu pamatot tikai ar tādiem apstākļiem, par kuriem lietas dalībnieki **varēja izteikties** procesa laikā.⁶ Iespēja izteikties nenozīmē vien formālu iespēju lietas izskatīšanas laikā pēc būtības laiku un vietu runāt, bet tiešām **saturisku sarunu ar tiesnesi**.

Sarunai ir jānotiek **gan par lietas apstākļiem, gan tiesību normām**, jo citādi nav iespējams norobežot būtiskos apstākļus, kas izmantojami tiesas spriešanā, no nebūtiskajiem. Tas nozīmē, ka tiesnesim ir jāatklāj savs viedoklis par lietā **eventuāli** nozīmīgiem apstākļiem un tāpat – arī piemērojāmām tiesību normām.

To prasa arī **objektivitātes princips**. Objektīva tiesa ir tāda, kura nevis klusē par savu **priekšstatu**, kāds tai radies, sagatavojot lietu iztiesāšanai, bet to **atklāj**, lai tādējādi dotu iespēju lietas dalībniekiem mainīt šo tiesneša sākotnējo priekšstatu. Diemžēl tieši greizas objektivitātes izpratnes dēļ Latvijā dominē tiesnešu bailes no sava priekšstata atklāšanas.

Tiesas norises efektivitātes prasības dēļ sarunai ar lietas dalībniekiem jānotiek **koncentrēti** par lietā nozīmīgiem tiesību un faktu jautājumiem.

Lietas iztiesāšana nav efektīva, ja lietas dalībnieku paskaidrojumi un debates tiek atstātas pašplūsmā.

Mutvārdu procesi tiesnesi dažkārt garlaiko. Tiesnesis drošības labad arī izvēlas pasīvu pozīciju, lai neiekultos noraidījumā par objektivitātes trūkumu. Šķiet, ikviens, kas pabijis ilgāk tiesu procesos, var secināt, ka procesa likumi ar savu formalizēto procesa sadalījumu – lietas izskatīšana pēc būtības, tiesu debates, replika – un šādu pašu formalizētu procesa uztveri nodrošina to, ka tiesnesis „saspringst” vien laikā, kad tiesas izskatīšana atrodas stadijā „lietas izskatīšana pēc būtība”, bet debašu un replikas laikā tiesnesis atpūšas un noraugās lietas dalībnieku daiļrunas ciniņā, un nepacietīgi nožēlo, ka likumā nav noteikts, ka debašu laiku varētu ierobežot (kā to noteic attiecībā uz replikas laiku).

Tomēr paradigmas maiņa lēni, bet notiek. Arvien vairāk var sastapt tiesnešus, kuri pirms tiesas sēdes ir nopietni iepazīnušies ar lietas materiāliem, aktīvi diskutē ar lietas dalībniekiem un izvairās no sevis un lietas dalībnieku mocīšanas, formāli ievērojot bezjēdzīgo procesa „pēc būtības” un „debates” dalījumu.

Kopsavilkumā tādējādi izsaku tēzi, ka tiesas sēdes vadīšana ir piepildāma ar saturu un tiesnesim ir jāatklāj savi priekšstati par lietu un objektivitātes nodrošināšanai ir jāiesaistās lietas tiesību un faktu jautājumu pārspriešanā ar lietas dalībniekiem. Tā tiesneša tiesu runa iegūst daudzreiz lielāku nozīmi par lietas dalībnieku runu.

Publicēts žurnālā „Jurista Vārds”, 21.06.2016.

¹ Sk. plašāk: Kaminska G. Tiesu runas problēmas. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2002.

² Civiltiesu procesa likuma 151.panta pirmā daļa, Administratīvā procesa likuma 211.panta pirmā daļa, Kriminālprocesa likuma 454.panta pirmā daļa.

³ Tiesu informācijas sistēmas piedāvātie statistikas dati par civiltiesu ipatsvaru, kurās noteikta sagatavošanās sēde, 2015.gadā uzrāda ļoti bēdīgus rezultātus: sagatavošanās sēde tiek noteikta vien vidēji 1,4% gadījumos. Dažās tiesās šāds tiesību institūts vispār netiek izmantots. TIS statistikas dati, apkopoti 11.06.2016.

⁴ Šis ir visbiežāk sastopamais arguments, kādēļ tiesnesis nedrīkst tiesas sēdes laikā izteikties. Aktivitātes pienākums nenozīmē iestāšanās „vājākās” puses vietā, norāžu sniegšanu par eventuāli izteicamiem prasījumiem vai ierunām.

⁵ Sk. plašāk: Bārdiņš G. Dialoga loma tiesas spriešanā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2016.

⁶ Administratīvā procesa likuma 247.panta trešā daļa.

Dr.iur. Jānis NEIMANIS

Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta tiesnesis

TIESISKĀ ATBILDĪBA UN TIESĪBU PIEMĒROTĀJI

Šodienas diskusijas temats ir par tiesisku valsti. Tiesisku valsti nenodrošina tikai labi, skaidri un pārskatāmi uzrakstīti likumi. Kā jau ievadrunā norādīja Ārvalstu investoru padomes Latvijā pārstāvis Māris Vainovskis, pēdējos gados, strādājot ar likumu redakcijām, bieži vien esam atstājuši novārtā tiesību piemērošanas jomu un, kas vissvarīgāk – juridiskās jeb tiesiskās atbildības jomu. Nepietiek, ka ir labi uzrakstīts likums, nepieciešams to ne tikai piemērot, bet arī prasīt tiesisko atbildību no tiem, kas iesaistīti negodīgās darbībās un likumpārkāpumos.

Šodienas diskusija sakrītusi ar aktuālu notikumu Latvijas sabiedrībā, par ko varēja lasīt ziņu virsrakstos. Proti, Konkurences padome un Valsts kontrole vaicā, kā tas iespējams, ka Rīgas Brīvostas pārvalde, trīsreiz neievērojot Konkurences padomes lēmumu un pārkāpjot likumu, var palikt bez atbildības. Faktiski neviens tā īsti nav atvēris Krimināllikumu, kurā ir 211. un 212.pants, kuros paredzēts, ka par negodīgu konkurenci, kas radījusi būtiskas sekas, ir piespriežams cietumsods. Par Konkurences padomes lēmumu neizpildīšanu, ja tas radījis būtiskas sekas, ir piespriežams sods. Loģisks jautājums, kāpēc tas netiek pārbaudīts. Tas saistīts ar šodienas tematu un diskusijas pirmās daļas jautājumu par ēnu ekonomiku.

Nav noslēpums, ka aktuālākais jautājums Latvijā saistībā ar ēnu ekonomiku ir pievienotās vērtības

nodokļa izkrāpšana. Vai ir dzirdēts kāds gadījums, ka pēc tam, kad uzņēmums ir zaudējis nodokļu strīdā ar valsti par nodokļu izkrāpšanu un vadītājs to zinājis vai viņam to bija jāzina, vadītājs ir saukts pie kriminālatbildības par nodokļu izkrāpšanu?

Mēs varam runāt, ka mācīsim bērnodarzniekiem, ka ir labi maksāt nodokļus, bet ja neprasām atbildību no sabiedrības elites, tad ir loģiski, ka sabiedrība, kura raugās uz eliti, savu rīcības modeli pakārto tai.

Runājot par tiesu iekārtu un tiesu varu, tieslietu ministrs minēja 2016.gada Eiropas Komisijas pētījumu par to, ka Latvijas tiesu sistēma ir kļuvusi labāka, efektīvāka, ka lietu izskatīšanas termiņi samazinās, ka principā viss iet uz augšu un aizvien labāk. Taču, ja mēs paraugāties uz šiem rādītājiem detaļās un salīdzinot šīs atspējas, tad ļoti vietā ir Valsts prezidenta izveidotās Tiesiskās vides pilnveides komisijas sniegtais ziņojums par Tieslietu padomes darba pilnveidošanu. Tajā norādīts, ka pārsteidzošā kārtā Igaunijā budžets, kas tiek atvēlēts tieslietu sistēmai, ir procentuāli mazāks uz iedzīvotāju skaitu kā Latvijā. Tātad nauda, kas atvēlēta tiesu sistēmai, ir mazāka nekā Latvijā. Mēs Latvijā sūdzamies, ka tiesu sistēma nesāņem pietiekamu finansējumu. Bet Igaunijā izskatāmo lietu skaits un ātrums ir vienāds vai stipri labāks nekā Latvijā. Tas nozīmē, ka, dodot vairāk naudu valsts budžetā tiesu sistēmai, efektivitāte Latvijā ir stipri zemāka. Šie vidējie rādītāji par lietu

izskatīšanas termiņiem ir, maigi izsakoties, iemidzinoši. Jo tie ir vidējie statistiskie rādītāji. Atbilstoši Augstākās tiesas publiskotajam pārskatam Administratīvo lietu departamentā, kurā pildu tiesneša pienākumus, vidējais lietu izskatīšanas termiņš ir 1,3 mēneši, šobrīd – 3,3 mēneši, bet faktiski, un tas arī tiek norādīts šajā ziņojumā, vidējais lietu izskatīšanas termiņš ir 1 gads un vairāk.

Tas nozīmē, ka statistikas rādītāji ir vidēji pareizi, bet individuāli tie ir absolūti nepareizi un maldinoši. Tie, kas saskārušies ar tiesu sistēmu personiski, noteikti ir tajā grupā, kas arī šajā Tieslietu padomes darba novērtējuma ziņojumā tiesu sistēmu Latvijā vērtē negatīvi.

Jautājums – ko darīt? Ko mainīt? Kāda iespēja un loma šajā procesā Ārvalstu investoru padomei?

Tiesnesis ir neatkarīgs un padots vienīgi likumam. Tas nozīmē, ka praktiski iespēja iespaidot to, kā tiesnesis skata lietu, pat uzrakstot ideāli labu likumu, ir ļoti niecīga. Nevar iespaidot un atlaist no dienesta tiesnesi, pat ja viņš ir kļūdinājis likuma piemērošanā. Ja virs Augstākās tiesas būtu vēl viena tiesa, mēs varētu teikt, ka arī Augstākās tiesas tiesnešus būtu jāatlaiz, jo arī Augstākā tiesa kļūdās.

Būtisks rādītājs, kas raksturo Latvijas tiesu sistēmu, ir kļūdu procents, tas ir, cik daudz un kāpēc tiek atcelti tiesu nolēmumi. Statistikas rādītāji, kas, protams, varētu būt diskutabli, kopumā liecina, ka katrs ceturtais apelācijas instances tiesas spriedums Augstākajā tiesā tiek atcelts. Tas nozīmē, ka šis kļūdu procents, šī nestabilitāte tiesu sistēmā, kad jūs nezināt, kā beigsies tiesiskais strīds valsts tiesā, ir ļoti augsts. Tas ir nepieļaujami augsts.

Mēs varam mācīt tiesnešus, celt kvalifikāciju, atvēlēt tam daudz naudas – 11 miljonus, tomēr ar mācīšanu lietas nemainīsies ievērojamā mērā. Būtiskākais ir, ka Latvijā netiek pievērsta nopietna nozīme tam, kādu cilvēku izvēlamies par tiesnesi. Tiesnesis nevar būt jebkurš no sabiedrības, jo tiesnesis ir sabiedrības elites daļa. Pēc tā, kā rīkojas tiesnesis, vadās sabiedrība. Ja tiesnesis ir negodīgs, arī sabiedrība saka – arī es varu darīt tāpat, kāpēc man kādi pārmetumi. Būtiska nozīme tiesneša izvēlē ir ne viņa zināšanām, bet tam, kā viņš rīkojas ar varu, jo tiesnesim ir piešķirta ļoti liela vara.

Nopietna nozīme ir tam, kā atlasa tiesnešus, kas var kļūt par tiesnesi un kādā procesā. Esošā sistēma ir tāda, ka par tiesnesi var kļūt, piesakoties sludinājumam „Latvijas Vēstnesi”, izpildot minimālās prasības. Tad kandidātu novēro vidēji deviņus mēnešus, kad viņš tiek izvēlēts vai nē par stažieri. Pēc tam, ja ir pozitīvs novērtējums, kāds arī parasti ir, jo uz konkrēto vakanci tiek izvēlēts konkrēts tiesnesis, nevis vairāki, tiek noslēgts kompromiss – lai jau viņš paspriež tiesu 3 vai 5 gadus, tad jau redzēs, kā būs tālāk. Kad paiet 3–5 gadi, arī

tad neviens isti neuzdrošinās atlaist šo vidēji strādājošo tiesnesi, jo tajā brīdī kādam jāskata lietu daudzums, bet atkal atlasīt jaunu kandidātu prasa laiku. Tādā veidā pie atlases mēs noslēdzam kompromisu, kas velk uz leju visu mūžu, kamēr vien šis cilvēks strādā tiesā.

Tādēļ ļoti svarīgi būtu ieviest tādu modeli, kā, piemēram, Zviedrijā, kur tiesneša palīgs tiek novērots ilgstošā laika posmā – 6–7 gadus dažādās tiesu instanču pakāpēs un tikai tad viņš kļūst par tiesneša amata kandidātu, un tikai tad viņu izvēlas. Līdzīgi kā par advokātu vai notāru nevar kļūt uzreiz, bet tikai ilgstošā pārbaudē, kad tiek pārbaudītas ne tikai juridiskās zināšanas, bet arī rīcība ar varu, kas ir ļoti būtiski.

Šobrīd Latvijā tiek diskutēts, ka tiesnešu palīgu atalgojums pieaugs par 15–20 eiro vai mazliet vairāk. Taču tas nekad nemotivēs cilvēku, šie pārdesmit vai padesmit eiro nemainīs, ka tiesneša palīgs Latvijā ir students, kurš izvēlas palīga darbu, lai studiju laikā uzlabotu savas zināšanas un lai būtu kaut kāda juridiskā prakse. Kamēr šo profesiju nepadarīs par to, ka tas ir nopietns priekšnoteikums, lai kļūtu par tiesnesi, kamēr neieviesīs sistēmu līdzīgi kā privātās kompānijās, kad ir vairākas personāla pakāpes, tikmēr šis būtiskais posms paliks ļoti vājš, un tas savukārt ietekmēs, ka ilgstoši, kamēr vien šis cilvēks pildīs tiesneša pienākumus, sastapsimies ar neadekvātiem tiesu nolēmumiem, ar atkarīgiem tiesu spriedumiem, ar bailēm no tiesību piemērošanas, no uzdrikstēšanās.

Būtisks ir arī jautājums par atalgojumu. Mēs nekad nevarēsim tiesneša darbam piesaistīt labākos juristus, ja tiesneša atalgojums būs tāds kā juristam, teiksim, Pierīgas novada pašvaldībā vai ministrijas departamentā. Jo nav motivācijas uzņemties lielāku atbildību un lielāku slogu, ja saņem atalgojumu, kādu varētu saņemt kā jurists pašvaldībā. Diemžēl ir vairāki piemēri, kas liecina, ka labākie juristi, kādi mums Latvijā ir, aizgājuši uz advokātūru, privāto sfēru vai neatkarīgajām valsts pārvaldes institūcijām, kur šis atalgojums ir krietni augstāks.

Es ļoti labi apzinos, ka atalgojuma palielināšana ir nepopulārs lēmums, ņemot vērā valsts budžeta vajadzības. Tomēr, ja ņem vērā, ka Igaunijā šis budžets ir mazāks uz iedzīvotāju skaitu un pie tam attiecībā uz kopproduktu, tad, ja Latvijā šis budžets tiktu izlietots precīzāk, arī esošo izdevumu ietvaros šo atlīdzību varētu izmantot tā, lai būtu motivēti kandidāti pieteikties tiesneša darbam un pildīt tiesneša dienestu.

*Uzstāšanās Ārvalstu investoru padomes Latvijā
publiskajā diskusijā „Atpakaļ nākotnē”
2016.gada 26.maijā*

Anita ZIKMANE

Augstākās tiesas Judikatūras un zinātniski analītiskās nodaļas vadītāja

TIESĪBA UZ TAISNĪGU TIESU: VIENVEIDĪBA TIESĪBU NORMU PIEMĒROŠANĀ

Augstākās tiesas uzdevums ir pareiza un vienveidīga likumu interpretācija. Tam pamatā arī Latvijas Republikas Satversmes saturā nostiprinātie tiesiskās drošības un paļāvības, līdztiesības un tiesību uz taisnīgu tiesu principi.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa (ECT) ir secinājusi, ka neargumentēta atkāpšanās no judikatūras kā konsekventu nolēmumu kopas par konkrētas normas interpretāciju un piemērošanu ir pamats apšaubīt tiesību uz taisnīgu tiesu ievērošanu konkrētajā procesā.

ECT 2011.gada 20.oktobra Lielās palātas spriedumā lietā „*Nejdet Şahin un Perihan Şahin* pret Turciju”, iesnieguma Nr.13279/05, ir atkārtojusi būtiskos principus, kas attiecas uz judikatūras noturību:

- parasti ECT neapšauba nacionālās tiesas veikto nacionālo tiesību interpretāciju un nesalīdzina dažādus nacionālos nolēmumus pat šķietami līdzīgās vai saistītās lietās, ja tos pieņēmušas neatkarīgas tiesu iestādes;
- ja vienā teritoriālā jurisdikcijā ir vairāku tiesu sistēma, tad atšķirīgā tiesu prakse ir neiztrūkstošas tās sekas. Atšķirības var būt arī vienas tiesas ietvaros, un pati par sevi šāda situācija nav pretrunā Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijai (ECTK). Piemēram, dažāda pieeja diviem tiesvedības procesiem nenozīmē, ka ir judikatūras atšķirības, ja atšķirīgo pieeju pamato atšķirīga faktiskā situācija;
- ECT pārbaude balstās uz tiesiskās noteiktības principu, kas ir visu ECTK pantu saturā un kas ir viens no tiesiskas valsts pamatelementiem. Tiesiskās noteiktības princips garantē tiesisko situāciju zināmu stabilitāti un veicina sabiedrības uzticēšanos tiesiskumam. Atšķirīgi tiesu nolēmumi pieļauj, ka varētu veidoties juridiskā nenoteiktība, kas samazinātu sabiedrības uzticēšanos tiesu sistēmai. Šāda uzticēšanās ir viens no būtiskajiem tiesiskas valsts pamatelementiem. Tomēr tiesiskās noteiktības nepieciešamība un lietas dalībnieku tiesiskās paļāvības aizsardzība nepiešķir tiesības uz noturīgu judikatūru. Tātad judikatūras attīstība pati par sevi nav pretrunā tiesu sistēmas pareizai darbībai, jo atteikšanās no dinamiskas un attīstošas pieejas var traucēt reformai vai uzlabojumiem.

ECT atgādina, ka gadījumos, ja tiesu prakses atšķirības ir vienas jurisdikcijas nolēmumos un Augstākajai tiesai ir pieejami tiesiski rīki tiesu prakses vienādošanai, tad korekts risinājums būtu, izmantojot šos pieejamos institucionālos risinājumus, nodrošināt, ka tiek noteikta interpretācija, kāda būtu jāpiemēro.

Konkrētajā lietā ECT nesaskatīja ECTK pārkāpumu (desmit tiesnešu balsis pret septiņām) situācijā, kad Turcijā vienā aviokatastrofā bojāgājušo militārajā dienestā esošo personu tuvinieki saskaņā ar administratīvo tiesu nolēmumiem saņēma paaugstinātu kompensāciju, bet pieteicēju prasību Augstākā Militārā administratīvā tiesa noraidīja, jo viņu dēls bija otrs pilots, nevis aktīvi dienēja armijas vienībā, kura atgriezās no pretterorisma operācijas. ECT uzsver (sprieduma 93.punkts), ka pieteicēju lietās pieņemtie nolēmumi bija pietiekoši argumentēti gan attiecībā uz faktiem, gan tiesību regulējumu, kā arī Augstākās Militārās administratīvās tiesas nolēmumā veikto faktisko apstākļu izvērtējumu nevar uzskatīt par patvaļīgu, nepamatotu vai tādu, kas būtu ietekmējis procesa taisnīgumu. Tajā tikai veikta nacionālo tiesību piemērošana.

Vienveidības nodrošināšana tiesību normu piemērošanā šobrīd ir atstāta Augstākās tiesas departamenta ziņā. Lai gan likumdevējs formāli ir uzticējis aktuālu tiesību normu interpretācijas jautājumu apspriešanu Augstākās tiesas plēnumam, papildu vispārējai kārtībai plēnuma darba kārtības veidošanā, atsevišķas tiesības izvirzīt kādas problemātikas aktualitāti apspriešanai ir arī paredzētas tiesnešu konferencei. Tomēr tieši departamenta tiesnešu kopsapulces kompetencē nodota šādu jautājumu apspriešana, lai nodrošinātu vienveidību tiesību normu piemērošanā. Attiecīgi tikai departamenta tiesnešu kopsapulcei ļauts savu viedokli par tiesību normas interpretācijas un piemērošanas jautājumiem formulēt lēmuma veidā. Kaut arī Augstākās tiesas mājaslapā publicētajam lēmumam nav juridiski saistošs raksturs, tomēr tikai šis instruments, pretstatā nolēmumiem individuālās lietās, neskatoties uz to, ka šie nolēmumi taisīti paplašinātos sastāvos, varētu tikt atzīts kā instruments vienveidīgas tiesu prakses nodrošināšanai. Kopš Senāta departamenta un tiesu palātas kopsapulces instrumenta izveidošanas 2008.gadā Augstākajā tiesā taisīti četri lēmumi, kas pamatoti ar likuma „Par tiesu varu” 49¹. pantu.

Tā kā ECT nav institucionāla instrumenta tiesu prakses pretrunu novēršanai, tad, piemēram, 1999.gada 8.decembra Lielās palātas spriedumā lietā „*Pellegrin* pret Franciju”, iesnieguma Nr.28541/95, tā secina, ka tās judikatūrā konstatējama nekonsekvence, jo nav pilnīgas skaidrības par valsts sektorā nodarbināto tiesībām uz ECTK 6.panta pirmās daļas aizsardzību. Tāpēc ECT, vēloties izbeigt šo neskaidrību, definē jaunus, autonomus kritēriju skaidrojuma (*sprieduma 60.–63.punkts*).

ECT vēlreiz nesenā 2016.gada 12.janvāra spriedumā lietā „*Borg* pret Maltu”, iesnieguma Nr.37537/13, atsaucoties uz iepriekš minētajā lietā „*Nejdet Şahin un Perihan Şahin* pret

Turciju” nostiprinātajiem principiem, atkarīgo, ka kritērijs, pēc kura vadoties tā vērtēs augstāko tiesu nolēmumu „atšķirības dziļumu un noturīgumu”, ir – vai nacionālajā regulējumā ir mehānisms, kā novērst nevienādību, vai šis mehānisms ir ticis izmantots un ar kādiem panākumiem (*sprieduma 108.punkts*). Šajā lietā ECT nekonstatēja ECTK pārkāpumu, jo atzina Maltes Konstitucionālās tiesas praksi nevis par pretrunīgu, bet par tādu, kas atbilst „judikatūras maiņai”, proti, augstākā tiesu iestāde šajā lietā pēc virknes nolēmumu līdzīgās lietās precizēja savu nostāju ierobežojošā veidā un turpmāk konsekventi pie tās pieturējās. ECT atzīst, ka rakstīto likumu valstis, kurās principā nedarbojas precedentu tiesības, judikatūras maiņa ietilpst nacionālo tiesu rīcības brīvības tvērumā (*sprieduma 111. punkts*).

Latvijas procesuālo likumu regulējumā atsevišķi izdalīta iespēja Administratīvo lietu departamentam lietu izskatīt kopsēdē, savukārt Kriminālprocesa likuma piemērošanas praksē īpaša nozīme tiek piešķirta lietu izskatīšanai mutvārdu procesā. Šie lietu izskatīšanas formāti nereti tiek izmantoti arī lai risinātu tiesību normu piemērošanas problēmas.

Kopumā atzīstams, ka tiesas apzinās pienākumu atsevišķu lietu iztiesāšanā arī apzināt tiesu praksi

salīdzināmās lietās. Tomēr jāpievērš uzmanība un jāņem vērā, ka judikatūras loma atšķiras dažādās tiesību jomās. Dažādu tiesu, piemēram, Augstākās tiesas, Eiropas Savienības Tiesas un Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūrai arī ir atšķirīga nozīme un lietojums nolēmumu motivēšanā.

Secināms, ka tiesām nebūtu jāizvairās atbildīgi attīstīt tiesību normu piemērošanu, precizēt vai pat mainīt to. Izvērstā argumentācija nolēmumā ļaus izprast tiesas jaunos secinājumus, nodrošinot tiesību uz taisnīgu tiesu ievērošanu. Kā sava veida nolēmumu argumentācijas kritika uztverama ECT Lielās palātas 2016.gada 23.maija spriedumā lietā „Avotiņš pret Latviju”, iesnieguma Nr. 17502/07, norādītais, ka Augstākās tiesas nolēmumā „klusējot prezumētā” tiesību aizsardzības nodrošināšana varētu tikt atzīta par acimredzami nepietiekamu (*sprieduma 121. punkts*).

Savukārt tiesu prakses atziņu pielietojāmajiem jāmācās nošķirt īsta „judikatūras maiņa” no tiesību normas piemērošanas precizēšanas, ar kuras palīdzību nodrošināts taisnīgums, nepārkāpjot tiesiskās noteiktības principu.

Raksta pamatā publikācija žurnālā „Jurista Vārds” 2016.gada 10.maijā

Aija BRANTA

Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta tiesnese

KRIMINĀLSODU POLITIKA

Ir acimredzami skaidrs, kādēļ šogad Augstākās tiesas rīkotās Mediju dienas ietvaros izvēlēts temats „Kriminālsodu politika”. Neapšaubāmi, ka jautājums par kriminālsodu piemērošanu ir svarīgs ne tikai tiesnešiem, ikdienā iztiesājot krimināllietas, bet arī sabiedrībai kopumā. Nereti pēc tā saucamo „skaļo” krimināllietu iztiesāšanas tiek pausta neizpratne par kādam konkrētam apsūdzētajam noteikto pārāk „mīkstu” sodu, kā arī apgalvots, ka nav izprotami sodu noteikšanas principi, vai arī izteiktas aizdomas, ka šādu principu vispār nav.

Pirmkārt, sodu noteikšanas principi pastāv, un tie ir noteikti Krimināllikumā. Otrkārt, jāatzīst, ka, nosakot apsūdzētajiem sodu, tiesas dažkārt pieļauj kļūdas.

Neapšaubāmi, ka sodu noteikšana ir atkarīga no katra tiesneša subjektīvā viedokļa. Vienlaikus tiesneša viedoklim ir jāiekļaujas viņam ar likumu piešķirto pilnvaru ietvarā. Piemērojot likuma normu, tiesnesim ir jānodrošina krimināltiesisko attiecību taisnīgs noregulējums bez neattaisnotas iejaukšanās personas dzīvē. Veicot šo uzdevumu, tiesnesim ir jāspēj nodrošināt krimināltiesisko attiecību likumīgu un taisnīgu noregulējumu, turklāt arī jāpanāk, ka šis noregulējums ir saprotams ne tikai apsūdzētajam un procesā iesaistītajām personām, bet arī sabiedrībai kopumā. Vai tas vienmēr

izdodas? Acimredzami nē, par ko liecina plašsaziņas līdzekļos izteiktie komentāri.

Kriminālsodu politika tās plašākajā nozīmē ir valsts politika attiecībā uz noziedzību. Kriminālsodu politikas mērķis ir nodrošināt efektīvu un samērīgu valsts reakciju uz noziedzīgiem nodarījumiem, nodrošināt atbilstību starp valsts vārdā piemērojamo represiju un valsts un individuālo interesēm, sekmēt personu tiesisku uzvedību un noziedzīgu nodarījumu novēršanu.

Kriminālsodu politikas pamatā ir vairāki principi, tas ir, taisnīguma princips, vainīguma princips, personu vienlīdzības princips, krimināltiesiskās represijas individualizācijas princips, represijas samērīguma princips, humānisma princips, vienveidīgas sodu prakses princips un cilvēka tiesību garantēšanas princips (*sk. Ministru kabineta 2009.gada 9.janvāra rīkojumu Nr.6 Kriminālsodu politikas koncepcija*).

SODA INDIVIDUALIZĀCIJA

Krimināllikumā paredzētais sods ir piespiedu līdzeklis, ko personai, kura ir vainīga noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, šā likuma ietvaros valsts vārdā piespriež tiesa vai piemēro prokurors, izdodot priekšrakstu par sodu.

Ievērojot noziedzīgu nodarījumu kaitīguma pakāpi

un apdraudēto interešu nozīmīgumu, likumdevējs iedalījis noziedzīgos nodarījumus kriminālpārkāpumos un noziegumos. Savukārt noziegumus likumdevējs klasificējis kā mazāk smagus noziegumus, smagus noziegumus un sevišķi smagus noziegumus. Minētais iedalījums ir pamatā soda veida un mēra noteikšanai par konkrētu noziedzīgu nodarījumu.

Paredzot kriminālatbildību par nodarījumu, likumdevējs abstrakti prognozē šā nodarījuma kaitīgumu, savukārt tiesa, piemērojot Krimināllikuma normas, analizē konkrētā nodarījuma raksturu un sniedz tam vērtējumu, kas atspoguļojas vainīgajam noteiktajā sodā. Nosakot sodu par konkrētas personas izdarītu noziedzīgu nodarījumu, tiesnešiem jāievēro Krimināllikuma normas, kas reglamentē soda noteikšanu. Tā kā sods tiek piemērots konkrētai personai, kas izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, sodam ir jābūt individualizētam. Krimināllikuma Sevišķās daļas pantu sankcijās likumdevējs lielākoties ir noteicis plašu amplitūdu starp viena vai otra soda veida minimālo un maksimālo robežu, alternatīvus soda veidus, kas tādējādi ļauj individualizēt vainīgajai personai piespriežamo sodu.

Atbilstoši Krimināllikuma 35.panta otrajā daļā noteiktajam Krimināllikumā paredzēto sodu piemēro ar mērķi aizsargāt sabiedrības drošību, atjaunot taisnīgumu, sodīt vainīgo personu par izdarīto noziedzīgo nodarījumu, resocializēt sodīto personu, panākt, lai notiesātais un citas personas pildītu likumus un atturētos no noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas.

Ja Krimināllikuma 35.pantā ir noteikts soda mērķis, tad šā likuma 46.pantā ir definēti soda noteikšanas vispārīgie principi. Soda noteikšanas vispārīgie principi ir tās pamatprasības, kas obligāti jāņem vērā, nosakot personai sodu katrā konkrētā gadījumā.

Saskaņā ar Krimināllikuma 46.panta pirmo daļu sodu nosaka tādā apmērā, kādu par izdarīto noziedzīgo nodarījumu paredz Krimināllikuma Sevišķās daļas attiecīgā panta sankcija. Līdz ar to ir svarīgi nodrošināt nodarījuma pareizu juridisko kvalifikāciju. Kļūda, kvalificējot noziedzīgo nodarījumu, izraisīs arī nepamatota soda noteikšanu. Turklāt personai nosakot sodu par izdarītu noziedzīgu nodarījumu, jāievēro Krimināllikuma Vispārīgās daļas noteikumi, kas reglamentē soda noteikšanu atkarībā no vainas formas, noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas stadijas, vainīgās personas lomas nodarījumā, ja tas izdarīts dalībā vai līdzdalībā u.tml.

Atbilstoši Krimināllikuma 46.panta otrajai daļai, nosakot soda veidu, ņem vērā izdarītā noziedzīgā nodarījuma raksturu un radīto kaitējumu, kā arī vainīgā personību.

Izvērtējot noziedzīgā nodarījuma raksturu, jāņem vērā tie tiesas konstatētie apstākļi, kas raksturo konkrēto noziedzīgo nodarījumu un atšķir to no citiem tāda paša veida noziedzīgiem nodarījumiem. Analizējot noziedzīgā nodarījuma raksturu, tiesai jāvērtē konkrētā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas apstākļi, tostarp noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas veids, laiks, vieta, paņēmieni, likumpārkāpeja motivācija, personas loma noziedzīgajā nodarījumā, nodarījuma realizācijas stadija un iemesli, kas nav ļāvuši to izdarīt līdz galam, noziedzīgā nodarījuma kvalificējošie apstākļi u.tml. (sk. *U.Krastiņš, V.Liholaja, A.Niedre. Krimināllikuma zinātniski praktiskais*

komentārs. Vispārīgā daļa, Firma „ASF”, Rīga, 2007, 160.–161.lpp.).

Līdz ar izdarītā noziedzīgā nodarījuma raksturu likumdevējs prasa izvērtēt arī radīto kaitējumu jeb noziedzīgā nodarījuma kaitīgās sekas. Noziedzīgā nodarījuma kaitīgās sekas izpaužas noteiktu ar Krimināllikumu aizsargātu interešu apdraudējumā. Noziedzīga nodarījuma sekas var būt ne tikai materiālas, fiziskas vai citādi pietiekami viegli novērtējamas. Citādāk tas ir ar nemateriāla rakstura sekām, kas var būt morāla, politiska, sociāla organizatoriska u.tml. rakstura (sk. *U.Krastiņš. Noziedzīga nodarījuma sastāvs un nodarījuma kvalifikācija. Teorētiskie aspekti. – Rīga. Tiesu namu aģentūra, 2014, 90.lpp.).*

Vainīgā personība ir soda noteikšanas vispārīgo principu pastāvīgs elements. Vainīgā personība ir izvērtējama soda individualizācijas procesā neatkarīgi no citiem Krimināllikuma 46.panta otrajā daļā norādītajiem kritērijiem.

Krimināltiesiska nozīme vainīgā personas izvērtēšanas procesā ir ziņām, kas raksturo personas bioloģiskās un sociālās īpatnības. Tās ir vainīgās personas vecums, dzimums, veselības stāvoklis, ģimenes stāvoklis, attieksme pret darbu, attieksme pret likumu ievērošanu u.tml.

Visplašāk soda individualizācija izpaužas apsūdzētā personības, atbildību mikstinošo un atbildību pastiprinošo apstākļu izvērtēšanā. Krimināllikuma 46.panta trešā daļa noteic, ka, nosakot soda mēru, ņem vērā atbildību mikstinošos un pastiprinošos apstākļus.

Atbildību mikstinošie apstākļi, kas raksturo izdarītā noziedzīgā nodarījuma vai to izdarījušās personas īpatnības vai īpašas pazīmes, kas ņemamas vērā, nosakot sodu, ir norādīti Krimināllikuma 47.panta pirmajā daļā. Šo apstākļu esamība ir pamats vieglāka soda piemērošanai vainīgajai personai Krimināllikuma panta sankcijā paredzētajos ietvaros. Apstākļi, kas mikstina atbildību, ir: (1) noziedzīgā nodarījuma izdarītājs pieteicies par vainīgu, vaļsirdīgi atzinies un nožēlojis izdarīto; (2) vainīgais aktīvi veicinājis noziedzīgā nodarījuma atklāšanu un izmeklēšanu; (3) vainīgais labprātīgi atbildzinājis cietušajam ar noziedzīgo nodarījumu radīto kaitējumu vai novērsis radīto kaitējumu; (4) vainīgais sekmējis citas personas nozieguma atklāšanu; (5) noziedzīgais nodarījums izdarīts cietušā prettiesiskas vai amorālas uzvedības ietekmē; (6) noziedzīgais nodarījums izdarīts, pārkāpjot nepieciešamās aizstāvēšanās, galējās nepieciešamības, noziedzīgo nodarījumu izdarījušās personas aizturēšanas, attaisnojama profesionālā riska, pavēles un rikojuma izpildīšanas tiesiskuma nosacījumus; (7) noziedzīgo nodarījumu izdarījusi persona ierobežotas pieskaitāmības stāvoklī. Turklāt Krimināllikuma 47.panta otrā daļa noteic, ka, nosakot sodu, par atbildību mikstinošu apstākli var atzīt arī citu ar izdarīto noziedzīgo nodarījumu saistītu apstākli, kurš šajā likumā nav minēts.

Tiesu prakse liecina, ka tiesas visbiežāk atzīst, ka konstatētais atbildību mikstinošais apstāklis ir apsūdzētā savas vainas atzišana un izdarītā nožēlošana.

Konstatējot Krimināllikuma 47.panta pirmajā daļā minētos apstākļus, tiesa nedrīkst neatzīt tos par atbildību mikstinošiem, jo pantā noteikts, ka tie ir atzīstami par atbildību mikstinošiem, nevis var tikt atzīti par atbildību mikstinošiem apstākļiem.

Vienlaikus norādāms, ka Krimināllikuma 47.panta pirmajā daļā sniegtais atbildību mikstinošo apstākļu uzskaitījums nav izsmelošs. Līdz ar to atbilstoši šā panta otrajā daļā noteiktajam, tiesa, nosakot sodu, par atbildību mikstinošu apstākli var atzīt arī citu ar izdarīto noziedzīgo nodarījumu saistītu apstākli, kurš šajā likumā nav paredzēts.

Krimināllikuma 46.panta pirmajā daļā noteikts, ka sodu nosaka tādā apmērā, kādu par izdarīto noziedzīgo nodarījumu paredz šā likuma sevišķās daļas attiecīgā panta sankcija. Savukārt Krimināllikuma 49.pants paredz atkāpi no šā principa, pieļaujot tāda soda piemērošanu, kas ir vieglāks nekā likumā paredzētais sods. Atbilstoši minētā panta pirmajā daļā noteiktajam tiesa, ievērojot izdarītā noziedzīgā nodarījuma raksturu, vairākus vainīgā atbildību mikstinošus apstākļus un vainīgā personību, var atzīt par nepieciešamu noteikt viņam sodu, kas ir zemāks par minimālo robežu, kāda par attiecīgo noziedzīgo nodarījumu paredzēta likumā. Turklāt, mikstinot sodu, spriedumā papildus ir jāatspoguļo tā piemērošanas nepieciešamība un obligāti jānorāda šāda lēmuma motīvi. Ja netiek konstatēts kaut viens no minētajiem apstākļiem (nav vismaz divu Krimināllikuma 47.panta pirmajā daļā norādīto vai citu tiesas atzīto atbildību mikstinošo apstākļu vai ir konstatēts atbildību pastiprinošais apstāklis), Krimināllikuma 49.panta nosacījumu piemērošana nav atļauta (sk. *Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2006.gada 27.janvāra lēmumu lietā Nr.SKK-62/2006*).

Bieži vien sabiedrībā neizpratni rada Krimināllikuma 49.¹ panta nosacījumu piemērošana, nosakot sodu. Minētajā pantā paredzēta soda noteikšana, ja nav ievērotas tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā. Tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā ir viens no kriminālprocesa pamatprincipiem, kas nostiprināts Kriminālprocesa likuma 14.pantā. Šā panta pirmajā daļā noteikts, ka ikvienam ir tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā, tas ir, bez neattaisnotas novilcināšanas, procesa virzītājam izvēloties konkrētiem apstākļiem atbilstošu vienkāršāko kriminālprocesa veidu un nepieļaujot neattaisnotu iejaukšanos personas dzīvē un nepamatotus izdevumus. Konstatējot tiesību uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā pārkāpumu, tiesa var (1) šo apstākli ņemt vērā pie soda noteikšanas un sodu mikstināt; (2) noteikt sodu, kas ir zemāks par minimālo robežu, kāda par attiecīgo noziedzīgo nodarījumu paredzēta likumā; (3) noteikt citu, vieglāku soda veidu, nekā par attiecīgo noziedzīgo nodarījumu paredzēts likumā.

Vienlaikus norādāms, ka, pirms piemērot Krimināllikuma 49.¹ panta nosacījumus, tiesas vadās no judikatūrā izstrādātajiem kritērijiem, jo likumā nav noteikti kritēriji, pēc kuriem vadīties, lai izvēlētos konkrētu šā panta pirmajā daļā doto iespēju. Proti, izraugoties vienu no likumā paredzētajām iespējām, kas ir labvēlīgas apsūdzētajam, konstatējot kriminālprocesa neattaisnotu novilcināšanu, tiesai jāņem vērā: tiesību uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā pārkāpuma nozīmīgums gan ilguma, gan intensitātes ziņā; pašas personas rīcības izvērtējums, proti, cik lielā mērā pati persona savas darbības/bezdarbības pēc ir vainojama procesa ilgumā; nolēmums, kāds

tiktu pieņemts, ja attiecīgo tiesību pārkāpums nebūtu konstatēts (sk. *Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2012.gada 8.jūnija lēmumu lietā Nr.SKK-248/2012 un 2013.gada apkopojumu „Tiesu prakse par tiesībām uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā un soda noteikšana, ja nav ievērotas tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā”*).

Atbilstoši Krimināllikuma 46.pantā noteiktajam, nosakot soda mēru, ņem vērā ne tikai atbildību mikstinošos apstākļus, bet arī atbildību pastiprinošos apstākļus.

Atbildību pastiprinošie apstākļi norādīti Krimināllikuma 48.pantā un to uzskaitījums ir izsmelošs. Atbildību pastiprinošie apstākļi ir: (1) noziedzīgais nodarījums veido noziedzīgu nodarījumu recidīvu; (2) noziedzīgais nodarījums izdarīts personu grupā; (3) noziedzīgais nodarījums izdarīts, ļaunprātīgi izmantojot dienesta stāvokli vai citas personas uzticību; (4) noziedzīgais nodarījums izraisījis smagas sekas; (5) noziedzīgais nodarījums izdarīts pret sievieti, apzinoties, ka viņa ir grūtniecības stāvoklī; (6) noziedzīgais nodarījums izdarīts pret personu, kas nav sasniegusi sešpadsmit gadu vecumu, vai pret personu, izmantojot tās bezpalīdzības stāvokli vai vecuma nevarību; (7) noziedzīgais nodarījums izdarīts pret personu, izmantojot tās dienesta, materiālo vai citādu atkarību no vainīgā; (8) noziedzīgais nodarījums izdarīts ar sevišķu cietsirdību vai nīrgājoties par cietušo; (9) noziedzīgais nodarījums izdarīts, izmantojot sabiedriskā posta apstākļus; (10) noziedzīgais nodarījums izdarīts, lietojot ieročus vai sprāgstošas vielas vai citā vispārbīstamā veidā; (11) noziedzīgais nodarījums izdarīts mantkārīgu tieksmju dēļ; (12) noziedzīgais nodarījums izdarīts alkohola, narkotisko, psihotropo, toksisko vai citu apreibinošo vielu ietekmē; (13) noziedzīgo nodarījumu izdarījusi persona nolūkā panākt soda samazināšanu ir sniegusi apzināti nepatiesas ziņas par citas personas izdarītu noziedzīgu nodarījumu; (14) noziedzīgs nodarījums izdarīts rasistisku, nacionālu, etnisku vai reliģisku motīvu dēļ; (15) noziedzīgs nodarījums, kas saistīts ar vardarbību vai vardarbības piedraudējumu, vai noziedzīgs nodarījums pret tikumību un dzimumneaižskaramību izdarīts pret personu, ar kuru noziedzīgā nodarījuma izdarītājs ir pirmajā vai otrajā radniecības pakāpē, vai pret laulāto vai bijušo laulāto, vai pret personu, ar kuru noziedzīgā nodarījuma izdarītājs ir vai ir bijis neregistrētās laulāto attiecībās, vai pret personu, ar kuru noziedzīgā nodarījuma izdarītājam ir kopīga (nedalīta) saimniecība.

Krimināllikuma 48.pantā atšķirībā no šā likuma 47.panta ir dots izsmelošs to apstākļu uzskaitījums, kurus var atzīt par atbildību pastiprinošiem. Proti, šā panta trešā daļa noteic, ka, nosakot sodu, nevar atzīt par atbildību pastiprinošiem tādus apstākļus, kuri nav norādīti Krimināllikumā.

Tiesu praksē visbiežāk atzīts, ka apsūdzētā atbildību pastiprina fakts, ka noziedzīgais nodarījums veido noziedzīgo nodarījumu recidīvu, kā arī fakts, ka apsūdzētais noziedzīgo nodarījumu izdarījis alkohola, narkotisko vai citu apreibinošo vielu ietekmē.

Vienlaikus Krimināllikuma 48.panta otrā daļa noteic, ka, ievērojot noziedzīgā nodarījuma raksturu, tiesa var neatzīt par atbildību pastiprinošu jebkuru no šā panta

pirmajā daļā minētajiem apstākļiem. Tomēr šāds lēmums obligāti jāmotivē, proti, tiesai ir jāmotivē, kāpēc, nosakot apsūdzētajam kriminālsodu, tā atzīst, ka noziedzīgā nodarījuma raksturs ļauj tai piemērot Krimināllikuma 48.panta otrajā daļā noteikto.

Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departaments 2008.gada 23.aprīļa lēmumā lietā Nr.SKK-243/2008 norādījis, ka tiesa, to motivējot, var atzīt par atbildību pastiprinošu apstākli arī tādā gadījumā, ja prokurors nav norādījis uz konkrētu apstākli kā atbildību pastiprinošu, kā arī tad, ja prokurors uzskata, ka konkrēts apstāklis nepastiprina apsūdzētā atbildību (*sk. arī Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta un Krimināllietu tiesu palātas 2008.gada 1.jūlija kopsapulces lēmumu*).

Tiesību doktrīnā izteikta atziņa, ka, pastāvot atbildību pastiprinošiem apstākļiem, noziedzīgu nodarījumu izdarījušai personai ir piemērojams bargāks sods salīdzinājumā ar sodu, kāds būtu piemērojams, attiecīgajiem atbildību pastiprinošajiem apstākļiem nepastāvot (*sk. Krimināllikuma komentāri. Pirmā daļa [I-VIII'nodaļa]. U.Krastiņš, V.Liholaja – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2015, 214.lpp*).

Turklāt atzīstams, ka pēc Krimināllikuma jēgas atbildību pastiprinoša apstākļa esamība jau pati par sevi nepieļauj iespēju noteikt panta sankcijā paredzēto minimālo sodu (*sk. Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2005.gada 15.februāra lēmumu lietā Nr.SKK-96/2005 un 2006.gada 8.februāra lēmumu lietā Nr.SKK-74/2006*). Līdz ar to secināms, ka, konstatējot kaut vienu atbildību pastiprinošo apstākli, nedrīkst piemērot arī Krimināllikuma 49.pantu un noteikt sodu, kas ir vieglāks nekā likumā paredzētais, kā arī nepiemērot papildsodu, kas par attiecīgo nodarījumu paredzēts obligāti.

Likuma normu radišana ir likumdevēja uzdevums. Tomēr, lai cik arī perfektas būtu likuma normas, to efektivitāte – tas ir, spēja nodrošināt kriminālsodu politikas principu ievērošanu, kā jau iepriekš minēts, lielā mērā ir atkarīga no šo normu piemērošanas praksē, nosakot personai kriminālsodu par izdarīto noziedzīgo nodarījumu. Proti, likuma normu piemērošanas efektivitāte ir atkarīga no to piemērotajiem, tostarp tiesnešiem.

Atbilstoši Kriminālprocesa likuma 511.pantā noteiktajam, spriedumam jābūt tiesiskam un pamatotam ar materiālo un procesuālo tiesību normām. Savukārt spriedumu tiesiskumu un pamatotību, tostarp arī piespriedē soda tiesiskumu un pamatotību, saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 569.panta trešo daļu pārbauda arī Augstākā tiesa kā kasācijas instances tiesa tajos gadījumos, ja kasācijas sūdzībā vai kasācijas protestā izteiktā prasība ir pamatota ar Krimināllikuma pārkāpumu vai Kriminālprocesa likuma būtisku pārkāpumu, kas novedis pie nelikumīga nolēmuma.

Krimināllikuma pārkāpumu uzskaitījums sniegts Kriminālprocesa likuma 574.pantā.

Savukārt Kriminālprocesa likuma būtisku pārkāpumu uzskaitījums sniegts Kriminālprocesa likuma 575.panta pirmajā un otrajā daļā. Savukārt šā panta trešajā daļā noteikts, ka par Kriminālprocesa likuma būtisku pārkāpumu var atzīt arī citus Kriminālprocesa likuma 575.pantā nenorādītus pārkāpumus, kas noveduši pie nelikumīga nolēmuma.

Izmantojot likumā noteiktās tiesības pārsūdzēt vai protestēt tostarp arī tiesas noteikto sodu, gan

apsūdzētais, gan kriminālprocesā iesaistītās personas var panākt tiesas nelikumīga nolēmuma atcelšanu. Protams, ja kasācijas sūdzība vai kasācijas protests būs pamatots ar Krimināllikuma pārkāpumu vai Kriminālprocesa likuma būtisku pārkāpumu.

TIESU PIELAUTIE PĀRKĀPUMI SODU NOTEIKŠANĀ

Turpmāk isumā pakavēšos pie tiesu pielautajiem pārkāpumiem, nosakot apsūdzētajiem sodu. Minētos pārkāpumus Augstākās tiesas Krimināllietu departaments konstatējis, izskatot lietas sakarā ar iesniegtajām kasācijas sūdzībām un kasācijas protestiem.

Ir gadījumi, kad tiesas nosaka personai tādu papildsodu, kāds nebija paredzēts Krimināllikuma Sevišķās daļas sankcijā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas laikā. Domājams, ka minētais Krimināllikuma pārkāpums saistāms ar to, ka tiesas ar nepietiekamu rūpību šajos konkrētajos gadījumos iepazinušās ar izdarītajiem grozījumiem Krimināllikumā, kā arī to pārejas noteikumus, kas attiecas uz papildsodu – policijas kontroli.

Tāpat ir konstatēts, ka par personas atbildību pastiprinošo apstākli tiesa atzinusi apstākli, kas noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas laikā par tādu likumā nebija atzīts. Piemēram, tiesa atzinusi, ka noziedzīgais nodarījums veido noziedzīgo nodarījumu reālo kopību (*sk. Augstākās tiesas 2014.gada 28.novembra lēmumu lietā Nr.SKK-728/2014 un 2014.gada 15.decembra lēmumu lietā Nr.SKK-604/2014*) vai par atbildību pastiprinošo apstākli atzīts tas, ka noziedzīgs nodarījums pret tikumību un dzimumneaiškāramību izdarīts pret personu, ar kuru noziedzīgā nodarījuma izdarītājs ir pirmajā vai otrajā radniecības pakāpē (*sk. Augstākās tiesas 2016.gada 19.augusta lēmumu lietā Nr.SKK-19/2016*).

Motivējot apsūdzētajam piemēroto sodu, tiesas bieži vien tikai formāli pārraksta Krimināllikuma 46.panta otro daļu, kas noteic, ka, nosakot soda veidu, ņem vērā izdarītā noziedzīgā nodarījuma raksturu un radīto kaitējumu, kā arī vainīgā personību. Vienlaikus nākas secināt, ka tiesas lielāku uzmanību pievērš apsūdzēto raksturojošiem datiem. Piemēram, ka apsūdzētajam ir ģimene, apgādājāmie, pastāvīga dzīvesvieta, ka darba vieta viņu raksturo pozitīvi, ka pirms noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas viņš nevainojami pildījis savus darba pienākumus, ka agrāk nav izdarījis noziedzīgus nodarījumus, ka piekritis lietas izskatīšanai bez pierādījumu pārbaudes. Turklāt šādos gadījumos tiesas nenorāda, kā apsūdzētā personību raksturojošie dati ietekmējuši noziedzīgā nodarījuma izdarīšanu. Turklāt tiesas bieži vien nepietiekami vai vispār neizvērtē noziedzīgā nodarījuma kaitīgumu.

Šāda prakse tika atzīta par nepareizu jau Augstākās tiesas 2007.gadā veiktajā tiesu prakses apkopojumā „Tiesu prakse pēc Krimināllikuma 160. un 162.panta”, kā arī Augstākās tiesas 2008.gadā veiktajā apkopojumā „Apgabaltiesu kā pirmās instances tiesas un Augstākās tiesas Krimināllietu tiesu palātas kā apelācijas instances tiesas sodu piemērošanas prakse”.

Jau iepriekš norādīju, ka atbildību mikstinošo apstākļu esamība ir pamats vieglāka soda piemērošanai Krimināllikuma panta sankcijā paredzētajos ietvaros. Tomēr nereti tiesas neievēro, ka Krimināllikuma 47.panta pirmās daļas 1.punktā norādītais apstāklis

ir formulēts plašāk. Proti, noziedzīgā nodarījuma izdarītājs pieteicies par vainīgu, vaļširdīgi atzinies un nožēlojis izdarīto. Tādējādi likuma normā norādīts uz trim personas darbībām, kas tikai kopumā veido šo atbildību mikstinošo apstākli. Judikatūrā nostiprināts viedoklis – ja kāda no minētajām darbībām netiks konstatēta, tiesa var lemt par šāda apstākļa atzišanu par atbildību mikstinošu Krimināllikuma 47.panta otrajā daļā noteiktajā kārtībā, taču, domājams, neiztrūkstošai vajadzētu būt vainas atzišanai un izdarītā nožēlošanai (sk. *Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2007.gada 18.janvāra lēmumu lietā Nr.SKK-35/2007*). Minēto iespēju tiesas bieži vien izmanto un, tieši atsaucoties uz Krimināllikuma 47.panta otro daļu, par apsūdzētā atbildību mikstinošo apstākli atzīst vaļširdīgo atzišanu un izdarītā nožēlošanu.

Tāpat Augstākās tiesas 2008.gadā veiktajā tiesu prakses apkopojumā „Apgabaltiesu kā pirmās instances tiesas un Augstākās tiesas Krimināllietu tiesu palātas kā apelācijas instances tiesas sodu piemērošanas prakse” tika norādīts uz nepieļaujāmību par atbildību mikstinošu apstākli atzīt vainas daļēju atzišanu. Ja persona par pierādītu atzīto darbību izdarīšanā sevi par vainīgu nav atzinusi pilnībā, nevar uzskatīt, ka viņa nožēlo izdarīto. Tādēļ neveidojas apstāklis, kas mikstina atbildību.

Judikatūras un zinātniski analītiskā nodaļa sadarbībā ar Augstākās tiesas tiesnešiem un pieaicinātiem speciālistiem apkopo tiesu praksi par aktuāliem tiesību

jautājumiem. Jau iepriekš norādīju uz vairākiem Augstākās tiesas tiesu prakses apkopojumiem, tostarp Augstākās tiesas 2008.gadā veikto apkopojumu „Apgabaltiesu kā pirmās instances tiesas un Augstākās tiesas Krimināllietu tiesu palātas kā apelācijas instances tiesas sodu piemērošanas prakse”. Kopš veiktā apkopojuma pagājis samērā ilgs laiks, 2009.gadā ir pieņemta Kriminālsodu politikas koncepcija, bet ar 2012.gada 13.decembra likumu „Grozījumi Krimināllikumā”, kas stājās spēkā 2013.gada 1.aprīlī, Krimināllikumā tika izdarīti grozījumi, kas skāra gan Vispārīgās, gan Sevišķās daļas normas.

Minētie grozījumi, kā arī sabiedrības un plašsaziņas līdzekļu interese par sodu noteikšanas principiem ļauj atzīt, ka šis jautājums joprojām nav zaudējis savu aktualitāti. Līdz ar to rodas nepieciešamība veikt tiesu prakses vispusīgu analīzi, lai noskaidrotu tās iezīmes, kas atklājušās sodu piemērošanas politikā pēc grozījumu izdarīšanas Krimināllikumā, kā arī izstrādāt nepieciešamos risinājumus pieļauto kļūdu novēršanai. Šo darbu Augstākā tiesa ir uzsākusi, ielānojot 2016.gadā veikt tiesu prakses apkopojumu par sodu noteikšanu par vairākiem noziedzīgajiem nodarījumiem un pēc vairākiem spriedumiem, kas ir saistīti arī ar soda noteikšanu par atsevišķu vienveidīgu nodarījumu.

*Priekšlasījums Mediju dienā Augstākajā tiesā
2016.gada 13.aprīlī*

Dr. iur. Gatis BĀRDIŅŠ
Satversmes tiesas padomnieks

DIALOGA LOMA TIESAS SPRIEŠANĀ

Esmu patiesi priecīgs iepazīstināt jūs ar savu grāmatu „Dialoga loma tiesas spriešanā”. Iecere par šādu grāmatu man radās pirms deviņiem gadiem, kad apsvēru domu uzsākt doktorantūras studijas. Tolaik strādāju par tiesneša palīgu Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamentā, tāpēc par tiesas spriešanu man bija profesionāla interese. Turklāt man bija akadēmiska interese par tiesas spriešanā notiekošo dialogu, jo par šo tēmu biju aizstāvējis maģistra darbu. Līdz ar to vēlejos uzrakstīt grāmatu, kurā būtu aplūkota tiesas spriešanas būtība, kurā no dialoga skatpunkta būtu aprakstīts tiesas process un kurā būtu risinātas ar tiesu darbu saistītās problēmas.

Vispirms atklāšu jums galveno vēstījumu, kurš ietverts šajā grāmatā. Pēc tam pievērsīšos atsevišķiem grāmatā aplūkotojumiem.

Grāmatas centrālais izpētes objekts ir tiesas spriešana. Kas tad ir tiesas spriešana? Kāda ir tiesas spriešanas būtība?

Raugoties no tiesību socioloģijas skatpunkta, tiesas spriešanas būtība ir konfliktu risināšana. Precīzāk sakot, tiesas spriešana ir viens no konfliktu risināšanas veidiem.

Salīdzinot ar citiem konfliktu risināšanas veidiem, tiesas spriešana ir īpaša, jo to nodrošina valsts. Līdz ar to tiesas kalpo kā instruments, ar kuru valsts risina sabiedrībā esošos konfliktus. Šāda valsts iesaistīšanās ir nepieciešama, lai sabiedrībā nodrošinātu kārtību.

Priekšstats par tiesām kā valsts instrumentu ir pašsaprotams un vispārpieņemts. Tomēr līdzās tam arvien vairāk nostiprinās arī priekšstats par tiesām kā konfliktu risināšanas pakalpojumu sniedzējām. Proti, ja valsts uzlūko tiesas kā savu instrumentu, tad sabiedrība tās uzlūko kā pakalpojumu sniedzējas. Atkarībā no tā, kurš no šiem priekšstatiem ir dominējošais, atšķiras izpratne par to, kā tiesām būtu jārisina konflikti.

Uztverot tiesas kā valsts instrumentu, pietiek ar konflikta izšķiršanu, pasakot, ka vienam procesa dalībniekam ir taisnība, bet otram – nav taisnības. Tomēr

jāņem vērā, ka zaudējušais dalībnieks parasti paliek neapmierināts, tāpēc konflikts netiek pilnībā atrisināts. No valsts skatpunkta raugoties, tam gan nav izšķirošas nozīmes, jo tiesas nolēmuma izpildi iespējams nodrošināt piespiedu kārtā. Taču tam ir nozīme, raugoties no procesa dalībnieku skatpunkta, jo neatrisinātais konflikts var uzplaiksnīt atkal no jauna. Citiem vārdiem sakot, konflikta izšķiršana novērš konflikta simptomus, bet bieži vien neatrisina konflikta cēloni.

Ko jūs teiktu par ārstu, kurš tikai izraksta zāles slimības simptomu novēršanai, bet nepievēršas slimības cēlonim? Es teiktu, ka šāda ārsta sniegtais ārstniecības pakalpojums nav augstvērtīgs. Līdzīgi arī tiesu sniegtais konfliktu risināšanas pakalpojums nav augstvērtīgs, ja konflikts netiek pilnībā atrisināts. Procesā dalībnieki tāpat kā pacienti cer sagaidīt augstvērtīgu pakalpojumu. Un tiesām tāpat kā ārstiem būtu jācenšas šādu pakalpojumu nodrošināt.

Līdz ar to rodas jautājums, kā nodrošināt, lai tiesu sniegtais konfliktu risināšanas pakalpojums būtu augstvērtīgs. Atbilde īsumā ir šāda – tiesai jācenšas panākt procesa dalībnieku starpā saprašanās. Tas ir iespējams, procesa dalībniekus vai nu samierinot, vai arī pārliecinot viņus par tiesas nolēmuma pareizību. Protams, tiesai var neizdoties procesa dalībnieku samierināšana, tāpat kā tai var neizdoties zaudējušā dalībnieka pārliecināšana. Tomēr tiesai būtu jātiecas pēc šiem ideāliem, pat ja tie paliek nesasniedzami.

Tiecoties pēc augstvērtīga konfliktu risināšanas pakalpojuma, izšķiroša nozīme ir dialogam. Dialogs ir vislabākā konfliktu risināšanas metode, jo tas ļauj sagādāt un apstrādāt konflikta risināšanai būtisko informāciju. Piemēram, ar dialoga palīdzību tiesa noskaidro un izvērtē procesa dalībnieku argumentus. Jo pilnīgāks ir šis dialogs, jo lielākas iespējas nonākt līdz pareizam lietas risinājumam. Turklāt jo vispusīgāk šis dialogs tiek atspoguļots nolēmuma pamatojumā, jo nolēmums ir pārliecinošāks.

Tātad tiesas spriešanā būtu nepieciešams pēc iespējas vairāk dialoga. Tomēr dialogam ir vajadzīgi tiesas resursi. Tāpēc situācijā, kad tiesas ir pārslogotas, dialogos var tikt ierobežots. Piemēram, mutvārdu procesu var aizstāt ar rakstveida procesu; izvērsti pamatotus nolēmumus var aizstāt ar rezolūcijām; trīs tiesu instances var aizstāt ar divām vai pat vienu instanci. Tādējādi, ietaupot resursus uz tiesas spriešanas kvalitātes rēķina, var palielināt tiesas spriešanas kvantitāti. Taču – vai kvalitātes upurēšana par labu kvantitātei ir attaisnojama pilnīgi visos gadījumos? Nebūt nē.

Tiesas var padarīt efektīvākas, ne tikai palielinot tiesas spriešanas pakalpojumu piedāvājumu, bet arī samazinot pieprasījumu. Ir pamats uzskatīt, ka Latvijā šis pieprasījums ir pārlielu liels. Daudzi tiesās nonākošie konflikti varētu tikt risināti ārpus tiesas, izmantojot, piemēram, mediāciju vai šķīrējtiesu. Tiesas spriešana ir galējais konfliktu risināšanas veids, kurš būtu jāizmanto tikai tad, ja konfliktu nevar atrisināt ar tiesas spriešanas alternatīvām. Diemžēl minētās alternatīvas Latvijā vēl nav pietiekami efektīvas un populāras. Tāpēc tiesu efektīvizēšana visintensīvāk būtu turpināma tieši šajā jomā.

Lai sniegtu vispusīgāku ieskatu grāmatas saturā, noslēgumā uzskaitīšu būtiskākos jautājumus, uz kuriem grāmatā rodama atbilde.

Kas ir dialogs un kā tas izpaužas tiesas spriešanā?

Kāpēc dialogs ir vislabākā konfliktu risināšanas metode?

Kā izvēlēties piemērotāko konflikta risināšanas veidu?

Kādi ir galvenie trūkumi, risinot konfliktu tiesā?

Kāpēc cilvēki labprāt tiesājas?

Kāds ir tiesas procesa mērķis?

Kāpēc tiesai ir nepieciešama procesa dalībnieku palīdzība?

Kāpēc ir vērtīgi uz klausīt visu procesa dalībnieka stāstu?

Kāpēc samierināšana ir pašsaprotama tiesas funkcija?

Kā samierināt procesa dalībniekus?

Kā apstrādāt lietas materiālos esošo informāciju?

Kā nonākt līdz taisnīgam lietas risinājumam?

Kāpēc nolēmumam nepieciešams pamatojums?

Kā uzrakstīt pārliecinošu nolēmuma pamatojumu?

Cik izvēršamam jābūt nolēmuma pamatojumam?

Kāpēc modernajā sabiedrībā sarūk uzticēšanās?

Vai neuzticēšanās tiesām ir normāla parādība?

Kā tiesām iemantot sabiedrības uzticēšanos?

Kādi faktori ietekmē lietu daudzumu?

Kādam vajadzētu būt lietas izskatīšanas ilgumam?

Kādas ir tiesu pārslodzes sekas?

Kādi ir tiesu efektīvizēšanas līdzekļi?

Kā dialoga ierobežošana ietekmē tiesas spriešanas kvalitāti?

Kā panākt līdzsvaru starp tiesas spriešanas kvalitāti un kvantitāti?

Kāpēc līdzšinējie tiesu efektīvizēšanas līdzekļi nav novērsuši tiesu pārslodzi?

Uzruna grāmatas „Dialoga loma tiesas spriešanā” atvēršanā Augstākajā tiesā 2016.gada 1.aprīlī

Solvita HARBACEVIČA

Augstākās tiesas Judikatūras un zinātniski analītiskās nodaļas padomniece Eiropas Savienības jautājumos

EIROPAS INTEGRĀCIJAS PROCESS UN LATVIJAS TIESĪBU SISTĒMAS TRANSFORMĀCIJA¹

IEVADS. LAIKABIEDRA ACĪM

Iesākot šo rakstu, es aizdomājos par to, cik interesantā, nozīmīgā vēsturiskā periodā ir laimējies dzīvot man un maniē laika biedriem. Bērnība Padomju Savienībā, dziļā padomju režīma stagnācijas periodā. Tad pirmās, no šodienas viedokļa raugoties, traģikomiskās reformu vēsmas, kas centās niansēs liberalizēt un retušēt to pašu amorālo, neefektīvo politisko un ekonomisko sistēmu. Un pretstatā tam – šodien, kad kā neatkarīga valsts esam pilnībā, bet nu jau brīvprātīgi integrējušies starptautiskajā vidē gan Eiropas, gan pasaules mērogā; kad mums nākas izbaudīt savu lēmumu augļus – tiešos un netiešos, pozitīvos un negatīvos. Vēstures fakti – Tautas frontes veidošana, 1990.gada 4.maija deklarācija,

1991.gada augusta pučs un Latvijas neatkarības *de facto* atjaunošana, Islande kā pirmā valsts, kas atzina Latvijas neatkarību, – ir reālas, konkrētas, piedzīvotas atmiņas. Tāpat kā tīri sadzīviskā līmenī enerģētiskā krīze, Krievijai pārtraucot gāzes piegādes nu jau neatkarīgajai Latvijai, un lekciju klausīšanās Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes neapkurinātajās auditorijās, kad ziemā, mēteļus un cimdus nenovilkusi, centāmiēs pierakstīt profesoru teikto, – mācību grāmatu pārejas periodā gandrīz nebija, arī tiesiskās vides maiņas dinamika tika izdzīvota līdz kaulam. Vizēs (gan tikai pārnestā nozīmē), bet brīvā Latvijā. Un brīvība lemt, veidot, un darīt to, gan atjaunojot – kā Satversmi un Civillikumu –, gan ceļot no jauna, mēģinot salāgot idealizēto pirmā neatkarības perioda viziju ar mūsdienu pasauli, – tā pati par sevi bija neapraķstāma vērtība.

¹ Šis raksts ir saīsināta un atjaunota versija rakstam, kas publicēts grāmatā „Atgriešanās Eiropā. No starptautiskās atzišanas līdz pirmajai prezidentūrai Eiropas Savienībā 1990 – 2015”. Pāpublicēts ar EK delegācijas atļauju.

Es ar pateicību atceros pirmo par Eiropas Savienību² noklausīto lekciju kursu, ko LU Juridiskajā fakultātē mums lasīja profesors Dītrihs Andrejs Lēbers.³ Arī tajā ir skaists simbolisms – mācīties par moderno Eiropu no cilvēka, kas, nebūdam latvietis, jutās dziļi piederīgs Latvijai. Senatora, Latvijas Universitātes tiesībzinātnu profesora Augusta Lēbera dēls, kas pusaugu gados, vācbaltiešu ģimenēm izceļojot, bija spiests pamest Latviju un jau brieduma gados atgriezās te, daloties ar mums savās zināšanās, kas Latvijai tolaik bija tik nepieciešamas. Varbūt arī tas ir labs piemērs tam, ko nozīmē būt istam eiropietim, – zināt savas saknes, būt atvērtam pasaulei, nebaidīties no tās, bet dzīvot ar daudzslāņainu identitāti, kuras dažādās šķautnes nav pretrunā cita ar citu, bet savstarpēji papildinās. Man gribētos ticēt, ka laika gaitā mēs to iemācīsimies ne vien kā indivīdi, bet arī kā sabiedrība kopumā. Arī tā ir daļa no dziļa sabiedrības transformācijas procesa, ko, iespējams, filozofs aprakstītu labāk nekā filozofējošs jurists.

Pagājušā gadsimta deviņdesmitie gadi nebija filozofu laiks, drīzāk tas piederēja ekonomistiem un juristiem. Viss bija jāizdara steigā. Valsts iekšienē notiekošais bija tik intensīvs, aizraujošs, bet starptautiskās vides pieredze tik maza, ka visbiežāk mēs domājām par sistēmisku sakārtošanu valsts mērogā, vien retumis aizdomājoties par to, kā Latvija nākotnē integrēsies Eiropas procesos. Tādēļ, lūkojoties pēc reformu pieredzes citur pasaulē, tas sākotnēji ne vienmēr tika darīts, koncentrējoties uz Eiropas modeļiem. Lai cik pati par sevi interesanta šķistu, piemēram, kādas Latīņamerikas valsts pieredze, tās izvēlētais risinājums ne vienmēr ir savietojams ar Eiropas Savienībā pastāvošo. Vēlāk, Eiropas integrācijas procesā, mums bieži vien nācās atgriezties pie attiecīgo sektoru reformām.

Šajā kontekstā man spilgtā atmiņā palicis brīdis, kad medijos pirmo reizi izskanēja „Latvijas ceļa” politiku paustā doma par to, ka Latvijai vajadzētu pievienoties, kā to toreiz sauca, Eiropas Ekonomiskajai Kopienai. Šādi definēts attīstības vektors bija kaut kas pilnīgi jauns, un pirmā reakcija uz to bija izbrīns un, jāsaka godīgi, arī zināma nepatika. Kā? Tagad? Kad tikai isu brīdi atkal esam spējuši paši lemt par sevi? Pirmajos studiju gados LU Juridiskajā fakultātē man ne prātā nenāca, ka vēlāk, savā profesionālajā karjerā, vistiešākajā veidā līdzdarbošos Eiropas integrācijas procesā, kura gaitu un iekšējo loģiku šeit tālāk centīšos iezīmēt. Tas nebūs zinātnisks pētījums, bet subjektīvs skatījums, lai arī personīgajā pieredzē un konkrētos nesenās vēstures faktos balstīts.

SAVSTARPĒJIE LĪGUMI, EIROPAS INTEGRĀCIJAS PROCESA BRUĢAKMEŅI

Latvijas līgumisko attiecību vēsture ar ES iesākās jau pavisam neilgi pēc neatkarības atjaunošanas, Eiropas Komisijai 1991.gada 27.augustā atzīstot Latvijas

neatkarību.⁴ No 1992.gada 1.janvāra Baltijas valstis tika iekļautas PHARE programmā.⁵ Tam cits pēc cita sekoja vairāki ar Latviju noslēgti līgumi, kas kulminējās 1995.gada 12.jūnijā noslēgtajā Eiropas līgumā par asociācijas izveidošanu starp Eiropas Kopienām un to Dalībvalstīm, no vienas puses, un Latvijas Republiku, no otras puses. Līgums stājās spēkā gandrīz trīs gadus vēlāk – 1998.gada 1.februārī, kas bija izskaidrojams ar nepieciešamību šā līguma plašā – gan uz ES, gan arī uz tās dalībvalstu kompetencēm attiecināmā – satura dēļ to ratificēt ne vien Saeimā, bet arī visu toreizējo ES dalībvalstu parlamentos un Eiropas Parlamentā.

Eiropas līgums bija pirmais līgums, kurā *expressis verbis* parādījās atsauce uz Latvijas iespējamo dalību Eiropas Savienībā. Līguma preambulā tika noteikts: puses atzīst, ka Latvijas galamērķis ir kļūt par ES dalībvalsti un ka asociācija ar šā līguma starpniecību palīdzēs Latvijai sasniegt šo mērķi.⁶ Šajā līgumā bija atrodami arī likumdošanas saskaņošanai kā integrācijas normatīvajai formai veltīti panti.

Papildu svarīgs solis šā procesa plānošanas un metodoloģijas jomā bija 1995.gada 26.jūnijā ES Kannu Padomē pieņemtā „Baltā grāmata” likumdošanas saskaņošanai, kas ES kandidātvalstīm noteica pamatpasākumus visās iekšējā tirgus nozarēs un ierosināja secību, kādā veicama likumdošanas tuvināšana.⁷ Šā dokumenta mērķis bija sniegt asociētajām valstīm padomus, kas palīdzētu tām sagatavoties darbībai saskaņā ar ES iekšējā tirgus noteikumiem, un tas aptvēra tikai daļu no *acquis communautaire*⁸, tā kodolu – iekšējā tirgus likumdošanu. Tieši „Baltā grāmata” bija pamatā pirmajām Latvijas valdības apstiprinātajām Eiropas integrācijas programmām.

Paralēli šiem notikumiem 1995.gada 13.oktobrī Latvijas Valsts prezidents Guntis Ulmanis un Ministru prezidents Māris Gailis parakstīja Latvijas oficiālo lūgumu par mūsu valsts uzņemšanu Eiropas Savienībā. Šo dokumentu 27.oktobrī Latvijas valdība oficiāli iesniedza ES prezidējošajai valstij – Spānijai.

Vienkāršas apstākļu sakritības dēļ es redzēju šo dokumentu, kad tas bija steidzami jānogādā uz Briseli, un Ārlietu ministrija lūdza to izdarīt toreizējam Eiropas integrācijas biroja direktoram Jānim Vaivadam, kas tieši devās turp komandējumā. Atceros robežšķirtnes sajūtu,

⁴ Detalizētu attiecību hronoloģiju sk.: <http://www.mfa.gov.lv/arpolitika/eiropas-savieniba-arpolitika/arhivs/integracija-es/attiecibu-hronologija>.

⁵ PHARE programmu Eiropas Kopiena izveidoja 1989.gadā, un tās sākotnējais mērķis bija atbalstīt reformas Polijā un Ungārijā (šis mērķis atspoguļojas arī nosaukumā – PHARE ir akronīms no Poland and Hungary Aid for Restructuring of Economies. Precīzā simbolismā „phare” franciski nozīmē „bāka”). Šī programma tika pakāpeniski paplašināta, iekļaujot tajā Centrāleiropas un Austrumeiropas, kā arī Baltijas valstis. Arī iekļaušanai PHARE, nevis TACIS programmā, kas bija domāta bijušajām Padomju Savienības valstīm, bija tālejoša stratēģiska nozīme. PHARE programmai, neskatoties uz smagnējām un lēnajām procedūrām, kas bieži bija kaitinoša pretstatā tai dinamiskai, kādā notika Eiropas integrācijas process, bija ārkārtīgi svarīga loma šā procesa nodrošināšanā, gan pateicoties tai ekspertīzei, ko šī programma padarīja pieejamu Latvijai, gan investīcijām, ko tā nodrošināja. Šādā ziņā tā var tikt uzskatīta par agrīnu prekursoru ES dalībvalstīm pieejamajiem struktūrfondiem. Sk. arī <http://www.mfa.gov.lv/arpolitika/eiropas-savieniba-arpolitika/arhivs/integracija-es/pirmsiestasanas-fondi/phare>.

⁶ Pievērsiet uzmanību šā formulējuma vienpusībai – nevis apbūšs, bet Latvijas mērķis. Šī attieksme bija ļoti raksturīga visam Eiropas integrācijas procesam un nebūt nepadārīja to vieglāku un vienkāršāku. Savstarpēja uzticēšanās, ieinteresētība un koleģialitāte tajā veidojās ļoti lēnām, gadu gaitā.

⁷ Sk.: <http://likumi.lv/doc.php?id=39427>.

⁸ No franču valodas „Kopienas iegūtais”, pazīstams ES žargona termins, ar kuru apzīmē, vienkāršoti definējot, visu no dažādiem avotiem sastāvošo ES tiesību sistēmu.

² Šis raksts aptver laika periodu, kad viena pārnacionālās sadarbības struktūra, progresējot un pilnveidojoties, saucās gan Eiropas Ekonomiskā kopiena, gan Eiropas Kopiena, gan Eiropas Savienība. Runājot par to kā par koncepciju, es vienkāršības labad izmantošu tās šodienas nosaukumu – Eiropas Savienība, ja vien nebūs nepieciešams atsaukties specifiski uz konkrētu laika periodu un tobrīd pastāvējušo nosaukumu.

³ Dītrihs Andrejs Lēbers (04.01.1923.–24.06.2004.). Izgūts no: http://www.lza.lv/index.php?option=com_content&task=view&id=794&Itemid=78

kas pārņēma, lūkojoties uz šo vienu papīra lapu. Tajā pašā laikā es nevarēju apspiest smaidu – katrs no kungiem bija parakstam lietojis savu personīgo pildspalvu, un to tintes krāsas acīmredzami atšķirās. Dokumentam bija arī pavisam viegla burzījuma līnija. Iekšējā cīņā starp perfekcionisti un juristi (šīs pazīmes gan parasti atrodas dabīgā harmonijā!) nodomāju, ka galu galā dokumenta viegli nenopietnais vizuālais tēls neietekmē tā juridisko spēku un sekas, ko tas izraisīs.

Lai koordinētu Eiropas integrācijas procesu un realizētu no Eiropas līguma izrietošo nepieciešamību veikt likumdošanas saskaņošanu ar ES, bija jāizveido arī sazarota nacionālā institucionālā struktūra. Šā procesa centrālā tehniskās koordinācijas vienība gandrīz desmit gadu garumā bija Eiropas integrācijas birojs⁹, kas sākotnēji tika izveidots Ārlietu ministrijas ietvaros, līdz vēlāk – neapšaubāmi efektīvākā koordinācijas modeli – nonāca tieši Ministru prezidenta pakļautībā. Mazliet vienkāršojot biroja darbības veidu, varētu teikt, ka tieši šīs institūcijas uzdevums bija Eiropas integrācijas procesa plānošana. Kad 1995.gada vasarā atgriezās no ES tiesību studijām Amsterdamā, birojs bija drīzāk izkārtne, nevis realitāte, daži nepieklājīgi jauni darbinieki, saspiesti vienā mazā Ārlietu ministrijas kabinetā ar skatu uz Apgabaltiesas sānu durvīm (toreiz Ārlietu ministrija vēl atradās Tērbatas ielā). Vienmēr atcerēšos, kā kādu dienu redzēju konvoja pavadībā lēni un smagi pa tām ieejam vecu vīru – Alfonu Noviku¹⁰. Patiešām, viss plūst, viss mainās.

Eiropas integrācijas birojs gadu gaitā auga un attīstījās, gan par spīti, gan pateicoties daudzām politiskām vētrām, kas pavadīja Latvijas integrāciju Eiropā, šo norišu veiksmes un neveiksmes. Tomēr šā procesa plānošana un likumdošanas saskaņošana kā tā nozīmīgākā centralizēti koordinējamā daļa vienmēr palika tā kodols. Savukārt 1996.gada septembrī Ministru kabinets nolēma izveidot Tulkošanas un terminoloģijas centru. Šai šķietami tehniskajai iestādei gan nebija lomas Eiropas integrācijas politikas veidošanā, tomēr tās darbs, iztulkojot līdz iestāšanās brīdim pastāvējušo *acquis communautaire*, bija ārkārtīgi svarīgs gan likumdošanas saskaņošanas procesa gludai norisei, gan latviešu valodas kā nākamās ES oficiālās valodas attīstībā, veidojot nepieciešamo juridisko terminoloģiju. Šis process nekad nevar norisināties ideāli, un arī šodien, kad *acquis communautaire* savas kompetences robežās latviski tulko jau dažādās ES institūcijas, kad rodas daudzas terminoloģijas problēmas – gan tās neesamība un nepieciešamība pēc jaunveidojumiem, gan, vēl sarežģītāk, savstarpējas terminoloģiskas pretrunas dažādu institūciju un periodu dokumentos – Tulkošanas un terminoloģijas centra ieguldījums un šajā darbā izskolotie tulki ir Latvijai ļoti svarīgi.

1996.gada februārī darbu Latvijā sāka arī ilgi gaidītā Eiropas Komisijas (EK) delegācija. Neapšaubāmi, bija ļoti svarīgi, ka uz vietas Latvijā beidzot bija tiešs sadarbības partneris. Tomēr bieži vien šīs sadarbības forma atgādināja par Eiropas līgumā ietverto Latvijas

vienpusējo vēlmi pievienoties Eiropas Savienībai. Tagad to grūti iedomāties, bet vēl pirms divdesmit gadiem mēs paši bijām tie trešo valstu pilsoņi, uz kuriem ar aizdomām raudzījās brīžos, kad mēs vēlējamies šķērsot ES robežu. Pirmajos Eiropas integrācijas procesa gados Šengenas vīzas varēja saņemt tikai Vācijas vēstniecībā Stokholmā, un, lai piedalītos kādā vienas dienas darba sanāksmē Briselē, nācās savu pasi sūtīt pa pastu un pēc tam to nervozi gaidīt atpakaļ. Šādā situācijā bija ļoti būtiski, lai Rīgā būtu partneris, ar ko tieši, aci pret aci, sarunāties par visiem darba jautājumiem.

Ar laiku, iepazīstot savus kolēģus Eiropas Komisijā un padziļinoties tiešajiem kontaktiem, delegācijas nozīme mūsu ikdienas darbā mazinājās. Man atmiņā palicis kāds brīdis, neilgi pirms iestāšanās Eiropas Savienībā. Toreizējā EK tieslietu un iekšlietu komisāra Antonio Vitorino vizītes laikā Rīgā, pastaigājoties pa pilsētas vēsturisko centru, delegācijas vadītājs Ginters Veiss pēkšņi iesmējās, norādot uz kāda acīmredzami maza uzņēmuma izmantotu minibusu un sakot, ka viņam šķiet komiski, kā „viņiem patiek tie vecie vācu uzraksti”. Es, sev neraksturīgi, nolēmu paklusēt, jo šķita nevietā censties ieskaidrot: jā, tā ir lietota mašīna no Vācijas, bet tā tika nopirkta un netika pārkrāsota nevis tādēļ, ka šis uzņēmums sirgtu ar kārķu vācietību, bet vienkārši tādēļ, ka tam šobrīd nav līdzekļu tādām niansēm kā transporta līdzekļa vizuālais tēls. Busiņš kustas, un ar to pietiek. Bija mazliet skumji, ka pēc vairākiem Latvijā pavadītiem gadiem tas nebija pašsaprotami skaidrs. Šodienas acīm raugoties un redzot EK pārstāvniecību Latvijā, kurā strādā daudzi sen iepazīti Latvijas kolēģi, redzam, cik tālu ceļu uz īstu partnerību esam nogājuši. Viss ir labs, kas labi beidzas. Un gribas arī cerēt, ka līdz ar Eiropas robežu atvēršanos pilnvērtīgai brīvai tirdzniecībai un ar visu atbalstu, kas, gadu gaitā un lielā mērā tieši Eiropas finansēts, ir kļuvis pieejams mazajam un vidējam biznesam, arī toreiz redzētais darbarūķis tagad brauc modernā, ekoloģiskā mašīnā ar viņa paša firmas logo uz sāniem.

Eiropas Komisija, cenšoties gūt pārskatu par dažādo valstu reformu procesu gaitu un progresu likumdošanas tuvināšanā ar ES, 1996.gada aprīlī saskaņā ar ES Madrides Padomes lēmumu iesniedza Latvijai (un citām ES kandidātvalstīm) vairāk kā 2000 jautājumu (integrācijas slengā – *Questionnaire*), un dažus mēnešus vēlāk, 26.jūlijā, Latvija Eiropas Komisijas delegācijai iesniedza atbildes uz tiem. Šis darbs bija pirmais apjomīgais Eiropas integrācijas koordinācijas pasākums visas Latvijas mērogā, un, lai arī veiksmīgi un savlaicīgi paveikts, atsedza visas problēmas, kas tā laika Latvijas administrācijai bija – gan saistībā ar izpratni par Eiropas integrācijas procesa politisko svarīgumu, gan ar kompetenci (valodisko, saturisko) strādāt šajā jaunajā laukā. Arī Eiropas integrācijas birojs, kurš šo informācijas apkopojumu veica un kurā tobrīd strādāja varbūt desmit cilvēku, bija noslogots krietni pāri savai kapacitātei. Par laimi, šīs problēmas tika pamanītas, un vēlākajos gados tika nopietni investēts gan Eiropas integrācijas jomā strādājošo ierēdņu apmācīšanā, gan institūciju stiprināšanā.

Atbildēm, kas tika apkopotas uz *Questionnaire* jautājumiem un fiksēja *status quo* dažādos Eiropas integrācijā svarīgos sektoros, bija konkrēts uzdevums.

⁹ Likvidēts ar Ministru kabineta 2003.gada 24.oktobra rīkojumu Nr.654 (prot. Nr.55, 48.§) „Par Eiropas Savienības jautājumu koordināciju pēc Latvijas iestāšanās Eiropas Savienībā un Eiropas integrācijas biroja reorganizāciju”.

¹⁰ Alfons Noviks (13.02.1908.–12.03.1996.) bija padomju politiskais darbinieks un čekists, Latvijas PSR Valsts drošības ministrijas vadītājs no 1940. līdz 1953. gadam. 1995.gadā Latvijā notiesāts par genocīdu un noziegumiem pret cilvēci.

1997.gada 16.jūlijā Eiropas Komisija publicēja dokumentu „Agenda 2000 – Viedoklis par kandidātvalstu pieteikumiem iestāties ES”, kurā tika ietverti atzinumi par visām jaunajām kandidātvalstīm, to skaitā Latviju, un rekomendācijas par pievienošanās sarunu uzsākšanu.

Kā zināms, šajā pirmajā vilnī EK rekomendēja uzsākt sarunas tikai ar vienu no Baltijas valstīm – ar Igauniju. Latvija palika „aiz borta”. Tas savukārt noveda pie nopietnas politiskas viļņošanās, bet ilgtermiņā – iespējams, paradoksāli – bija pozitīvs impulss Latvijas integrācijai Eiropā. Mans, varētu sacīt, ne visai glaimojošais, bet realistiskais vērtējums, raugoties uz šo procesu no tā centra un iekšienes, lika secināt, ka Latvijai kā valstij – gan politiskā, gan ierēdniecības līmenī – bieži vien pietrūkst stratēģiskās plānošanas spējas. Tādēļ mūsu optimālai funkcionēšanai, pat vien pašiem savās interesēs, zināma deva ārējas disciplīnas nāk tikai par labu. Un ja arī mums nav izteikta plānošanas talanta, toties mums ir fenomenāla spēja mobilizēties krīzes situācijās. Tā tas bija toreiz, tā tas acīmredzami ir arī šodien, kad spējam tehniski spoži novadīt ES prezidentūru (atšķirībā no toreizējā negatīvā Eiropas Komisijas ziņojuma, šis gan ir pozitīva stresa piemērs!).

Kā atbildi uz *Agenda 2000* pausto Ministru kabinets 26.augustā apstiprināja dokumentu „LR valdības memorands par Eiropas Komisijas dokumentu *Agenda 2000*” un valdības rīcības plānu integrācijas procesa intensificēšanai. Eiropas integrācijas process kļuva ne vien par deklarētu, bet arī par reālu prioritāti. 1998.gada 28.martā Ministru kabinets apstiprināja atjaunoto III Nacionālo programmu integrācijai Eiropas Savienībā, inovatīvu un ambiciozu dokumentu, kas integrēja tehnisko *acquis* pārņemšanas daļu plašākā politiskā un institucionālā kontekstā.

Visi šajā periodā veiktie sagatavošanās darbi vainagojās panākumiem, kad beidzot 1999.gada decembrī ES Helsinku Padome nolēma uzsākt iestāšanās sarunas ar „otrās grupas” kandidātvalstīm, tostarp arī ar Latviju. Latvijas iestāšanās Eiropas Savienībā sarunu atklāšana notika 2000.gada 15.februārī, kad Briselē oficiāli darbu sāka Starpvaldību konference Latvijas dalībai Eiropas Savienībā.

Pašas sarunas, kas gan lielākoties bija tehnisks pārskats par dažādos sektoros (sarunu sadaļās) paveikto likumdošanas saskaņošanā un nepieciešamo institūciju izveidē, noritēja relatīvi gludi, un jau 2003.gada 16.aprīlī Atēnās tika parakstīts līgums par pievienošanās Eiropas Savienībai. 20.septembrī notikušajā referendumā par valsts iestāšanos Eiropas Savienībā 66,97 procenti nobalsoja „par”, un 30.oktobrī Saeima ratificēja Latvijas Pievienošanās līgumu Eiropas Savienībai, un, kā šajā līgumā noteikts, 2004.gada 1.maijā Latvija kļuva par pilntiesīgu ES dalībvalsti.

Līdz ar to bija noslēdzies izšķirīgs posms Latvijas integrācijai Eiropā. Šī procesa tehniskā puse bija tieši likumdošanas saskaņošana un ar to saistīto institūciju izveide. Tomēr nepieciešamā Latvijas tiesību sistēmas transformācija bija plašāka un dziļāka, tā nav reducējama tikai uz no šiem līgumiem izrietošu tehnisko normu pārņemšanu. Tālāk centīšos to atsegt plašākā kontekstā.

TIESĪBU SISTĒMAS TRANSFORMĀCIJA

Likumu tuvināšana

Eiropas Savienība tiek raksturota kā uz tiesībām un likumu balstīta savienība. Jau pieminētais termins *acquis communautaire* raksturo to nopietnību, ar kādu šī tiesību bāze tiek uztverta. ES dibināšanas līgumos ietvertās institucionālās un procesuālās normas detalizēti nosaka, kā izstrādājami, pieņemami, ieviešami dažādi ES akti, kā risināmi ar tiem saistītie strīdi – gan par šo aktu spēkā esamību, neieviešanu vai interpretāciju. Tam nav tikai simboliska, bet visupirms praktiska nozīme – lai varētu pastāvēt vienots tirgus, ir jāpastāv vienotai likumdošanai konkurences, patērētāju aizsardzības, nodokļu, muitas, tehnisko standartu, sociālo garantiju un daudzās citās jomās. Vēsturiski raugoties, šo jomu regulējums ES līmenī ir pakāpeniski padziļinājies, aizvien tālāk vienādojot spēles noteikumus dalībvalstu starpā. Turklāt, pieaugot ES sociālās, pilsoniskās dimensijas nozīmei, tas aptver arvien jaunas jomas un tiesības, piemēram, tās, kuras uz ES pilsonības jēdziena bāzes savā jurisprudencē ir pakāpeniski attīstījuši Eiropas Tiesas.

Eiropas līgumā atspoguļotā likumdošanas saskaņošanas nepieciešamība bija tikai daļa no kopējās Latvijas tiesību sistēmas transformācijas ainas. Tā bija jāmaina ne vien konkrētu normu ietvaros, bet arī konstitucionālā līmenī, padarot iestāšanās procesu ES jēdzieniski un procesuāli iespējamu.

Bija jāpanāk, ka likumos ietvertās ES tiesību normas tiek reāli, efektīvi ieviestas dzīvē un nepieciešamības gadījumā arī nodrošinātas ar ieviešanas piespiedu mehānismiem. Tādēļ bija nepieciešams ne vien nostiprināt esošās institūcijas, bet arī izveidot pilnīgi jaunas¹¹, pilnīgot civildienestu kopumā, kā arī būtiski stiprināt un pilnveidot tiesu sistēmu. Ne mazāk svarīgi bija mainīt juridisko profesiju un arī civildienesta izpratni par tiesību pamatprincipiem, lai līdz ar iestāšanos ES varētu efektīvi integrēt nacionālo un ES tiesību sistēmu – atceroties, piemēram, par ES tiesību pārākuma principu un mācoties nodrošināt visu normu darbībai nepieciešamo „sazobi”.

Saskaņoto tiesību normu ieviešana

Jau iepriekš minēju, ka likumdošanas saskaņošana nav pašmērķis, bet veids, kādā ES nodrošina, ka tās iekšējā tirgū tik ļoti dažādo dalībvalstu starpā pastāv iespējami vienoti spēles noteikumi. Bez tiem nebūtu iedomājama ne līdzsvarota ekonomiskā izaugsme un reģionālā attīstība, ne visu četru brīvību (brīva preču kustība, brīva pakalpojumu kustība, brīva personu kustība, brīvība veikt uzņēmējdarbību) optimāla funkcionēšana.

Tieši šīs praktiskās – ne deklaratīvās – nozīmes dēļ ne mazāk svarīgi par to, cik tehniski un sistēmiski pareizi ES normas tiek pārņemtas mūsu tiesību sistēmā, ir tas, cik efektīva ir šo normu ieviešana.

¹¹ Piemēram, 2001.gadā izveidotā Datu valsts inspekcija. Pirmsiestāšanās periodā bija garas abpusēji nepiekāpīgas sarunas ar Eiropas Komisiju par šīs jaunveidojamās institūcijas statusu. No ES tiesību normām izrietēja nepieciešamība nodrošināt tās neatkarību, ko, kā uzskatīja Latvijas puse, ir pilnīgi iespējams izdarīt Tieslietu ministrijas pārraudzības institūcijas statusā. Savukārt EK vēlējās panākt tās pilnīgu, proti, ne vien funkcionālo, bet arī institucionālo neatkarību, kas savukārt nebija savienojama ar Satversmes 58.panta noteikto „Ministru kabinetam ir padotas valsts pārvaldes iestādes.” Visbeidzot, Datu valsts inspekcija tika izveidota un visus šos gadus tā ir darbojusies pārraudzības iestādes statusā, kas, šķiet, nekādā ziņā nav negatīvi ietekmējis tās spēju īstenot savus nolikumā definētos mērķus.

No izpildvaras puses tādēļ ir ārkārtīgi būtiski, lai Latvijā būtu labi funkcionējošs civildienests. Lai pastāvētu un optimāli strādātu visas nepieciešamās institūcijas (piemēram, jau pieminētā Datu valsts inspekcija, Lauku atbalsta dienests un daudzi citi). Tomēr, ja mūsu izpratne par civildienesta lomu aprobežotos tikai ar šādu atsevišķu, lai arī ļoti svarīgu funkciju veikšanu, mēs nodarītu pāri paši savai valstij un tās pilsoņiem. Eiropas integrācijas procesa gaitā ļoti būtiski auga arī Latvijas civildienesta intelektuālā kapacitāte un darbības, un vēl kas tāds, ko es izbaudīju praksē un vērtēju ārkārtīgi augstu, proti, misijas apziņa, koleģialitāte un vēlme strādāt, mobilizēties valsts interešu vārdā. Eiropas integrācijas process neizveidoja ideālu civildienestu, bet tas sagatavoja labu bāzi tā darbībai un tālākai pilnveidei. Diemžēl jāteic, ka šī iespēja netika izmantota pilnībā. Es atstātu jomas profesionāļu ziņā izvērtēt to, kas nodarīja lielāku postu – jau 2002.gada beigās uzplaukusi agresīvā, uz civildienesta politizāciju vērstā retorika, vēlākie „treknie gadi” vai tiem sekojošā krīze –, tomēr Latvijas valstij šāda stabila tās vērtību balsta un proaktīva aizstāvja šodien ļoti pietrūkst. Tas nepadara vieglāku arī valsts kā Eiropas Savienības dalībvalsts efektīvu funkcionēšanu.

Nedrīkst aizmirst arī tiesu varas lomu. Mēs jau sākotnēji apzinājāmies, ka, valstij iestājoties Eiropas Savienībā, Latvijas tiesu sistēma kļūs par ES tiesību ieviešanas mehānisma sastāvdaļu. Šis gan nebija tiešu likumdošanas saskaņošanas jautājums, tomēr Iekšlietu un tieslietu sarunu sadaļas kontekstā bija pilnīgi skaidrs: ja ES institūcijām vai dalībvalstīm rastos nopietnas šaubas par Latvijas tiesu sistēmas efektivitāti, tā būtu būtiska problēma mūsu ceļā uz ES. Savukārt, raugoties no tiesību praktiskās realizācijas viedokļa, valsts ar efektīvu un caurredzamu tiesu sistēmu var labāk iekļauties ES ekonomiskajā aprītē.

Būtībā tiesu sistēmas reforma un modernizācija sākās līdz ar neatkarības atjaunošanu un notika paralēli Eiropas integrācijas procesam, mezglu punktos abiem uzdevumiem saskaroties. Te jāmin gan 1992.gada decembrī pieņemtais likums „Par tiesu varu”, gan pakāpeniskais darbs pie trīspakāpju tiesu sistēmas izveides, kas sākotnēji realizējusies 1995.gadā, pēc būtības savam noslēgumam tuvojas tikai tagad. Arī salīdzinot pirmsiestāšanās uzdevumus un prioritātes, redzama to pārmantojamība šodienā – tieši tāpat pirms piecpadsmit gadiem tika uzsvērtā nepieciešamība nodrošināt efektīvu un ātru tiesu procesu norisi, efektīvu spriedumu izpildi, tiesnešu kvalifikācijas celšanu un tiesu materiāltehniskās bāzes uzlabošanu.¹²

Pēdējo 15 gadu laikā tiesu varas stiprināšanā ir izdarīts ļoti daudz – gan no sistēmas optimālas administrēšanas viedokļa, gan risinot efektivitātes problēmas katras tiesas ietvaros. Tas gan nav populārs viedoklis, tomēr Latvijas tiesu sistēma nebūt nav ne sliktākā, ne lēnākā Eiropā.¹³

ES tiesību efektīvas ieviešanas ziņā ļoti būtiska bija arī administratīvo tiesu sistēmas izveidošana, kas

sakrita ar sākumposmu mūsu dalībai Eiropas Savienībā. Līdzīgi kā daudzās citās ES dalībvalstīs, tieši šīm tiesām ir ļoti būtiska loma ES tiesību piemērošanā, jo tieši šīs tiesas izskata personu sūdzības par lēmumiem, kurus, piemērojot arī ES tiesības, ir pieņēmušas valsts iestādes. Konkurence, publiskais iepirkums, valsts atbalsts, platību maksājumi, PVN maksājumi, muitas procedūru pārkāpumi – tās ir tikai dažas no šīm jomām.

Ļoti svarīgi ir arī tas, lai ES tiesību aspektam nepārtrauktu uzmanību savā darbībā pievērstu it kā atstatus stāvošā Satversmes tiesa. Mums integrējoties Eiropas Savienībā, arī konstitucionālo sūdzību izlemšana bieži vien ir atkarīga tieši no tām tiesībām un pienākumiem, kas personām izriet no ES tiesību normām, gan tieši piemērojamām, gan tādām, kas ir vai kam būtu jābūt ieviestām Latvijas nacionālajā tiesību sistēmā.

Kopumā, vērtējot ne vien statistiski, bet arī balstoties uz subjektīviem novērojumiem, ES tiesību izpratne tiesu varā aizvien pieaug. Tomēr šim procesam iespējams atrast arī statistiskus indikatorus – netieši to apliecina prejudiciālo jautājumu skaita progresējošais pieaugums, kurus ES Tiesai uzdod Latvijas tiesas.

Pirmos desmit mūsu dalības ES gadus šo procesu vēroju no malas, strādājot ES Vispārējā tiesā. Kad sāku šo darbu 2004.gadā, pagāja ilgs laiks, līdz mēs nepacietīgi sagaidījām pirmo prejudiciālo jautājumu – Latvija ES Tiesai to uzdeva tikai 2008.gadā. Šā raksta pabeigšanas brīdī Eiropas Savienības Tiesā, meklējot atbildes uz Latvijas tiesu uzdotajiem jautājumiem, kopumā bija uzsāktas 46 prejudiciālo nolēmumu lietas no Latvijas, daudzas no tām – no Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta. Pārskatot šo lietu nosaukumus, atceros tās atpazīšanas izjūtas, ar kādām ES tiesību studiju laikā dzīvē sastapos ar slavenu tiesas lietu pamatā esošo firmu un preču nosaukumiem – *van Gend en Loos*, *Cassis de Dijon*, *Kupferberg*, vēlāk Itālijā – *ENEL*. Tikpat pazīstami, vismaz Latvijas mērogā, ir ES tiesā figurējošo mūsu lietu nosaukumi – *DNB banka*, *Latvijas propāna gāze*, *Meroni*, *Maxima Latvija*, *Olainfarm*, *airBaltic*, *Cido grupa*, *Schenker*. Uzskatāma ilustrācija tam, kā tiesas darbs un lēmumi vistiešākajā veidā ietekmē ekonomiskos procesus Latvijā.

Dalības Eiropas Savienībā konstitucionālie jautājumi pirmsiestāšanās stadijā

Jautājums par nepieciešamajiem grozījumiem Satversmē nebija tieši saistīts ar likumdošanas saskaņošanu, kas savā būtībā ir ļoti nozīmīgs, bet tehniskas dabas darbs. Tomēr Latvijas tiesību sistēmas transformācijas kontekstā jautājumam par Eiropas integrācijas konstitucionālajiem aspektiem bija īpaša vieta. To tūlītējais mērķis bija arī nodrošināt leģitīmu mehānismu iestājai Eiropas Savienībā.

Domājot par Latviju ES dalībvalsts statusā, bija jāvadās no atziņas, ka dalība ES ietekmē visas valsts varas istenošanas sfēras. *Likumdevēju*, jo tagad līdztekus Saeimas pieņemtiem likumiem pastāv ES institūciju pieņemti akti, kuri (kā regulas) ir ne vien tieši piemērojami Latvijas tiesību sistēmā, bet, ņemot vērā ES tiesību pārākuma principu, ir arī apveltīti ar augstāku juridisko spēku nekā nacionālo institūciju pieņemtie akti; *izpildvaru*, kuras pienākumi un relatīvā

¹² Tiesu sistēmas reforma Latvijā. Tiesu namu aģentūra, 2001. Skat. 18., 55.lpp.

¹³ Objektīvam salīdzinājumam ieteiktu vadīties pēc Eiropas Komisijas apkopotajiem datiem, ko tā publicē kā ikgadēju ES rezultātu apkopojumu tiesiskuma jomā. 2016.gada ziņojumu sk.: http://ec.europa.eu/justice/effective-justice/files/justice_scoreboard_2016_lv.pdf. Šī pēdējā ziņojuma kontekstā tomēr jāpievērš uzmanība pašu tiesnešu zemajam viedoklim par savu neatkarību, analizējot un novērtot šo bažu cēloņus. Skat ziņojuma 57.diagrammu 52.lpp.

ietekme paplašinās, piedaloties lēmumu pieņemšanas un likumdošanas procesos ES līmenī; *tiesu varu*, kurai nu ir jāsteno dzīvē ne vien Saeimas un Ministru kabineta izdotie tiesību akti, bet arī tieši piemērojami ES tiesību akti. Turklāt tiesu vara bieži saskaras ar situācijām, kad, risinot konfliktu, interpretējot tiesību normu, tai ir jāatpazīst situācijas, kuras jāanalizē tieši no ES tiesību viedokļa.

Bija jāpievēršas arī sociālajai dimensijai, kas saistījās ar iestāšanos Eiropas Savienībā, īpaši, ja atceramies, ka valsts konstitūcija nav tikai formāli juridisks dokuments, tā balstās uz valsts vēsturisko pieredzi, kultūras identitāti, sociālajām vērtībām. Laika gaitā šo faktoru nozīme Satversmes izpratnē un tulkošanā ir tikai pieaugusi, kā tas atspoguļojas desmit gadus pēc pievienošanās ES pieņemtajā Satversmes preambulā.¹⁴ Ne mazsvarīga bija arī sabiedrības uzmanības pievēršana iestāšanās ES procesam.

Tādēļ Satversme bija jāgroza, bet, jau tālāk pievēršoties grozījumu formai, tika secināts, ka veicamajiem Satversmes grozījumiem jābūt pēc iespējas mazākiem.¹⁵ Tieslietu ministrijas paspārnē strādājošā darba grupa bija vienota savā viedoklī, ka dalības ES kontekstā nebūtu pieņemami tekstuāli grozīt Satversmes 1. un 2.pantu.¹⁶ Nebija arī iemesla uzskatīt, ka dalība ES sašaurinātu kādu no šo pantu elementiem. Domājot par „neatkarības” jēdzienu, tika uzskatīts, ka Latvija, iestājoties Eiropas Savienībā, deleģēs daļu no savām kompetencēm publiskās varas jomā, taču Latvijas neatkarību tas neapdraudētu. Neatkarība pēc būtības ietver tiesības deleģēt daļu no savām kompetencēm, ja pastāv iespēja deleģēto paņemt atpakaļ. Latvija, izdarot izvēli iestāties Eiropas Savienībā, patur sev tiesības no tās arī izstāties, tāpēc Latvijas neatkarība netiek aizskarta. Tieši šīs iespējas paņemt atpakaļ deleģēto, izstāties, bieži bija diskusiju objekts gan Latvijā, gan ES kopumā.

¹⁴ Satversmes tekstu skat. <http://likumi.lv/doc.php?id=57980>. Preambulas aspekti, kas šķiet īpaši būtiski, domājot un diskutējot par Latviju un tās vietu Eiropā, ir tās atsaucis uz nācijas valstsgribu, tās pašnoteikšanās tiesībām, valodas un kultūras pastāvēšanu, Latvijas tautas un ikviena brīvību un sekmētu labklājību, kā arī to, ka „Latvija, apzinoties savu līdzvērtību starptautiskajā kopienā, aizstāv valsts intereses un veicina vienotas Eiropas un pasaules ilgtspējīgu un demokrātisku attīstību”. Nedrīkst aizmirst arī piesaukto sociālo atbildību, pamattiesību ievērošanu, cieņu pret mazākumtautībām. Preambulā ietvertās kristīgās vērtības es tulkotu tieši šajā sociālās atbildības un cilvēka pamattiesību gaismā, neaizmirstot, ka Latvija ir laicīga valsts, kurā saskaņā ar Satversmes 99.pantu „Ikvienam ir tiesības uz domas, apziņas un reliģiskās pārliecības brīvību. Baznīca ir atdalīta no valsts.” Šie nav tikai tukšas deklarācijas vārdi, bet vadmotīvi, kas mums jāpatur prātā katru dienu, arī īstenojot sev kā ES dalībvalstij piemītošo spēju ietekmēt tajā notiekušos politiskos un likumdošanas procesus.

¹⁵ Tika arī nolemts grozījumus Satversmē ierobežot tikai attiecībā uz Eiropas Savienību, tādējādi izslēdzot jebkādas spekulācijas par Neatkarīgo Valsti Savienību vai kādu citu nenoteiktu nākotnes struktūru.

¹⁶ „1. Latvija ir neatkarīga demokrātiska republika. 2. Latvijas valsts suverēnā vara pieder Latvijas tautai.”

ES akadēmiskajās diskusijās zināma integrācijas pakāpe, piemēram ieviešot kopējo valūtu, tika dēvēta par *point of no return*, proti, pagrieziena punktu, kad ekonomiskā integrācija ir sasniegusi tādu līmeni, ka saaudums vairs nav atšķetināms, valstis ir definitīvi saistījušās. Šie argumenti izsauca smaidu jau toreiz, vienkārši atceroties, cik ātri tautu pašnoteikšanās spiediena rezultātā saira Padomju Savienība. Šo procesu neapturēja ne kopīga valūta, ne kopīgas armijas drauds. Šis viedoklis, šķiet, ir guvis apstiprinājumu arī šodien, lai arī skumjā, krīzes izraisītā veidā, kad vēl nesen tika apspriesta Grieķijas aiziešana no kopējās valūtas, bet Lielbritānija rīkoja referendumu par tās turpmāko dalību Eiropas Savienībā.

Visbeidzot, darba grupa nonāca pie dažiem secinājumiem arī jautājumā par tautas nobalsošanu. Pirmkārt, tā secināja, ka *tautas nobalsošanai ir jābūt iestāšanās Eiropas Savienībā obligātam priekšnoteikumam*. Otrkārt, runājot par šīs nobalsošanas organizatoriskiem aspektiem, priekšroka tika dota saturiskajai un procesuālajai vienkāršībai, lemjot, ka *tautas nobalsošanā uzdotais jautājums ir jāformulē iespējami vienkārši un nepārprotami, Satversme jāgroza un tautas nobalsošanai jānotiek tikai vienreiz*.

Šā darba rezultātā un pēc piedāvāto grozījumu plašas apspriešanas tika formulēti grozījumi Satversmes 68. un 79.pantā.¹⁷ Pēc pozitīva Saeimas balsojuma Satversmes grozījumi stājās spēkā 2003.gada 5.jūnijā.

Šiem grozījumiem 2003. gada 20.septembrī sekoja tautas nobalsošana. Vēlētājiem bija jāatbild uz jautājumu „Vai jūs esat par Latvijas dalību Eiropas Savienībā?” Kā jau iepriekš minēju, par valsts iestāšanos ES nobalsoja 66,97 procenti vēlētāņu piedalījušos.

Daudz skaidrāk par pašu 2004.gada maiju, kad beidzot oficiāli kļuvām par ES dalībvalsti, es atceros tieši šo 2003.gada nakti no 20. uz 21.septembri. Kā jau Satversmē noteikts, Saeimas vēlēšanas Latvijā notiek oktobra pirmajā sestdienā. Sestdienas, kā jau daudzi latvieši, kopā ar ģimeni pavadot savās lauku mājās, es parasti aizmigu, nesagaidījusi pilno balsu apkopojumu, kas tad, ar nelielu pārsteiguma devu, tika uzziņāts no ziņām nākamajā rītā. Bet ne tonakt. Šis šķita svarīgāks, izšķirīgāks brīdis, un mēs visi to sagaidījām, pieplakuši pie ekrāna. Toties uz rīta pusi, beidzot dodoties pie miera, to varēja darīt reti priecīgā noskaņojumā – zinot, ka ir godam paveikts liels darbs, ka ir beidzies viens Latvijas vēstures posms un pavisam drīz sāksies cits, ne vieglāks, ne vienkāršāks, bet drošāks un ilgtermiņā labklājīgāks. Un, kā jau sākumā rakstīju, šāda apziņa un arī šāda pieredze ir liela privilēģija.

¹⁷ Sk.: <http://likumi.lv/ta/id/75141-grozijumi-latvijas-republikas-satversme>.

V

LATVIJAS TIESNEŠU KONFERENCE

KONFERENCES PAMATTĒMA – TIESNEŠU ĒTIKA

2016.gada 13.maija Latvijas tiesnešu konferences pamattēma bija tiesnešu ētika.

2008.gadā Ētikas komisijas pirmie 10 locekļi sāka Latvijas tiesu sistēmā jaunu darbu, veidojot, var teikt, tiesnešu ētikas judikatūru. Pēc četriem gadiem, atkārtoti ievēlēti, darbu turpināja seši no pirmajiem komisijas locekļiem. Beidzot otro pilnvaru termiņu, uzkrāta pieredze, ar ko viņi dalījās tiesnešu konferencē. Tiesnešu ētikas komisijas astoņu gadu atziņas apkopotas arī grāmatā, ko saņēma konferences dalībnieki.

Konferencē tika prezentēts arī pētījums par tiesnešu ētikas regulējumu, ko pēc Tieslietu padomes iniciatīvas veikusi Latvijas Universitātes profesore Aivita Putniņa un docente Signe Mežinska. Pētījuma mērķis bija izvērtēt Tiesnešu ētikas komisijas darbību, analizējot izveides mērķu sasniegšanu un darbības tematiku. Pētījums pieejams Augstākās tiesas mājaslapā www.at.gov.lv sadaļā *Tieslietu padome/ Pētījumi*.

Konferences viesņa bija Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes vieslektore no ASV – Minesotas Universitātes Žurnālistikas un masu komunikācijas

fakultātes profesore tiesību zinātņu doktore Džeina Kērtlija. Viņa uzstājās ar priekšlasījumu par sociālo un tradicionālo mediju izmantošanu tiesnešu darbā.

Jaunās Tiesnešu ētikas komisijas vēlēšanas tika organizētas daļēji klātienē, daļēji neklātienē formā. Kandidāti tika izvirzīti elektroniski, bet uzklauti klātienē konferencē 13.maijā. Noslēdzošais vēlēšanu posms – balsošana par kandidātiem – turpinājās elektroniski 20.maijā.

Tiesnešu konferences otrā daļa notika pa tiesību nozarēm – civiltiesības, krimināltiesības un administratīvās tiesības. Šo daļu organizēja Augstākās tiesas departamenti.

13.maija konferencē piedalījās 342 no 563 Latvijas tiesnešiem.

Šajā „Augstākās Tiesas Biļetenā” publicējam Tiesnešu konferences materiālus – amatpersonu uzrunas, vieslektoru referātus, pētījuma autoru ziņojumu, Tiesnešu ētikas komisijas locekļu atziņas un kandidātu uzrunas. Konferences otrās daļas materiālus Augstākās tiesas departamenti papildinājuši ar aktuālāko informāciju.

KONFERENCES ATKLĀŠANAS UZRUNAS

ĒTIKAS KANONI NAV APGRŪTINĀJUMS VAI NEATKARĪBAS IEROBEŽOJUMS TIESNEŠA DARBĀ

Tieslietu padomes priekšsēdētājs Ivars BIČKOVĪČS

Šigada Tiesnešu konference notiek neierastā laikā – nevis rudenī, bet pavasarī. Tam par iemeslu ir zināms atskaites punkts, ko Tieslietu padome uzskatīja par nozīmīgu Latvijas tiesu sistēmas attīstībā.

Proti, pirms 8 gadiem Tiesnešu konference pirmoreiz vēlēja jaunu, Latvijas tiesu sistēmā iepriekš nebijušu tiesnešu pašpārvaldes institūciju – Tiesnešu ētikas komisiju. Tiesnešu ētikas kodekss Latvijā bija jau kopš 1995.gada, bet nebija „ētikas procesa” – diskutējama situāciju izvērtējuma ētikas normu kontekstā un Ētikas kodeksā rakstīto normu piemērošanas, ņemot vērā reālās dzīves situācijas un mainīgos apstākļus. Lidz Tiesnešu ētikas komisijas izveidei Ētikas kodeksa īstenošana norisinājās tikai disciplināratbildības ietvaros, kas bija vērsti uz konkrētu pārkāpumu izvērtēšanu, nevis skaidrojumu un diskusiju par ētikas principiem plašākā kontekstā.

Tiesnešiem, kurus ievēlēja Ētikas komisijas pirmajā sastāvā, tas bija liels izaicinājums un atbildīgs uzdevums. Tiesneši no jaunās komisijas sagaidīja padomdevēja atbalstu, savukārt sabiedrība – komisijas stingru vērtējumu tiesnešu rīcībām, kas ietekmē tiesu sistēmas reputāciju. Vēl lielāku atbildību darīja fakts, ka komisiju ievēlēja sīvā konkurencē, jo uz 10 locekļu vietām bija izvirzīti 50 kandidāti.

Komisija savā darbībā izmantoja jaunas darba metodes, piemēroja starptautiskus standartus un, var teikt, sāka veidot Latvijas tiesnešu ētikas judikatūru. Par to, ka komisijas darbs, nostrādājot pirmo četru gadu pilnvaru termiņu, bija tiesnešu atzinīgi novērtēts, liecina fakts, ka vairākums no viņiem tika ievēlēti uz otru termiņu.

Likums „Par tiesu varu” noteic, ka par Ētikas komisijas locekli tiesneši var ievēlēt ne vairāk kā divus pilnvaru termiņus pēc kārtas. Lidz ar to simboliski noslēdzas Tiesnešu ētikas komisijas pirmais darbības posms.

Tas ir iemesls, lai, pirmkārt, pateiktu paldies tiesnešiem, kas strādājuši gan pirmajā, gan otrajā Ētikas komisijas

sastāvā, jo īpaši tiem, kas strādājuši visus gadus – komisijas priekšsēdētājs Visvaldis Sprudzāns, viņa vietnieces Dace Mita un Dzintra Balta, kā arī Mariķa Senkāne, Iveta Andžāne un Lolita Marovska. Paldies gan par darbu 8 gadu garumā, gan par Tiesnešu ētikas atziņu krājumu, ko šodien saņēmām. Šī grāmata noderēs kā ētikas rokasgrāmata ikvienam tiesnesim.

Otrkārt, simboliskais pirmā posma noslēgums ir iemesls, lai analizētu un vērtētu, vai virzieni, kuros savu uzmanību vērsusi Tiesnešu ētikas komisija, bijuši pietiekami aktuāli un vai tās ieteiktie risinājumi un skaidrojumi ir tiesnešu ikdienas darbā akceptēti. Zināmā mērā atbildes uz šiem jautājumiem sniedz pētījums, ko pēc Tieslietu padomes iniciatīvas veikuši Latvijas Universitātes pētnieki. Pētījums apstiprina visnotaļ pozitīvu Tiesnešu ētikas komisijas darba vērtējumu tiesnešu skatījumā. Argumentētas atziņas un priekšlikumus dzirdēsim pētījuma prezentācijā.

Viens no Ētikas komisijas veikumiem ir Vadlīnijas saziņai ar plašsaziņas līdzekļiem, ko tā izstrādāja un pieņēma kopīgi ar Zverinātu advokātu padomes ētikas komisiju un Prokuroru atestācijas komisiju. Komunikācija bijusi aktuāla tēma gan Tieslietu padomes, gan Tiesnešu ētikas komisijas dienas kārtībā, tādēļ likumsakarīgi, ka konferencē esam atvēlējuši laiku arī šim jautājumam. Esmu gandarīts, ka ar Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes atbalstu dalībai šodienas konferencē varējām aicināt starptautiski atzītu šīs tēmas ekspertu – vieslektori no ASV profesori Džeinu Kērtliju.

Konferences organizēšanā esam ņēmuši vērā tiesnešu aptaujās izteiktos viedokļus par to, ka tiesnešu pašpārvaldes institūciju vēlēšanas nevajadzētu pārvērst par bezpersonisku elektronisku balsojumu, svarīga ir arī tiešā savstarpējā komunikācija. Tādēļ šoreiz Ētikas komisijas vēlēšanas organizējam dalīti – daļēji elektroniski, daļēji klātienē, uz klausot un iepazīstot kandidātus.

Ņemām vērā arī tiesnešu vēlmi konferencēs runāt par aktuāliem tiesību jautājumiem, un konferences otrā daļa ir organizēta sekcijās pa tiesību nozarēm.

Noslēgumā atgriežoties pie konferences pamattēmas – tiesnešu ētikas, atgādināšu patiesību, ka pastāv cieša saistība starp vērtībām, kuras cilvēks izvēlas un pie kurām pieturas ikdienas dzīvē, un to, kādus lēmumus viņš pieņem un kā rīkojas. Vērtības ir kā ceļa barjeras, kas autovadītājam neļauj nobraukt no ceļa. Tādas uzvedības barjeras ir arī ētikas principi. Līdzības runājot, tiesnesim jābūt īpaši prasmīgam un atbildīgam ceļu satiksmes dalībniekam. Barjeras jeb ētikas kanoni nav apgrūtinājums vai neatkarības ierobežojums tiesneša darbā, gluži otrādi – ieteikumi un bridinājumi palīdz pieņemt lēmumus, izvēlēties darbības virzienu un zināt, kad vajadzētu pagriezt stūri vai bromzēt, tuvojoties bīstamam likumam vai šķērslim.

Lai šodien konferencē mums izdodas saruna par mūsu vērtībām!

ĒTIKAS KOMISIJA DEVUSI IZŠĶIROŠU IEGULDĪJU SABIEDRĪBAS ATTIEKSMES MAINĀ

Tieslietu ministrs Dzintars RASNAČS

Augsti godātais Tieslietu padomes priekšsēdētāj, cienjamās tiesneses, godājamie tiesneši, man prieks jūs sveikt šajā konferencē.

Kā jau teica Tieslietu padomes priekšsēdētājs, 1995.gadā tika pieņemts Tiesnešu ētikas kodekss. Toreiz tas galvenais virzītājs bija Latvijas Tiesnešu biedrība.

Ir pagājis 21 gads, un šajā laikā ir notikusi ievērojama attīstība. Pirmais straujais pavērsiens attīstības virzienā bija 1998.gadā, kad būtiski tika mainīta tiesnešu pašpārvalde, zināmā mērā tika īstenota arī teritoriālā reforma. Attīstību nodrošināja arī Tiesu administrācijas izveidošana, bet galvenais un noteicošais attīstības turpināšanā bija Tieslietu padomes izveidošana. Manuprāt, Tieslietu padomes izveidošana 2010.gadā bija tas lūzuma punkts, kas deva jaunu pavērsienu tiesu attīstībā – gan reformu jomā, gan arī šodien pārrunājamā jautājumā par ētikas principiem un ētikas normām.

Tiesu seja sabiedrības acīs daudzus gadus bija vērtēta vairāk negatīvi nekā pozitīvi. Tieši 2015.gads ir tas lūzuma gads, kad sabiedrības vairākums tiesu darbu vērtē vairāk pozitīvi nekā negatīvi. Tas ir gan Tieslietu padomes, gan arī Tiesnešu ētikas komisijas darba rezultāts. Es pat teiktu, ka Ētikas komisija ar savu darbu ir devusi izšķirošo ieguldījumu. Ja tiesnešu pašpārvaldes darbs būtu jāliek svaru kausos, tad, atklāti runājot, man šķiet, ka Ētikas komisijas darbs ir nozīmīgāks par Tiesnešu disciplinārkolēģijas darbu, jo Ētikas komisija būtībā strādā preventīvi. Un tas, ka Tiesnešu ētikas komisijas atziņas ir izdotas grāmatā – tas ir milzīgs, neatsverams ieguldījums vēl tālākā tiesnešu pašpārvaldes nostiprināšanā un izaugsmei.

PIENĀCIS LAIKS KLŪT SAPROTAMĀKIEM

Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes Juridiskās tālākizglītības un profesionālās pilnveides centra vadītāja Kristīne STRADA-ROZENBERGA

Augsti godātie kārtējās Tiesnešu konferences dalībnieki – tiesneses, tiesneši un aicinātie viesi!

Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes Juridiskās tālākizglītības un profesionālās pilnveides centra vārda man ir prieks un esmu pagodināta sveicināt jūs visus šodien atkal šeit – mūsu Alma mater! Ikviens pasākums, kas pulcina šeit praktizējošus juristus, ļauj apjaust un

kārtējo reizi apliecināt juridiskās izglītības, šoreiz gribētu uzsvērt – arī juridiskās tālākizglītības un profesionālās pilnveides, nesaraujamo saistību ar juridisko praksi. Man ir patīess prieks, ka viena no visciešākajām sadarbībām Juridiskajai fakultātei izveidojusies ar Latvijas tiesnešiem, īpaši ar Augstāko tiesu, gan dažādu konferenču un semināru organizēšanā, gan, sākot no pagājušā gada, arī profesionālās pilnveides studiju programmu nodrošināšanā. Domāju, ka tiesneši man piekritīs, ka mūsu sadarbība ir uzsākta visai sekmīgi un, cerams, tā arī turpināsies.

Bet nu – tuvāk pie šīsdiēnas konferences. Kā ik gadu, arī šogad blakus nenoliedzami svarīgiem organizatoriskiem jautājumiem tajā ietverti arī uz pārdomām aicinoši tiesu praksi un teoriju pārstāvošu autoritāšu priekšlasījumi. Šoreiz liela daļa uzmanības veltīta tiesnešu ētikas jautājumiem.

Kāds Sokrātam piedēvēts teiciens, par ko gan neesot apstiprinājuma, ka to teicis tieši viņš, bet tas nemaina teiktā nozīmīgumu, skan: „Tiesnesim piedien četras lietas: klausīties laipni, atbildēt gudri, apsvērt apdomīgi un lemt objektīvi”.¹ Šis citāts iekļauts izdevumā „Ētika un kriminālprocess”, raksturojot tiesneša objektivitāti kā tiesvedības ētikas neatņemamu iezīmi. Minētajā izdevumā ētika skatīta kā kompleksa parādība, kāda tā nenoliedzami arī ir.

¹ Citēts pēc Kleining John “Ethics in Criminal Justice An Introduction”. Cambridge: Cambridge University Press, 2008. P.155.

Kas tad īsti ir ētika, kāda tā ir, vai to var iemācīt, vai ir vairākas ētikas – tā sauktā ikdienas un profesionālā, un citas – šie un citi jautājumi nebūt nav vienkārši, un šis ir tas gadījums, kad tā nešķiet pat pirmšķietami. Tiesnešu profesionālā ētika nenoliedzami ir būtisks juridiskās ētikas elements. Ņemot vērā tiesneša lomu tiesiskajos procesos un sabiedrībā kopumā, arī morāli – ētiskajā jomā tieši viņiem uzstādīta visaugstākā latiņa. Kā veicies ar tās ievērošanu, kur bijuši vislielākie klupšanas akmeņi – to pelnījuši zināt kā paši tiesneši, tā arī sabiedrība. Šis ir viens no tiem pasākumiem, kad par to var un vajag runāt publiski.

Tiesnešu ētikas komisija ir pagājušos gados paveikusi milzu darbu. Tās darbības stils bijis mierīgs, vairāk darbojoties kā atbalsta institūcijai, mazāk kā bargam uzraugam. Vai tas ir labi, vai attaisnotas uz šo institūtu liktās cerības – tie ir jautājumi, uz kuriem atbildes jārod pirmām kārtām jau pašiem tiesnešiem. Ceram, ka vielu pārdomām sniegs šodien prezentētais ar Juridiskās tālākizglītības un profesionālās pilnveides centra starpniecību Latvijas Universitātes pētnieku sagatavotais pētījums par tiesu ētisko regulējumu.

Tāpat ceram, ka kādas pārdomas raisīs arī ASV vieslektores priekšlasījums par tiesnešu sadarbību ar medijiem, kas Latvijā joprojām ir sāpīgs jautājums, kura atrisināšanai nepieciešama tuvināšanās – tuvināšanās medijiem un tuvināšanās sabiedrībai.

Mūsdienu sabiedrība, vismaz daļa no tās, nebūt nevēlas ar juristiem karot, bet, ir pamats izteikt cerību, vēlas tos saprast. Bet tam nepieciešama arī juristu vēlme, lai viņus saprastu. Jau vairākkārt esmu izvirzījusi retorisku jautājumu, no kura manā ieskatā nav pamata atkāpties – vai jurisprudences mūsu dzīvē nav pārāk daudz, vai tā nav pārlietu sarežģīta un pārlietu tāla tiem, kam faktiski tā domāta – cilvēkiem? Vai juristi, tai skaitā tiesneši, nav pārlietu attālinājušies no tiem, kuru

labumam tiem faktiski jāstrādā? Un ka tos pārāk sāk aizraut process, aizmirstot par rezultātu.

Un šeit prātā nāk fragments no kāda teksta, kurš ik pa laikam ar mūsdienu tehnoloģiju palīdzību apceļo mūsu viedierīces: „Mūsdienu paradokss ir tas, ka mums ir augstākas mājas, bet zemāki mērķi; plašāki lielceļi, bet šaurāks skatījums uz lietām. Mēs tērējam vairāk, bet mums pieder mazāk; mēs pārkam vairāk, bet priecājamies mazāk. Mums ir lielākas mājas un mazākas ģimenes; vairāk sadzīves tehnikas, bet mazāk laika. Mums ir vairāk zinātnisko grādu, bet mazāk veselā saprāta; vairāk zināšanu, bet mazāk spriešanas spēju; vairāk ekspertu, tomēr vairāk problēmu...”²

Vai tiešām tas ir tas, ko gribam? Vai nav pienācis laiks kļūt atkal vienkāršākiem – neslēpties aiz sarežģītiem, nevienam nesaprotamiem tekstiem, aiz mantijām un neaizskaramībām, aiz profesionālajām maskām un profesionālajiem noslēpumiem u.tml. Vai nav pienācis laiks kļūt viedākiem un sarežģīto spēt pasniegt vienkārši un saprotami? Vai nav pienācis laiks kļūt drosmīgākiem – savu pārlicību un idejas iekļaut ne tikai nolēmumos, bet skaidrot tās citiem? Jo kā gan savādāk iegūt atbalstu un, iespējams, pat cieņu? Varbūt ir pienācis laiks „iziet no skapja” un tad, iespējams, arī daudzas komunikācijas un ētikas problēmas izrādīsies nemaz nav bijušas... Bet varbūt tā domāju tikai es, un jūsprāt „skapis” nemaz nav bijis?

Ar šo retorisko jautājumu, uz kuru, pieņemtu, katram būs sava atbilde, atļaujiet beigt nelielu uzrunu, novēlēt pārdomas raisošu un uz izaugsmi virzītu konferenci!

² Fragments no visai zināma teksta, kas apceļojis daudz datorus un kura autors bieži tiek minēts amerikāņu komiķis Džordžs Karlings. Minējumi par autoru bijuši arī citi, piedēvējot autorību arī anonīmam vidusskolas slaktiņu pārdzīvojušam studentam u.c., taču patiesais šo pārdomu vēro vārdu autors ir B.Morheds (Dr. Bob Moorehead) (skat. <https://www.truthorfiction.com/carlin/>; <http://www.snopes.com/politics/soapbox/paradox.asp> u.c.). Teksts iekļauts viņa 1995.gadā publicētajā grāmatā “Words Aptly Spoken” – skat. <http://www.goodreads.com/book/show/3147341-words-aptly-spoken>.

PRIEKŠLASĪJUMI

KĀPĒC MĒS NEVARAM BŪT DRAUGI? KĀ TIESNEŠIEM ĒTISKI IZMANTOT SOCIĀLOS UN TRADICIONĀLOS MEDIJUS

Džeina KĒRTLĪJA (Jane E. Kirtley)
Silhu Mediju ētikas un tiesību katedras profesore
Minesotas Universitātē, ASV, Fulbraita stipendiāte
Latvijas Universitātes Juridiskajā fakultātē

Esmu ļoti pagodināta un priecīga, ka varu pievienoties jums šajā konferencē, un esmu ļoti pateicīga rīkotājiem par uzaicinājumu piedalīties.

Kā jūs visi ļoti labi apzināties, tiesu iekārta ir būtisks elements brīvas un pilsoniskas sabiedrības veidošanās veicināšanā. Lai šo mērķi sasniegtu, izšķiroša nozīme ir tam, ka sabiedrība izprot jūsu darba nozīmību un paļaujas uz to, ko jūs darāt. Es apsveicu ikvienu no jums, kas uzņēmušies veikt šos sarežģītos tiesneša uzdevumus.

Pirms pāreju pie savas oficiālās uzstāšanās, man īsumā jāizklāsta tiesību atruna. Es šajā akadēmiskajā gadā pasniedzu mediju tiesības un mediju ētiku Latvijas Universitātes Juridiskajā fakultātē. Esmu Rīgā kā zinātniece, Fulbraita stipendiāte, esmu atvaļinājumā no mācību iestādes, kurā strādāju, – Minesotas Universitātes. Visas manas šodien izteiktas piezīmes pauž tikai manus, nevis ASV valdības vai Minesotas Universitātes uzskatus un viedokļus.

Kā Latvijas Augstākās tiesas priekšsēdētājs minēja pagājušajā gadā Horvātijā notikušajā tiesu priekšsēdētāju konferencē: „Attiecības starp tiesām un medijiem ir tikpat senas kā patiesība, ka tiesām ir jānodrošina taisnīgums un šim taisnīgumam jābūt redzamam. Mediji ir galvenie starpnieki starp taisnīgumu, ko tiesas nodrošina ar saviem spriedumiem, un šī taisnīguma izpratni un uztveri sabiedrībā. Mediji lielā mērā nosaka sabiedrības uzticēšanās reitingus.”

Es, vismaz zināmā mērā, tiecos piekrist priekšsēdētāja komentāriem. Katrā ziņā mana pieredze liecina, ka vismaz vēsturiski tiesu iekārtai nepiederošie cilvēki savu tiesvedības procesu uztveri veidojuši tieši caur

ziņu medijiem, protams, izņemot tos gadījumus, kad viņiem bija tik ļoti nepaveicies, ka paši bija nonākuši tiesā. Drukāto mediju rakstu un raidorganizāciju ziņu sižetu precizitāte un pilnība bija viņu vienīgais logs uz procesu, kas nejuristiem itin bieži šķiet neizprotams un noslēpumains. Daudzējādā ziņā tiesu sistēma ar tās noslēpumainajiem rituāliem un iniciācijas procedūrām, iekšējiem un bieži vien slepeniem regulatorajiem un disciplinārajiem procesiem, pat savu īpašu valodu ir ģilzu sistēmas pēdējais bastions. Un tomēr tās ietekme gan uz indivīdiem, gan sabiedrību kopumā ir dziļa un bieži – paliekoša. Mēs ceram un sagaidām, ka sabiedrība uzticēsies šai sistēmai, pat pilnībā neizprotot, kā tā darbojas.

Taču tradicionālo mediju kā primārā starpnieka loma mainās, un ceru, ka arī jūs to atzīstat. Pirmkārt, daudzas tiesas, arī Latvijas tiesas, iesaistītas tiešos kontaktos un komunikācijā ne tikai ar medijiem, bet arī ar sabiedrību. Tā vietā, lai gaidītu, kad tām uzdos jautājumus, tās atklāj informāciju pašas.

Otrkārt, tradicionālie mediji tagad ir tikai viens no neskaitāmajiem kanāliem, kas informē sabiedrību. Daudzi vairs tos neuzskata par uzticamiem un autoritatīviem ziņu avotiem. Aizvien vairāk gan nobriedušas, gan attīstības demokrātijas valstu sabiedrības locekļi ārkārtīgi skeptiski izturas pret saņemtajām ziņām, apšaubā dažādu avotu motivāciju un aizspriedumus.

Kaut arī dažos gadījumos tas var būt attaisnojami, tās ir arī vienas no mazāk vēlamajām sekām informācijas izplatīšanas demokratizācijai digitālajā komunikācijā. Kaut arī internets nozīmē to, ka mums visiem kā ziņu patērētājiem ir daudz vairāk izvēles iespēju nekā kādreiz, un tas ir intelektuāli aizraujoši un atbrīvojoši, tomēr tas nozīmē arī to, ka esam to žēlastībā, kuri iesaistās ārkārtīgi politizētās, tendenciozās kampaņās, ja vien neatlicinām laiku un pūles uzmeklēt dažādus un atšķirīgus viedokļus, kā arī paši nepārbaudām informāciju.

Digitālā laikmeta paradokss ir tas, ka varam, ja izvēlamies to darīt, izraudzīties tikai tādus avotus, kas nostiprina mūsu pašu uzskatus. Ir vieglāk izvairīties no konfrontācijas ar neērtām patiesībām vai pat pretējiem viedokļiem. Ja vēlamies, varam būt ideoloģiski izolēti. Es uzskatu, ka tas ir ārkārtīgi bīstami.

Es, protams, nerunāju par faktu ziņā precīzām reportāžām, bet tādām, kas pauž redzes viedokli. Konteksta un perspektīvas iezīmēšana vienmēr bijuši svarīgi žurnālistikas likumi. Kaut arī sabiedrība pieprasa, lai prese sacītu „taisnību”, vairums no mums zina, ka absolūtu objektivitāti ir gandrīz neiespējami sasniegt, un varbūt tā ne visās situācijās ir vēlama. Reportieri meklē patiesību, bet patiesība var būt izvairīga. Ne bez iemesla žurnālistika ir dēvēta par „vēstures melnrakstu”. Tas ir *ceļojums*, ne galamērķis.

Taču reizēm komunikācija apzināti veidota tā, lai dezinformētu un maldinātu. Tā maskējas par žurnālistiku, kaut gan tās īstais mērķis ir manipulācijas. Un tomēr tā pieprasa visu to pašu aizsardzību, kas piešķirama brīvai presei. Reizēm ir grūti iet taisno ceļu un atzīt, ka tai jāpiesūta šāda aizsardzība. Lai cik arī neērti reizēm būtu to darīt, valdības iestādēm, ieskaitot tiesas, nepiedien būt soģim, kas izlems, kuras idejas ir aizsardzības vērtas. Tas būtu pielīdzināms oficiālas „patiesības” pasludināšanai, kas ideju tirgū ir apgrēcība. Vārda brīvībai ir jāaizsargā pat tādi vārdi, kuri mums riebjas.

Tas rada patiesu dilemmu tiesnešiem, kuri saskaras ar medijiem, vienalga, vai šī saskare būtu saistībā ar žurnālistiem, kuri ziņo un komentē par tiesu lietām, vai ar žurnālistiem, kuri paši ir tiesu lietu dalībnieki kā prasītāji vai atbildētāji.

Gadu gaitā esmu novērojusi, ka vairumam tiesnešu demokrātiskās sabiedrībās ir mīlestības–naida attiecības ar presi. Neesmu pazinusi nevienu tiesnesi, kurš nespētu novērtēt preses kā sargsuņa lomu, uzraugot valdības iestādes, un arī tās lomu kā sabiedrības aizstājējam. Presei jādarbojas un tā parasti darbojas kā papildu kontrole pār sistēmu, saglabājot to atvērtu izpētei un atbildīgu sabiedrības priekšā. Un to tiesneši, vismaz teorētiski, aizrautīgi uzteic.

Taču man jāteic, ka vismaz Amerikas Savienotajās Valstīs reportieri bieži vien padara tiesnešus vai trakus. Viņi nepareizi interpretē vai nepareizi pasniedz tiesvedības, bieži vien nezināšanas dēļ, reizēm tāpēc, ka viņu reportāžas ir ļoti koncentrētas (gan laika, gan vietas ziņā). Viņi izdara pārsteidzīgus secinājumus, kuriem likumā nav attaisnojuma, un neievēro noteikumus par pierādījumiem, kas ierobežo tiesas procesus, bet ne viņu reportāžas. Viņi pretojas jebkuriem centieniem ievērot tiesas slepenību, pat (un varbūt – it īpaši) lietās, kas saistītas ar nacionālo drošību vai personas privātumu. Citiem vārdiem sakot, viņi bieži rīkojas tā, it kā noteikumi uz viņiem neattiektos.

Patiesībā, protams, tā nemaz nav. Vairums žurnālistu nav juristi. Un viņu misija patiešām atšķiras no tā, ko tiesneši cenšas izdarīt. Kaut gan mēs visi vēlamies kalpot sabiedrības interesēm, kā jau sacīju iepriekš, reportieri tiecas pēc patiesības. Tiesneši un advokāti tiecas pēc taisnīguma. Kaut arī reizēm šie mērķi krustojas, tā tas nav vienmēr. Es domāju, ka diezgan lielā mērā spriedzi mediju un tiesu sistēmas attiecībās var izskaidrot ar šīm fundamentāli atšķirīgajām misijām. Laikam nebūtu realistiski gaidīt, ka viena vai otra puse varētu pilnībā pieņemt šos būtiski atšķirīgos mērķus.

Un tā – ko tiesnesim iesākt? Un kāds tam sakars ar tiesnešu ētiku?

Raugoties no ētikas viedokļa, man šķiet, ka vislielākais izaicinājums, ar ko saskaras tiesnesis, ir gan reālās, gan uztvertās objektivitātes saglabāšana.

Nocitēšu Ņujorkas štata, viena no ASV štatiem, kuros es drīkstu praktizēt, tiesnešu ētikas kanonu:

„Tiesnesim vienmēr jārikojas tā, lai sekmētu sabiedrības ticību tiesu sistēmas godīgumam un objektivitātei (skat. 22 NYCRR 100.2[A]), un viņš nedrīkst pieļaut, ka viņu ietekmē vienpusējas intereses, publiska kņada vai bailes no kritikas (skat. 22 NYCRR 100.3[B][1]). Tāpat arī tiesnesis nedrīkst publiski

komentēt nevienu lietu, kuru izskata vai kura gaida uz izskatīšanu jebkurā ASV vai tās teritorijā tiesā (skat. 22 NYCRR 100.3[B][8]), taču drīkst publiski izteikties, veicot savus amata pienākumus vai lai izskaidrotu sabiedrībai tiesas procedūras (skat. turpat.)”

Citiem vārdiem sakot, tiesnešiem ir jāvairās no jebkura šķietama interešu konflikta. Viņiem jāturas atstāt statuso no sabiedriskās domas untumiem, un viņi nedrīkst pakļauties ne iekšējiem, ne ārējiem spiedieniem. Viņiem jārikojas neatkarīgi un objektīvi. Viņi nedrīkst reaģēt uz kritiku, pat ja tā ir nepamatota, un viņi nedrīkst komentēt lietas, kuras izskata vai kuras gaida uz izskatīšanu. Un tomēr viņiem arī jāšķiet pieejamiem un aktīviem savās kopienās, caurskatāmiem attiecībās ar advokātiem un citām amatpersonām, atvērtiem sabiedrības pārbaudei un jābūt gataviem veicināt sabiedrības izglītošanu un izpratni par pašu tiesu sistēmu.

Tas nav par daudz prasīts, vai ne? Kad pirms daudziem gadiem ieguvu juridisko izglītību, es nesapratu, ka topošajam tiesnesim ir ne tikai jābūt ārpus jebkurām aizdomām kā Cēzara sievai, bet viņam arī jābūt apveltītam ar visām svētā īpašībām! Es labi apzinos savus trūkumus, tāpēc ļoti cienu tos, kuri neatkāpjas un cenšas izkuģot šajos bīstamajos udeņos, kalpojot sabiedrības interesēm. Bieži vien tas ir nepateicīgs uzdevums.

Tiktāl manis aprakstītais nav nekas jauns. Tikai sociālo mediju – *Facebook*, *Twitter* un citu – atnākšana pievienojusi jaunu dimensiju šīm vecajām problēmām.

Daži no mums izvēlējušies neiesaistīties šajās sociālo mediju platformās. Piemēram, tiek citēts nelaiķa ASV Augstākās tiesas tiesneša Antonina Skalijas pagājušajā gadā teiktais:

„Es nesaprotu, kāpēc kāds varētu vēlēties „draudzēties” tiklā. Proti, kas tā ir par narcisu sabiedrību, ka cilvēki grib tur izlikt – *ši ir mana dzīve, un to es darīju vakar?* Es domāju ... žēlīgā debess!”

Taču citiem, it īpaši jaunākajai tiesnešu paaudzei, iespējams it īpaši te, Latvijā, kas ir viena no „vispieslēgtākajām” valstīm uz šīs planētas, šādas komunikācijas formas ir kļuvušas par viņu pašu personību paplašinājumu. Ir grūti iedomāties, ka tiesnesim, stājoties amatā, šī sevis daļa būtu jāiznīcina.

Labās ziņas ir tādas, ka tas nav jādara. Ir iespējams turpināt lietot sociālos medijus un tik un tā ievērot ētikas kanonus. Piemēram, tiesnešiem rūpīgi jāizvēlas savi *Facebook* draugi, lai neradītu priekšstatu, ka viņi ir aizspriedumaini vai nepietiekami objektīvi. Ja viņi raksta emuārus vai vēstījumus *Twitter*, tad viņiem jāievēro aizliegums izteikt viedokli par izskatāmām lietām vai advokātu, kas stājas viņu priekšā, prasmēm (vai to trūkumu). Viņiem jāievēro konfidencialitāte un pieklājība. Viņiem jāraugās, lai tiešsaistes kontakti neradītu interešu konfliktus vai priekšstatu par tādu esamību, un viņiem jābūt gataviem atstatīt sevi no lietām, ja šāds iespajds radies. Te atkal parādās Cēzara sieva vai (ja vēlaties) Žanna d'Arka: jāvairās pat no šķietamas nepiedienības.

Par to, kā tikt galā ar reportieriem, izteikšu vēl tikai pāris papildu piezīmes. Kā sacīju iepriekš, reportieri un tiesneši nekad nebūs vienisprātis par atklātību, ne tik daudz ikdienišķās lietās, bet smagākās, kurās cenšaties panākt līdzsvaru starp piekļuvi un citām vērtībām, piemēram, privātumu, vai konkurējošām interesēm,

tādām kā nacionālā drošība. Tas var būt ļoti grūti. Varu tikai mudināt jūs uzklausīt atvērtu prātu, kad žurnālisti šādās lietās prasa piekļuvi tiesas sēdēm vai dokumentiem. Atcerieties, ka viņi necenšas iegūt piekļuvi tikai savu komercinterešu vadīti. Viņi to pieprasa sabiedrības tiesību zināt vārdā, un bieži vien šādās domstarpībās sabiedrību neviens cits nepārstāv. Laika gaitā atklātības prezumpcija ir demokrātiskām sabiedrībām nākusi daudz vairāk par labu nekā slepenība. Varbūt ir vērts paturēt prātā to, ko reiz rakstīja federālais tiesnesis Deimons Kīts: „Demokrātijas mirst aiz aizvērtām durvīm.” Tieši jūs noturēsiet šīs durvis atvērtas.

Attiecībā uz tām lietām, kad paši žurnālisti stājas tiesas priekšā – saistībā ar apsūdzībām par neslavas celšanu valsts amatpersonām vai valdības mēģinājumiem piespiest viņus atklāt konfidencialus avotus, es tikai gribētu atgādināt, ka neatkarīga tiesu sistēma ir pēdējais bastions pret tirāniju. Lai no valsts amatpersonām varētu pieprasīt atbildību, pret tām vērstajai kritikai jābūt spēcīgai. Kā 1964.gadā atzina ASV Augstākā tiesa, kļūdas reportāžās par valsts amatpersonām,

protams, nav vēlamas, bet ir arī nenovēršamas. Ja tās pieļautas labticībā, tad žurnālisti ir jāpasargā no iznīcinošām tiesvedībām, vienalga, vai civiltiesiskajā vai krimināltiesiskajā kārtībā. Pretējā gadījumā varenie var apklusināt vārdus un nosmacēt leģitimas diskusijas un reportāžas. Preses neatkarības saglabāšanai nepieciešama aizsardzība.

Kas attiecas uz nacionālo drošību – raizes par to visā pasaulē smagi gulstas uz tiesnešu, likumdevēju un izpildvaras pārstāvju pleciem, par to varu pateikt tikai, lūk, ko. Var būt ļoti vilinoši bloķēt informācijas noplūdi, sodīt tās nopludinātājus, slēgt vai bloķēt medijus, kas izplata musinošus materiālus, kurus daži varētu uzskatīt par tādiem, kas ir pretēji sabiedrības interesēm. Es nekādā veidā negribētu par zemu novērtēt šādas komunikācijas iespējamo ietekmi. Taču, tiecoties to cenzēt, mēs tai piešķiram svarīgumu un pat sava veida leģitimitāti, ko tā nav pelnījusi. Līdzeklis pret sliktiem vārdiem – vārdiem, kuri mums riebjas, – ir izlikt tos saules gaismā, publiskai apskatei un kritikai, un piedāvāt tiem alternatīvas labāku vārdu veidā.

TIESU ĒTISKAIS REGULĒJUMS LATVIJĀ: ASTOŅU GADU PIEREDZES ANALĪZE

Ph.D. Aivita PUTNIŅA
Sociālantropoloģe, Latvijas Universitātes Humanitāro zinātņu fakultātes docente

Lai stiprinātu tiesnešu ētiku un uzlabotu tiesu tēlu sabiedrības skatījumā, pirms astoņiem gadiem Latvijā tika izveidots profesionālās pašregulācijas mehānisms – Tiesnešu ētikas komisija. 2016.gadā tika veikts pētījums¹, lai izvērtētu Tiesnešu ētikas komisijas līdzšinējo darbību plašākā spektrā un dziļāk analizētu izpratnes veidošanos par ētiku, ētikas komisijas skatītos jautājumus, tās dalībnieku un plašāka tiesneša loka pieredzi ētikas jomā.

PĒTĪJUMA METODES

Lai iegūtu iespējami daudzšķautņainu skatījumu uz ētikas jomas attīstību, pētījumam tika izmantoti un

¹ Pilnu pētījuma ziņojumu skatīt: http://at.gov.lv/files/uploads/files/9_Tieslietu_padome/Dokumenti/Tiesu%20etiska%20petijuma%20izpete,2016.pdf

Dr.sc.soc. Signe MEŽINSKA
Latvijas Universitātes Medicīnas fakultātes docente

salīdzināti dažādi dati. Pirmkārt, tika intervēti paši Tiesnešu ētikas komisijas dalībnieki un prokuratūras un advokatūras pārstāvji, kuri ir gan strādājuši pie kopīgiem jautājumiem, gan vērojuši tiesnešu ētikas veidošanos, kopumā 13 juridisko profesiju pārstāvjiem². Otrkārt, papildus intervijām tika organizēta viena fokusa grupas diskusija ar tiesnešiem, kurā piedalījās 14 dalībnieki – dažādu līmeņu tiesu un specializāciju pārstāvji. Tā kā mūs interesēja iespējami dziļāki dati un pētījuma dalībnieku personīgā pieredze un vērtējumi, visas intervijas un diskusiju laikā iegūtie dati ir anonimizēti. Rakstā izmantoti pētījuma dalībnieku citāti, lai ilustrētu pētījuma secinājumus un dotu balsi pašiem pētījuma

² Sīkaku pētījuma dalībnieku raksturojumu skatīt pilnāajā pētījuma ziņojumā.

dalībniekiem. Treškārt, lai vērtētu tiesnešu kopienas attieksmi pret ētikas jautājumiem un pašregulācijas mehānismiem, tika izmantota aptauja, kurā uzaicinājām piedalīties visus Latvijas tiesnešus. Atsaucās 160 tiesneši. Tā kā aptaujā tiesneši piedalījās pēc brīvprātības principa, nevis tika atlasīti pēc kādiem principiem, iegūtie dati analizēti kā viedoklis, kas, lai arī nereprezentē visus tiesnešus, tomēr atļauj izdarīt secinājumus par plašākas tiesnešu kopienas uzskatiem.

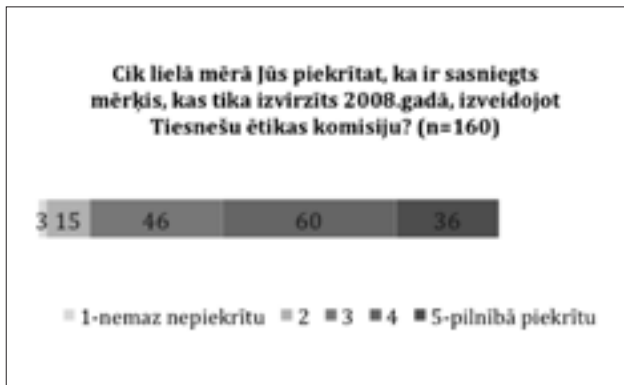
Pētnieces arī caurskatīja Tiesnešu ētikas komisijas sagatavotos materiālus, analizējot ētikas komisijas reglamentu un ētikas kodeksu, tās atzinumus, skaidrojumus un lēmumus no tematiskā pārklājuma aspekta. Tāpat tika caurskatīti jau veiktie pētījumi, kuros skarti tiesu darbības ētiskie aspekti un Latvijas starptautiskās saistības tiesu vides uzlabošanā. Lai vērtētu tiesnešu pašregulācijas attīstības virzienu, analizējām arī trīs labās prakses piemērus citās valstīs.

PĒTĪJUMA REZULTĀTI

1. TIESNEŠU ĒTIKAS KOMISIJAS DARBĪBAS VĒRTĒJUMS

Vēsturiski tiesnešu pašregulācijas mehānisma ieviešana ētikas jautājumu risināšanai ir saistīta gan ar starptautiskām prasībām pretkorupcijas jomā, piemēram, GRECO (Eiropas Padomes Pretkorupcijas starpvalstu grupa) rekomendācijām, gan pašu tiesnešu vēlmi uzlabot tiesu darbu un atvērtīti aizdomas par Latvijas tiesām kā „ķēķi”. Pēc astoņiem gadiem ētikas komisijas darbs tiek vērtēts pārsvarā pozitīvi, minot, ka Tiesnešu ētikas komisija ir rūpīgāk un dziļāk strādājošā tiesnešu pašpārvaldes institūcija. Lai gan neliela daļa tiesnešu komisijas darbu un ētikas jautājumus vērtēja kā tiesneša darbam otršķirīgus, tomēr arī šie skeptiskāk noskaņotie tiesneši atzina Tiesnešu ētikas komisijas izstrādāto dokumentu augsto kvalitāti un argumentācijas līmeni.

Aptaujas ietvaros tiesnešiem tika uzdots jautājums par ētikas komisijas izveidošanas mērķa sasniegšanu (sk. 1.attēlu). Novērtējot savu viedokli 5 punktu skalā (1 – nemaz nepiekrītu; 5 – pilnībā piekrītu), vidējais respondentu sniegtais vērtējums par komisijas izveidošanas mērķi bija 3,69 punkti. Turklāt 96 respondenti (60% no visiem) izvēlējās atbildi 4 vai 5, tādējādi lielā mērā vai pilnīgi piekrītot, ka ir sasniegts ētikas komisijas izveidošanas mērķis.

1.attēls. Respondentu viedoklis par ētikas komisijas izveides mērķu sasniegšanu

Tiesnešu grupas diskusija parāda, ka tikai maza daļa tiesnešu ētikas komisijas darbību saista ar represīvu, tiesnešus ierobežojošu un sodošu funkciju. Intervijas ar komisijas dalībniekiem liecina, ka paši komisijas dalībnieki apzināti ir centušies izvairīties no represīvu sankciju izmantošanas un ir bijuši jutīgi komunikācijā ar tiem tiesnešiem, kuru rīcība tiek izskatīta ētikas komisijā. Komisijas dalībnieki kā mērķi skatīja ētikas nostādnes stiprināšanu ilgtermiņā:

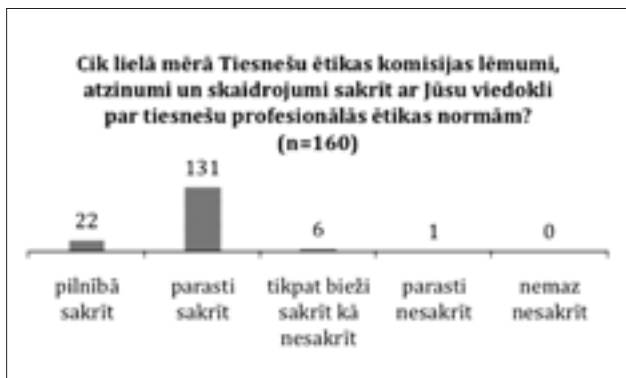
Man liekas, ka tas bija pašā sākumā, kad mēs nācām kopā, kad mēs par to galveno [uzdevumu] uzskatījām, ka būtu brīnišķīgi, ja mēs varētu kļūt par šo skaidrotāju nevis sodītāju. Jo uzdevums sodīt varbūt nav tas galvenais ētikas komisijai. Galvenais ir skaidrot un runāt par tiem ētikas jautājumiem. (Ētikas komisijas dalībnieks)

Lēmumi komisijā tiek pieņemti izteikti koleģiāli, diskutējot jautājumus un situācijas. Līdz ar to lēmumu pieņemšana ir vērsta uz procesu, tiesnešu reakciju uz izskatāmajām situācijām, tiesnešu pašu izpratni par savu pārkāpumu, tiesu vidi kopumā. Tomēr tas nenozīmē, ka komisijas lēmumi tiek pieņemti šaurās tiesnešu interesēs. Ētikas komisijas dalībnieki savu galveno funkciju saskata iespējamo nākotnes ētikas pārkāpumu novēršanā. Piemēram, komisija ir ieviesusi neformālu risinājumu gadījumos, kad ētikas pārkāpumu komisija nav konstatējusi, bet ir saskatījusi tā risku. Tad kāds no komisijas dalībniekiem komunicē ar attiecīgo tiesnesi neformāli, izvairoties no formālas tiesneša saukšanas uz komisijas sēdi. Tāpat komisija pēc savu dalībnieku iniciatīvas skata privātpersonu un citu juridisko profesiju pārstāvju sūdzības par tiesnešu darbību, lai arī formāli to komisijas reglaments neliek darīt. Komisijas dienaskārtībā nonāk arī medijos izskanējuši jautājumi, reaģējot uz notiekošo sabiedrībā. Komisijas mērķis ir veidot noturīgu ētikas praksi, kas ļautu ienākt jauniem priekšstatiem un tiesneša darba standartiem un iekļautu plašāku vērtējumu par tiesu darbu.

Tikai divos gadījumos pārkāpums, kas skatīts Tiesnešu ētikas komisijā, atzīts par rupju un nodots disciplinārkolēģijai. Dažkārt citi tiesneši gan diskusijā, gan aptaujā ir norādījuši, ka atsevišķi komisijas atzinumi, skatot ētikas pārkāpumu lietas, ir bijuši pārāk maigi.

Es zinu, ka ir tās reakcijas uz skaidrojumiem bijušas tādas, ka ir vai nu par stingru vai nu ir par maigu. Drīzāk par maigu. Jo ir viens skaidrojums bijis, kur ir atzīts, ka tiesnesis īsti nesaka ētikas komisijai patiesību, un pēc tam saka: kā – jums nesaka patiesību un tas nav rupjš pārkāpums? (Ētikas komisijas dalībnieks)

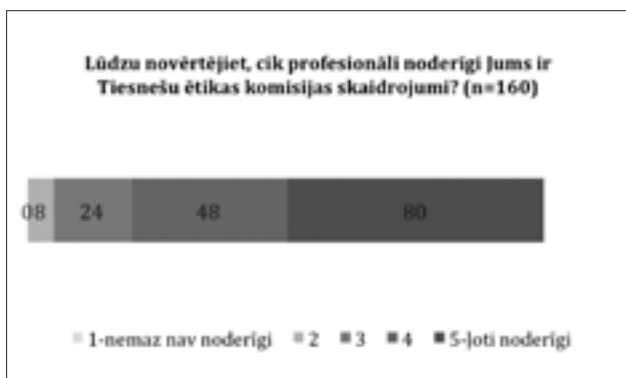
Aptaujas dati liecina, ka kopumā tiesnešu skatījums uz profesionālās ētikas jautājumiem sakrīt ar Tiesnešu ētikas komisijas atzinumus, lēmumus un skaidrojumus pausto viedokli (sk.2. attēlu). Atbildot uz jautājumu par to, vai Tiesnešu ētikas komisijas lēmumi, atzinumi un skaidrojumi sakrīt ar viņu viedokli, 153 respondenti (95,7% no visiem) ir izvēlējušies atbildi „pilnībā sakrīt” vai „parasti sakrīt”, tikai 6 respondenti (3,8%) izvēlas atbildi „tikpat bieži sakrīt kā nesakrīt”, bet viens respondents (0,6%) atbild, ka viņa viedoklis „parasti nesakrīt” ar ētikas komisijas pausto nostāju.

2. attēls. Ētikas komisijas nostājas sakrītība ar respondentu viedokli

Lielākā daļa tiesnešu grupas diskusijā atzina, ka ētikas komisijā sev un savam kolektīvam saskata atbalstu. Primāri tiesneši komisiju redz kā tiesnešus pārstāvošu institūciju un, kā liecina pašu komisijas dalībnieku un citu tiesnešu pieredze, komisijas skaidrojumi un atzinumi tiek iekļauti tiesu praksē. Gan ētikas komisijas dalībnieku, gan citu tiesnešu skatījumā biežāk minētais ētikas komisijas darbības virziens saistīts ar atbalstu tiesnešiem un tiesnešu spējinašanu visdažādākajos jautājumos, piemēram, skaidrojot atstāšanās jautājumus un uzvedību ārpus tiesas zāles. Tika uzsvērts, ka ētikas komisijas skaidrojumi veido bāzi gadījumiem, kad tiesnešiem kāds no jautājumiem kļūst aktuāls un var kalpot kā izglītības materiāls jaunažiem tiesnešiem.

Augstu vērtējumu Tiesnešu ētikas komisijas skaidrojumiem respondenti pauž arī aptaujā (sk. 3.attēlu). Atbildot uz jautājumu par ētikas komisijas skaidrojumu noderīgumu, 128 tiesneši (80% no visiem) piecu punktu skalā (1 – nemaz nav noderīgi; 5 – ļoti noderīgi) ir izvēlējušies atbildes variantus 4 vai 5.

3. attēls. Tiesnešu ētikas komisijas skaidrojumu novērtējums

Gan tiesnešu ētikas komisijas dalībnieki, gan citi tiesneši izmanto Bangaloras principos iestrādāto „saprātīgā vērotāja” testu, lai sev projicētu neitrālu un procesā neieinteresētu sabiedrību, uz kuru būtu jāpilda orientēt savu uzvedību:

No Bangaloras principiem nāk tas saprātīgais vērotājs un malas. Viņš ir saprātīgs, mēs nevaram gaidīt, ka jebkurš, kurš mūs redz, var novērtēt. Varēt var, bet nav gluži jāņem vērā, jo mums ir dažādi cilvēki, pilnmēness cilvēki un visādi citi cilvēki. (Ētikas komisijas dalībnieks)

„Saprātīgā vērotāja” pozīcijas izmantošana ļauj labāk saprast sabiedrību un tās vajadzības augstākā, abstraktā līmenī, šādi netieši veicinot vienotas un uz sabiedrību vērstas tiesu prakses veidošanu. Arī paši komisijas locekļi savu darbu daļēji skata kā komunikāciju ar sabiedrību:

Mēs savus skaidrojumus un atzinumus rakstām un uzsveram, ka tas viss jāpasniedz tā, lai būtu skaidrs saprātīgam vērotājam no malas. Nevis kā lemtu kāds cits jurists, bet kā lemtu saprātīgs vērotājs no malas. Kāds ierindas cilvēks. Mēs cenšamies to cilvēku ādās ielīst. (Ētikas komisijas dalībnieks)

Tiesnešu diskusijā tika rosināts, ka ētikas komisijai būtu jāuzņemas aktīvāka loma savu atzinumu un skaidrojumu popularizēšanā sabiedrībā, tomēr daļa tiesnešu uzskatīja, ka tas būtu visu tiesnešu kopīgi veicams uzdevums. Tikai neliela daļa tiesnešu uzskatīja, ka komunikācija ar sabiedrību nav nepieciešama, jo tiesneši tās saturu nevar ietekmēt.

2. TIESNEŠU IZPRATNE PAR PROFESIONĀLO ĒTIKU

2004.gadā veiktā pētījumā secināts, ka izpratne par ētiku Latvijas tiesu sistēmā ir gana šaura un galvenokārt skar procesuālās kārtības ievērošanu vai cilvēcisko īpašību jautājumus, neļaujot sasniegt plašāku izpratni par taisnīgumu un ētiskajiem standartiem un kaitējot arī tiesas tēlam sabiedrībā (Birojs 2000, 2004: 21–22).

Mūsu veiktais pētījums rāda, ka divējāds skatījums uz profesionālo ētiku nav izzudis. Latvijā vēl arvien tiek meklēta ētikas vieta tiesnešu skatījumā uz savu profesiju un līdzsvarotas ētikas un profesionalitātes attiecības. No vienas puses, intervijās ar Tiesnešu ētikas komisijas dalībniekiem tika uzsvērts, ka ētiku nav iespējams nodalīt no profesionalitātes un ir nepieciešams veidot izpratni par ētikas normu ievērošanu kā neatņemamu profesionālās darbības daļu:

[..] kādreiz liekas, ka ētika ir kaut kas cits un profesionalitāte kaut kas cits. Bet es, strādājot ētikas komisijā, esmu sapratusi, ka tas ir viens un tas pats, to nevar atdalīt. P31

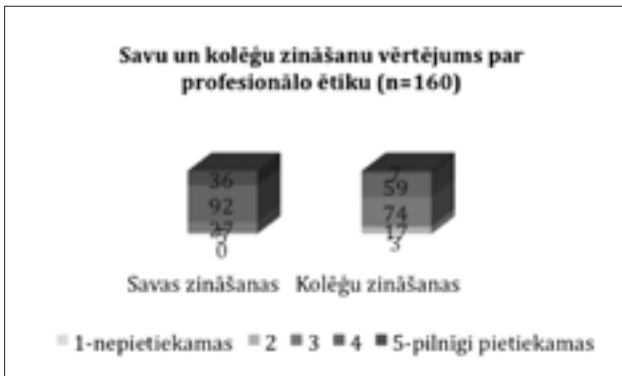
No otras puses, vairāki citi pētījuma dalībnieki pauž atšķirīgu viedokli, uzsverot, ka ētika galvenokārt ir tiesneša personības, nevis profesionālās darbības raksturojums („ētika vai nu ir vai nav” (grupu diskusija)), un zināmā mērā apšaubot iespējas iemācīt ētisku attieksmi un rīcību:

Man personīgā sajūta ir, ka ļoti lielā mērā to nosaka tieši tiesneša personība. Kādam varbūt mācīts, zina, ka ir kodekss un tādas normas, bet tas neko īsti nenozīmē. Kādam varbūt nav mācīts, viņš varbūt nav lasījis, bet nelasot tāpat ir skaidrs, kādi ir ētikas principi. (Ētikas komisijas dalībnieks)

Šāds individualistisks skatījums uz ētiku apgrūtina vienotu profesionālās ētikas standartu izveidi un īstenošanu. Neapšaubot individuālo morālo vērtību nozīmi katras personas dzīvē, profesionālā darbība vienlaikus pieprasa izveidot tādu attieksmes un rīcības modeli, kas atbilst ne vien personas individuālajam vērtībām, bet arī profesionālās grupas kopējām vērtībām un ētikas principiem.

Zināmā mērā par individuāli centrētu skatījumu uz ētiku liecina arī tiesnešu atbildes uz aptaujas jautājumiem par to, kā respondenti vērtē savas un citu tiesnešu zināšanas par profesionālo ētiku (sk. 4.attēlu). Atbildot

uz jautājumiem savu un kolēģu zināšanu vērtējumam par profesionālo ētiku, savas zināšanas respondenti 5 punktu skalā (1 – nepietiekamas; 5 – pilnīgi pietiekamas) vērtē salīdzinoši augstāk (vidējais novērtējums - 3,99) nekā kolēģu zināšanas (vidējais novērtējums – 3,31).

4. attēls. Savu un kolēģu zināšanu vērtējums

Tas, ka savas zināšanas tiek vērtētas salīdzinoši augstāk, varētu liecināt par to, ka vismaz daļai tiesnešu vēl arvien trūkst iespējas salīdzināt savus un kolēģu priekšstatus, iesaistoties diskusijās par profesionālās ētikas jautājumiem. Tāpat iespējams, ka kolēģu zināšanu vērtēšanai tiek pielietots individuāls ētikas standarts, nevis vispārīgi profesionālās ētikas principi, kas kalpotu kā salīdzināšanas mēraukla.

Intervijas ar ētikas komisijas dalībniekiem jautājums par ētikas izpratni veidojošiem faktoriem tika skatīts arī plašāk, runājot par ētikas tēmu apguves nozīmi jurisprudences studijās augstskolā. Vairāki pētījuma dalībnieki norāda, ka vēl arvien būtiska ietekme ir tiesnešu paaudzei, kas nav apguvusi ētiku kā atsevišķu kursu augstskolā. Tiek norādīts arī uz nepieciešamību izglītot tiesu priekšsēdētājus, tādējādi veidojot vienotu izpratni par ētiku, jo tiesu priekšsēdētājiem ir nozīmīga loma viedokļu veidošanā un būtiska ietekme uz tiesnešu skatījumu uz ētikām problēmām:

[..] mācību centrs jau vispār domā par priekšsēdētāju kompetencēm un kā viņus apmācīt, tai skaitā par prasmēm, par ētiku un tādām lietām, bet tur varbūt arī ētikas komisija būtu varējusi kaut ko vēl labāk vai vairāk darīt. Jo citreiz var būt tā – ja tas tiesnesis no sava priekšsēdētāja saņem atbildi, ka šai gadījumā viss ir pareizi, bet ētikas komisija domātu citādi, var rasties problēma. (Ētikas komisijas dalībnieks)

Atsevišķi pētījuma dalībnieki intervijās kā ētikas izpratni ietekmējošu faktoru min arī starptautisko organizāciju prasības profesionālās ētikas jomas sakārtošanā, piemēram, minētas GRECO rekomendācijas un tajās iekļautā prasība veikt izmaiņas ētikas kodeksā. Tomēr uz šo starptautisku institūciju spiedienu kā būtisku tiesnešu dienas kārtībā norāda tikai viens fokusa grupas diskusijas dalībnieks un divi ētikas komisijas locekļi, tādējādi parādot, ka plašākai tiesnešu grupai šis starptautiskais konteksts ir mazāk zināms vai aktuāls.

Ētika intervijās ir raksturota arī kā jābūtības joma, kas veido ideālās rīcības izpratni un paraugu. Šis skatījums pamato vairākās intervijās pausto nepieciešamību mainīt Latvijas Tiesnešu ētikas kodeksu tā, lai tas būtu veidots

kā pārskats par profesionālās ētikas principiem, nevis nevēlamas rīcības uzskaitījums. Šādas izmaiņas ētikas kodeksā vairāku pētījuma dalībnieku skatījumā ļautu to plašāk interpretēt un būtu vērstas uz pozitīviem uzvedības modeļiem, nevis aizliegumiem.

Mums it kā vēlāmāki likās principi, ne konkrēta uzvedība. Līdz ar to konkrētam noteikumam ir uzreiz savas iespējas interpretēt un pagriezt par labu vai sliktu tiesnesim. Drīzāk par sliktu tiesnesim. Tas ir darbs, ko prasa starptautiskās institūcijas. (Ētikas komisijas dalībnieks)

Nepieciešamība veikt izmaiņas Tiesnešu ētikas kodeksā nav plaši atzīta un diskutēta tiesnešu vidē. Izmaiņas kodeksā kā nākotnes uzdevums tika minētas galvenokārt intervijās ar ētikas komisijas dalībniekiem, kuri atsauca uz starptautiskiem dokumentiem (piemēram, Bangaloras principi un citu valstu tiesnešu ētikas kodeksi) un starptautisku institūciju prasībām mainīt ētikas kodeksu. Par to, ka tiesneši kā profesionāla grupa kopumā vāji izjūt nepieciešamību veikt izmaiņas Tiesnešu ētikas kodeksā liecina arī aptaujas dati. Atbildot uz jautājumu par to, vai būtu nepieciešams veikt kādas izmaiņas Tiesnešu ētikas kodeksā, tikai 15 respondenti (9,4% no visiem) atbild apstiprinoši, 56 (35%) uzskata, ka izmaiņas nav nepieciešamas, bet lielākajai daļai respondentu 89 (55,6%) nav viedokļa par šo jautājumu (sk. 5.attēlu).

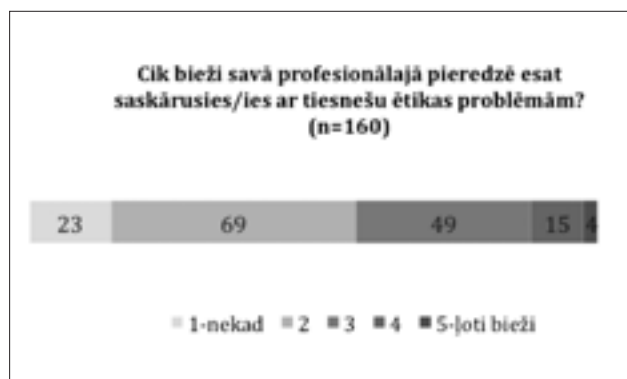
5. attēls. Respondentu viedoklis par izmaiņu nepieciešamību ētikas kodeksā

Šāds motivācijas un viedokļa trūkums plašākā profesionālā grupā rada risku, ka gadījumā, ja izmaiņas ētikas kodeksā tiks veiktas, var trūkt atbalsta šādi skatījuma maiņai uz profesionālās ētikas jautājumiem. Citu valstu pieredze rāda, ka izpratnes un motivācijas veidošanai ir jāvelta laiks un resursi, iesaistot plašu tiesnešu grupu diskusijās par nepieciešamajām ētikas kodeksa izmaiņām.

3. PROFESIONĀLĀS ĒTIKAS AKTUĀLIE JAUTĀJUMI

Teorētiskajā literatūrā par dažādu jomu profesionālo ētiku arvien biežāk kā nozīmīgs jēdziens tiek minēts „ētiskais radars” (angl. – *ethical radar*) – personas spēja saskatīt ētiski problemātiskas situācijas un jautājumus. Daudz tiek diskutēts par iespējām attīstīt šo spēju profesionālās izglītības un tālākizglītības ietvaros, lai mazinātu riskus, ka ētiski problemātiskas situācijas ikdienā netiek pamanītas, un līdz ar to tiek palaista garām to savlaicīgas risināšanas iespēja. Tiesnešu aptaujas

ietvaros tika uzdots jautājums par to, cik bieži tiesneši savā profesionālajā pieredzē ir saskārušies ar profesionālās ētikas problēmām, atbildes vērtējot 5 punktu skalā (1 – nekad; 5 – ļoti bieži). Vidējais respondentu novērtējums bija 2,43. Tikai 19 respondenti (11,9% no visiem) izvēlējās vērtējumu 4 vai 5, tādējādi norādot, ka bieži sastopas ar profesionālās ētikas problēmām, 49 respondenti (30,7%) izvēlas vērtējumu 3, bet vairāk par pusi respondentu – 92 (57,6%) ir atzīmējuši atbildes variantu 1 vai 2 (sk. 6.attēlu). Iespējams, respondentu viedoklis par to, ka viņu profesionālajā pieredzē ētikas problēmas ir ne pārāk bieži sastopamas, norāda uz nepieciešamību attīstīt šo „ētisko radaru”.

6. attēls. Saskaņā ar ētikas problēmām profesionālajā pieredzē

Aptaujas ietvaros respondenti tika lūgti atbildēt uz jautājumu „Kādas, Jūsaprāt, ir biežāk sastopamās tiesnešu ētikas problēmas Latvijā?”, sakārtojot šīs problēmas pēc nozīmības, kur 1. ir visnozīmīgākā un 7. ir mazāk nozīmīgā problēma (1.tabula).

1. tabula. Respondentu viedoklis par biežāk sastopamajām profesionālās ētikas problēmām

Problēma	vieta	punkti
tiesnešu izturēšanās un rīcība tiesas zālē	1	323
tiesnešu izturēšanās un rīcība sabiedrībā	2	545
interesu konflikti	3	579
komunikācija ar medijiem, viedokļu paušana medijos	4	663
attiecības ar citu juridisko profesiju pārstāvjiem	5	682
attiecības ar kolēģiem darba vietā	6	717
tiesneša amata savienošana ar radošo un pedagoga darbu	7	971

Tiesnešu izturēšanās un rīcība tiesas zālē tika novērtēta kā visbiežāk sastopamā ētikas problēma, un ir jautājums, kas ir gana pretrunīgs no profesionālā un personiskā viedokļa un labi atspoguļo spriedzi starp personiskajiem, situācijas noteiktiem ierobežojumiem un profesionālās ētikas kritērijiem. Ētikas komisijas dalībnieki, no vienas puses, ar izpratni vērtē tiesneša personisko rīcību, saskatot tās cēloņus kaitinošā procesa dalībnieku uzvedībā, kārtības neievērošanā tiesas zālē pēc atkārtotiem

aizrādījumiem vai kolēģa balss tembrā. No otras puses, vērtējot situāciju, tiek iedarbināti profesionālās vērtēšanas kritēriji, kas neveiksmīgi izvērtētu frāzi vai balss pacelšanu vērtē kā tiesnesim profesionāli nepieņemamu reakciju.

Tiesnešu izturēšanās un rīcība sabiedrībā, kas tika vērtēta kā otrā nozīmīgākā problēmu grupa, ietver ne vien reālo telpu, bet arī virtuālo telpu, galvenokārt sociālos tīklus.

Interesu konfliktu, atstatīšanās un objektivitātes jautājumi intervijās un diskusijā tika minēti kā biežāk apspriestie jautājumi un plašāko interesi iekarojušais jautājums, tomēr aptaujā šī joma tika vērtēta tikai kā trešā aktuālākā profesionālās ētikas problēma. No vienas puses, atstatīšanās ir gadījums, kura vērtēšanai ir nepieciešami vienoti kritēriji, jo tas skar plašāku tiesnešu kolektīvu:

Ir jautājumi, kas skar vienu tiesnesi, un tādi, kas visu korpusu. Ja viens tiesnesis atstatās, pārējiem ir jāuzņemas šis pienākums. Ir situācija, kas skar tikai vienu tiesnesi un pārējiem nav nekāda sakara. Tā ka, domāju, te tas ir. Jo vairāk tiesnešu tas skar, jo aktuālāks un interesantāks visiem. (Tiesnešu diskusija)

No otras puses, tiesnešu privātā dzīve, izpratne par darījuma attiecībām pēdējās desmitgadēs ir mainījusies. Tiesneši izmanto kredītu, bankas pakalpojumus, iepērkas un veido attiecības ar kaimiņiem. Šis bija arī aptaujā biežāk komentētais jautājums, norādot uz interešu konflikta novēršanas likumā iestrādāto ierobežojumu skatīt lietas, kurās iesaistīta banka, pret kuru tiesnesim ir kredītsaistības. Kā norāda kāds tiesnesis aptaujas komentārā daļā par nākotnē vēl risināmajām tiesnešu ētikas problēmām:

Par interešu konfliktu, lemjot lietas, kurās iesaistītas bankas, kurās tiesnesis ņēmis kredītu. Bet tā ir likuma nepareizība, manā ieskatā, nevis Ētikas komisijas vaina, jo tā tikai izskaidroja likumu un vērsa uz to uzmanību.

Gan ētikas komisijas dalībnieku intervijās, gan aptaujā norādīts uz nepieciešamību grozīt likuma normas attiecībā uz interešu konfliktu, pielāgojot tās reālajai situācijai:

Domāju, ir nepieciešams pārvērtēt jautājumu par tiesneša tiesībām izskatīt lietas, kurās ir iesaistītas bankas vai lizinga kompānijas, kas ir tiesneša kreditori (SEB banka, Swedbank, Nordea utt.) Kredītsaistības ir praktiski visiem tiesnešiem, tas nevar būt šķērslis objektīvi izvērtēt strīdu ar konkrēto banku vai lizinga kompāniju. Šāds ierobežojums traucē darba organizāciju, jo ir gadījumi, kad grūti izveidot tiesas sastāvu lietas izskatīšanai (runa ir par nelielām tiesām).

Daļa komisijas dalībnieku uzsvēra, ka ir grūti konkrēti definēt to personu loku, ar kuriem tiesnesim varētu būt izveidojušas tuvas attiecības, tāpēc būtu nepieciešams runāt par principu, nevis attiecības sīki reglamentēt.

Saziņa ar medijiem joprojām ir tiesnešiem jutīga tēma, un attieksmi pret medijiem palīdz veidot gan vadlīnijas, gan kursi. Lielākā daļa intervēto tiesnešu – gan komisijas locekļu, gan diskusijas dalībnieku – nebija regulāras sadarbības pieredzes ar medijiem, bet daļa bija izgājuši treniņu, kas viņus lielākoties nebija iedvesmojis komunikācijai. Kā intervijā norādīja viens no tiesnešiem, tiesneši neesot oratoru profesija:

Ja ir pie kā pieturēties, tad var drusku drošāk justies, bet principā saistībā ar komunikāciju ar masu medijiem un, ja vēl televīzijā tiesnesi rāda, tur vajadzīga zināma pieredze, mazliet arī drosme, arī verbālās spējas. Ja cilvēks uzstājas un nav profesionāls orators, nav pašam diez ko patīkami skatīties uz tiksmīnāties. (Ētikas komisijas dalībnieks)

Gan mediju treniņš, gan pati komunikācijas pieredze, īpaši ar vizuālo mediju pārstāvjiem, atsevišķos tiesnešos rada pārlicēģu stresu:

Cilvēkam, kam nav bijis tādas [mediju] pieredzes – ieslēdz gaismu, iegrūž mikrofonu un kameru ieslēdz, viss izlido no galvas. Tur jau nolasīt nevar vairs. (Tiesnešu diskusija)

Vienlaikus, kā atzīst paši tiesneši, atvērtība pret medijiem ir ļāvusi izvairīties no situācijām, kad pats komunikācijas notikums ar tiesnesi kļūst par skandālu un negatīvu ziņu. Aptaujā, atbildot uz jautājumu par nozīmīgākajām nākotnē vēl risināmajām tiesnešu ētikas problēmām Latvijā, trīs tiesneši uzsver, ka komunikācija ar medijiem ir tiesnešiem nākotnē risināms jautājums: „jāturpina izglītot tiesneši par saskarsmi ar masu medijiem un jāattīsta prasme sniegt atbildes uz žurnālistu jautājumiem”, skatot komisijas uzskatu kā plašāku turpmākā darba sastāvdaļu. Piemēram, Nīderlandes pieredze rāda, ka līdzās īpaša „preses tiesneša” posteņa izveidošanai tiesās un mediju treniņiem, būtiska loma pozitīvas komunikācijas veidošanā ir ikgadēju konferenču rīkošanai, kurās gan tiesneši, gan preses pārstāvji diskutē par to, cik efektīva ir savstarpējā komunikācija un kas tajā varētu tikt uzlabots. Nīderlandes tiesās ir ieviests arī komunikācijas padomnieka amats, kura uzdevumos ietilpst ne vien sākotnējo kontaktu veidošana un starpnieka loma saziņā ar presi, bet arī tiesas iekšējās komunikācijas uzlabošana un komunikācija ar sabiedrību (De Rechtpraak 2005). Lai uzlabotu žurnālistu zināšanas par tiesu darbu, tiesu sistēma regulāri organizē apmācības žurnālistiem un ir sagatavojusi vārdnīcu, kas palīdz žurnālistiem saprast juridisko terminoloģiju, kā arī žurnālistiem ir pieejamas vadlīnijas par komunikāciju ar tiesnešiem (De Rechtpraak 2013).

Darbības virziens, kas pēc pašas ētikas komisijas dalībnieku domām ir bijis būtisks, ir **ex parte komunikācijas izvērtējums**. Lai arī pašu tiesnešu vidū jautājums par *ex parte* sarunām ir strīdīgs tajā ziņā, ka tiesnešu vidē ir augsta vienprātība par šādu sarunu nepieļaujamību, bet atšķiras limenis, kurā šis jautājums jāregulē. Daļa tiesnešu uzskata, ka tas ir tiesneša personisks jautājums, bet daļa to redz kā plašāku profesionalitātes kritēriju. Būtiski, ka jautājums tika skatīts kopā ar citu juridisko profesiju pārstāvjiem, veidojot vienotu praksi visiem potenciālajiem *ex parte* sarunu dalībniekiem – prokuroriem un advokātiem:

Mēs publicējam un visiem bija skaidrs, ka tagad drīkst. Un arī paši jutāmies daudz brīvāk, ka mums tagad visas tiesnešu, advokātu un prokuroru ētikas komitejas ir pateikušas, ka drīkst un pat vajag, ja. Jo tas ir tikai sabiedrībā normāli, ka ievēro šīs ētikas normas arī starp kolēģiem. (Ētikas komisijas dalībnieks)

Gan diskusijā, gan aptaujā daļai tiesnešu bija aktuāls jautājums par attiecībām ar tuviem radniekiem, ja tie ir citu juridisko profesiju pārstāvji un darbojas tiesnesim tuvā jomā. Kā norādīts vienā no aptaujas komentāriem, atbildot uz jautājumu par gadījumiem, kad respondentu viedoklis nav sakritis ar ētikas komisijas lēmumiem, atzinumiem vai skaidrojumiem:

[Nepiekritu] jautājumā par to, ka tiesnese lietoja advokātu birojam piederošu automašīnu. Ja tiesneša laulātais ir advokāts, tas nebūtu slēpjams un nav nekas neētisks, ja tiek lietota dzīvesbiedra automašīna.

Šī otrā jautājuma daļa ir aktuāla tiesnešiem, arī intervijās un diskusijā tiesneši par to ironizēja, piemēram, uzstādot jautājumu, vai vīrieti pie ēkas ir jāsvaicina, atkarībā no tā,

vai viņš tiek uztverts kā advokāts vai kolēģes dzīvesbiedrs.

Līdz ar profesionalitātes principu ieviešanu un ētikas prakses veidošanos tiesu kolektīvos, **attiecības darba kolektīvos** arvien biežāk tiks regulētas ar ētikas kodeksu. Komisijas skaidrojumi un komisijas darba kārtība liecina, ka šī joma līdz šim ir salīdzinoši maz diskutēta, tomēr tā kļūst arvien aktuālāka. Komisijai ir bijusi pozitīva pieredze ne tikai veidojot skaidrojumu, bet arī risinot un izrunājot konfliktus pašā kolektīvā. Arī aptaujas sadaļā par nākotnes uzdevumiem komisijai četri tiesneši izvirza jautājumu par attiecībām darba kolektīvā. Tā viens no respondentiem norāda:

Jāaktualizē jautājums par ētikas normu ievērošanu saskarsmē ar darba kolēģiem, kā arī ar sekretāriem un palīgiem lielajās tiesās. Ne tikai starp tiesnešiem, bet arī par to, kā tiesu priekšsēdētāji realizē savu kā vadītāja varu pret citiem tiesnešiem, tai skaitā, sniedzot atsauksmes par tiesneša darbu.

Tāpat aptaujā ir aktualizēts jautājums par „ieciētību vai vienaldzību pret citu kolēģu pārkāpumiem” vai „savējo būšanu”, kas neļauj veidot ētiskas un kolēģiālas attiecības ar kolēģiem. Arī diskusijā daļa tiesnešu uzskatīja, ka kolektīvos ir jāveido ētiskas diskusijas, kas šādus jautājumus risinātu.

Tiesneša amata savienošana ar radošo un pedagoga darbu pamatā saistīta ar augstskolu statusa maiņu un tai sekojošu ētikas regulējuma piemērošanu. Lai arī šis jautājums gan aptaujā, gan intervijās un diskusijās tika skatīts kā mazāk būtisks, tiesu noslogotības konteksts ļauj atsevišķiem tiesnešiem uzdot jautājumus par lekciju un tiešo darba pienākumu pildīšanas savienošānu. Tā kāds tiesnesis, aptaujā komentējot ētikas komisijas skaidrojumu piezīmē: „*Negribētu piekrist viedoklim, ka tiesneša profesija ir radoša, tāpēc tiesnesis var atrasties ārpus darba vietas*”. Tāpat jautājums par dažādu citu pienākumu savienošānu ar tiešo tiesneša darbu norādīts arī sadaļā pie ētikas komisijas skatāmiem jautājumiem.

4. RISKI ĒTIKAS KOMISIJAS DARBĪBAI

Izdalāmi vairāki aspekti, kuriem, turpinot komisijas darbu, būtu jāievērš uzmanība.

Nemot vērā faktu, ka ievērojama daļa komisijas ir strādājusi jau otro termiņu un darbu komisijā neturpinās, pastāv **rīks, ka netiek nodrošināta komisijas darba** pēctecība. Lai arī komisija darbojas saskaņā ar tās reglamentu, būtiski darbības aspekti nav formāli regulēti, un komisijas darbību raksturo vairākas neformālas iezīmes. Piemēram, komisijā diskusiju laiks netiek ierobežots, ļaujot nonākt pie vienprātības lielākajā daļā jautājumu, un vien neliela daļa strīdīgo jautājumu tiek izšķirti balsojot. Tāpat komisijas dalībnieku starpā ir izeidojusies laba personiska komunikācija. Tiesneši paši raksturo savas attiecības kā brīvas no profesionālās hierarhijas, neformālas un cieņpilnas.

Komisijas atvērtais komandas darba stils ļauj komisijai darboties elastīgi un radoši. Jau minēts, ka komisijas locekļi daļu jautājumu skata pēc savas iniciatīvas, ja saredz to nozīmību plašākam tiesnešu lokam. Elastīga pieeja saglabāta arī risinot jautājumus, piemēram, strādājot ar tiesnešiem jutīgi un niansēti, izmantojot dažādas pieejas, sākot ar neformālu sarunu, diskusiju komisijā, skaidrojumu rakstīšanu, lai novērstu tālākus iespējamus pārkāpumus, un vien divos gadījumos lietas nodošanu izskatīšanai disciplinārkolēģijai. Ir atrastas arī jaunas darba formas, kas sākušas kā spontānas idejas un vēlāk pārtapušas neformālās

komisijas tradīcijās. Būtiskākā ir komisijas izbraukuma sēdes, kas sākušās kā kāda kolēģa ielūgums uz savu tiesu.

Otrs nozīmīgs risks ir **resursu trūkums ētikas komisijas darba nodrošināšanai**. GRECO 4.novērtēšanas kārtas dokuments (2012:31) nosaka: „GRECO rekomendē palielināt Tiesnešu ētikas komisijas lomu un resursus, lai tālāk attīstītu tās darbu un nodrošinātu to, ka Tiesnešu ētikas kodekss tiek aktualizēts un regulāri tiek sniegti ieteikumi par tajā noteikto normu interpretēšanu”. Resursu trūkuma risks, kas norādīts arī ekspertu un GRECO ziņojumos, ir apstiprinājies arī šajā pētījumā. Komisijas locekļi atzīst, ka trūkst resursu jautājumu dziļākai izpētei, un resursu trūkums neļauj pārņemt starptautisko pieredzi pietiekami efektīvi.

Lai gan likums „Par tiesu varu” nosaka, ka „lietu sadalē ņem vērā tiesneša slodzi, pildot pienākumus tiesnešu pašpārvaldes institūcijās” (28.(3) pants), mūsu pētījuma dati liecina, ka prakse ir atšķirīga. Lai gan atsevišķās tiesās, atbilstoši šai likuma normai, darba slodze tiesnešiem, kuri darbojas pašpārvaldes institūcijās, tiek samazināta, daudz izplatītāka ir prakse, ka darbs pašpārvaldes institūcijās netiek ietverts slodzē. Pētījuma dalībnieki intervijās uzsvēra, ka praktiski darbs Tiesnešu ētikas komisijā aizņem daudz laika un veido būtisku profesionālās darbības daļu:

Īstenībā nav viegli. Parasti mums vismaz reizi mēnesī bija sēde, kas aizņēma vienu dienu vai pusdienu. Bet pirms šīs sēdes jāsapatavojas, jāizlasa saņemtie iesniegumi. [...] Tas ir lielā mērā uz brīvā laika rēķina. (Ētikas komisijas dalībnieks)

Paši ētikas komisijas dalībnieki apstiprina, ka nesamazinātā darba slodze pamatdarbā ietekmē darbu komisijā, taču apgalvo, ka ikdienas darbs un darba kvalitāte komisijā no tā necieš. Tipiski, ka pamatdarbā iekavētā darba apjoms un ētikas komisijas uzticēto darbu tiesneši veic uz privātās un ģimenes dzīves rēķina, strādājot brīvdienās:

Ja arī veidojam skaidrojumu, to veic viens cilvēks un tas nav stundas vai divu [darbs]. Tas prasa tomēr trīs – četras dienas. To var darīt tikai ārpus darba laika, jo darba laikā tu esi pilnīgi noslogots. Tā kā tas ir brīvprātīgs samariešu darbs, kas tiek darīts kopīgu interešu dēļ, ko vari izdarīt, bet ne bezgalīgi. (Ētikas komisijas dalībnieks)

Pilnībā iekļaujot darbu ētikas komisijā tiesnešu darba slodzē, tiktu radīti vienlīdzīgi nosacījumi visiem ētikas komisijas dalībniekiem, novēršot situāciju, ka lielākā daļa šo darbu veic savā brīvajā laikā. Vienlaikus šāda rīcība zināmā mērā būtu arī signāls par ētikas jomas nozīmi tiesnešu profesionālajā darbībā. Fakts, ka darbs ētikas komisijā visiem tās dalībniekiem netiek iekļauts darba slodzē, rada arī risku, ka daļa tiesnešu varētu atteikties no kandidēšanas dalībai Tiesnešu ētikas komisijā lielās un pienācīgi nenovērtētās darba slodzes dēļ.

BŪTISKĀKIE PĒTĪJUMA SECINĀJUMI

Kopumā Tiesnešu ētikas komisijas darbības izpēte liecina, ka Latvijā ir iesācies aktīvs profesionālās ētikas jomas veidošanās process. Process ir sācies pašu tiesnešu vidū, veidojot vienotu izpratni par ētikas jautājumiem.

Virzot ētikas procesu, ir būtiski līdzsvarot pašiem tiesnešiem aktuālu ētikas jautājumu dienas kārtību un starptautisko organizāciju rekomendācijas. Patlaban GRECO vērtē rekomendācijas kā daļēji izpildītas, atzinīgi vērtējot komisijas lomu tiesnešu vidē un tiesu komunikācijas jautājumu risināšanā. Neatrisināts jautājums ir ētikas kodeksa aktualizēšana, pēc kā nav pieprasījuma

plašākā tiesnešu kopienā un kura atjaunošanai ir trūcis resursu.

Tiesnešu slodze atsevišķās tiesās ne tikai kavē tiesnešu piedalīties ētikas debatēs un neļauj reflektēt par ētikas jautājumiem ikdienā, bet arī apdraud ētikas principu īstenošanu.

Atzinīgi vērtējama ir refleksiīvas ētikas prakses veidošana, ikdienā diskutējot par ētikas jautājumiem ar kolēģiem un pielietojot ētikas principus. Uz šo paradumu norāda visi ētikas komisijas dalībnieki un liela daļa tiesnešu grupas diskusijā.

Ētikas komisijas autoritāte lielā mērā sakņojas faktā, ka komisija izmanto Latvijas situācijai piemērotu un tiesnešu izpratnē balstītu pieeju.

Pāreja no ētikas kā personas individuālo vērtību kopuma uz profesionālās ētikas darbības principiem ir sākusies, un daļa tiesnešu ētiku redz šādā izpratnē. Vienlaikus, apmācības un diskusijas tiesnešu vidē ir aktīvāk jāvirza ētikas kā profesionālās darbības principu izpratne.

Būtiskākais komisijas darbības virziens tās locekļu vērtējumā ir bijušas komunikācijas vadlīnijas, kas ir mainījušas tiesnešu saziņu ar mediju pārstāvjiem. Komisijas dalībnieki gan norāda, ka tiesu vides maiņu ietekmē dažādi faktori, un ētikas jautājumi ir būtiska šo faktu sastāvdaļa.

Lai arī tiesneši atzīst, ka komunikācijas vadlīnijas ir palīdzējušas definēt savu pozīciju attiecībā pret medijiem, plašsaziņas līdzekļi un žurnālisti lielā mērā tiek skatīti kā apdraudējums tiesnesim un tiesneši nesaskata iespēju ietekmēt komunikāciju ar medijiem. Saziņa ar plašsaziņas līdzekļiem bija viens no karstāk diskutētajiem jautājumiem vienā no komisijas izbraukuma sēdēm, un arī tiesnešu grupas diskusija liecina, ka tiesneši nejūtas komfortabli šajā saziņā.

Skaidrojumiem ir ļoti liela nozīme Latvijai specifisku ētikas situāciju risināšanā, tiesnešu (īpaši jauno tiesnešu) izglītošanās procesā un profesionālo standartu veidošanā gan ētikas, gan arī tiesnešu izteiksmes formas – valodas, terminoloģijas, argumentācijas un sociālā konteksta iekļaušanas – ziņā. Skaidrojumus lasa un ņem vērā dažādu līmeņu un jomu tiesneši, šādi veidojas arī viendabīga prakse.

Skaidrojums „Par ex parte sarunām”, kas tika izstrādāts kopā ar citu juridisko profesiju pārstāvjiem, radot vienotu praksi visiem potenciālajiem sarunu dalībniekiem, ir veiksmīgs dažādu juridisko profesiju sadarbības piemērs ētikas jomā, kas veido pamatu sadarbībai nākotnē.

IETEIKUMI

Resursu nodrošināšana komisijas darbam.

Būtiskākie nepieciešamie resursi ir personāls tehniskajam darbam un izpētei. Ierobežotu resursu situācijā komisija varētu izvēlēties resursus izmantot prioritāriem mērķiem. Lai nodrošinātu efektīvu komisijas darbu un novērstu izdegšanu, darbošanās komisijā ir jāņem vērā, plānojot komisijas dalībnieku slodzi.

Tiesnešu darba slodzes samērīga plānošana ir būtisks priekšnoteikums ētikas principu iedzīvināšanai visās Latvijas tiesās un tiesnešu pašpārvaldes institūciju veiksmīgā darbībā.

Jaunu formu atrašana komunikācijai ar tiesnešiem. Patlaban sekmīgi iedzīvinātas izbraukuma sēdes, kas organiski iekļaujas tiesu vidē. Ētikas komisijas dalība atsevišķu kolektīvu rosinātās problēmdiskusijās ir vēl viens perspektīvs darbības virziens.

Lai arī komisijas sanākšana klātienē ir bijusi svarīgs faktors komisijas darbības principu izveidē, laika un attāluma ierobežojumu pārvarēšana, izmantojot **kvalitatīvas virtuālās saziņas tehnoloģijas**, ir aktuāls jautājums. Šādas saziņas iespējas arī ļautu komisijai efektīvāk sazināties steidzamības apstākļos, paaugstinot reaģēšanas ātrumu.

Jauna ētikas kodeksa izstrādāšana ir veicama ar pēc iespējas plašāka tiesneša loka līdzdalību. Neiesaistot tiesnešus, ir risks paaugstināt skepticismu pret ētikas regulējumu un provocēt tiesnešu norobežošanu.

Apmācība par ētikas jautājumiem ir nepieciešama, tomēr tā jāveic dialoga ceļā, izvērtējot tiesnešu vajadzības, balstot izpratnes maiņu šodienas situācijā un priekšstatos, ņemot tos par diskusijas pamatu.

Arzempju pieredze rāda, ka apmācībām ir būtiska loma ētikas izpratnes profesionalizēšanā, un Latvijā tā izvērsama, izmantojot jau esošo līdzdalīgo metožu pieredzi. Izšķiroša mērķa grupa ir tiesu priekšsēdētāji, kuriem ir atslēgas loma izpratnes veidošanā par profesionālo ētiku un ētikas praksi ieviešanā tiesu kolektīvos.

Tiesnešu apmācības komunikācijas jomā ir būtiski maināmas, liekot uzsvāru vispirms uz izpratni par vēstījuma veidošanos medijos un pieredzes veidošanos komunikācijā ar medijiem, šādi stiprinot pašapziņu un ietekmi, nevis, piemēram, testējot tiesneša spēju runāt kameras priekšā treniņā apstākļos.

ATSAUCES

Annex to the EU Anti-Corruption Report. Latvia. 2014. http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/organized-crime-and-human-trafficking/corruption/anti-corruption-report/docs/2014_acr_latvia_chapter_en.pdf (skatīts 18.04.2016.)

Bangaloras Tiesnešu ētikas principi. 2002. <https://www.tiesas.lv/normativie-akti-3> (skatīts 18.04.2016.)

Birojs 2000 (Zvērinātu advokātu birojs „Liepa, Skopiņa/BORENIUS”, Aivita Putniņa) 2004. Situācija komunikāciju jomā Latvijas tiesu sistēmā. http://at.gov.lv/files/uploads/files/docs/petijumi/petijums_komunikācijas_joma.pdf (skatīts 18.04.2016.)

De Rechtpraak 2005. The Judiciary and the media in the Netherlands. <https://www.rechtspraak.nl/SiteCollectionDocuments/The-Judiciary-and-the-Media-in-the-Netherlands.pdf> (skatīts 20.04.2016.)

De Rechtpraak 2013. The Press Guidelines. <https://www.rechtspraak.nl/SiteCollectionDocuments/Press-Guidelines.pdf> (skatīts 19.04.2016.)

Korupcijas novēršana attiecībā uz parlamenta deputātiem, tiesnešiem un prokuroriem. Ceturtā novērtēšanas kārtā. Novērtēšanas ziņojums Latvija 2012. Pieņemts GRECO 58. plenārsēdē (Strasbūrā, 2012. gada 3. – 7. decembris) [http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round4/Eval%20IV/GrecoEval4\(2012\)3_Latvia_LV.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round4/Eval%20IV/GrecoEval4(2012)3_Latvia_LV.pdf) (skatīts 18.04.2016.)

Korupcijas novēršana attiecībā uz parlamenta deputātiem, tiesnešiem un prokuroriem. Ceturtā novērtēšanas kārtā. Atbilstības ziņojums Latvija. Pieņemts GRECO 67. plenārsēdē (Strasbūrā, 2015. gada 23.–27. martā) [http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round4/RC4/GrecoRC4\(2015\)2_Latvia_LV.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round4/RC4/GrecoRC4(2015)2_Latvia_LV.pdf) (skatīts 18.04.2016.)

Tiesnešu ētikas komisija 2016. Skaidrojums „Par tiesas sastāvā esoša tiesneša rīcību, lietas izskatīšanas laikā pētot citas lietas materiālus” https://www.tiesas.lv/Media/Default/Tiesne%C5%A1u%20C4%93tikas%20komisijas%20s%C4%93des2/Skaidrojums_41.doc

TIESNEŠA ĒTIKA. KOMUNIKĀCIJAS ĒTIKAS DIMENSIJA: NODOTĀS INFORMĀCIJAS SKAIDRĪBA

Dr.iur. Sanita OSIPOVA
Satversmes tiesas tiesnese, Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes profesore

Ja juridiskās tēmas aktualitāti vērtē pēc tā, cik zinātnisku publikāciju – rakstu, disertāciju un monogrāfiju – tai veltīts, tad ar tiesneša ētiku un pat jurista ētiku vispār vismaz Latvijā problēmu nav. Zinātnisko publikāciju vakuums rada šķietami

nomierinoši iespaidu, ka vismaz šajā jomā mūsu valstī viss ir kārtībā.

Savukārt, ja pēta prakses materiālus, tad iegūstam apgriezti proporcionālu ainu, jo ir iedzīvotāju sūdzības par esošiem vai šķietamiem tiesnešu ētika pārkāpumiem, kā arī Tiesnešu ētikas komisijas, disciplinārkolēģijas un Disciplinārtiesas pietiekami aktīvs darbs. Viens ir skaidrs, ka pilnīgas skaidrības par tiesnešu ētikas prasībām pagaidām nav, bet, korporatīvi sadarbojoties, tiek sperti soļi, lai šādu izpratni veidotu, turklāt ne tikai tiesnešiem, bet gan visu tiesu varai piederīgo amatpersonu vidū. To apliecina pēdējo gadu aktivitātes, vienojoties par *ex parte* sarunu aizliegumu un par vadlīnijām tiesu varas pārstāvjiem saziņai ar plašsaziņas līdzekļiem. Vēlos atzīmēt, ka viennozīmīgi laba zīme ir daudzu Latvijas tiesnešu brīvprātīga vērsšanās pie ētikas komisijas ar lūgumu skaidrot konkrētas situācijas no tiesneša ētikas prasību pozīcijām. Tādējādi veidojas situācija, ka tiesnešu ētikas normu tvērumu skaidro praktiķi, prasmīgi izmantojot tiesību normu interpretācijas metodes un profesionālās ētikas avotus – gan nacionālos, gan pārnacionālos, piemēram, Bangaloras principus. Līdz ar to Latvijā tiesu vara kā sistēma pašsakarņojas.

Tā ir visai netipiska situācija kontinentālajai Eiropai, kur doktrīna parasti izvērs diskutiju par tiesību normām

un institūtiem, bet prakse piedāvātos risinājums vai nu pieņem, vai noraida. Šobrīd prakse prasmīgi darbojas, bet teorijai „ir vienalga”, jo nav ne nopietnu pētījumu par prakses paveikto, ne tiesīb-filozofisku diskusiju par tiesnešu ētikas vērtībām. Tas, protams, ir akmens arī manā lauciņā, jo jau vairākus gadus es studentiem lasu lekcijas par tiesneša ētiku, bet tas pagaidām nav rezultējis nevienā zinātniskā publikācijā.

Ļaujiet man ar šo priekšlasījumu aizsākt teorijas dialogu ar praksi, lai gan, esot tiesnese, es nevaru sevi prezentēt „tira”, neitrāla teorētiķa „no malas” analizētāja lomā.

Tiesneša ētika nav ietilpināma vienā priekšlasījumā, pat ne vienas dienas priekšlasījumos, jo gan dažādās procesuālās tiesības (civilprocess, kriminālprocess, administratīvais process), gan niansēs atšķirīgais darbs dažādu līmeņu tiesās, gan tiesnešu ārpus tiesas zāles profesionālās un arī sadzīvīskās aktivitātes un daudz kas cits iezīmē plašu attiecību loku, kurā tiek piemērotas tiesneša ētikas normas. Tāpēc šodien uzņēmos tikai ievirzīt diskusiju par tiesnešu komunikācijas ētiku, jo tieši šī joma ir pēdējo pāris gadu laikā visvairāk aktualizēta gan no pašu tiesnešu, gan no tiesu varai piederīgo amatpersonu puses.

Ievadam nedaudz teorijas par ētikas normām. Visupirms skatīsim terminoloģiski: spēkā ir tiesnešu ētikas kodekss, bet tiesneši bieži tiek aicināti ievērot ne tikai tiesību, bet arī morāles normas. Tā mēs nonākam pie diviem jēdzieniem: ētikas normas un morāles normas. Kāda starp tiem ir atšķirība?

Ja skatāmies pēc to cilmes, tad varam teikt, ka „ētika” ir grieķu cilmes vārds (*ethos*), kurš senajā Grieķijā apzīmēja tikumus, proti, uzskatus par labo, un noteica no tiem izrietošu atbilstošas uzvedības modeli. Savukārt morāle ir latīņu cilmes vārds (no *mores maiorum*), kurš apzīmēja romiešu tradicionālajā sabiedrībā piemērotās paražu tiesību normas. Abi jēdzieni pēc būtības apzīmē sabiedrības priekšstatus par pareizu uzvedību un vērtībām. Tātad svešvārdi „ētika” un „morāle” ir sinonīmi.¹ Latviski mēs varam teikt, ka abu šo svešvārdu nozīme būtu apzīmējama kā „tikumība, tikumīga uzvedība”.

Tātad ar tiesneša ētiku tiek apzīmēta tiesnešu profesionālā tikumība. Tikumība ir nerakstīta, lai gan rakstītos avotos tiek atspoguļoti sabiedrībā valdošie uzskati par tikumību. Gluži kā ar Hansa Kelzena tiesību pamatnormu, kas ir tiesību sistēmas pamats, taču atrodas ārpus tiesību sistēmas. Tāpat arī ētikas normas, kas pastāv sabiedrības kolektīvajā apziņā, ir atskaites punkts uzvedības un saskarsmes kultūrā.

Tikai sākot no XVIII gadsimta, filozofi morāli un tiesības sāka analizēt šķirti, saskatot atšķirības starp to saturu, normām un uzdevumiem. Tās bija sekas valsts centralizācijai un „tiesību pozitīvēšanai”, proti, tradicionālās zemes tiesības nomainīja likumdevēja izdoti kodeksi. Tas bija pamats arī tam, ka tiesnešus – krietnus cilvēkus (bez izglītības cenza) nomainīja tiesneši – profesionāļi (izglītoti juristi). Morāles un tiesību

diferenciācijas pamats bija atšķirīgi sankciju mehānismi, kas raksturo katru normu sistēmu, kā arī tiesību specifiskās funkcijas valstī, vainas nozīme tiesībās un tās pierādīšanas process.²

Šodien rietumu zinātnē izmantoto morāles un tiesību jēdzienu izstrādāšanā liela loma bijusi Imanuela Kanta ieguldījumam.³ Kants analizēja sabiedrības dzīvi, izmantojot morāli un tiesības. Viņš uzskatīja, ka visas sociālās normas ir imperatīvas, skaidrojot: „Imperatīvs ir praktiska regula, tāpēc pat nejauša rīcība tiek atbilstoši izdarīta”.⁴ Imperatīvi Kanta mācība iedalās kategoriskajā jeb morālajā imperatīvā, kas āreji ietekmē personu, un tehniskajā jeb nosacītajā (Kants to sauc arī par pragmatisko) imperatīvā, kas izdara āreju normatīvu ietekmi uz personas rīcību ar tiesību normu palīdzību.⁵ Tālāk Kanta idejas attīstīja Hēgelis 1821.gadā darbā „Tiesību filozofijas pamati” (vāc. *Grundlinien der Philosophie des Rechts*), kur analizēja, kā morāles normas transformējas sabiedrības tikumā (vāc. *Sittlichkeit*).⁶ Tātad, no vienas puses, XVIII un XIX gadsimta tiesību filozofi nodalīja divas sabiedrības dzīvi regulējošu sociālo normu grupas, t.i., morāli un tiesības, bet, no otras puses, pamatoja to nesaraucamo savstarpējo saistību.

Morāles normu piemērošanu ar morālu sankciju palīdzību garantē pati sabiedrība. Morāles normu regulētās attiecības nav viendabīgas, un tās var klasificēt. Teodors Geigers izdalīja trīs morāles veidus.

Tradicionālā morāle. Šī morāle regulē tradicionālas sabiedrības dzīvi. Tā ir grupas morāle un kā tāda var pastāvēt arī sabiedrības turpmākās attīstības pakāpēs. Tradicionālā morāle ir paražu tiesību pamats.

Dogmatiskā morāle, kas izriet no reliģijas un dod pilnīgu priekšstatu par labo un ļauno. Šī morāle reglamentē sabiedrības dzīves pamatlikumus. Kristīgās sabiedrības galvenās normas ir 10 baušļi, kas formulēti Bībeles Vecajā Derībā. Dogmatiskā morāle rada deduktīvu vērtību sistēmu.⁷ Kants rakstīja, ka visas reliģijas formālu sociālo pienākumu cēloni saskata dievišķajā gribā. Cilvēkiem šo pienākumu un morāles jēga nav jāsaprot, jo Dievs kā augstāka kategorija nav cilvēka prātam izprotams.⁸

Autonomā sirdsapziņas morāle jeb subjektīvā morāle, kas izriet no paša individa, nevis no viņa grupas vai baznīcas.⁹ Tieši autonomā sirdsapziņas morāle regulē individu attiecības postmodernā sabiedrībā.

Ja pirmās divas morāles formas ir drošs tiesību pamats, jo tās normatīvi vieno sabiedrību, tad subjektīvā morāle, līdz ar individu brīvību mūsdienās izvēlēties savu pasaules uzskatu un ticību, kas tiek garantēta pamattiesībās, sabiedrību zināmā mērā šķēļ. Sabiedrībā veidojas pasaules uzskatu un subjektīvo morāles normu pluralisms. Zūdot ciešām sociālām apvienībām

² Luhmann, N. *Legitimation durch Verfahren*. Neuwied und Berlin: Luchterhand, 1969.–S.145.

³ Nozīmīgs ir 1767.gadā publicētais darbs „Methaphysik der Sitten”.

⁴ Der Imperativ ist eine praktische Regel, wodurch an sich zufällige Handlung notwendig gemacht wird. Kant, I. *Methaphysik der Sitten*. Hamburg: Felix Meiner, 1959.–S.24.

⁵ Kant, I. *Methaphysik der Sitten*. Hamburg: Felix Meiner, 1959.–S.36–38.

⁶ Hegel, G.W.F. *Grundlinien der Philosophie des Rechts*. Hamburg: Felix Meiner, 1955.–S.139–141.

⁷ Geiger, T. *Arbeiten zur Soziologie*. Neuwied und Berlin: Luchterhand, 1962.–S.393–395.

⁸ Kant, I. *Methaphysik der Sitten*. Hamburg: Felix Meiner, 1959.–S.353.

⁹ Geiger, T. *Arbeiten zur Soziologie*. Neuwied und Berlin: Luchterhand, 1962.–S.393–395.

¹ Šādu viedokli pauž arī dr. phil. Skaidrīte Lasmane, kura ir specializējusies un publicē pētījumus ētikā, filozofijas vēsturē, komunikācijā. Skat. piemēram: Lasmane, S. *Priekšvārds: kā lietot antoloģiju? Grām. Rietumeiropas morāles filozofija*. Antoloģija. Skaidrītes Lasmanes sakārtojums. Rīga: LU, 2006, 10.lpp.

(lielā ģimene, lauku kopiena, baznīcas draudze u.c.), kas kontrolēja savu locekļu uzvedību un piemēroja iedarbīgas morālas sankcijas, tiesībām ir jāuzņemas sabiedrības apvienošanas funkcija, tāpēc tiesību nozīme mūsdienu sabiedrībā pieaug. Tiesības garantē tradīciju un sabiedrības locekļu kopīgās morāles normu realizāciju. Kants rakstīja: „Likums ar nepieciešamo spaidu palīdzību saskaņo viena indivīda brīvību ar ikviena brīvību uz vispārējās brīvības principa pamata.”¹⁰

Šajās tendencēs iekļaujas arī profesionālās ētikas normu pozitīvēšana jeb pierakstīšana profesionālās ētikas kodeksos, kas globāli sāka izplatīties kopš XX gs. pēdējā ceturkšņa. Pierakstīšana un kodificēšana nemaina ētikas normu spēku, taču ļauj personai vieglāk orientēties ētikas prasībās un tās ievērot. Nepieciešamība vispārzināmās profesionālās ētikas normas pierakstīt un apkopot, manuprāt, ir saistīta ar jaunu karjeras veidošanas modeli, kas balstīts kandidātu izglītības un pieredzes cenzos. Iepriekš, lai ieņemtu vadošu amatu sistēmā, darbs bija jāšak „no pašas apakšas”, t.i., zemākajām amatu pozīcijām sistēmā, līdz ar to darba gaitā apgūstot sistēmas darbības normas, t.sk. ētikas normas. Taču tagad līdz ar likumdevēja noteiktām plašām iespējām ar atbilstošu izglītību un karjeru ārpus tiesu sistēmas ir iespējams „ielēkt” uzreiz, piemēram, Augstākās tiesas tiesneša krēslā, iepriekš ne dienu nestrādājot tiesu sistēmā: ne par tiesneša palīgu, ne pirmās instances tiesnesi, utt. Tādējādi mūsdienās gudram un godīgam juristam ir iespējams kļūt par senatoru vēl pirms prakse no kolēģiem ir apgūti jebkādi tiesneša ētikas pamati. Šo tiesneša darba pamatu apgūšanu tiesā no pieredzējušākiem kolēģiem vācu zinātnieki sauc par „tiesneša socializāciju”, ko veic pieredzējušākie kolēģi.¹¹

Tiesnešu ētikas normu kodificēšana un skaidrošana, ētikas normas piemērojot, ļauj tiesnešiem veidot vienotu izpratni par katru no ētikas normām. Ētikas normas ir saistības, kuras uzņemas viss tiesnešu korpuss, pašierobežojoties. Tas ir īpaši svarīgi, ja šī ētika ir saistoša varas pozīcijās esošiem profesionāļiem, kā tas ir ar tiesnešiem. Turklāt arī sabiedrībai veidojas pārliecība par to, ka tiesneši ievēro stingru pašierobežošanu. Ja tiesnešu vidū ir vienota izpratne par ētikas prasībām, tam seko tiesnešu vienveidīga uzvedība, kas ir papildu garants tādai personas pamattiesībai kā vienlīdzība likuma un tiesas priekšā.

Ar ko tiesneša ētika atšķiras no sabiedrības kopējās ētikas? Ar augstāku prasību latiņu! Tam ir divi iemesli.

Pirmkārt, tieši tiesneši ir tie, kurus valsts, tātad visa sabiedrība, pilnvaro pārējiem sabiedrības locekļiem garantēt tiesībās balstītu taisnīgumu. Tātad tiesnešiem ir jābūt gan dziļai un kompleksai izpratnei par vērtībām un pareizi, gan ar savu uzvedību tas jāapliecina. Tiesnesis sabiedrībā iemieso „tiesību ideju”, jo tikai caur tiesu, proti, konkrētiem cilvēkiem – tiesnešiem – persona var aizstāvēt savas aizskartās tiesības. Jau romieši definēja:

¹⁰ „Das Gesetz eines mit jedermanns Freiheit notwendig zusammenstimmenden wechselseitigen Zwanges unter dem Prinzip der allgemeinen Freieheit,” Kant, I. *Methaphysik der Sitten*. Hamburg: Felix Meiner, 1959–S.37.

¹¹ Izcila grāmata par tiesu darbu, tiesnešu iecelšanu un darbību un tiesas darba organizācijas piemēriem, jo īpaši uzsverot tiesas pašpārvaldi kā tiesas darbības neatkarības garantu: Wittreck, F. *Die Verwaltung der Dritten Gewalt*. Tuebingen: Mohr Siebeck, 2006.

„Tiesības ir zinātne (māksla) par labo un taisnīgo”¹², un tiesnesis ir tas mākslinieks, kam tas ir jāsteno. Šo izpratni nevar apgūt tikai teorētiski, tā nāk kopā ar dzīves pieredzi. Tāpēc es atbalstu vecuma un nodarbošanās cenzu sistēmu, kura tiesnešiem ir izveidota Latvijā, gluži kā lielākajā daļā citu valstu. Tāpat kā bērns, augot garumā, maina redzējumu uz pasauli, jo mainās viņa augums un līdz ar to visas pasaules mērogs, tā arī jurists ar savām „grāmatu zināšanām”, sākot strādāt praksē, uzzina, ka teorētiski vienīgā pareizā atbilde praksē reizēm var būt pilnīgi aplama un nepiemērojama. Sociālo kompetenci cilvēks iegūst, tikai dzīvojot sabiedrībā. Turklāt ne katrs cilvēks to ir spējīgs apgūt, bet tikai tāds, kuram piemīt empātija jeb spēja „iejusties cita cilvēka ādā”. Tiesnesim nepietiek būt gurdam un profesionālam juristam – tiesnesim ir jābūt dzīvesgudram, viedam cilvēkam. Atsevišķs jautājums ir tas, kā valsts novērtē tiesneša profesionālo un cilvēcisko kvalitāti, kurai pievienoti valsts ierobežojumi tiesību normās un tiesnešu pašierobežojumi ētikas standartos, atalgojot gan ar algu, gan valsts apbalvojumiem. Taču tas diemžēl nav šīs dienas jautājums.

Otrkārt, tiesnešu ētikas augstās prasības ir saistītas ar lielo varu lemt par citu cilvēku dzīvi, kas ar tiesībām ir piešķirta tiesnešiem amata pienākumu ietvaros. Te ir gan varas dimensija, kas izriet no tiesneša amata pilnvarām lemt par citu cilvēku mantu, brīvību, privāto dzīvi, gan tiesneša neatkarības dimensija, kurā ir iekļauti aizsardzības mehānismi tiesnesim pret kriminālo un administratīvo atbildību un ārējam ietekmēm, arī sabiedrības ietekmi. Lai valstī garantētu neitrālu un objektīvu taisnīgu tiesu, tiesnesis ir it kā atsvešināts, „pacelts virs un ārpus” tām prasībām, kas attiecas uz citiem sabiedrības locekļiem. Katram amatam, kuru mēs pildām ilgstoši, ir savas sekas personības iespējamās deformācijas formā. Vācieši to sauc par „*Fachidiotismus*” (franču *idiotisme du métier*), kas apzīmē cilvēku, kas visu notiekošo aplūko no savas nozares skatu punkta. Tiesneša personības apdraudējums ir tas, ka tiesnesim vienmēr ir taisnība, vienmēr pieder gala vārds! Ar laiku var veidoties pārliecība, ka tiešām „es esmu vieds cilvēks”, kurš zina labāk, kas citiem ir nepieciešams, kā Dievs vai *pater familias*. Tas apvienojumā ar varu, kas ir dota tiesnesim, var radīt sociāli bīstamu savienojumu. Tāpēc ir svarīgi, lai pārējie līdzīgie (citi tiesneši) sekotu līdzī tam, kā katrs no mums ievēro ētikas normas.

Sabiedrībā var veidoties (manuprāt, caur medijos pausto informāciju apzināti vai neapzināti tiek veidots) priekšstats, ka „tiesnešiem likumi nav rakstīti”. Tas ir nepatiesi un skumji, jo patiesība ir diametrāli pretēja – likumdevējs, piešķirot amata neatkarību, ir strikti ierobežojis tiesnešus, t.sk. pamattiesībās: liegta daļība politiskās partijās, strikti noteiktas nodarbošanās, kas ir savienojamas ar tiesneša darbu, ierobežotas vai apgrūtinātas citas ārpusstiesas aktivitātes. Turklāt tiesneši stingri pašierobežojas ar profesionālās ētikas prasībām. Kā lai paskaidro patiesību par tiesu un tās darbību sabiedrībai un abām pārējām varām, kuras acīmredzami neizprot reālo situāciju? Te mēs nonākam līdz tiesas komunikācijai ar sabiedrību un tās ētiskajām robežām.

Lai runātu par komunikācijas ētiku, kas ir aktuāls jautājums ne tikai Latvijā un ne tikai tiesu varā, ir

¹² “Ius est ars boni et aequi” Publius Iuventus Celsus.

jādefinē jēdziens „komunikācija”. Kopš XX gs. otrās puses komunikācija ir kļuvusi par sociālo zinātņu galveno izpētes objektu, kuru pētot, tiek ieviestas aizvien jaunas un jaunas metodes: kontentanalīze, diskursa metode, topika metode.¹³ Komunikācija ir informācijas jeb ziņu aprīte starp sabiedrības locekļiem un ir viens no sabiedrības pastāvēšanas priekšnosacījumiem. Mēs niansēti komunicējam verbāli, ar žestiem, zīmēm, intonācijām, u.c. Komunikācijas veidi, jēdzieni un to saturs ir katras kultūras produkts, kas ārpus šīs kultūras ir nesaprotams. Apguvuši svešvalodu, mēs ne vienmēr izprotam „sāli” jokos vai divdomībās. Lai gan valoda ir tikai viens no komunikācijas veidiem, tai ir ļoti būtiski nozīme. Ir filozofi, kuri uzskata, ka komunikācija, pilnībā izprotot partneri, nav iespējama pat vienas kultūras cilvēku starpā, jo katrs, lietojot jēdzienus, tajos ietver savu pieredzi, personības un ķermeņa īpatnības un pasaules uzskatu. Mūsu izziņa ir atkarīga no valodas; izzināto mēs saprotam tikai tad, kad izzināto esam formulējuši jēdzienos. Piemēram, ja es jautāju: „Vai kafija ir karsta?”, es gribu zināt, vai kafija ir tik verdoša, ka to vēl nevar dzert. Jo īpaši, ja es esmu „jutīga” pret karstu ēdienu un dzērienu, jo nesen apmeklēju zobārstu. Mans sarunas partneris, atbildot „Kafijas ir karsta”, savukārt grib pateikt: kafija vēl ir karsta un garšīga – dzer droši! Viņam garšo tikai karsta kafija, un viņš nekad neapdedzina mēli! Sadzīvīskā līmenī par komunikācijas neiespējamību vienā valodas – kultūras telpā runā, piemēram, Džona Greja grāmatā „Virieši ir no Marsa, sievietes – no Venēras.” Valodas lietošana ir atkarīga no mūsu izpratnes par jēdzieniem un to, ko otrs cenšas mums pateikt. Mūsu izpratne par jēdzieniem var būt maldīga, novecojusi, nepilnīga. Piemēram, „kādā krāsā ir bērs zirgs?”

Tiesa, pildot savu misiju, darbojas praktiski tikai komunikācijas nišā: saņem personas prasību un tai pievienotos dokumentus, uzklauša lieciniekus, piemēro tiesību normas, taisa spriedumu. Tā visa ir komunikācijas aprīte. Nekā cita nozīmīga, izņemot komunikāciju, tiesas darbā vispār nav! Tiesas darbs ir komunikācija: starp valsti un personu, starpniecība komunikācijā starp personām, kas pašas nav spējīgas sarunāties, komunikācija starp tiesas sastāvu, starp tiesnesi un viņa palīgu utt. Tātad tiesneša jeb tiesas komunikācijā iezīmējas ļoti daudz dimensiju. Un visās šajās dimensijās ir svarīgi, lai iesaistītie saprastu nododamo informāciju pēc iespējas precīzi, bez izkropļojumiem. Tā ir gandrīz vai „neiespējamā misija”, jo daļa no komunikatoriem ir speciāli sagatavoti profesionāļi ar lielu pieredzi, bet citiem nav pat nojausmas par „valodu, kurā runā tiesa”.

Runājot par komunikācijas ētiku, izlaidīšu daudzus būtiskus jautājumus, kurus jau sākusī atbildēt Tiesnešu ētikas komisija savos skaidrojumos par komunikācijas „profesionāli – emocionālo pusi”, proti, par cieņpilnu komunikāciju no tiesneša puses ar procesa dalībniekiem, tiesas darbiniekiem un kolēģiem. Proti, par to, ka ironija, nīrgāšanās, lamāšanās un balss pacelšana komunikācijā no tiesneša puses nav pieļaujama. Paradokss, ka procesa dalībnieki sūdzas biežāk par šādiem pārkāpumiem, lai gan lielākie „cietēji” ir tiesu darbinieki, kuri, esot zināmā padotībā tiesnešiem, trāpās pa rokai un izbauda

pārstrādājušas, noguruša cilvēka personības ēnas pusi. Visi zina, ka tas gadās, bet līdz disciplinārlietām vai ētikas normu skaidrojumiem ir nonākuši tikai daži gadījumi. Cik varu spriest no publicētā, tad runa ir bijusi par regulāru šāda stila komunikāciju ar darbiniekiem, kurai pievienojušies citi ētikas un arī likuma normu pārkāpumi. Taču te nav par ko diskutēt, tas ir pašsaprotami nepieļaujami: tiesnesim ir jāievēro tas pats augstais komunikācijas ētikas standarts gan tiesas zālē, gan komunicējot ar kolēģiem, gan padotajiem. Ja padotais ir jāsoda, tad to jādara ar cieņu. Tāpēc pie šīs tēmas es nepakavēšos.

Gribu runāt par komunikāciju kā informācijas aprīti pēc satura: ko tiesa saka, cik skaidri tiesa saka.

Pirmkārt, es iezīmētu pirmo komunikācijas ētikas prasību tiesai: nodot informāciju tā, lai adresāts nevar sākt rakstīt spriedumus un citus dokumentus sadzīvīskā sarunu valodā. Tiesai ir jāievēro likumdevēja „diktētā” valoda, kurā ir rakstīti likumi. Turklāt tiesību jēdzieni, kurus savos tekstos lieto tiesa, satur nozīmi, kas ir apjomīga un var pat ievērojami atšķirties no jēdziena sadzīvīskās nozīmes. Spilgts piemērs, ja tiesnesis kriminālprocesā skata lietu „bez pierādījumu pārbaudes”, tad jurists saprot, ka runa ir par procesuālu kārtību, bet sabiedrība to uztver kā paviršību, jo kaut kas ļoti būtisks procesā netiek izdarīts. Ko darīt: rakstot tekstus ievērot elementāru loģiku, lai skaidri būtu saprotamas prasības, kuras tiesa uzstāda, un darbības, kuras sekos. Neapvainojieties, bet mēs visi esam grafomāni, un reizēm, vēlāk lasot savus tekstus, arī man pašai ne vienmēr ir pilnībā skaidra doma, ko esmu iešifrējuši kaut kad iepriekš pierakstītos vārdos. Piemērs no dzīves: pēc nodarbības pie manis pienāk otrā gada students (kurš jau ir jurists kādā firmā?!) ar vēstuli, kuru firma ir saņēmusi no tiesas, un lūdz paskaidrot, ko īsti tiesa grib. Es lepnī ķeros pie papīra lapas un... „aplaužos”: arī es ar visu savu sagatavotību un pieredzi nesaprotu, ko tiesa grib no firmas. Vēstulei ir divi adresāti un teksta vidū teikums „Otrajam adresātam nosūtīt.... [dokumentu].” Es nesaprotu to pašu, ko nesaprot students un viņa firma – vai pirmais adresāts sūta otrajam adresātam prasīto dokumentu, vai otrais adresāts šo dokumentu sūta tiesai. Mans viedais padoms studentam bija zvanīt uz konkrētās tiesas kanceleju un lūgt paskaidrojumu.

Dokumenti, kas nonāk pie „ārpustiesas adresāta” (cilvēka bez juridiskās izglītības), ir jābūt formulētiem skaidri un nepārprotami. Jo īpaši sprieduma nolēmuma daļai vienmēr ir jābūt skaidrai adresātam! Sprieduma nolēmums ir cilvēkam jāsaprot bez profesionāla jurista paskaidrojumiem.

Taču kā ar juridisko analīzi, normu piemērošanas metodoloģiju, argumentāciju, pierādījumu vērtēšanu – juridiskā metode nosaka savu specifisku sprieduma uzbūves loģiku un valodu. Vai tiesai ir jāskaidro savi nolēmumi, lai katram būtu skaidrs, ka tiesas nolēmtais ir vienīgā pareizā atbilde šajā kāzusā?

To es formulētu kā otro šodienas jautājumu: proti, ētikas jautājums, tiesai komunicējot ar sabiedrību, ir – kādā formā tiesa skaidro savus lēmumus? Un vai tiesa vispār skaidro savus lēmumus? Agrāk, kamēr tiesa bija sakrāla un tika piesaukta Dieva līdzdalība tiesas

¹³ Topika metodi Latvijā aktualizē Gatis Bārdiņš grāmatā „Dialoga loma tiesas spriešanā”. Rīga: Tiesu Namu Aģentūra, 2016.

spriešanā, problēma legītimēt spriedumu vai vajadzība to skaidrot nepastāvēja. Tiesas spriedums tradicionālā sabiedrībā iemiesoja augstāko dievišķo taisnīgumu, kurš cilvēkiem varēja un drīkstēja būt nesaprotams. Tagad situācija ir mainījusies. Demokrātiskā valstī, kad tiesa darbojas valsts, tātad visas sabiedrības vārdā un tiesību sistēmas ietvaros, sabiedrībā, kurā praktiski nav analfabētu, ikkatrs var izlasīt tiesību normas, pēc tam spriedumu un meklēt „atbilstības – neatbilstības” tiesas nolēmumā un apšaubīt tā likumību un pamatotību. Visi ir izglītoti, visi ir gūrdi, visiem ir tiesības uz viedokli, kā arī tiesības paust savu viedokli. Tiesa tiek kritizēta, turklāt nevis tāpēc, ka slikti strādā, bet tāpēc, ka sabiedrība un pat citi varas atzari nesaprot, kā tiesa strādā.

Vai tiesai ir jāskaidro savi nolēmumi, no juridiski korektiem formulējumiem tos tulkojot „cilvēku valodā”?

Pasaulē ir divi viedokļi par to, kā tiesa komunicē ar sabiedrību. Izplatītākais ir – „tiesa runā ar saviem nolēmumiem”. Tiesas nolēmumam, ja tas ir korekti, loģiski un pilnīgi uzrakstīts, ir jābūt pietiekami skaidram, lai persona, kas ir baudījusi labu vispārēju izglītību, saprastu argumentus, kas to pamato. Tieši šī iemesla dēļ tiesas no īsiem un kodolīgiem nolēmumiem ir pārgājušas uz izvērtiem un argumentētiem nolēmumiem. Tie nav papildus jāskaidro, jo tie ir pilnīgi! Turklāt ar otro pieeju tiesas komunikācijai ar sabiedrību, saskaņā ar kuru tiesnesis skaidro sabiedrībai tiesas nolēmumu, manuprāt, ir virkne problēmu: vai tiesnesis domas uztveres skaidrībai var sabiedrībai paust atziņas, kuras tiesa „apspriežu istabā” ir apsvērusi, bet nav ierakstījusi nolēmuma argumentos? Kurš tiesnesis ir tiesīgs skaidrot sabiedrībai kolektīvā tiesas sastāvā pieņemtu nolēmumu,

kur katrs tekstā ierakstītais teikums ir kopdarbs un varbūt kompromiss starp dažādi domājošiem tiesnešiem? Vai tiesnesis, kuram ir bijušas šaubas, strādājot pie nolēmuma, dalās savās šaubās ar sabiedrību?

Tāpēc es tomēr liktu uzsvāru uz pieeju, ka tiesa pamatā komunicē ar sabiedrību ar saviem nolēmumiem. Turklāt savādāk domājošiem tiesnešiem atsevišķās tiesās ir iespēja paust savu viedokli atsevišķajās domās. Ko vajag skaidrot sabiedrībai ar nolēmumiem – to, ka šis nolēmums ir likumīgs un kā tāds taisnīgs!

Atgriežoties pie komunikācijas: komunikācija noris, ja notiek ziņu aprīte, apmaiņa. Tātad ir vajadzīgas vismaz divas iesaistītas personas, lai runātu par komunikācijas procesu. Tiesa nevar komunicēt ar abstraktu sabiedrību. Tas nozīmētu komunicēt ar sienu, ar nekuriem. Tiesas komunikācijas problēmas ar sabiedrību netiks atrisinātas, ja pie komunikācijas uzlabošanas strādās tikai tiesa. Tiesas sniegtā informācija tiek izkropļota, ja to tālāk sabiedrībai nodod nesagatavoti informācijas nesēji, bet galā informāciju (jau izkropļotā veidā) saņem nesagatavoti adresāti. Preses relizes, protams, ir viens no risinājumiem, bet arī tās tiek rakstītas juridiski korektā valodā. Tātad tās dažādi lasītāji var izlasīt atšķirīgi. Nepietiek ar to, ka tiesnešiem lasa lekcijas, skaidro komunikācijas robežas, metodes un ētiku. Nepieciešams sagatavot arī komunikācijas procesa citus dalībniekus, visupirms jau žurnālistus. Šeit man ir praktisks priekšlikums: Tiesnešu mācību centrs varētu sagatavot lekciju kursu žurnālistiem, kas specializējas tiesas procesu komentēšanā. Tas manuprāt ieverojami uzlabotu informācijas plūsmas kvalitāti un sekmētu tiesas un sabiedrības komunikāciju.

Profesore Sanita Osipova sniedz priekšlasījumu Tiesnešu konferences krimināltiesību sekcijā

TIESNEŠU ĒTIKAS KOMISIJAS DARBA PIEREDZE UN NĀKOTNES IZAICINĀJUMI

PĒCTECĪBA: TIESNEŠU KOMPETENCES, KOMUNIKĀCIJA, AMATA IEROBEŽOJUMI UN CITI TURPINĀMIE JAUTĀJUMI

Dzintra BALTA
Rīgas apgabaltiesas tiesnese,
Tiesnešu ētikas komisijas locekle 2008.–2016.gadā

Tiesnešu ētikas komisijas sēdēs ir vērtēti daudz un dažādi gadījumi, bet vienlaikus visu šo gadu garumā ir bijušas diskusijas par norisēm ne tikai konkrētā gadījumā tiesas zālē, bet arī tādām, kas skar tiesu sistēmu plašāk. Dažas atziņas ir palikušas starp atzinumu rindiņām vai pat aiz tām un ir saistītas ar Tiesnešu ētikas komisijas ieskatā nākotnē risināmiem jautājumiem – par tiesneša kompetencēm, vienu no likumiskiem ierobežojumiem, komunikāciju, kā arī profesionālās ētikas vietu un lomu.

TIESNEŠĀ KOMPETENCES

Kompetence ir lietpratība, arī redzeslauks un spējas. Izvērtējot konkrētus dzīves gadījumus, tai skaitā klausoties tiesas sēžu audioierakstus, Tiesnešu ētikas komisija daudzkārt ir secinājusi, ka tiesneša rīcībā nav konstatējams ētikas pārkāpums, taču tiesnesim, lai viņu nepārprastu, varētu palīdzēt tādu spēju un prasmju apgūšana, kas nav saistītas ar jurisprudenci, bet gan ar psiholoģiju, darbu komandā, saskarsmē, organizēšanā, stresa vadībā. Tādēļ ir svarīgi dot iespēju tiesnešiem uzlabot šādas prasmes.

Savukārt atsevišķos gadījumos ir jābūt iespējai tiesnesim un tiesas priekšsēdētājam nodrošināt profesionālu (supervizoru, organizāciju psihologu u.c.) atbalstu.

TIESNEŠĀ AMATA IEROBEŽOJUMI

Viens no jautājumiem ir saistīts ar likuma „Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā” noteikumiem, kas liedz tiesnesim izskatīt lietu attiecībā uz darījuma partneri, ar kuru viņš ir deklarējamās attiecībās. Šis absolūtais aizliegums, Tiesnešu ētikas

komisijas ieskatā, nepamatoti prezumē tiesneša objektivitātes trūkumu jebkurā gadījumā, kad nolēmums jāpieņem attiecībā uz darījuma partneri, un nav samērīgs, jo to pašu mērķi var sasniegt ar jau esošo procesuālo regulējumu. Komisijas skatījumā, vispārīgie noteikumi, kas ietverti likuma „Par tiesu varu” 14.panta pirmajā daļā, kā arī Civilprocesa likumā, Administratīvā procesa likumā un Kriminālprocesa likumā un ir vērsti uz objektīvas tiesas nodrošināšanu, ir piemērojami, ņemot vērā konkrētus apstākļus un līdz ar to ir pietiekami. Jautājums par normatīvā regulējuma maiņu nav ticis atrisināts, bet Tiesnešu ētikas komisijas ieskatā tas būtu jā dara.

KOMUNIKĀCIJA

Tiesnešu ētikas komisija, Latvijas Zvērinātu advokātu padomes ētikas komisija un Prokuroru atestācijas komisija ir uzsākušas veiksmīgu savstarpēju sadarbību, sniedzot skaidrojumus par *ex parte* sarunu nepieļaujāmību un savstarpējo saskarsmi. Otrā kopējā dokumentā – vadlīnijās komunikācijai ar plašsaziņas līdzekļiem – ir iezīmēta virzība uz turpmāku kopēju skaidrojumu sniegšanu, kas būtu turpināma ne tikai komunikācijas jomā.

Tiesnešu ētikas komisija ir bijusi iniciatore komunikācijas pamatdokumentu radīšanai visai tieslietu sistēmai. Taču dokumenti paši par sevi, lai arī tiek uzskatīti par veiksmes stāstu, neveidos tiesu sistēmas prestižu un komunikāciju. To varam izveidot tikai paši, ja saprotam, ka tā ir mūsu darba sastāvdaļa. Veiksmīgas komunikācijas veidošanā liela loma ir tiesu priekšsēdētājiem, pašpārvaldes institūcijās, īpaši Tieslietu padomē, iesaistītajiem kolēģiem, kas ar savu piemēru var iedvesmot kolēģus un iedzīvināt tās vērtības, kas ieliktas komunikācijas dokumentos.

Bet komunikācija nevar būt veiksmīga tikai vienā virzienā – ar sabiedrību. Tai ir jābūt veiksmīgai un uz vienu mērķi vērstai arī katrā kolektīvā, starp tiesām, starp instancēm, tiesību nozarēm, pašpārvaldes institūcijām par galveno – kvalitatīvi veiktu darbu, kas ir pamats, lai komunikācija ar sabiedrību nebūtu tikai izkārtne.

PROFESIONĀLĀS ĒTIKAS IZPRATNE

Kā tas ir redzams veiktajā pētījumā, tiesnešu vidū vēl nav vienota izpratne par profesionālo ētiku, līdz ar to tās veidošana ir nākotnes darbs.

Profesionālo ētiku nevar iegūt piedzimstot, to var iemācīties, pārzinot vērtības, kuras iedzīvina valsts iekārta un tiesības, pārzinot valsts un sabiedrības funkcionēšanas mehānismus, izprotot tiesneša amata nozīmi un apzinoties uzticēto varu, jo tiesneša sabiedriskā loma ir tā, kas noteic profesionālās ētikas pamatprincipus.

Profesionālās ētikas mērķis – nodrošināt neatkarību, vidi taisnīgu nolēmumu pieņemšanai, palīdzēt izvairīties no neatbilstošas rīcības un palīdzēt panākt labāku pašizpratni. Tas viss nepieciešams, lai iegūtu sabiedrības uzticību. Lai būtu autoritāte, ir jāiegūst sabiedrības uzticība. Tiesnesim jābūt kompetentam, objektīvam, taisnīgam, godīgam, rūpīgam.

Tieši profesionālā ētika visos jautājumos, kas skar tiesas procesu, noteic, cik taisnīgs būs rezultāts un process, kurā pie rezultāta tiek nonākts. Profesionālā ētika un rūpība ir plaša – rezultāts un process ir saistīts ar nozīmīgo faktu noskaidrošanu, visu argumentu

izsvēršanu un novērtēšanu, sadarbību tiesas sastāvā, kā arī ar darbiniekiem, pienākumu apzināties savu nezināšanu, nekautrēties no tās, bet pilnveidoties un izglītoties visas dzīves garumā. Profesionālā ētika un rūpība aptver arī komunikāciju un gādību par to, lai procesi tiesā un tiesas lēmumi būtu saprotami. Turklāt profesionālā ētika un rūpība ir tā, kas vienlīdz nodrošina kvalitāti un saprātīgus termiņus. Līdz ar to profesionālā ētika ir pamats taisnīgam nolējumam kvalitatīvā procesā.

Lai kopā izdodas sniegt taisnīgumu, jo „netaisnība radītu naidu un savstarpējas cīņas, taisnīgums – vienpratību un draudzību” (*Platons „Valsts”*).

AKTUALIZĒTIE JAUTĀJUMI PAR TIESNEŠA ATSTATĪŠANOS NO LIETAS IZSKATĪŠANAS

Marika SENKĀNE
Augstākās tiesas Civillietu departamenta tiesnese,
Tiesnešu ētikas komisijas locekle 2008.–2016.gadā

Vispirms vēlos pateikties klātesošajiem, kā arī konferences organizatoriem par mūsu komisijai izrādīto godu un, jācer, patieso interesi, veltot ētikas jautājumiem tik lielu uzmanību!

Vispirms daži vārdi par pašu ētiku. Atcerēsimies, ka ētika kā filozofisks jēdziens radies senajā Grieķijā, attīstoties brīvo diskusiju tradīcijai, prasmei polemizēt, izteikties un pieņemt lēmumus ar balsu vairākumu. Gatavojoties šīs dienas uzrunai, iedomājos, ka varbūt ne velti mūsu komisija no pārējām tiesnešu pašpārvaldes institūcijām atšķiries ar to, ka pirms kopīgā lēmuma pieņemšanas bijušas īpaši garas diskusijas, kurās savs viedoklis bijis katram komisijas loceklim. Paldies komisijas priekšsēdētājam un arī sekretārei Indrai Kārklīnai, kuriem šajā procesā nekad nepietrūka pacietības. Tagad esmu pārliecināta, ka šīs diskusijas ir bijušas auglīgas, jo gala rezultātā zem lēmumiem parakstīties nav bijis kauns.

Pēc būtības ētika sevi ietver sabiedrības un individa priekšstatus par to, kā rīkoties ir labi un kā – slikti. Citiem vārdiem, ar ētiku vienmēr tiek saprasts ideālais uzvedības modelis – kā jābūt. Turklāt ir īpaši man atvēlētā temata sakarā jāatceras, ka individa un

sabiedrības priekšstati šajos jautājumos var atšķirties un ka šīs mijiedarbības rezultāts vienmēr izpaudīsies vērtējumā – sabiedrība vērtēs individu. Līdz ar to vērtējumu vienmēr ietekmēs ne vien individa, bet arī sabiedrības briedums un izpratne par ētikas jautājumiem. Manuprāt, būtu pareizi teikt, ka mēs visi esam ceļā uz briedumu – gan sabiedrība kā vērtētājs, gan tiesnesis kā indivīds, un svarīgākais ir nevis, kurš kuram šajā procesā ir priekšā, bet gan lai būtu virzība uz priekšu un labvēlīga interese par šo procesu.

Mans uzdevums šodien ir runāt par vienu no aktuālākajiem jautājumiem, ar kuru astoņos gados saskārusies Tiesnešu ētikas komisija, – par tiesneša atstatīšanos no lietas izskatīšanas, lai saprātīgam vērotājam no malas nerastos šaubas par viņa objektivitāti. Par šo tēmu Ētikas komisija abos sasaukumos pieņēmusi kopumā 10 nolēmumus, tātad katru ceturto, šādi jautājumi komisijai tiek uzdoti katru gadu, tēmas aktualitāte atklājas arī komisijas izbraukuma sēdēs.

Šodien nav vajadzības atkārtot komisijas lēmumus ietvertās tēzes, jo visiem klātesošajiem, sevišķi ņemot vērā nupat izdoto atziņu krājumu, ir bijusi un vēl būs lieliska iespēja ar tām iepazīties, bet svarīgi būtu izcelt kopīgo vēstījumu.

Bangaloras tiesnešu ētikas principi, uz kuriem turpat katrā nolēmumā ir atsaukusies Tiesnešu ētikas komisija, paredz, ka ideālā variantā tiesnesim, izpildot savus amata pienākumus, ir jābūt brīvam no jebkādiem aizspriedumiem, iepriekšējiem pieņēmumiem un priekšrocībām. Tiesnesim ir sevi jāatstata no konkrētās lietas izskatīšanas, ja viņš nav spējīgs pieņemt objektīvu nolēmumu lietā vai arī ja saprātīgam vērotājam no malas varētu rasties šaubas par tiesneša objektivitāti.

Tātad pamats sevis atstatīšanai var būt gan tiesneša šaubas par savu spēju objektīvi izspriest lietu, gan tādas pat saprātīgā vērotāja šaubas.

Diskutējot par šo tēmu komisijas sēdēs un ar kolēģiem, ļoti reti nācies saskarties ar situāciju, kad patiesā problēma būtu tiesneša subjektīvajā izjūtā, ka viņš nespēj izspriest lietu, jo pastāv kādi emocionāli aizspriedumi. Tiesneši apzinās, ka faktiski tas nozīmē nespēju veikt tiešos darba pienākumus. Un gadījumā, ja tas notiek

regulāri, diemžēl arī neprofesionalitāti. Izšķirt strīdus un pieņemt sarežģītus lēmumus ir tiesneša ikdienas darbs, ko emocionāli nenoturīgs, garā vājš cilvēks parasti nemaz neuzņemas veikt. Tādēļ par tiesnesi strādāt patiesībā var tikai nobriedusi un spēcīga personība, un droši vien mums visiem šajā ziņā ir kur augt. Esmu pārliecināta, ja tiesnesim ir vismaz spēcīgas personības iedīgļi, vēlme profesionāli pilnveidoties un darba spars, tad viņš ar šo pienākumu var tikt galā.

Ir bijuši izņēmuma gadījumi, kad aiz subjektīvās nespējas slēpjas cilvēcīga nepārliecinātība par savām spējām izspriest sarežģītu lietu, un man prieks, ja Ētikas komisijai ir izdevies iedrošināt kolēģus. Atcerēsimies, ka dažkārt draudzīga diskusija, dalīšanās pieredzē un iedrošinājums TU VARI dod neiedomājami daudz. Te vēl os piebilst, ka šī savā vienkāršībā ģeniālā metode ir pielietojama ikvienā tiesas kolektīvā, un pavisam ideāli būtu, ja jaunie kolēģi to bez sirdsapziņas pārmetumiem varētu smelties no pieredzējušākajiem vismaz pirmos divus darba gadus. Mēs katrs atceramies sevi iesācēja lomā un zinām, kāds spēks ir kolēģu teiktajam un attieksmei, ko sajūtam neklūdīgi. Tādēļ vēlos izmantot situāciju un mudināt būt labvēlīgiem un atbalstošiem vienam pret otru, un ieguvēji būs visi. Tad nebūs nepieciešamības arī, piesaucot ētikas normas, meklēt palīdzību tik ielaistās situācijās, kad darba kolēģi jau kļuvuši par karojošiem ienaidniekiem, iesaistot cīņās arī tiesas tehnisko personālu.

Otrs aspekts ir saprātīgā vērotāja šaubas par tiesneša objektivitāti. Komisijai ļoti bieži tiek jautāts – kas jāsaprot ar SAPRĀTĪGO VĒROTĀJU. Atbilde ir vienkārša – sabiedrība ir tā, kura vērtē tiesneša rīcību. Un svarīgi, lai sabiedrībai šī rīcība būtu saprotama. Kaut gan tiesas procesos un it sevišķi saņemtajās sūdzībās bieži virsroku ņem cilvēka zemiskākās tieksmes, uzdrošināšos apgalvot, ka kopumā mūsu sabiedrība ir pietiekami saprātīga. Arī tiesnesis ir sabiedrības daļa, tādēļ mans padoms strīdīgās situācijās ir iedomāties sev tuvu cilvēku saprātīgā vērotāja vietā, kā viņš justos attiecīgajā situācijā. Rīkotos pēc principa – nedari citiem tā, kā tu negribētu lai citi dara tev. Un pašauties, ka būs pareizi.

Savas tēmas sakarā citēšu tikai vienu atziņu no Ētikas komisijas 2011.gada 1.jūlija skaidrojuma „Par tiesneša rīcību saistībā ar likuma „Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā” 11.panta pirmajā daļā noteikto aizliegumu, kurā, manuprāt, ir ietverta mūsu skaidrojumu kvintesence jautājumā par tiesneša atstatišanos:

„Galvenais kritērijs jautājumā par sevis atstatišanu no lietas izskatīšanas ir tiesneša kā nobriedušas un no nepamatotiem aizspriedumiem brīvas personības subjektīvais uzskats par spēju konkrēto lietu spriest objektīvi, kurš, nepastāvot pamatotiem pretargumentiem, sabiedrībai ir jācieņa un jārespektē. Turklāt, kā tas izriet no Tiesnešu uzvedības Bangaloras principu 2.3.punkta, prezumējams, ka tiesneša atstatišanās no lietas vienmēr ir ārkārtas, nevis ikdienišķa situācija. Šādas ārkārtas situācijas iemesliem, arī raugoties no neatkarīga

novērotāja perspektīvas, ir jābūt pamatotiem. Aizdomas vien, ka tiesneša darījuma partneris varētu būt ieinteresēts lietas iznākumā, bez pārliecinātas argumentācijas par ārkārtas situāciju neliecina.”

Zinu, ka par pieminētā likuma grozījumu nepieciešamību un Ētikas komisijas spertajiem soļiem šajā virzienā sīkāk runās mani kolēģi, tomēr nevaru atturēties paust savu sarūgtinājumu un neizpratni par to, ka nu jau turpat desmit gadus mūsu sistēmā netiek risināts jautājums par īpašu regulējumu attiecībā uz tiesnešiem, mierīgi noskatoties, kā šo būtībā neizpildāmo likumu tiesu sistēma izmisīgi cenšas ievērot, visiem radot vairāk problēmu nekā labuma, un tajā pat laikā neglābjami atstājot „zem sietienu” daudzus tiesnešus, kas vienīgi dara savu darbu. Jo patiesība ir tāda, ka mūsu sistēmā (es nerunāju par atsevišķām lielām tiesām, bet ikvienu sistēmas sastāvdaļu) šo likuma normu ieviest vienkārši nav iespējams. Manuprāt, šādai situācijai nav un nevar būt nekāda attaisnojuma, jo tieši šādu jautājumu neatlaidīgu risināšanu ierindas tiesnesis pamatoti drīkst gaidīt gan no sistēmas amatpersonām, gan no politiķiem. Klusa rosība un sūrošanās, ka mūs jau nesapratis, ka nav īstais brīdis, mani personīgi nepārliecina, jo rīcībai šādā situācijā bija jābūt vismaz pamanāmai, ja ne rezultatīvai. Tā vietā visi izliekas problēmu neredzam. Un kad kādam kārtējam nelaimīgajam tiks ierosināta disciplinārieta, kolēģi visdrīzāk pieņems bargu un likumpamatotu lēmumu, bet kuluāros līdzjūtīgi noteiks – viņam nepaveicās. Tas ir ne tikai neētiski, bet arī negodīgi.

Noslēgumā vēlreiz vēlos uzsvērt, ka ideāls tiesnesis būtu tāds, kuram ir augstas prasības pirmkārt pret sevi, kurš ir iecietīgs pret citiem un savu darbu veic izcili. Varētu turpināt uzskaitījumu, bet nelaime, ka nekas pasaulē nav ideāls, jo ideālais nav dzīvotspējīgs, tas vairs neattīstās. Mēs savu iespēju robežās varam godprātīgi censties strādāt pēc labākās sirdsapziņas, un, strādājot Ētikas komisijā, guvu pārliecību, ka tiesnešu vairums tādi arī ir. Tādēļ aicinu tiesnešus nebaidīties no savas ēnas, neinscenēt savās iedomās hipotētiskas varbūtības, bet gan cienīt vispirms pašiem sevi vārdos un darbos, būt pārliecinātiem par savu rīcību, tad arī sabiedrībai būs vieglāk cienīt mūs. Ir tikai normāli būt pašpārliecinātam, ja konkrētajos apstākļos esi darījis darbu pēc labākās sirdsapziņas, un pēc tam nešaubīties, ka tā arī bijis vispareizāk.

Mans novēlējums nākamajam Tiesnešu ētikas komisijas sastāvam ir saglabāt, manuprāt, kopumā labvēlīgo attieksmi pret kolēģiem dažādajās situācijās, kādas nākas iepazīt, jo šīs komisijas misija ir palīdzēt augt mums visiem. Šķiet, līdz šim tas ir labi izdevies. Novēlu saglabāt realitātes sajūtu un neļauties kārdinājumam uzstādīt pārlieku ideālus ētikas standartus, jo tas diemžēl atgrūž tā vietā, lai iedvesmotu.

Ļoti ceru, ka kolēģu atbalstu gaidāmajās vēlēšanās gūs tie komisijas locekļi, kuriem ir tiesības tikt ievēlētiem uz vēl vienu termiņu, jo droši varu teikt, ka viņi ir savā vietā.

Paldies visiem par uzticību, par atbalstu un lai mums veicas!

CEĻAVĀRDI NĀKAMAJAI TIESNEŠU ĒTIKAS KOMISIJAI

Visvaldis SPRUDZĀNS
Zemgales apgabaltiesas tiesnesis,
Tiesnešu ētikas komisijas priekšsēdētājs
2008.–2016.gadā

Nemanāmi vai arī mazāk vai vairāk manāmi ir pagājuši astoņi gadi, kopš darbojas Tiesnešu ētikas komisija, un, klausoties iepriekšējos runātājus, varu ar gandarījumu atzīmēt, ka acimredzot komisijas darbs nav bijis veltīgs.

Pateicos gan visiem tiesnešiem par augsto komisijai sniegto vērtējumu, gan arī komisijas dalībniekiem, kuri veltīja savu darbu Ētikas komisijas atziņu radīšanā un komisijas darbā.

Pateicība arī tiem tiesnešiem, kuri veltīja savu laiku, lai atbildētu uz Tiesnešu ētikas komisijas jautājumiem par tām situācijām, kurām, pēc komisijas domām, vajadzēja būt problemātiskām un bija nepieciešams šo tiesnešu skaidrojums.

Paldies Augstākās tiesas vadībai par to, ka atvēlēja mums telpas, un Tiesu administrācijai par materiālo nodrošinājumu un arī par to, ka Tiesnešu ētikas komisijas darbam bija nozīmēta zinoša, profesionāla sekretāre, kas neaprobežojās tikai ar protokolēšanu, bet lielu darbu veltīja arī komisijas sēžu sagatavošanai.

Tiesu administrācija nodrošināja arī transportu Tiesnešu ētikas komisijas izbraukuma sēžu organizēšanai. Paldies tiem tiesu priekšsēdētājiem, kuri mūs uzņēma. Domāju, ka komisijas izbraukuma sēdes ir jāturpina, jo tā var tuvāk sajūst problēmas un nepieciešamības, kas uztrauc tiesnešus.

Nākamajam Tiesnešu ētikas komisijas sastāvam galvenais izaicinājums varētu būt Tiesnešu ētikas kodeksa aktualizēšana. Domāju, tajā vairāk jāpievēršas principiem un jāmēģina attīrīt šo kodeksu no noteikumiem un aizliegumiem. Iespējams, šim darbam varētu būt arī materiālais atbalsts no Tiesu administrācijas puses.

Tiesnešu ētikas komisijai būtu jāturpina sadarbība gan ar Zvērinātu advokātu padomes Ētikas komisiju, gan ar Prokuroru atestācijas komisiju, jo šis darbs, kā pieredze rāda, vienmēr nes savu labumu un augļus, tostarp arī tiesnešiem.

Plašāk nekā mēs to darījām, vajadzētu izmantot ekspertu palīdzību. Līdz šim esam aprobežojušies faktiski ar vienu ekspertu – īpaši trauksmainās situācijās pieaicinājām sniegt viedokli domnīcas „Providus” pētnieku Valtu Kalniņu. Paldies viņam par mums sniegto atbalstu. Pie viņa izvērstajiem un saturiskajiem viedokļiem laikam tā bijām pieraduši, ka kādu citu ekspertu neaicinājām.

Visbeidzot – novēlam nākamajai Tiesnešu ētikas komisijai augstu turēt Ētikas komisijas jeb ētikas latīņu, bet tik augstu, lai ne tikai Ētikas komisijas dalībnieki, bet arī pārējie tiesneši saredzētu ceļu, kā tai tikt pāri.

TIESNEŠU ĒTIKAS KOMISIJAS LOCEKĻU KANDIDĀTU UZSTĀŠANĀS

Tiesnešu ētikas komisijas kandidāti iepazīstina konferenci ar sevi un savu redzējumu par komisijas turpmāko darbu. Uzstājas Normunds Salenieks, sēž (no kreisās) Ināra Jaunzeme, Alla Šilova, Dace Skrauple, Guntars Ploriņš, Madara Ābele, Ilona Rudzīte, Baiba Lielpētere, Agnese Skulme, Laura Konošonoka, Ieva Višķere, Dzintra Amerika

Dzintra AMERIKA,
Augstākās tiesas Administratīvo lietu
departamenta tiesnese

Izvirzījās Augstākās tiesas Administratīvo lietu departaments

Ļaujiet vispirms pateikties kolēģiem par manas kandidatūras izvirzīšanu šim amatam! Lai arī tas nozīmē papildu atbildību, tomēr sniedz arī apziņu, ka esi spējīgs uz ko vairāk par to, ko šobrīd dari.

Šo iespēju uzrunāt kolēģus izmantošu, lai vismaz no sava subjektīvā skatupunkta iepazīstinātu ar savām vērtībām, kas, iespējams, ļaus jums izdarīt kādus secinājumus.

Manā kabatā ir trīs mērauklas: pazemība, cieņa un pašcieņa.

Pazemības mēraukla man vienmēr atgādina, ka viss šajā dzīvē ir jānopelna, ka panākumi nav pašsaprotami un nepienākas tāpat vien. Tas liek apzināties, kas patiesībā esi un kādas tev ir tiesības. Tas arvien no jauna liek pārvērtēt savas rīcības pareizību, apzināties pieļautās kļūdas un atzīt tās. Pazemība neļauj būt augstprātīgam un iedomīgam, tā neļauj izmantot tev doto varu negodprātīgi.

Patiesas cieņas mēraukla neļauj nostādīt citu līdzcilvēku zemāk par sevi un nostādīt savas intereses augstāk par citu interesēm.

Savukārt pašcieņa svaru kausos ievieš zināmu līdzsvaru. Tā liek būt neatkarīgam savās domās un viedokļos, tā

dod drosmi dot pretsparu netaisnībai, sikumainiem un nebūtiskiem pārmēģinājumiem, tā liek runāt, kad gribētos paklusēt. Tā nostājas pret bezkaunību un necieņu. Tā atgādina: ja pats sevi necienīsi, tad arī tevi necienīs.

Es saprotu, ka šie mērinstrumenti ir visai neprecīzi, turklāt katram no mums kabatā ir savi mērinstrumenti. Tomēr ceru, ka tie veicinās izpratni par tiesnešu ētiku kopumā, gan arī palīdzēs atrisināt strīdīgus robežgadījumus, kad risinājums nav tik acīmredzams.

Nobeigumā atļaujiet novēlēt mums visiem veiksmi virzībā uz cieņpilnu, tolerantu un dziļām vērtībām apveltītu tiesnešu sabiedrību, kas neapšaubāmi ļaus plūkt tos netveramos augļus, ko mēs saucam par sabiedrības uzticēšanos tiesu varai.

Normunds SALENIEKS,
Augstākās tiesas Civillietu departamenta
tiesnesis

Izvirzījās Augstākās tiesas Civillietu departaments

Pirmkārt, pateicos par izrādīto uzticību, ka tiku izvirzīts par Ētikas komisijas locekļa kandidātu. Protams, ir zināms mulsums par to, ka faktiski top pilnīgi jauna Ētikas komisija, kas varētu būt liels izaicinājums nākotnē noturēt tiešām augsto standartu, kas bijis līdz šim.

Manuprāt, nākotnē Tiesnešu ētikas komisijai vajadzētu turpināt attīstīt sadarbību ar citām

profesionālām ētikas komisijām. Šodien dzirdējām par veiksmīgu sadarbību ar Zvērinātu advokātu padomes Ētikas komisiju un Prokuru atestācijas komisiju, kopīgu vadlīniju izstrādi saziņai ar plašsaziņas līdzekļiem, kas atvieglo mediju piekļuvi patiesai, objektīvai un uz faktiem balstītai informācijai.

Jautājums, kas skar tiesnešu un mediju savstarpēju mijiedarbību, tiesnešiem vienmēr bijis zināmā mērā sensitīvs. Vadlīnijas pašas par sevi nenovērsīs iespēju, ka tiesu darbs masu medijos tiek atspoguļots kļūdaini un vienpusēji, kas arī bieži tiek novērots. Vēl jo vairāk, ja tiesnesim, lai ievērotu neitralitāti, ir ierobežotas iespējas reaģēt uz nepamatotu kritiku. Protams, visiem argumentiem, kas pamato tiesas nolēmumu, jābūt tajā iekļautiem, tomēr šādu argumentu esamība nenovērsīs iespēju nolēmuma kļūdainam atspoguļojumam presē. Iespējams, spriedums nav tas pats ērtākais formāts medijam, lai veicinātu objektīvu tiesas nolēmuma atspoguļojumu. Tādēļ, piemēram, pasludinot saīsinātu tiesas nolēmumu, tiesa varētu koncentrēti tēžu veidā informēt par pieņemtā nolēmuma motīviem. Šajā ziņā laba prakse ir izveidojusies Augstākajā tiesā, par lietām, kurās ir aktuāli tiesību jautājumi, sniedzot preses relīzes. Tomēr, manuprāt, objektīvas informācijas sniegšana par norisēm tiesā nav tikai tiesu prerogativa – zināmā mērā arī žurnālists nes kaut morālu atbildību par to, kādā veidā viņš atspoguļo norises tiesas darbā. Ne tikai tiesnešiem pastāv Ētikas kodekss, bet arī žurnālistiem, advokātiem, prokuroriem, notāriem, maksātspējas administratoriem. Tamdēļ, lai mēs varētu sekmīgi savstarpēji mijiedarboties, būtu nepieciešama ciešāka sadarbība, it sevišķi starp tiesu sistēmai piederīgajām personām, stiprinot godprātīgu attieksmi pret savu pienākumu izpildi.

Madara ĀBELE,
Rīgas rajona tiesas tiesnese,
Rīgas apgabaltiesas tiesneša pienākumu
izpildītāja

Izvirzījusi Rīgas apgabaltiesas tiesnešu grupā

Pateicos kolēģiem, kuri mani ir izvirzījuši tik nozīmīgam amatam.

Es izjūtu lielu atbildību attiecībā pret amatu, kandidēšanai uz kuru esmu izvirzīta. Uz apzinās, cik daudz laika un darba tas prasīs.

Domājot par iespēju pārņemt kolēģu pirms astoņiem gadiem uzsāktu ētikas stafeti, vēlos sev un jums akcentēt, ka mēs visi esam tiesneši, kuri ciena un mīl šo amatu. Tādējādi var droši teikt, ka ētikas izpratne ir mūsos visos. Ētikas komisija ir tā, kura sargā šo dārgumu, izceļ un atgādina. Ja jūs man uzticēsiet pārņemt šo stafeti no pieredzējušiem Ētikas komisijas locekļiem, apsolu uzturēt un attīstīt ētikas pamatprincipus un idejas.

Par teicamu minēto darbu izpildi mums liecina iepriekšējo gadu Ētikas komisijas atzinumi, kuros izvērtēti izdzīvotas vairākas mūsu profesionālās dzīves situācijas, sniegti skaidrojumi un atbildes uz mūsu uzvedības, attieksmes un izteiksmes brīžiem. Sarežģītās situācijās tie līdzās Bangaloras principiem kalpo par labu pamatu, lai izlemtu, kā labāk rīkoties. Izlasot šos Ētikas komisijas atzinumus, mēs maināmies un tas dara mūs labākus.

Mūsu darba pienākumi ir cieši saistīti ar cilvēkiem, viņu problēmām, strīdiem un vajadzībām. Noslēdzot savu runu, gribēju pateikt, ka ikdienas darbos un pienākumos nereti mums sanāk piemirst vai pietiekami neizrādīt cilvēcīgās vērtības, kas manā skatījumā ir viens no ētikas pamatprincipiem. Mūsu iecītība, sapratne, palīdzība, atsauce, laipnība ir kā tilts no tiesneša uz cilvēku, kuram jāmāk zaudēt un ciest neveiksmes. Kā savulaik teicis senators Teodors Bergtāls, tad „tiesnesim nekad nevajadzētu aizmirst, ka no tiesu aktu vienmuļajiem un varbūt apnikušajiem vākiem raugās ārā dzīvi cilvēki, kuri sāpīgi sajūt, kādā veidā viņu dažkārt dienišķās un nepieciešamās vajadzības apmierina tiesa.”

Laura KONOŠONOKA,
Administratīvās apgabaltiesas tiesnese
Izvirzījusi Administratīvās apgabaltiesas
priekšsēdētājs Māris Vigants

Man ir tas gods būt izvirzītai Tiesnešu ētikas komisijas locekļa amatam un šobrīd uzrunāt jūs.

Vispirms vēlos izmantot izdevību un pateikt paldies līdzšinējiem komisijas locekļiem par viņu lielisko darbu, kas apliecina šo tiesnešu profesionalitāti, zināšanas, izpratni par ētikas lomu tiesnešu darbā un juridiskās ētikas jautājumiem. Man bija patiesa interese lasīt un analizēt Tiesnešu ētikas komisijas līdz šim sniegtos skaidrojumus, atzinumus un ieteikumus. Tie man patiešām ir palīdzējuši uzlabot izpratni par to, kā konkrētās situācijās rīkoties saskaņā ar tiesnešu ētikas normām.

Paldies jums, ka esat veidojuši tiesnešu ētikas judikatūru!

Ņemot vērā, ka tiesnešu konferencei būs jāizdara izvēle attiecībā uz izvirzītajiem kandidātiem, vēlos isi ieskicēt savu redzējumu par Tiesnešu ētikas komisijas turpmākā darba prioritātēm.

Pirmkārt, apsverams jautājums par Latvijas tiesnešu ētikas kodeksa pārstrādāšanu – aktualizēšanu, ņemot vērā, ka kodekss ir pieņemts 1995.gadā un ir zināmā mērā novecojis. Tādēļ būtu jāizvērtē, vai ētikas kodeksā ietvertās normas ir atbilstošas šā brīža tiesiskajai izpratnei.

Otrkārt, apsverams jautājums par tiesnešu ētikas judikatūras apkopojumu regulāru veidošanu, kā arī tiesnešu ētikas kodeksa komentāru izstrādi. Manuprāt, ikvienam tiesnesim būtu ļoti noderīgi ikdienas darbā izmantot šādu apkopojumu par aktuālām tēmām – piemēram, apkopojumu par atstatīšanos vai labas prakses rokasgrāmatu par tiesneša izturēšanos tiesas zālē (papildinot tiesnešu ētikas komisijas šā gada februāri sniegto skaidrojumu un to regulāri aktualizējot). Vēl viens, manuprāt, šobrīd aktualizējams jautājums ir tiesneša amata izmantošana personiskajās interesēs.

Arī tiesnešu ētikas kodeksa komentāri pildītu izglītojošu funkciju, turklāt tādējādi tiktu sistematizēta un apkopota ētikas judikatūra par konkrētiem ētikas jautājumiem. Komentāros varētu tikt aplūkoti arī disciplinārās atbildības jautājumi, ciktāl tie saistīti ar ētikas pārkāpumiem.

Treškārt, tiesnešu ētikas komisijai jācenšas nodrošināt plašāku tiesnešu iesaisti ētikas jautājumu risināšanā, jo tikai tādā veidā var nodrošināt atgriezenisko saikni starp

Ētikas komisiju un tās tiešajiem adresātiem – tiesnešiem. Manuprāt, ir apspēicama komisijas uzsāktā prakse rīkot izbraukuma sēdes, jo tā ir iespēja diskutēt ar tiesnešiem par aktuāliem ētikas jautājumiem, iespēja uzdot tiesnešus interesējošus jautājumus Ētikas komisijas locekļiem.

Ceturtkārt, ir apsverama iespēja paplašināt Tiesnešu ētikas komisijas sadarbību ar ārvalstu kolēģiem, diskutējot par nozīmīgiem un aktuāliem tiesnešu ētikas jautājumiem.

Piektkārt, ir jādama arī par to, kā Tiesnešu ētikas komisiju padarīt redzamāku visai sabiedrībai, nostiprinot komisijas kā nozīmīgas tiesnešu pašpārvaldes institūcijas reputāciju un tādejādi vienlaikus stiprinot arī tiesu varas reputāciju kopumā. Šeit varētu būt risināmi jautājumi par instrumentiem, ar kuru palīdzību Tiesnešu ētikas komisijai būtu iespējams nekavējoties paust savu viedokli par sabiedrībai aktuāliem un nozīmīgiem jautājumiem.

Dace SKRAUPE, **Zemgales apgabaltiesas tiesnese**

*Izvirzījis Zemgales apgabaltiesas tiesnesis Juris Silīņš
un Tukuma rajona tiesas tiesneši*

Jaunajai Tiesnešu ētikas komisijai tiks nodota vērtīga bagāža – abu iepriekšējo sasaukumu komisiju nolēmumi un atzinumi, kas neapšaubāmi vērtējams kā fundamentāls pamats iesāktā darba sekmīgai turpināšanai.

Es kā tiesnese ar neviltoju interesi esmu gaidījusi un lasījusi katru jauno atzinumu, tie, manuprāt, vienmēr bijuši aktuāli, uzrakstīti skaidri un saprotami, uz ko vajadzētu tiekties arī jaunievēlējtajai komisijai.

Jāatzīst, ka jau pirms astoņiem gadiem, kad tika vēlēta pirmā Tiesnešu ētikas komisija, apdomāju iespēju kandidēt uz vietu tajā, līdzīgas pārdomas man bija arī pirms četriem gadiem, taču tikai tagad tā īsti sajūtu sevī šim darbam nepieciešamās kvalitātes – esmu tiesnese jau divdesmit ceturto gadu, līdz ar to esmu uzkrājusi, manuprāt, vēra ņemamu darba un arī zināmu dzīves pieredzi, kas ir ļoti nepieciešama papildu pienākuma kvalitatīvai veikšanai. Esmu Latvijas Tiesnešu biedrības biedre kopš tās dibināšanas, un ar to lepojos.

Šoreiz atsaucos šim izaicinājumam arī tāpēc, ka, lai gan tiesnesim tas ir papildu pienākums, tā ir arī lieliska iespēja komunicēt un mijiedarboties ar kolēģiem no citām tiesām, nevis tikai ar tuvākajiem kolēģiem un „kriminālajiem” klientiem.

Apbrīnojot atsevišķu kolēģu spējas uzņemties vairākus papildu pienākumus un vēl paspēt rakstīt kvalitatīvus lēmumus un spriedumus, vēlos uzsvērt, ka esmu Zemgales apgabaltiesas Kriminālietu tiesas kolēģijas „ierindas” tiesnese, man nav citu papildu pienākumu, tāpēc esmu pārliecināta, ka man pietiks laika un jaudas darboties Tiesnešu ētikas komisijā, ja tikšu ievēlēta, jo vēlos dot savu ieguldījumu kopējā lietā.

Jau šodien vēlos pateikties ikkatram, kurš nobalsos par manu ievēlšanu Tiesnešu ētikas komisijā. Un novēlu, kolēģi, katram no mums atrast laiku un iespējas sev pilnveidošanai, jo dzīve – tas jau nav tikai darbs. Harmoniskas un līdzsvarotas, un vispusīgi attīstītas personības novedīs arī pie labākas lietu izskatīšanas, taisnīgākas tiesas spriešanas.

Alla ŠILOVA, **Latgales apgabaltiesas priekšsēdētāja vietniece, Civillietu tiesas kolēģijas priekšsēdētāja**

Izvirzījuši Latgales apgabaltiesas tiesneši

Esmu izvirzīta Ētikas komisijas turpmākam darbam un pateicos kolēģiem par šo uzticēšanos, jo esmu izvirzīta atkārtoti.

Tiesu sistēmā strādāju vairāk par 20 gadiem, un četrus gadus esmu nostrādājusi Tiesnešu ētikas komisijā. Vēlos pateikties kolēģiem, ar kuriem kopā strādāju komisijā, jo no jums mācījos, un, ja tikšu ievēlēta nākamajā sastāvā, ņemšu līdzi to vislabāko, ko iemācījos no jums.

Tiesneša darbs nav viegls, to mēs visi zinām. Bet man patīk šis darbs, es cīnu savu darbu un es ļoti gribētu, lai šo darbu cienītu arī sabiedrība. Esmu pārliecināta, ka tā arī notiks un pienāks tāds brīdis, kad uzticēšanās tiesām būs augsta. Darbs Tiesnešu ētikas komisijā ļauj šo sapni vai mērķi īstenot – šim darbam ir jēga un nozīme, lai celtu sabiedrības uzticēšanos tiesām.

Nākamās Tiesnešu ētikas komisijas darbs būs Tiesnešu ētikas kodeksa pilnveidošana un citi jautājumi, kas aktuāli tiesnešiem mūsu ikdienas darbā. Nekas nestāv uz vietas – attīstās sabiedrība, attīstās tiesneši, un, domāju, turpmāk būs arī jauni jautājumi, kuri šobrīd vēl nebija aktuāli. Arī pieminētajā komunikācijā ar medijiem būs jautājumi, kuri arī turpmāk būs jāapspriež Tiesnešu ētikas komisijai.

Ināra JAUNZEME, **Rīgas rajona tiesas Jūrmalas tiesu nama priekšsēdētāja pienākumu izpildītāja**

*Izvirzījuši Rīgas rajona tiesas un
Jūrmalas tiesu nama tiesneši*

Mana pieredze tiesneša amatā ir mazāka nekā tiesnešiem, kas šodien izvirzīti darbam Ētikas komisijā, taču arī es jūtos pateicīga saviem kolēģiem, kuri manī ir saskatījuši potenciālu, varbūt arī personiskās īpašības, kas man ļautu kandidēt uz šo amatu.

Manā izpratnē Ētikas komisija ir tiesnešu pašpārvaldes institūcija, kas strādā ar vismalkākajiem instrumentiem, jo ir jālemj lietas, kas ir saistītas ar ētiku, morāli, taisnīgumu, kas nav viennozīmīgi izmērāmas un ieliekamas kādos šauros un skaidros, stingros rāmjos. Katra situācija ir jāvērtē atšķirīgi un jābūt iekšējam kompasam, lai nepazustu šajā vērtējumā.

Mana dziļākā pārliecība ir tāda, ka katram no mums ir sava vērtību sistēma, savs iekšējais ētikas kodekss gan kā cilvēkam, gan kā tiesnesim, un, tikai pateicoties tam, mēs spējam izlemt sarežģītas lietas, taisīt taisnīgus spriedumus, kā arī saglabāt savu iekšējo kodolu. Katrs no mums katru dienu nāk uz darbu, lai pēc vislabākās sirdsapziņas rastu vislabāko risinājumu, un es domāju – katram no mums rūp tiesneša gods un cieņa sabiedrības acīs, un atkāpes no tā, manā skatījumā, ir ārkārtas gadījumi, kas tiek arī attiecīgi vērtēti un par kuriem tiek pieņemti nolēmumi dažādās tiesnešu pašpārvaldes institūcijās.

Tāpēc manā izpratnē Ētikas komisijai galvenais uzdevums būtu turpināt veidot šo vienoto izpratni par tiesnešu profesionālo ētiku. Arī es varu piekrist tam, ka kolēģi, kas strādāja Ētikas komisijā līdz šim, ir paveikuši milzīgu darbu un izveidojuši drošu pamatu, uz kura turpmāk Ētikas komisija var balstīt savu darbu un turpināt attīstīt izpratni par to, kas ir tiesnešu ētika. Katra diena nes jaunu vielu pārdomām un lēmumiem, tādēļ šodien nav nosakāms vadmotīvs turpmākai rīcībai visiem turpmākiem gadiem, kuros darbosies Tiesnešu ētikas komisija, jo attīstās izpratne par ētiku, attīstās sabiedrības izpratne, attīstās tiesnešu izpratne un pati dzīve diktē situācijas, kuras ir jāvērtē un par kurām jādod skaidrojums vai vērtējums un kas palīdz mums tiesneša darbā.

Ja runātu par prioritātēm, tas būtu Tiesnešu ētikas kodekss, kas ir pārstrādājams atbilstoši minētajam. Vēl viena joma, kur Tiesnešu ētikas komisija varētu līdzdarboties kopā ar citām tiesnešu pašpārvaldes institūcijām, – veidot tādu tiesnešu darba vidi un noslodzi, kas novērstu tiesnešu pārslodzes un izdegšanas riskus, kas, manuprāt, arī lielā mērā rada pamatu atkāpēm no tiesnešu ētikas principiem un normām. Pārslodze un nepietiekams laiks iedziļināties katrā lietā, atrast vislabāko risinājumu gan tiesas sēžu zālē, gan rakstot spriedumus, vai citās situācijās – tas ir risks, kas varbūt veicina šo atkāpi no tiesneša ētikas normām. Tāpēc ir svarīgi arī šie apstākļi un varbūt jāmeklē forma, kā sadarboties, lai veicinātu tiesnešu darbam labvēlīgāku vidi.

Tiesnešu ētikas komisijas darbam, manuprāt, ir uzlikta ļoti augsta latiņa, un lai Dievs palīdz nākamajiem kolēģiem šo latiņu noturēt tikpat augstu. Lai izdodas būt tolerantiem, mēģināt koleģiāli risināt situācijas un nepārvērsties par institūciju, kura nodarbojas ar soda sankcijām pret kolēģiem, bet caur to, ka katra situācija kaut ko māca, palīdzēt kolēģiem izprast tiesnešu uzvedības standartus.

Gribu teikt, ka ir radīta laba bāze, un mēs varam tikai to turpināt attīstīt. Paldies kolēģiem, kas darbojās iepriekšējā Ētikas komisijā, un uzskatu, ka vislabākie kandidāti turpmākajam darbam Ētikas komisijā būtu šie kolēģi, kuri izdarījuši milzu darbu. Man ir ļoti žēl, ka likums to neļauj, bet no savas puses varu apsolīt – ja es tikšu ievēlēta, darbošos pēc vislabākās sirdsapziņas un mēģināšu rast vislabākos risinājumus, lai tiesneša darbs tiktu novērtēts arī sabiedrības acīs un lai mums pašiem būtu prieks par to, ko mēs darām.

Guntars PLORIŅŠ,
Administratīvās rajona tiesas
Valmieras tiesu priekšsēdētājs
Izvirzījuši Administratīvās rajona tiesas tiesneši

Vienmēr esmu uzskatījis, ka tiesneša amats ir augstākais pakāpiens juridisko profesiju vidū, līdz ar to tiesneša amatam ir izvirzāmas visaugstākās prasības, tai skaitā arī ētikas jautājumos.

Mana līdzšinējā darba pieredze ir saistīta ar tiesību aizsardzības iestādēm. Tie ir 15 gadi dienestā Valsts policijā un jau astotais gads tiesneša amatā. Šajā laikā manī ir izveidojusies gan atbilstoša tiesiskā apziņa, gan arī izpratne par ētikas jautājumiem, kas, manuprāt,

atbilst Latvijas tiesnešu ētikas kodeksā noteiktajiem kanoniem. Tādēļ brīdī, kad kolēģi mani izvirzīja par kandidātu darbībai Ētikas komisijā, es guvu iekšējai pārliecībai āreju apstiprinājumu, un tas bija tas pirmais iemesls, kāpēc es piekritu kandidēt darbam komisijā. Savukārt otrs apstāklis – pašreiz esmu tajā aktīvajā dzīves posmā, kad bez tiešajiem darba pienākumiem vēlos darboties arī citās jomās, tai skaitā iesaistoties tiesnešu pašpārvaldes institūciju darbā, jo tas veicinātu personisko izaugsmi. Vārdu sakot, es vēlos un varu darboties Ētikas komisijā, tādēļ atliek vien to darīt. Protams, ja man tāda iespēja radīsies.

Ilona RUDZĪTE,
Ventspils tiesas tiesnese
Izvirzījuši Ventspils tiesas tiesneši

Paldies maniem kolēģiem, kuri uzskatīja manu kandidatūru par atbilstošu, lai izvirzītu šim vēlēšanām. Tā tomēr ir uzticība.

Esmu gatava strādāt, ieguldīt savu darbu, lai rastu risinājumu kādai situācijai vai problēmai, kas rastos kādam no mums, gan pildot tiešos darba pienākumus vai arī ārpus tiešā darba, jo sabiedrību interesē ne tikai tiesas pieņemtie lēmumi, ne mazāk sabiedrība vērtē tiesnešu rīcību un uzvedību gan tiesas sēdē, gan ārpus tās.

Gribu novēlēt mums visiem – lai mazāk situāciju, kad Tiesnešu ētikas komisijai nepieciešams apspriest ētikas pārkāpumus un sniegt atzinumus par ētikas normu pārkāpumiem.

Ieva VIŠĶERE,
Administratīvās rajona tiesa tiesnese,
Administratīvās apgabaltiesas tiesneša
pienākumu izpildītāja
Izvirzījuši Administratīvās rajona tiesas tiesneši

Liels paldies tiem, kas mani izvirzīja, tas tiešām ir liels pagodinājums. Mazliet par tiem apsvērumiem, ko es domāju, kāpēc piekrist un vai piekrist.

Kā zināms, sabiedrības uzticēšanās tiesām nav tik augsta, kā mēs vēlētos. Lai arī kā mums pašiem reizēm gribētos teikt, ka tas jau nav tik daudz saistīts ar tiesnešiem, tur tie citi – mediji mūs ne tā atspoguļo, procesa dalībnieki nav spējīgi pieņemt risinājumu, patiesībā jau nevar noliegt, ka tieši tas, ko un kā mēs darām, kā mēs izturamies pret procesa dalībniekiem, kā mēs izturamies viens pret otru, kā mēs izturamies pret sabiedrību kopumā, tostarp arī runājot ar žurnālistiem, ļoti lielā mērā veido sabiedrības viedokli par tiesu varu. Līdz ar to, manuprāt, ļoti svarīgi ir neieslikt tādā rutīnā un pašapmierinātībā – mēs jau visu zinām, mums jau viss pa lielam ir labi. Ir ļoti būtiski visu laiku domāt un analizēt, un sekot līdz, kur mums ir tie vājie punkti, kur mēs kaut ko varam uzlabot un kur kaut ko vajag uzlabot, vai varbūt kur viss ir kārtībā. Un Ētikas komisija ir viens no tiem instrumentiem, ar ko to var darīt, – ar Ētikas komisijas skaidrojumiem un komisijai reaģējot uz aktuāliem, arī sabiedriski izskanējušiem, diskutējamiem,

pārprastiem vai nepārprastiem gadījumiem. Ar Ētikas komisijas darbu mēs paši gan sev, gan visai sabiedrībai varam parādīt, ka mums kā tiesnešiem rūp, lai tiesības uz taisnīgu tiesu būtu mūsu valstī ievērotas visaugstākajā līmenī, un mums rūp sabiedrības viedoklis par mums.

Tie ir tie apsvērumi, kuru dēļ, manuprāt, Ētikas komisijas darbs ir vērtīgs un līdz ar to ir vērts veltīt savu laiku darbam šajā komisijā. Tāpēc es arī piekritu, kad mani izvirzīja. Vēl arī tas, ko teica Dzintra Balta – ka darbs šajā komisijā jebkuram dod milzīgu ieguldījumu personiskajā izaugsmei.

Baiba LIELPĒTERE, Cēsu rajona tiesas Zemesgrāmatu nodaļas tiesnese

Izvirzījusi Rīgas rajona tiesas Zemesgrāmatu nodaļas tiesnešu grupa, Limbažu rajona tiesas Zemesgrāmatu nodaļas tiesnese Sandra Vītola, Valmieras rajona tiesas Zemesgrāmatu nodaļas tiesnese Lolita Marovska

Par tiesnesi strādāju 13 gadus, bet līdz brīdim, kad kolēģi mani izvirzīja šim amatam, es nebiju pat iedomājies, vai veikt šos pienākumus – vai tas ir manos spēkos, vai nav. Taču es ļoti uzticos kolēģu novērtējumam, un, kā jau šodien konferencē izskanēja – mums ļoti bieži ir svarīgi dzirdēt savu kolēģu teikto „Tu vari!”, un man šķiet, ka kolēģi, mani izvirzot, ir man to pateikuši. Paldies.

Es ļoti augstu vērtēju Tiesnešu ētikas komisijas līdz šim paveikto un man tiešām liekas, ka mēs ar to kļūstam labāki.

Agnese SKULME, Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas Zemesgrāmatu nodaļas tiesnese

Izvirzījusi Valmieras rajona tiesas Zemesgrāmatu nodaļas tiesnese Lolita Marovska

Paldies maniem kolēģiem par atkārtotu izvirzīšanu darbam Tiesnešu ētikas komisijā.

Latvijas Universitātes vadošā pētniece Skaidrīte Lasmane savā grāmatā „Komunikācijas ētika” norādīja, ka tradicionālajā Latvijas kultūrā izsenis ētika tiek

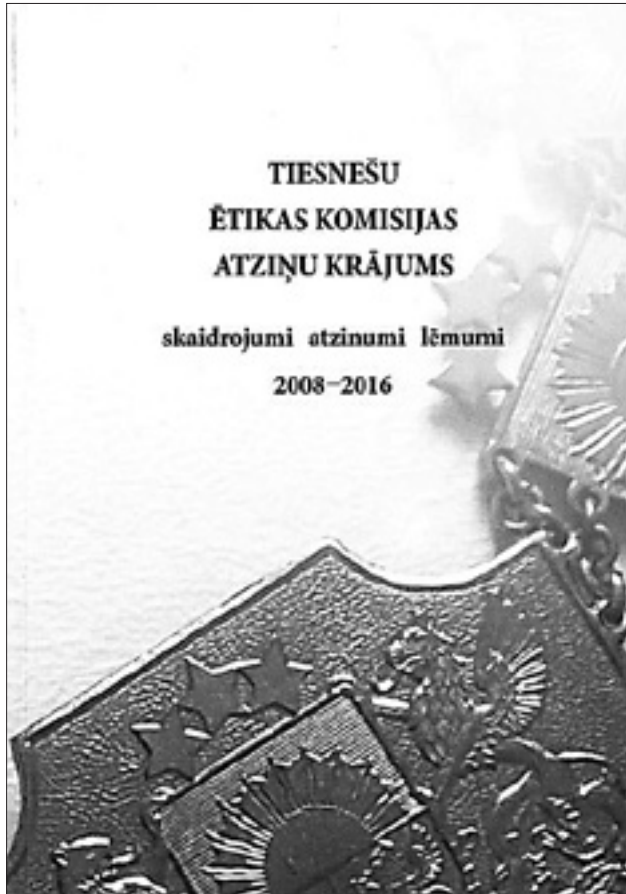
dēvēta par gudru padomu, nevis piespiedu varas un sankciju instrumentu, un tieši tā es arī esmu vadījis komisijas darbā, strādājot kopā ar kolēģiem četrus gadus. Mēs esam viens otru mācījuši, papildinājuši, meklējuši atbildes uz neskaidrām situācijām un iesniegtiem skaidrojumu lūgumiem ne tikai rakstveida materiālos, bet arī katrs pats savā sirdi. Rezultāts ir tāds, kādu Jūs redzat grāmatā.

Kad mani pirmo reizi ievēlēja komisijā, iedomājos šo darbu mazliet citādu, proti, ka strādāsim pie tā, par ko šodien runā, – izmaiņām Tiesnešu ētikas kodeksā. Nevarēju iedomāties, ka mums būs jāstudē tik ārkārtīgi daudz iesniegto materiālu – sākot no 2 līdz 250 lappusēm katrā jautājumā, ar tik dažādām sūdzībām. Un varu kolēģiem apliecināt, ka pirmšķietami daudzkas izskatās citādāk, reizēm preses publikāciju negācijām un sensācijām apakšā izrādās pilnīgs „čīks”. Mums jāstāv pāri šādiem sarūgtinājumiem un nepamatotiem aizvainojumiem, un es varu vien aicināt jūs būt atvērtākiem, it sevišķi pret tiem mediju pārstāvjiem, kas vēlas gūt sensācijas. Aiciniet viņus uz sarunu un redzēsiet, ka sarunas nebūs, jo viņus tas neinteresē. Ja runa ir par objektīvu apstākļu atspoguļošanu, tad, kā redzam pedējā laikā – tiesneši nav atteikuši sarunu un ir spējuši sniegt skaidrojumu par savu rīcību. Tas mums jādara arī turpmāk.

Konferences sākumā Tieslietu padomes priekšsēdētājs minējis līdzības, un arī es gribētu nobeigt ar līdzībām. Ja mēs uztvertu Tiesnešu ētikas komisiju kā māju, un mājai svarīgs ir pamats, nesošās sienas un jumts, tad es varu jums apliecināt, ka pamats šai mājai ir ļoti stabils, un tā ir mūsu kolēģe Anita Kovaļevska – cilvēks ar kolosālām zināšanām, ar kolosālu pieredzi, viņa darbu komisijā turpina un ir stabils pamats. Varbūt kolēģē Alla Šilova un es varētu būt nesošās sienas, jo esam jau nedaudz strādājušas šajā komisijā. Bet jumts ir jāizveido kārtīgs. Viss ir jūsu rokās.

Piebilde: Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas tiesnese Inga KRIGENA-JURKĀNE, ko par Tiesnešu ētikas komisijas locekļa kandidāti bija izvirzījuši Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas tiesneši, Tiesnešu konferencē nepiedalījās.

TIESNEŠU ĒTIKAS KOMISIJAS ATZIŅAS APKOPOTAS GRĀMATĀ

Noslēdzot Tiesnešu ētikas komisijas otro pilnvaru termiņu, komisijas astoņu gadu veikums apkopots grāmatā „Tiesnešu ētikas komisijas atziņu krājums: skaidrojumi, atzinumi, lēmumi. 2008–2016”.

Krājumā publicēti 43 Tiesnešu ētikas komisijas dokumenti – 21 skaidrojums, 17 atzinumi un 5 lēmumi. Apkopotas atziņas par tiesnešu profesionālo ētiku, kuras ir izteiktas vai nu tāpēc, ka tiesnesis ir lūdzis padomu, vai izvērtējot personas iesniegumu, vai arī komisija ir uzskatījusi attiecīgo jautājumu par nozīmīgu tiesu varas sekmīgai darbībai un aplūkojusi to pēc savas iniciatīvas. Šādi, piemēram, ir tapis pirmais skaidrojums par tiesneša atstatišanos, ja lietā viena no pusēm ir akciju sabiedrība, kuras akcijas tiesnesis ir iegādājies, gan arī viens no pēdējiem skaidrojumiem, kurā aplūkota profesionālā ētika attiecībā uz tiesneša izturēšanos tiesas zālē.

Divus skaidrojumus Tiesnešu ētikas komisija sagatavojusi kopā ar Zvērinātu advokātu padomes Ētikas komisiju un Prokuroru atestācijas komisiju. Tās ir Vadlīnijas saziņai ar plašsaziņas līdzekļiem un skaidrojums par *ex parte* sarunām un tiesnešu, advokātu un prokuroru savstarpējo saskarsmi.

Krājumu īpaši vērtīgu dara Tiesnešu ētikas komisijas atziņas jeb tēzes, kas koncentrētā veidā izsaka svarīgāko

katrā dokumentā. Tēzes sakārtotas arī atsevišķā rādītājā pēc Latvijas Tiesnešu ētikas kodeksa kanoniem.

Otrs ir to avotu rādītājs, kuri pamato Tiesnešu ētikas komisijas atziņas. Komisijas darbā svarīgākie bijuši divi dokumenti – Latvijas Tiesnešu ētikas kodekss un ANO Ekonomisko un sociālo lietu padomē apstiprinātie Tiesnešu uzvedības Bangaloras principi, kas kalpojuši par zināmu modeli arī Tiesnešu ētikas komisijas darbībai.

Tiesnešu ētikas atziņu krājuma sagatavošana ir Tieslietu padomes un Tiesnešu ētikas komisijas kopīgs projekts. Redkolēģija – Tiesnešu ētikas komisijas locekles Dzintra Balta, Dace Mita un Marika Senkāne, redaktore Rasma Zvejniece.

Tiesnešu ētikas komisijas atziņu krājums būs atbalsts tiesnešiem profesionālo lēmumu pieņemšanā. Ētikas komisijas skaidrojumi veido bāzi gadījumiem, kad tiesnešiem kāds no jautājumiem kļūst aktuāls, un varētu būt noderīgs izglītības materiāls jauniešiem tiesnešiem. Grāmatu tiesneši saņēma 13.maija Tiesnešu konferencē, tiesas saņēma arī papildu eksemplāru. Grāmata dāvināta augstskolu Juridiskajām fakultātēm un Latvijas Nacionālajai bibliotēkai.

Elektroniski grāmata pieejama Augstākās tiesas mājaslapā sadaļā Tieslietu padome/Dokumenti

KRĀJUMĀ PUBLICĒTO TIESNEŠU ĒTIKAS KOMISIJAS DOKUMENTU HRONOĻĢISKAIS RĀDĪTĀJS

I. Tiesnešu ētikas komisijas, Zvērinātu advokātu padomes Ētikas komisijas un Prokuroru atestācijas komisijas kopīgi skaidrojumi

- Vadlīnijas saziņai ar plašsaziņas līdzekļiem (28.01.2015.)
- Par *ex parte* sarunām un tiesnešu, advokātu un prokuroru savstarpējo saskarsmi (20.01.2012.)

II. Tiesnešu ētikas komisijas skaidrojumi

- Par tiesas sastāvā esoša tiesneša rīcību, lietas izskatīšanas laikā pētot citas lietas materiālus (26.02.2016.)
- Par tiesneša izturēšanos tiesas zālē (26.02.2016.)
- Par pasākumu apmeklēšanu (15.01.2016.)
- Par situāciju, kad tiesnesis lieto advokātu birojam piederošu automašīnu (16.10.2015.)
- Par tiesnesi kā pārstāvi ģimenes locekļiem vai citiem tuviem cilvēkiem (17.06.2015.)
- Par tiesneša objektivitāti lietā, kurā pieteicējs ir augstākās instances tiesas tiesnesis (13.02.2015.)
- Par autoratlīdzības līguma slēgšanu ar iestādi, kas ir potenciāls lietas dalībnieks (21.03.2014.)

- Par lekcijas lasīšanu darba laikā, ja tiesnesis, kas lasa lekciju, ir tiesas priekšsēdētājs (14.02.2014.)
- Par to, vai tiesnesis, pret kuru uzsākts kriminālprocess, var turpināt pildīt tiesneša pienākumus un izskatīt lietas (05.10.2012.)
- Par tiesneša atstatišanos no lietas izskatīšanas situācijā, kad pieteicēja pārstāvis ir amatpersona partijai, kas izvirzīja un balsoja par tiesneša apstiprināšanu tiesībsarga amatā (01.07.2011.)
- Par maksātspējīgas personas statusa savienojamību ar tiesneša amatu (08.04.2011.)
- Par atstatišanos no lietas izskatīšanas vai noraidījuma pieņemšanu, ja procesa dalībnieks ir tiesas priekšsēdētāja radnieks (29.10.2010.)
- Par tiesnesi kā *draugiem.lv* un citu sociālo tīklu lietotāju (08.10.2010.)
- Par tiesneša tiesībām veikt radošo vai pedagoga darbu par samaksu (09.07.2010.)
- Par publiskas kritikas paušanu par tiesneša nolēmumiem (12.06.2009.)
- Par tiesneša atstatišanos no lietas izskatīšanas, ja lietas dalībnieks ir tiesas darbinieks vai tiesnesis vai piesēdētājs ilgstoši pazīstams ar lietas dalībnieka tēvu, vai lietas dokumentus sagatavojis tiesneša radnieks (12.06.2009.)
- Par simbolisku dāvanību pieņemšanu svētkos (03.04.2009.)
- Par tiesneša atstatišanos, ja lietā viena no pusēm ir akciju sabiedrība, kuras akcijas tiesnesis ir iegādājies (01.08.2008.)
- Par tiesu nolēmumu analīzi un kritiku, veicot zinātnisko un pedagoģisko darbu (27.06.2008.)

III. Tiesnešu ētikas komisijas atzinumi

- Par tiesneša rīcību administratīvā pārkāpuma gadījumā (04.09.2015.)
- Par lēmuma pieņemšanu attiecībā pret kolēģi (30.05.2014.)
- Par tiesneša rīcību, kopējot materiālus no viņa rīcībā esošas lietas (30.05.2014.)
- Par tiesneša lietotajiem izteicieniem intervijā ar žurnālistu (10.01.2014.)
- Par tiesneša atbildēm uz žurnālista jautājumiem (13.12.2013.)
- Par lietas izskatīšanu situācijā, kad tiesnesim ir parādsaistības pret lietas dalībnieku – prasītāju (11.10.2013.)

- Par tiesneša izteikumiem tiesas sēdē (09.11.2012.)
- Par tiesneša izturēšanos un izteikumiem tiesas sēdē (09.11.2012.)
- Par tiesneša rīcību, izmantojot darbnespējas lapu, lai piedalītos braucienā ārpus valsts (09.11.2012.)
- Par tiesneša rīcību, tiesas sēdē mēģinot noskaidrot, kas ir sastādījis noraidījumu, un izsakot aizdomas, ka to darījis cits tiesnesis (19.10.2012.)
- Par tiesneša rīcību, izskatot lietu par ministrijas lēmumu, ja tiesneša dzīvesbiedre ir ministrijas padotības iestādes vadītāja (24.08.2012.)
- Par tiesneša rīcību savā vietā uz tiesnešiem paredzētu semināru Latvijas tiesnešu mācību centrā nosūtot delu (20.03.2012.)
- Par tiesneša rīcību, vadot tiesas sēdi (20.01.2012.)
- Par tiesneša rīcību saskarsmē ar tiesneša palīgu (13.11.2010.)
- Par tiesneša izturēšanos tiesas sēdes laikā (29.10.2010.)
- Par tiesneša rīcību, noslēdzot savās interesēs darījumus pēc civillietā pieņemta lēmuma stāšanās likumīgā spēkā (12.06.2009.)
- Par tiesneša rīcību, apmeklējot advokāta dzimšanas dienas svinības (01.08.2008.)

IV. Tiesnešu ētikas komisijas lēmumi

- Par tiesas priekšsēdētāja rīkojumu nepildīšanu un attiecībām ar tiesas darbiniekiem (19.12.2014.)
- Par likumā „Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā” 11.panta pirmajā daļā noteikto aizliegumu iztiesāt lietas, kurās tiesnesis kā amatpersona atrodas deklarējamās darījuma attiecībās ar lietas dalībnieku (01.07.2011.)
- Par nepieciešamību sniegt skaidrojumu par tiesneša radošo un izglītojošo darbu un tā apmaksu (27.11.2009.)
- Par tiesneša piedalīšanos blakus sūdzības izskatīšanā par lēmumu atteikt pieņemt kasācijas sūdzību par tā paša tiesneša pieņemtu spriedumu (01.08.2008.)
- Par tieslietu ministra tiesībām vērsties Tiesnešu ētikas komisijā atzinuma saņemšanai (27.06.2008.)

TIESĪBU NOZARU AKTUALITĀTES

AKTUĀLIE TIESĪBU JAUTĀJUMI CIVILLIETU DEPARTAMENTA NOLĒMUMOS

Aigars STRUPIŠS, Civiltiesību sekcijas referents
Augstākās tiesas Civillietu departamenta tiesnesis

KOMERCLIKUMA 217. PANTA PIEMĒROŠANA

Saskaņā ar Komerclikuma 217.panta pirmo daļu tiesa var atzīt dalībnieku lēmumu par spēkā neesošu, ja šāds lēmums vai tā pieņemšanas procedūra ir pretrunā ar likumu vai statūtiem vai pieļauti būtiski pārkāpumi sapulces sasaukšanā vai lēmuma pieņemšanā.

No minētā secināms, ka galvenais priekšnoteikums dalībnieku sapulces lēmuma atcelšanai ir būtisks pārkāpums, kas novedis pie tiesību aizskāruma.

Tiesiskās noteiktības veicināšanai formāls pārkāpums nav atzīstams par pamatu dalībnieku lēmuma atcelšanai. Senāta judikatūrā konstatēta Komerclikuma 217.panta dispozitivitāte nenozīmē, ka tiesa var patvaļīgi un voluntāri meklēt iemeslus lēmuma atcelšanai vai neatcelšanai. Tiesai atbilstoši vispārējiem tiesību principiem jebkurā gadījumā jāspriež taisnīgi un tiesiski. Komerclikuma 217.panta dispozitivitāte jāsaprot tādējādi, ka tiesai ir jākonstatē ne vien sapulces sasaukšanas un lēmuma pieņemšanas procedūras pārkāpuma formāla esamība, bet arī tas, vai ar šo pārkāpumu ir aizskartas aizsargājamas tiesiskās intereses. [...] Komerclikuma 217.panta piemērošanas priekšnoteikums ir pieļautā sapulces sasaukšanas procedūras pārkāpuma būtiskums, proti, pārkāpumam jābūt būtiskam (sk. *Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2015.gada 22.septembra spriedumu lietā Nr.SK-2778/2015*).

KOMERCLIKUMA 169.PANTA PIEMĒROŠANA KOPSAKARĀ AR CIVILLIKUMA 1674.PANTU

Atbilstoši Komerclikuma 169.panta otrajai daļai valdes un padomes locekļi solidāri atbild par zaudējumiem, ko tie nodarījuši sabiedrībai.

Apstākļos, kad valdes locekļa kā pilnvarnieka krietna saimnieka rūpības pienākumā ietilpst arī norēķina došana par savu darbību un lietu nodošana, mainoties valdei (sk. arī Civillikuma 2305., 2306., 2298.pantu), šajā jautājumā Komerclikuma 169.panta otrā daļa ir jātulko kopsakarā ar Civillikuma 1674.pantu. Tādēļ gadījumā, ja dažādos periodos darbojošos valdes locekļu rīcības rezultātā ir radīta situācija, kurā nav iespējams konstatēt zaudējumu nodarīšanas brīdi, šādi zaudējumi uzskatāmi par nedalītiem Civillikuma 1674.panta izpratnē, un par tiem solidāri atbild visi tie valdes locekļi, kuru rīcības rezultātā šāda situācija radusies (sk. *Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2016.gada 20.aprīļa spriedumu lietā Nr.SK-2/2016*).

KOMERCLIKUMA 345.PANTA PIEMĒROŠANA

Komerclikuma 345.panta „Kreditoru aizsardzība” pirmā daļa paredz, ka 15 dienu laikā no dienas, kad pieņemts lēmums par reorganizāciju, katra reorganizācijas procesā iesaistītā sabiedrība par reorganizāciju rakstveidā informē visus zināmos kreditorus, kuriem līdz lēmuma par reorganizāciju pieņemšanai bija prasījuma tiesības

pret sabiedrību. Atbilstoši šī panta otrajai daļai katrai reorganizācijas procesā iesaistītajai sabiedrībai ir pienākums publicēt laikrakstā „Latvijas Vēstnesis” paziņojumu, ka pieņemts lēmums par reorganizāciju, norādot arī kreditoru prasību pieteikšanas vietu un termiņu, kas nedrīkst būt īsāks par vienu mēnesi no paziņojuma publicēšanas dienas.

Savukārt 345.panta trešā daļa noteic, ka pievienojamā vai sadalāmā sabiedrība nodrošina kreditora prasījumu, ja viņš to prasa un ja tas pieteikts šā panta otrajā daļā minētajā paziņojumā noteiktajā termiņā. Šī panta ceturrtā daļa paredz, ka iegūstošās sabiedrības kreditors var prasīt savu prasījuma nodrošināšanu tikai tad, ja pierāda, ka reorganizācija apdraud viņa prasījuma apmierināšanu. Atbilstoši šī panta piektajai daļai nodrošinātais kreditors var prasīt nodrošinājumu tikai parāda nenodrošinātās daļas apmērā. No minētā panta kopuma redzams, ka kreditora pieteikšanās ir saistāma tikai ar prasījuma nodrošināšanu. Panta nosaukums ir „Kreditoru aizsardzība”, un tas neparedz reorganizējamo sabiedrību atbrīvošanu no saistībām. Līdz ar to nav pamata atzinumam, ka kreditora prasījuma nepieteikšana izdevuma „Latvijas Vēstnesis” paziņojumā noteiktajā termiņā atņem kreditoram prasījuma tiesības.

Apstākļos, ka reorganizācijas gadījumā kreditori nezaudē tiesības prasīt saistību izpildi, izriet arī no Komerclikuma 350.panta „Komercreģistra ieraksta par reorganizāciju tiesiskā nozīmē” otrās daļas, kura noteic, ka ar reorganizācijas spēkā stāšanās brīdi pievienojamās sabiedrības manta uzskatāma par pārgājušu iegūstošās sabiedrības īpašumā, un no Komerclikuma 335.panta piektās daļas, saskaņā ar kuru apvienošanās gadījumā pievienojamās sabiedrības tiesības un saistības pāriet iegūstošajai sabiedrībai (sk. *Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2015.gada 23.decembra spriedumu lietā Nr.SK-189/2015*).

VEKSEĻA SAISTĪBA

Vērtspapīru, t.sk. vekseļu, būtība izpaužas tajā, ka dokumentā nostiprinātās tiesības var izlietot tikai vērtspapīra valdītājs („tiesības no papīra izriet no tiesībām uz papīru” – sk. *Loebers, A. Tirdzniecības tiesību pārskats. Rīga: Valtera un Rapas akc. sab. izdevums, 1926, 267.lpp.*), turklāt uzrādot dokumentu un – tratas gadījumā – nododot tratu maksātājam pret izpildījumu no viņa puses (sk. *Vekseļu likuma 39. pantu*). Vekseļu likuma 22.–25.pantā noteikts, ka trata uzrādāma pieņemšanai. Arī protesta izdarīšanai notāram jāiesniedz vekselis, un protesta akts jāraksta uz vekseļa vai tam pievienotas lapas (*Vekseļu likuma 80.panta pirmā daļa, 82.panta pirmā daļa*). Tikai tas, kura rokās ir vērtspapīrs, var prasīt no parādnieka samaksu. Nevar atzīt par kreditoru personu, kura nevar vērtspapīru uzrādīt (sk. *Vinzarājs N. Vērtspapīru teorija. Grām. Vinzarājs N. Civiltiesību problēmas: Raksti (1932–1939). Rīga: E.Kalniņa un V.Tihonova izdevums, 2000, 118., 121.lpp.*).

Civiltiesību sekcijas lektors un klausītāji

Vekseļu likums un doktrīna pieļauj vekseļa dublikātus, proti, vairākus viena satura numurētus eksemplārus (*Vekseļu likuma 64.pants*) un norakstus – oriģināla pilnīgus atveidojumus ar visām atzīmēm un norādi, kur tie beidzas (*Vekseļu likuma 67.pants*). Turklāt vekšeļtiesiskās saistības nesējs ir tikai dublikāts, bet ne noraksts; noraksts var kalpot tikai indosamentu atzīmēm un tratas apgrozībai uz indosamentu pamata (*sk. Vekseļu likuma 67.panta trešo daļu; sk. arī Loebers A., op.cit., 360.lpp.*). Tas atbilst arī vispārējiem dokumentu izgatavošanas principiem, saskaņā ar kuriem vienīgi dokumenta dublikātam ir tāds pats juridiskais spēks kā dokumenta oriģinālam (*sk. Dokumentu juridiskā spēka likuma 7.panta pirmo daļu*). Savukārt dokumentu atvasinājumiem, t.sk. norakstiem, kopijām, šāda spēka nav.

Līdz ar to atbilstoši minētajām tiesību normām bez vekseļa oriģināla vai dublikāta nepastāv arī no tā izrietošā saistība. Oriģināls vai dublikāts ir jāuzrāda samaksai, jāiesniedz notāram protestēšanai un jāatdod parādniekam, kad tas izpilda saistību (*sal. Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2016.gada 10.februāra spriedums lietā Nr.SK-17/2016*).

NOILGUMA NOŠKIRŠANA NO PREKLUZĪVA TERMIŅA NOKAVĒJUMA

Vispārējais noilguma termiņš saistību tiesībās ir desmit gadi, taču Civillikuma 1895.pants noteic, ka atsevišķu saistību izlietošanai likumā var būt noteikts īsāks noilguma termiņš. Šis likumā noteiktais termiņš ir materiāli prekluzīvs jeb likumisks termiņš, kas izbeidz subjektīvās tiesības. Palaižot to garām, iestājas noilgums, kura dēļ izbeidzas ne vien prasības tiesība, bet arī pati saistība (*Civillikuma 1893. un 1910.pants*). (*sk. Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2014.gada 8.aprīļa spriedumu lietā Nr.SK-117/2004*).

Judikatūrā ir nostiprināta atziņa, ka prekluzīva termiņa nokavējums ir absolūts materiāltiesisks šķērslis prasības apmierināšanai.

Tā, piemēram, Komerclikuma 172.panta sestā daļa noteic, ka sabiedrības prasība ceļama trīs mēnešu laikā no attiecīgā dalībnieku sapulces lēmuma pieņemšanas dienas. Tādējādi minētajā normā noteikts prekluzīvs termiņš prasības tiesības izlietošanai. Prekluzīvs termiņš noteic tiesības izlietošanas periodu, un pēc tā notecēšanas attiecīgā tiesība izbeidzas (*sal. Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2016.gada 20.maija spriedums lietā Nr.SK-190/2016*).

Juridiskajā literatūrā norādīts: „Zinātne un tiesu prakse noteikti atšķir noilgumu no preklusīvā termiņa. Ne vienmēr un ne visur ir iespējams droši pazīt, vai likumdevējs nācis skaidrībā par noilguma un preklusīvā termiņa jēdzienu loģisko un juridisko pretstatu. No tīri dogmatiskā viedokļa jāatzīst, ka laika ziņā norobežotās tiesības (t.i., preklusivam termiņam padotas tiesības) jau no paša sava nodibināšanās (izcelšanās) tiek radītas tikai uz zināmu norobežotu laiku un viņas pašas par sevi izbeidzas galīgi un pēc būtības ar šī laika notecēšanu. Ar preklusīvo termiņu izbeidzas pašas tiesības (arī neobligatoriskās tiesības), bet ne tikai prasījums. Tādēļ preklusīvais termiņš tiesai jāievēro *ex officio*, neatkarīgi no atbildētāja celtām ierunām. Preklusīvais termiņš sāk tecēt neatkarīgi no prasījuma vai prasības nativitātes (kā no subjektīva, relatīva momenta), bet parasti atkarājas no kāda

objektīvi un absolūti noteicama momenta, kuru nosaka vai nu tieši likumi, vai – likuma robežās – tiesa. Tirie preklusīvie termiņi nepielaiž ne apturēšanu, ne pārtraukšanu. Turpretim noilgums atzīstams tikai tur, kur prasījums (bet ne visur arī tiesības) pazūd sakarā ar tā neizlietošanu zināmā laikā. Tādēļ par noilgumu nevar runāt tur, kur tiesības izbeidzas tādēļ, ka tiesiskā iekārta piešķir viņām spēku no paša sākuma tikai uz noteiktu laiku. Noilgums stājas pretim prasījumam vai tiesībām, kuras pašas par sevi pēc savas tendences, pēc savas nodibināšanas un izcelšanās nav laika ziņā aprobežotas, bet tiek radītas un ir spēkā – principā – no paša sākuma taisni uz neaprobežotu laiku. Preklusīvais termiņš un noilgums no otras puses skaita termiņa sākumu no dažādiem momentiem” (sk. Dr. A.Loeber. *Par preklusīviem termiņiem. Tieslietu Ministrijas Vēstnesis, 1924, Nr.1 un Nr.4., Dr.jur. V.Bukovskis. Civilprocesa mācības grāmata. Autora izdevums, Rīga, 1933, 745.lpp.*).

ĪPAŠUMA TIESĪBAS RAŠANĀS

Īpašuma tiesību nostiprināšana zemesgrāmatā nav vienīgais juridiskais fakts, ar kuru saistāma tiesību un pienākumu pāreja no iepriekšējā īpašnieka uz citu tiesību subjektu. Saskaņā ar Civillikuma 1034.pantu ar īpašnieka nāvi īpašuma tiesība pāriet uz viņa mantiniekiem.

Atbilstoši Civillikuma 388.pantam mantotspējai jāpastāv mantojuma atklāšanās dienā (655.pants) un jāturpinās līdz mantojuma pieņemšanai (687.pants). Ja mantinieks mantojumu pieņem, mantojums pāriet viņa īpašumā jau ar mantojuma atstājēja nāvi. Mantojuma pieņemšanai ir atpakaļejošs spēks uz mantojuma atklāšanās momentu: pieņemtais mantojums tiek atzīts par mantiniekam piederošu no mantojuma atklāšanās laika.

Civillikuma 702.panta pirmā daļa noteic, ka uz atsevišķām pie mantojuma piederīgām ķermeniskām lietām mantinieks iegūst tās pašas lietu tiesības, kas bijušas mantojuma atstājējam. Tāpat viņš iegūst mantojuma atstājējam piederējušās lietu tiesības uz svešām lietām, izņemot personālservitūtus.

Ar to tiek nodrošināta īpašuma tiesību nepārtrauktība (sk. A.Grūtups, E.Kalniņš. *Civillikuma komentāri. Trešā daļa. Lietu tiesības. Īpašums. Otrās papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2002, 170.lpp.; Z.Gencs. Mantojumu kārtošana, R.: Mans īpašums, 1996, 34.lpp.; Z.Gencs. Civillikuma komentāri. Otrā daļa. Mantojuma tiesības (655.–840.pants). Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2012, 145., 148.lpp.*).

Civillikuma 1477.pants noteic, ka korroborācija nepieciešama tajos gadījumos, kad ar darījumu iegūst lietu tiesības uz nekustamo īpašumu (pirmā daļa). Lietu tiesības, kas pastāv uz likuma pamata, ir spēkā arī bez ierakstīšanas zemesgrāmatās (otrā daļa). No iepriekš minēto tiesību normu sistemātiska tulkojuma izriet, ka, konstatējot īpašuma tiesības esamību personai, būtiska nozīme ir tam, kādā ceļā nekustamais īpašums ir iegūts, proti, vai tas ir mantots, vai arī par tā iegūšanu ir noslēgts darījums vai izdots administratīvais akts. Pirmajā gadījumā persona iegūst īpašuma tiesības uz nekustamo īpašumu jau ar mantojuma atklāšanos (pie nosacījuma, ka mantinieks pieņēmis mantojumu likumā noteiktajā kārtībā), bet otrajā – ar ieguvēja un tā iegūšanas pamata ierakstīšanu zemesgrāmatā (sk. *Civillietu departamenta 2016. gada 29.februāra spriedumu lietā Nr.SK-48/2016*).

Savukārt atbilstoši likuma „Par valsts un pašvaldību un dzīvojamo māju privatizāciju” 73.⁸ panta pirmajā

daļā un 73.⁹ panta pirmajā daļā noteiktajam persona, kura ieguvusi dzīvokli, mākslinieka darbnīcu vai neapdzīvojamo telpu īpašumā līdz dzīvojamās mājas privatizācijai, atzīstama par īpašnieku no brīža, kad dzīvoklis, mākslinieka darbnīca, neapdzīvojamā telpa un to īpašnieki reģistrēti Kadastra reģistrā. Tā kā šāda reģistrācija juridisko seku ziņā pielīdzināma nostiprinājumam zemesgrāmatās, atzīstams, ka persona ieguvusi lietu tiesību uz dzīvokļa īpašumu.

Lietu tiesības atbilstoši Civillikuma 927.pantam ir absolūtas tiesības un tās ir spēkā pret jebkuru trešo personu, tāpēc to pastāvēšanas faktam un saturam ir jābūt darītam zināmam trešajām personām. Šajā ziņā par lietu tiesību publicitātes līdzekli kalpo zemesgrāmatas, bet attiecībā uz īpašumā līdz dzīvojamās mājas privatizācijai nodotu dzīvokli – Kadastra reģistrs.

NOMAS MAKSAS NOTEIKŠANAS KRITĒRIJI

Atbilstoši Civillikuma 2123.pantam, ja puses par nomas maksas apmēru nevar vienoties, to noteic tiesa pēc sava ieskata. Taču tiesas noteiktajai nomas maksai ir jāatbilst Civillikuma noteikumiem par nomas maksu un tās veidošanas principiem.

Civillikuma 2120.pants noteic, ka nomas vai ires maksai jābūt patiesai atlidzībai par lietas lietošanu, un tādēļ to nedrīkst nolikt tikai izskata pēc. Saskaņā ar Civillikuma 2122.pantu nomas maksai jābūt noteiktai, un šajā ziņā jāievēro tie paši noteikumi, kas 2017. un turpmākos pantos paredzēti pirkuma maksai.

Civillikuma 2017.pants noteic, ka pirkuma maksai jābūt noteiktai un tā nedrīkst būt atkarīga no vienas puses iegribas. Bet ja pārdevējs piegādā pircējam lietas vai preces, ko tas pasūtījis, nenoteicot cenu, tad darījums ir spēkā un pieņemams, ka abas puses vienojušās par tirgus cenu (2018.pants). Savukārt 2018.pants paredz – ja pirkums noticis par tirgus cenu, tad pieņemams, ka bijusi domāta vidējā cena līguma slēgšanas vietā un laikā. Bet ja tajā vietā tirgus cenu nav, tad ņemamas par pamatu tuvākās tirdzniecības vietas tirgus cenas. Kur pastāv cenu rādītāji, tur cena noteicama pēc tiem.

No minētajām normām secināma likumdevēja griba kā pamatkritēriju nomas maksas (kā patiesas atlidzības par lietas lietošanu) noteikšanai paredzēt tirgus cenu jeb tirgus vērtību.

Minētās Civillikuma normas var nepiemērot tikai izņēmuma gadījumos, kad šie izņēmumi noteikti citos likumos vai tirgus vērtības piemērošanai pastāv objektīvi šķēršļi. Piemēram, ja kāda cita likuma speciālā tiesību norma nosaka pienākumu nomas maksu noteikt pēc kadastrālās vērtības, vai arī tiesas rīcībā nav pienācīgu pierādījumu par tirgus vērtību, lai gan tiesa ir izpildījusi Civilprocesa likuma 93.panta ceturtajā daļā noteikto pienākumu paziņot pusēm par attiecīgo pierādījumu trūkumu.

PIESPIEDU NOMAS ATTIECĪBU NODIBINĀŠANA

Civilprocesa likuma 192.pants noteic, ka tiesa taisa spriedumu par prasību noteikto prasības priekšmetu un uz prasību norādītā pamata, nepārsniedzot prasījuma robežas.

Prasības priekšmets ir nevis prasības lūgumu daļā izteiktie prasījumi, bet gan tā apstrīdētā tiesiskā attiecība, uz kuru prasība vērsta.

Civillikuma 1402.pants noteic, ka saistību tiesība rodas vai nu no tiesiska darījuma, vai no neatļautas darbības, vai

pēc likuma. Tā kā starp zemes īpašnieku un ēku īpašnieku neatkarīgi no viņu gribas piespiedu zemes nomas tiesiskās attiecības pastāv uz likuma pamata, nav nepieciešams tās papildus uzlikt pusēm nodibināt ar līgumu.

Šāds viedoklis, ka piespiedu nomas attiecības nav jādibina ar līgumu, jo tās attiecīgi jau pastāv uz likuma pamata, nostiprināts arī tiesību doktrīnā (sk. *K.Torgāns. Risinājumi strīdos par nomu ar vairākiem īpašniekiem abās pusēs // Latvijas Republikas Augstākās Tiesas Biļetens, Nr.3/2011, 19.lpp.*).

ZEMES ĪPAŠNIEKA TIESĪBAS VĒRSTIES AR PRASĪBU PRET NEKUSTAMĀ ĪPAŠUMA PĀRVALDNIĒKU PAR NOMAS MAKSAS PIEDZIŅU

Zemes īpašnieka tiesības celt prasību tiesā par zemes nomas līguma noslēgšanu ir saprotamas tādejādi, ka zemes īpašniekam ir tiesības prasīt gan nomas līguma noslēgšanu, gan faktisko nomas tiesisko attiecību atzīšanu, gan arī strīdu izšķiršanu par nomas līguma būtiskajām sastāvdaļām un parāda piedziņu, jo, nepievēršoties nomas līguma būtiskajām sastāvdaļām, nav iespējams izšķirt strīdu pēc būtības par nomas tiesisko attiecību nodibināšanu vai šādu faktisko attiecību, kas pastāv uz likuma pamata, konstatēšanu. Nomas maksas parāds atbilstoši nodibinātajiem apstākļiem ir pakārtots jautājums.

Nomas tiesiskās attiecības, kas nodibinātas ar tiesas spriedumu, izšķirot strīdu starp zemes īpašnieku un pārvaldnieku, kuram deleģēts uzdevums slēgt līgumu dzīvokļu īpašnieku vietā, saskaņā ar Dzīvojamo māju pārvaldīšanas likuma 10.panta piekto daļu, tāpat kā pie līguma noslēgšanas bez tiesas starpniecības, ir saistošas ikvienam dzīvojamās mājas īpašniekam. Šī norma piešķir pārvaldniekam regresa prasījuma tiesības pret īpašniekiem, kuri pretēji šī likuma 10.panta trešajai daļai nav nodrošinājuši finansējumu pārvaldes uzdevuma izpildei, tādā veidā negrozot atbildības principu, ka pārvaldīšanas izdevumus sedz īpašnieks.

Nav šaubu, ka jautājumā par zemes nomu primāri tiesiskās attiecības ir starp zemes īpašnieku un dzīvokļa īpašnieku. Tomēr, pieņemot Dzīvojamo māju pārvaldīšanas likumu, likumdevējs šajās tiesiskajās attiecībās ir iesaistījis arī trešo personu – pārvaldnieku.

Minētā likuma 2.panta otrajā daļā noteikts, ka šis likums nosaka dzīvojamo māju pārvaldīšanas principus, dzīvojamo māju pārvaldīšanas procesā iesaistīto personu savstarpējās attiecības, tiesības, pienākumus un atbildību, kā arī valsts un pašvaldības kompetenci šajā jomā.

Nosakot šī likuma 11.panta otrās daļas 7.punktā, ka dzīvokļa īpašnieki, noslēdzot pārvaldīšanas līgumu, var uzdot pārvaldniekam pieņemt lēmumu, slēgt līgumus viņa vietā, kā arī veikt maksājumus un saņemt maksājumus, likumdevējs dzīvojamo māju pārvaldīšanas tiesiskajās attiecībās ir paredzējis arī speciālu pilnvarojuma veidu, kas atšķiras no Civillikuma vispārējiem noteikumiem par pilnvarojumu. Dzīvokļu īpašnieku pilnvarojums slēgt līgumus viņu vietā nozīmē pārvaldnieka tiesības slēgt līgumu savā vārdā, dzīvokļu īpašnieku labā, interesēs un uz viņu rēķina. Šādas uz pārvaldīšanas uzdevuma pamata iegūtas saistības attiecas uz ikvienu dzīvojamās mājas īpašnieku, kā to nosaka Dzīvojamo māju pārvaldīšanas likuma 10.panta piektā daļa. Savukārt ar līgumu, kas slēgts dzīvokļu īpašnieku vārdā, kad pārvaldnieks darbojas kā pilnvarnieks Civillikuma izpratnē, iegūtas saistības attiecas

uz ikvienu dzīvojamās mājas īpašnieku atbilstoši Civillikuma vispārējiem noteikumiem par pilnvarojumu (*Dzīvojamo māju pārvaldīšanas likuma 11.panta pirmā daļa*).

Šis regulējums nepārgroza dzīvokļu īpašnieku atbildību par zemes nomas maksas saistību izpildi, jo dzīvokļa īpašniekiem atbilstoši Dzīvojamo māju pārvaldīšanas likuma 10.panta trešajai daļai ir pienākums uzdevuma izpildei nodrošināt nepieciešamo finansējumu neatkarīgi no tā, vai līgumu pārvaldnieks slēdz savā vārdā (īpašnieku kopības vietā) vai dzīvokļu īpašnieku vārdā kā pilnvarnieks. Ja pārvaldes uzdevumā pārvaldnieks savā vārdā slēdz zemes nomas līgumu, bet dzīvokļa īpašnieks nenodrošina pietiekamu finansējumu, tad pārvaldnieks saglabā regresa prasības tiesību pret dzīvokļa īpašnieku, jo līgums ir noslēgts tieši dzīvokļa īpašnieka interesēs, viņa vietā un uz viņa rēķina.

Ja atbilstoši Dzīvojamo māju pārvaldīšanas likuma 11.panta otrās daļas 7.punktam pārvaldniekam deleģētā uzdevumā ir tiesības nomas līgumu slēgt savā vārdā (īpašnieka vietā, interesēs un uz viņa rēķina), tad, pastāvot strīdam par nomas tiesiskajām attiecībām, prasība dzīvokļu īpašnieku kopības vietā var tikt vēsta pret pārvaldnieku kā pašu nomnieku (sk. *Civillietu departamenta 2016.gada 20.aprīļa spriedumu lietā Nr.SK-5/2016*).

PIRMS MAKSĀTNESPĒJAS PROCESA PASLUDINĀŠANAS TIESĀ PIETEIKTA KREDITORA PRASĪJUMA STATUSS

Kreditoru prasījumu, kas vērsti pret maksātnespējīgo parādnieku (gan fizisko, gan juridisko personu) iesniegšanu likumdevējs aprobežojis ar saīsinātu termiņu (Maksātnespējas likuma 73.panta pirmā un otrā daļa), kurš ir materiāli prekluzīvs jeb likumisks termiņš un kura atjaunošana tiesību normās nav paredzēta, atšķirībā no procesuāli tiesiskā termiņa, kuru saskaņā ar Civilprocesa likuma 51.pantu tiesa vai tiesnesis var atjaunot.

Strīdos par kreditora prasījumiem pret maksātnespējīgu parādnieku piemērojamas Maksātnespējas likuma speciālās tiesību normas, kas noteic speciālu kārtību, kādā piesakāmi kreditoru prasījumi un, kuru neievērojot, kreditoram jārēķinās ar nelabvēlīgām sekām – noilguma iestāšanos. Minēto negroza apstākļi, ka kreditors, apejot Maksātnespējas likumā noteikto prasījumu pieteikšanas kārtību, pirms vai pēc parādnieka maksātnespējas procesa pasludināšanas cēlis prasību tiesā (sk. *Civillietu departamenta 2014.gada 8.aprīļa sprieduma lietā Nr.SK-117/2014 9.4.punktā*).

Maksātnespējas likums paredz kārtību, kādā iesniedzami kreditoru prasījumi pēc parādnieka maksātnespējas pasludināšanas (73.pants), kādā šie prasījumi pārbaudāmi (74.pants), kā arī kārtību, kādā administrators pieņem lēmumu attiecībā uz iesniegtajiem kreditoru prasījumiem (75.pants).

Lai nodrošinātu pastāvīgu informāciju par personām, kurām ierosinātas lietas par maksātnespēju, kā arī atspoguļotu maksātnespējas procesa stadiju un norisi, šādi padarot maksātnespējas procesu pārskatāmāku, atklātāku un pieejamāku, tika izveidots Maksātnespējas reģistrs.

Atbilstoši Maksātnespējas likuma 12.pantam maksātnespējas reģistrs ir visiem pieejams bez maksas, un tā ierakstiem ir publiska ticamība. Proti, likumdevējs noteicis, ka šāda publiskošana ir pietiekama, lai atzītu, ka attiecīgā informācija ir paziņota adresātam, tādejādi

visiem kreditoriem ir nodrošināta iespēja sekot sava parādnieka tiesiskā statusa izmaiņām, pārliecinoties par to Maksātnespējas reģistrā.

Apstāklis, ka parādnieks par ierosināto maksātnespējas procesu nav paziņojis kreditoram un tiesai, kā arī saistību dzēšanas plānā nav norādījis minēto kreditora prasījumu, neatbrīvo kreditoru no prasījuma pieteikšanas administratoram, jo likumdevējs nav paredzējis atšķirīgu regulējumu kreditoru prasījumu iesniegšanas kārtībai tiem kreditoriem, kuri cēlušies prasību tiesā. Minētais izriet no Maksātnespējas likuma 6.panta otrajā punktā noteiktā maksātnespējas procesa vispārīgā principa – kreditoru vienlīdzības principa, atbilstoši kuram kreditoriem tiek dotas vienādas iespējas piedalīties procesā un saņemt savu prasījumu apmierinājumu saskaņā ar saistībām, kuras tie nodibinājuši ar parādnieku pirms procesa uzsākšanas.

Savukārt nokavējot Maksātnespējas likumā noteikto termiņu kreditora prasījuma iesniegšanai, kreditors atbilstoši Maksātnespējas likuma 73.panta pirmajā un otrajā daļā noteiktajam zaudē kreditora statusu un savas prasījuma tiesības pret parādnieku (sk. *Civillietu departamenta 2016.gada 31.marta spriedumu lietā Nr.SK-3/2016*).

PĀRSTĀVĪBAS NOFORMĒŠANAS NOSACĪJUMI ZVĒRINĀTAM ADVOKĀTAM TIESAS LĒMUMU PĀRSŪDZĒŠANĀ

Pārstāvības noformēšanu gadījumos, kad personu pārstāv zvērināts advokāts, reglamentē Civilprocesa likuma 85.panta trešā daļa, nosakot, ka advokāta pilnvarojumu juridiskās palīdzības sniegšanai apliecina orderis. Ja advokāts uzstājas kā puses pilnvarots pārstāvis, pilnvarojumu apliecina ar rakstveida pilnvaru. No minētā redzams, ka atšķirībā no jebkurai citai personai izvirzītajām prasībām par pilnvaras notariālu noformējumu zvērinātam advokātam kā tiesu sistēmai piederošas profesijas pārstāvim pietiek ar vienkāršu rakstveida pilnvaru, kurai papildus iesniedzams orderis.

Tādējādi, ja advokāts ne tikai sniedz pusei juridisku palīdzību kā tiesu sistēmai piederoša persona, bet viņam uzdots būt arī par puses pilnvarnieku Civillikuma 2289. panta izpratnē, atbilstoši šībrīža civilprocesaālajam regulējumam viņam ir nepieciešama gan pilnvara, gan orderis.

Atbilstoši Civilprocesa likuma 189.panta pirmās daļas noteikumiem tiesas nolēmumu, ar kuru lietu izspriež pēc būtības, tiesa taisa sprieduma veidā. Savukārt atbilstoši Civilprocesa likuma 229.panta pirmās daļas noteikumiem tiesas nolēmumu, ar kuru lieta netiek izspriesta pēc būtības, pieņem lēmuma veidā.

Civilprocesa 413.panta pirmā daļa nosaka, ka par pirmās instances tiesas spriedumu lietas dalībnieki var iesniegt apelācijas sūdzību, īpaši atzīmējot, ka pārstāvis sūdzību iesniedz atbilstoši šī likuma 86.panta prasībām.

Savukārt uz tiesas lēmumu pārsūdzību attiecināma cita – blakus sūdzības izskatīšanas kārtība, kas reglamentēta Civilprocesa likuma C daļas devītās sadaļas 55.nodaļā „Blakus sūdzības iesniegšana un izskatīšana” un kurā uz speciāla pilnvarojuma nepieciešamību Civilprocesa likuma 86.panta otrās daļas izpratnē nav norādīts. Tādējādi secināms, ka Civilprocesa likuma 86.panta otrajā daļā ietvertais jēdziens „tiesas nolēmumu pārsūdzēšana apelācijas kārtībā” neaptver tiesas lēmuma pārsūdzēšanu procesuālā jautājumā, iesniedzot par to blakus sūdzību.

Vienlaikus, ja blakus sūdzību pārstāvamā vārdā iesniedz zvērināts advokāts, tai pievienojama gan pilnvara, gan orderis (sk. *Civillietu departamenta 2015.gada 26.novembra lēmumu lietā Nr.SK-2391/2015*).

KASĀCIJAS SŪDZĪBAS IESNIEGŠANAS NOSACĪJUMI

Lietas vešana kasācijas instances tiesā Civilprocesa likuma 82.panta septītās daļas izpratnē nozīmē to procesuālo darbību veikšanu, kas atbilst Civilprocesa likuma desmitās sadaļas „Kasācijas tiesvedība” normām.

Ja kasācijas sūdzību juridiskas personas vārdā nav parakstījusi tās amatpersona, kas darbojas likumā, statutos vai nolikumā piešķirto pilnvaru ietvaros, vai zvērināts advokāts, atzīstams, ka kasācijas sūdzību iesniegusi persona, kura nav tam pilnvarota (sk. *Civillietu departamenta 2015.gada 9.februāra lēmumu lietā Nr.SK-2034/2015*).

ZVĒRINĀTA ADVOKĀTA ORDERA KĀ PILNVAROJUMU APLIECINOŠĀ DOKUMENTA NEPIECIEŠAMĪBA, IESNIEDZOT APELĀCIJAS SŪDZĪBU

Atbilstoši Civilprocesa likuma 82.panta otrajai daļai juridisko personu lietas tiesā ved to amatpersonas vai arī citi juridisko personu pilnvaroti pārstāvji. Atbilstoši šā likuma 85.panta otrajai daļai juridisko personu pārstāvību noformē ar rakstveida pilnvaru vai dokumentiem, kas apliecina amatpersonas tiesības bez īpaša pilnvarojuma pārstāvēt juridisko personu. Tātad juridiskajai, tāpat kā fiziskajai, personai ir tiesības izvēlēties – vest lietu tiesā pašai (likumiskā pārstāvība) vai ar pilnvarota pārstāvja (pārstāvju) starpniecību (ligumiskā pārstāvība).

Atbilstoši Civilprocesa likuma 85.panta trešajai daļai advokāta pilnvarojumu juridiskās palīdzības sniegšanai apliecina orderis. Ja advokāts uzstājas kā puses pilnvarots pārstāvis, šo pilnvarojumu apliecina ar rakstveida pilnvaru.

Attiecībā uz advokāta kā tiesu sistēmai piederīgas personas pilnvarojumu gan Civilprocesa likums (85.panta trešā daļa), gan Advokatūras likums nosaka īpašu (būtībā vienkāršotu) pilnvarojuma noformēšanas kārtību – vienkāršu rakstveida pilnvaru kopā ar orderi.

Analoģiska atziņa izteikta arī judikatūrā – Civillietu departaments, izskatot lietu paplašinātā sastāvā, 2015.gada 26.novembra lēmumā lietā Nr.SK-2391/2015 norādījis, ka pārstāvības noformēšanu gadījumos, kad personu pārstāv zvērināts advokāts, reglamentē Civilprocesa likuma 85.panta trešā daļa, atbilstoši kurai zvērinātam advokātam kā tiesu sistēmai piederīgas profesijas pārstāvim juridiskās palīdzības sniegšanai pietiek ar vienkāršu rakstveida pilnvaru, kurai papildus iesniedzams orderis. Lietas vešana apelācijas instances tiesā nozīmē to procesuālo darbību veikšanu, kas atbilst Civilprocesa likuma astotās sadaļas „Apelācijas tiesvedība” normām. Apelācijas tiesvedība nevar tikt ierosināta citādi, kā vien pēc lietas dalībnieka apelācijas sūdzības, respektīvi, apelācijas sūdzība ir tas procesuālais dokuments, bez kura nav iespējams un ar kuru faktiski tiek uzsākts apelācijas tiesvedības process.

Tādējādi situācijā, kad zvērināts advokāts vēlas vest lietu, sniedzot personai juridisko palīdzību profesionālās darbības ietvaros, apelācijas sūdzībai ir jāpievieno orderis pārstāvim apelācijas instances tiesā, kā arī Civilprocesa likuma 86.panta otrās daļas prasībām atbilstoša pilnvara (sk. *Civillietu departamenta 2016.gada 17.jūnija lēmumu lietā Nr.SK-1788/2016*).

KRIMINĀLTIESĪBU UN KRIMINĀLPROCESA TIESĪBU JAUNRADES AKTUALITĀTES KRIMINOLOĢIJAS UN CITU KRIMINĀLTIESISKO ZINĀTŅU MIJIEDARBĪBAS ASPEKTĀ

Krimināltiesību sekcijas lektori un klausītāji

**Jānis BAUMANIS, Krimināltiesību sekcijas referents
Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta zinātniski
analītiskais padomnieks**

Rakstā autors piedāvā savu redzējumu par pēdējiem grozījumiem Krimināllikumā un Kriminālprocesa likumā. Izvirzot hipotēzi jeb pieņēmumu, ka mūsdienu tiesnesim, kurš spriež tiesu kriminālprocesos, jābūt kriminologam, autors pievērš uzmanību krimināltiesisko normu jaunrades aktualitātēm kriminoloģijas un citu krimināltiesisko zinātņu mijiedarbības aspektā.

Kā zināms, kriminoloģija ir sociāli tiesiskā zinātne, kas pēta noziedzību kopumā, tās atsevišķus elementus, noziedzības determinantus, kā arī citas parādības un

procesus, kas cieši saistīti ar noziedzīgiem nodarījumiem. Tādējādi, autora skatījumā, kriminologs ir pētnieks (zinātnieks), kurš uz noziedzīgu nodarījumu skatās nevis kā atsevišķi pastāvošo parādību, bet gan kā uz elementu, kas pastāv sarežģītajā sociāli tiesiskajā sistēmā, redzot gan noziedzīga nodarījuma cēloņus un veicinošos apstākļus, gan noziedzīga nodarījuma sekas, gan dažādu noziedzīgu nodarījumu mijiedarbību un likumsakarības, kas pastāv ar un ap noziedzību kopumā, kā arī redzot noziedznieku un tā lomu. Noziedznieks kriminologam ir ne tikai persona ar statusu, kuram ir tiesības, pienākumi, atbildība, bet arī cilvēks ar visām cilvēkam piemērotām vajībām, grēkiem un sasniegumiem.

Lai gan kriminoloģijā un krimināltiesiskajās zinātnēs galvenā uzmanība tiek pievērsta noziedzīga nodarījuma izdarīšanas aktam, tomēr kriminoloģijā noziedzīgs nodarījums ir tikai viens atsevišķs elements sarežģītajā sistēmā. Turklāt kriminoloģijas un krimināltiesību starpā pastāv sena, līdz šim līdz galam neatrisinātā filozofiskā dilemma: kriminoloģijā tiek atzīts determinisms, bet krimināltiesībās primāri tiek atzīta brīvā griba.

Latviešu valodā ar terminu „determinisms” saprot mācību, ka dabas un sabiedrības parādības ir likumsakarīgi saistītas un cēloniski cita citu nosaka, vai mācību, ka ikviens notikums ir kāda dabas likuma darbības piemērs vai ka jebkuram notikumam ir vismaz viens cēlonis.¹

¹ Svešvārdu vārdnīca. Atb. red. J.Baldunčiks. Rīga: Jumava, 1999, 148.lpp.

Respektīvi, kriminoloģijā tiks uzsvērts: persona nozaga maizi, jo gribēja ēst, savukārt krimināltiesībās tiks uzsvērts, ka personai bija brīva izvēle, tā izvēlējās noziedzīgu nodarījumu, kuras izdarīšanu tā vēlējas (gribas moments) un apzinājas tā kaitīgumu (intelektuālais moments), tādēļ tā ir vainīga.

Autors uzskata, ka mūsdienās ar likumu jaunradi ir uzsāka minētās dilemmas risināšana.

Vērtējot krimināltiesību normu jaunradi, jāatzīst, ka tiesību normās tiek paredzēti jauni mehānismi, kā iedarboties uz noziedzības faktoriem kopumā, kā arī uz atsevišķiem noziedzīgu nodarījumu cēloņiem un veicinošiem apstākļiem, tādējādi krimināltiesībās netieši tiek akceptēta determinisma teorija.

Ekonomikas zinātnu doktore Silvija Kristapsone grāmatā „Noziedzība Latvijā” raksta, ka „noziedzība attīstās sociālā kontekstā, un to veido atsevišķa persona un ārējie faktori: cilvēku garīgā pasaule un cilvēku aptverošā realitāte visā tās daudzpusībā”². Respektīvi, pastāv vairums internālo (iekšējo) un eksternālo (ārējo) parādību un procesu, kas nosaka noziedzību. Minētais ir arī attiecināms uz atsevišķu noziedzīgu nodarījumu. Respektīvi, noziedzīga nodarījuma mehānismā pastāv iekšējie jeb subjektīvie faktori un ārējie jeb objektīvie faktori.

Vērtējot subjektīvus faktoros noziedzīga nodarījuma mehānismā, jāpiemin, ka jau senās Grieķijas filozofs Platons norādīja uz personīgās motivācijas lomu sociālo normu pārkāpumos. Šo pārkāpumu pamatā ir naids, greizsirdība, tieksme pēc baudas utt.³ Zinot minētās atziņas, pavisam citā gaismā iespējams paskatīties uz esošo likuma jaunradi. Proti, ar 2006.gada 12.oktobra likumu „Grozījumi Krimināllikumā” atbildību pastiprinošo apstākļu klāsts tika papildināts ar vēl vienu apstākli, proti, Krimināllikuma 48.panta pirmā daļa tika papildināta ar 14.punktu šādā redakcijā: noziedzīgs nodarījums izdarīts rasistisku motīvu dēļ. Ar 2014.gada 25.septembra likumu „Grozījumi Krimināllikumā” Krimināllikuma 48.panta pirmās daļas 14.punkts pēc vārda „rasistisku” tika papildināts ar vārdiem „nacionālu, etnisku vai reliģisku”. Tādējādi mūsdienās tiesai, spriežot tiesu kriminālprocesos, jāizzina ne tikai noziedzīga nodarījuma subjektīvās puses gribas un intelektuālo momentu, bet arī citus subjektīvus aspektus noziedzīga nodarījuma mehānismā tā visplašākajā izpratnē ar mērķi identificēt parādības un procesus, kas rada noziedzīgu nodarījumu.

Vērtējot objektīvos faktoros noziedzīga nodarījuma mehānismā, jāatzīst, ka kriminoloģijā, īpaši jau ekonomiskās un organizētās noziedzības pētījumos, jau sen ir pievērsta uzmanība noziedzīgam nodarījumam paredzētajam resursam. Šo resursu klāstā ir gan noziedzīgi iegūtie līdzekļi, gan juridiskā persona, kas tiek izmantota noziedzīga nodarījuma izdarīšanai, gan noziedzīga nodarījuma rīki. Piemēram, kriminoloģijā starp apstākļiem, kas ļāva mafijai kļūt par pretvalstisku transnacionālo parādību, tiek minēta ievērojamo finansiālo līdzekļu izmantošana. Lielie kriminālie ienākumi ļāva organizētās noziedzības pārstāvjiem tērēt milzīgus līdzekļus valsts amatpersonu uzpirkšanai, noziedzīgās darbības materiāli, kadru, ideoloģiskai un politiskai nodrošināšanai⁴. Zinot šīs

kriminoloģiskās atziņas, jāsecina, ka tām ir pievērsta liela uzmanība arī Latvijas krimināltiesisko normu jaunradē. Proti, pēdējos desmit gados notiek procesa par noziedzīgi iegūtu mantu pilnveide, juridiskai personai piemērojamo piespiedu ietekmēšanas līdzekļu piemērošanas mehānisma attīstīšana, tiek pieņemti likuma grozījumi, kas saistīti ar mantas aresta institūtu, kā arī notiek mantas konfiskācijas institūta pilnveide. Taču jāatzīst, ka visi minētie institūti vēl aizvien ir nepilnīgi.

Process par noziedzīgi iegūtu mantu nevar palikt pirmstiesas kriminālprocesā, virzot pamata kriminālprocesu uz tiesu.

Likumdevējs vēl aizvien nav formulējis juridiskām personām piemērojamo piespiedu ietekmēšanas līdzekļa mērķi. Turklāt, paredzot, ka process par piespiedu ietekmēšanas līdzekļu piemērošanu var notikt ārpus kriminālprocesa, likumdevējs nav parūpējies par apsūdzībai adekvāta ekvivalenta izveidi attiecībā uz juridisku personu.

Mantas aresta termiņi sasaistīti ar noziedzīga nodarījuma klasifikāciju, kas padara procesu par noziedzīgi iegūtu mantu kā turpinājumu arestam. Daļēji minētā sasaiste bija pamats noziedzīga nodarījuma klasifikācijas kritēriju maiņai.

Aizvien vēl nav pietiekami skaidrs, kas ir:

- Kriminālprocesa likuma 630.panta pirmās daļas 1.punktā minēta manta, kas saistīta ar noziedzīgu nodarījumu;
- Kriminālprocesa likuma 240.panta pirmās daļas 6.punktā minētās lietas, kuras bija paredzētas vai tika izmantotas noziedzīga nodarījuma izdarīšanai.

Šķiet, ka praksē minētās problēmas var atrisināt, raugoties uz lemjamo jautājumu ar kriminologa acīm. Respektīvi, jāredz, kāpēc tad vispār tika izveidoti minētie institūti. Kāds ir juridiskās personas, noziedzīga nodarījuma priekšmeta, rīka vai līdzekļa kaitīgums.

Turpinājumā jāuzsver, ka kriminoloģijā, pētot noziedzīga nodarījuma ģenēzi, tiek pievērsta uzmanība visiem cilvēkiem, parādībām un procesiem, kas tādā vai citādā veidā nosaka cilvēka noziedzīgu uzvedību. Tiek pievērsta uzmanība cilvēka ģimenei, draugiem, kolēģiem, kā arī sociālām grupām, kurā cilvēks atrodas. Tādējādi tiek identificēti noziedzīga nodarījuma iniciētāji un faktori, kas stimulē noziedzīga nodarījuma izdarīšanu. Šo procesu vērtēšanā citā gaismā parādās personas, kuras uzkūda, atbalsta vai organizē noziedzīgu nodarījumu, kā arī personas, kuras aicina izdarīt noziedzīgus nodarījumus. Tādējādi vērtējot noziedzīga nodarījuma ģenēzi, var identificēt jaunus kaitīgus nodarījumus, kurus nepieciešams kriminalizēt. Turklāt mūsdienu sabiedrība sāk savādāk skatīties uz esošo noziedzīgo nodarījumu pabeigtības brīdi. Minētie ar kriminoloģiju saistītie aspekti savā ziņā ietekmēja Krimināllikuma normu jaunradi:

- pēdējos desmit gados notiek aizvien jaunu līdzdalības formu kriminalizēšana. Piemēram, ar 2011.gada 8.septembra likumu „Grozījumi Krimināllikumā” tika noteikts papildināt Krimināllikuma XXII nodaļu ar 288.³pantu „Starpniecība politiskās organizācijas (partijas) vai politisko organizāciju (partiju) apvienības nelikumīgā finansēšana”, ar 2009.gada 21.maija likumu „Grozījumi Krimināllikumā” tika noteikts papildināt Krimināllikumu ar 163.¹ pantu „Bordeļa izveidošana, uzturēšana, vadīšana un finansēšana”;

² Kristapsone, S. Noziedzība Latvijā. Rīga: RaKa, 2003, 4.lpp.

³ Шиханцов, Г.Г. Криминология. Минск: Тесей, 2006. Pieejams: <http://ebooks.grsu.by/criminal/1-vozniknovenie-kriminologii.htm>.

⁴ Иншаков, С.М. Зарубежная криминология. 2-е изд. Москва: ЮНИТИ-ДАТА, Закон и право, 2003. С.309-310.

- tiek kriminalizēts aicinājums uz noziedzīgu nodarījumu. Piemēram, ar 2007.gada 13.decembra likumu „Grozījumi Krimināllikumā” tika noteikts papildināt Krimināllikumu ar 88.² pantu „Aicinājums uz terorismu un terorisma draudi”;
- notiek noziedzīga nodarījuma pabeigtības brīža pārceļšana uz agrāku laiku. Piemēram, ar 2012.gada 13.decembra likumu „Grozījumi Krimināllikumā” tika noteikts no Krimināllikuma 323.panta, kas paredz atbildību par kukuļdošanu, izslēgt vārdus „ja piedāvājums pieņemts”. Tādējādi pēc minētiem grozījumiem kukuļdošana ir pabeigta tad, kad ir izteikts kukuļa piedāvājums, neatkarīgi no tā, vai šis piedāvājums ir pieņemts;
- notiek jaunu kaitīgu nodarījumu kriminalizēšana. Piemēram, ar 2016.gada 10.marta likumu „Grozījumi Krimināllikumā” tika noteikts papildināt Krimināllikumu ar 217.¹ pantu „Darba samaksas noteikumu pārkāpšana”.

Kriminalizējot rīcību, kas faktiski bija noziedzīga nodarījuma cēlonis vai veicinošs apstāklis, piemēram, aicinājumu izdarīt noziedzīgu nodarījumu, kas nebija līdzdalība noziedzīgā nodarījumā, likumdevējs uzliek par pienākumu normu piemērotājiem plašāk raudzīties uz noziedzīga nodarījuma mehānismu.

Jāatzīst arī, ka likumdevējs, veicot nodarījumu (de)

kriminalizēšanu, ne vienmēr pēc bīstamības faktiski identiskiem nodarījumiem paredz identiskas sankcijas. Turklāt likumdevējam ne vienmēr veiksmīgi izdodas formulēt noziedzīga nodarījuma bīstamības zemāko sliekšni, piemēram, nodarījuma zemākais bīstamības sacensībām, par ko pēc 2016.gada 1.marta, kad spēkā stājās 2016.gada 28.janvāra likums „Grozījumi Krimināllikumā”, paredzēta kriminālatbildība Krimināllikuma 212.¹ pantā.

Norādītās problēmas var atrisināt, tikai skatoties uz noziedzīgu nodarījumu ar kriminologa acīm un redzot nodarījuma kaitīgumu. Turklāt šobrīd Krimināllikuma piemērotājiem, tostarp arī tiesnešiem, katra atsevišķa nodarījuma kaitīgumu identificēšana ir pienākums, kas izriet no Krimināllikuma 6.panta. Proti, ar 2012.gada 13.decembra likumu „Grozījumi Krimināllikumā” tika noteikts papildināt Krimināllikuma 6.panta pirmo daļu pēc vārda „izdarīts” ar vārdu „kaitīgs”, tādējādi pēc šiem grozījumiem Krimināllikuma 6.panta pirmā daļa paredz, ka par noziedzīgu nodarījumu atzīstams ar nodomu (tiši) vai aiz neuzmanības izdarīts kaitīgs nodarījums (darbība vai bezdarbība), kurš paredzēts šajā likumā un par kura izdarīšanu draud kriminālsods.

Izklāstītie apsvērumi autoram liek secināt, ka izvirzītā hipotēze ir apstiprinājusies, proti, mūsdienu tiesnesim, kurš spriež tiesu kriminālprocesos, faktiski jābūt kriminologam.

ADMINISTRATĪVO TIESĪBU AKTUALITĀTES

Administratīvo tiesību sekcijas diskusijas vadītāja Veronika KRŪMIŅA, Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta priekšsēdētāja

13.maija Tiesnešu konferences administratīvo tiesību sekcijā pamatā tika apspriesti procesuālo tiesību aktuālie problēmjautājumi. Tie ir pietiekami nozīmīgi, lai tos izdiskutētu plašākā visu instanču administratīvo tiesu tiesnešu lokā, tādējādi rūpējoties par vienveidīgas tiesu prakses nodrošināšanu.

[1] Viens no diskutētajiem jautājumiem bija saistībā ar to, vai tiesai ir jāizbeidz tiesvedība atbilstoši Administratīvā procesa likuma 282.panta 6.punktam (tiesa izbeidz tiesvedību, ja beigusī pastāvēt juridiskā persona, kura lietā ir pieteicējs, un nav tās tiesību pārņēmēja), ja tiesvedības laikā juridiskai personai (pieteicējam) vairs nav spēkā esošas valdes, taču ir pilnvarotā persona, kurai ir iepriekšējās valdes izdota pilnvara. Augstākā tiesa šādu jautājumu līdz šim nebija izlēmusi ar nolēmumu. Tomēr Augstākā tiesa lietā Nr.SKA-1054/2015, kurā nebija sabiedrības valdes, bet bija tikai prokūrists ar iepriekšējās valdes izdotu pilnvaru, šādu pilnvaru atzina par derīgu un izskatīja lietu. Atbilstoši Civillikuma 2312.panta 3. un 5.punktam pilnvarojuma ligums izbeidzas, kad pilnvarotājs atsauc savu pilnvarojumu vai ar vienas vai otras puses nāvi. Ja pilnvara nav tikusi atsaukta un sabiedrība, kas pilnvaru izdevusi, nav beigusī pastāvēt, tās izdotā pilnvara uzskatāma par derīgu. Valdes

neesība neietekmē pilnvaras juridisko spēku, tā kā valdes iecelšana un atcelšana ir sabiedrības iekšēja lieta. Savukārt, ja tiesai rodas pamatotas šaubas par pilnvaras izsniegšanas tiesiskumu (piemēram, pilnvaras izdošanu ar atpakaļejošu spēku u.tml.), tiesai jāpārbauda apstākļi, kas par to liecina.

[2] Tika arī risināts jautājums par juridiskās palīdzības izmaksu atlīdzināšanu, proti, vai, lemjot par privātpersonai (pieteicējam) atlīdzināmajām juridiskās palīdzības izmaksām, ir izšķiroši, kurš ir sniedzis juridisko palīdzību – zvērināts advokāts vai jebkura persona.

Atbilstoši Valsts pārvaldes iestāžu nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas likuma (turpmāk – Atlīdzināšanas likums) 7.panta trešajai daļai mantiskais zaudējums aptver arī izmaksas, kas saistītas ar juridisko palīdzību, un šo izmaksu maksimālo apmēru nosaka Ministru kabinets. Ne no Administratīvā procesa likuma, ne Atlīdzināšanas likuma, ne Ministru kabineta 2011.gada 8.novembra noteikumu Nr.859 „Noteikumi par privātpersonai atlīdzināmo juridiskās palīdzības izmaksu maksimālo apmēru” normām neizriet ierobežojums attiecībā uz to, kurš var būt juridiskās palīdzības sniedzējs administratīvajā procesā (zvērināts advokāts, sabiedrība ar ierobežotu atbildību, individuālais komersants u.tml.). Tiesiska nozīme ir tam, vai juridiskie pakalpojumi faktiski ir sniegti. Šābu gadījumā par faktisku juridisko pakalpojumu saņemšanu tiesai jāpārbauda pieteicēja iesniegto attaisnojuma dokumentu saistība ar konkrēto

lietu, piemēram, kad hronoloģiski izrakstīts un samaksāts rēķins par juridiskajiem pakalpojumiem u.tml. (*sal., piemēram, Augstākās tiesas 2011.gada 6.maija sprieduma lietā Nr.SKA-155/2011 13.punktu*).

[3] Diskutētas atsevišķu Administratīvā procesa likuma normu – 126.panta piektās daļas un 302.panta 2.¹daļas – piemērošanas nianšes.

[3.1] Administratīvā procesa likuma 126.pants regulē valsts nodevas atlīdzināšanas gadījumus. Panta piektā daļa paredz, ka pieteikuma noraidīšanas gadījumā lietās par sociālo drošību (pensijas, pabalsti u.tml.) pieteicējs ir atbrīvots no pienākuma samaksāt valsts nodevu, ja viņš no tās ir bijis atbrīvots ar tiesas lēmumu. Ņemot vērā to tiesību un interešu nozīmīgumu, kuras pieteicējs bija vēlējis aizsargāt, izņēmuma kārtā tiesa (tiesnesis) arī citos gadījumos ar motivētu lēmumu var atbrīvot pieteicēju no pienākuma samaksāt valsts nodevu, ja pieteikums tiek noraidīts. Diskusiju jautājums bija minētās tiesību normas otrais teikums.

Vēsturiski minētā tiesību norma likumā tika ieviesta saistībā ar ieslodzīto personu lietām, tomēr tas nenozīmē, ka šī norma būtu attiecināma tikai uz šīs kategorijas lietām. Tāpat norma nevajadzētu vispārināt arī uz noteikta veida citām lietu kategorijām, bet gan katrā konkrētā gadījumā tiesai (tiesnesim) jāvērtē, vai pastāv priekšnoteikumi personas atbrīvošanai no valsts nodevas samaksas.

Šīs normas piemērošanas priekšnosacījums pieteicēja atbrīvošanai no pienākuma samaksāt valsts nodevu, iepretim šā likuma 128.panta trešajai daļai (tiesa vai tiesnesis, ievērojot fiziskās personas mantisko stāvokli, pēc personas lūguma var pilnīgi vai daļēji atbrīvot personu no valsts nodevas samaksas), nav saistīts ar personas mantisko stāvokli, bet gan ar *tiesību un interešu nozīmīgumu, kuras pieteicējs vēlējis aizsargāt*. Tātad tiesai (tiesnesim) jāvērtē, cik lietā izspriežamais jautājums personai ir nozīmīgs no tiesību un tiesisko interešu viedokļa, nevis mantiskā stāvokļa prizmas. Tāpat atšķirībā no likuma 128.panta trešās daļas, kas kā priekšnoteikumu atbrīvošanai no valsts nodevas materiālu apstākļu dēļ nosaka personas iesniegumu, 126.panta piektā daļa šādu iesniegumu neparedz. Tiesnešu diskusijas ietvaros tika secināts, ka arī gadījumā, ja personas iesniegums netiek iesniegts, tiesa tomēr pati pēc savas iniciatīvas var lemt par atbrīvošanu.

Tā kā persona lūgumu par atbrīvošanu no valsts nodevas var iesniegt jebkurā procesa stadijā, tad no procesuālā viedokļa var veidoties vairākas situācijas un tām atbilstoši risinājumi, proti:

1) ja personas lūgums iesniegts pirms sprieduma taisīšanas konkrētajā tiesu instancē, jautājums par personas atbrīvošanu tiesai jāizlemj spriedumā;

2) ja lūgums iesniegts pēc sprieduma taisīšanas, tad tas nav papildsprieduma jautājums (jo nav runa par neizlemtu prasījumu), bet gan jautājums, par kuru iebildumus pieteicējs var izteikt apelācijas sūdzībā;

3) ja turpretim lūgums iesniegts pēc konkrētās tiesu instances sprieduma spēkā stāšanās, tad šai tiesu instancei šis jautājums vairs nav jālemj.

[3.2] Attiecībā uz Administratīvā procesa likuma 302.panta 2.¹daļas piemērošanu tika spriests, pēc kādiem kritērijiem identificēt gadījumus, kad atbilstoši

minētajai tiesību normai apelācijas instances tiesai būtu jānodrošina lieta atpakaļ pirmās instances tiesai, jo nav pilna tiesas sprieduma, un kādos gadījumos izskatīt, ka nav objektīvu šķēršļu, lai pirmajā instancē neizlemto prasījumu izskatītu tikai apelācijas instances tiesa.

Atbilstoši Administratīvā procesa likuma 302.panta otrajai daļai apelācijas instances tiesa izskata tikai tos prasījumus, kuri izskatīti pirmās instances tiesā. Tomēr šā likuma 302.panta 2.¹daļā paredzēts – ja apelācijas instances tiesa atzīst par pamatotu apelācijas sūdzību par tiesas spriedumu daļā, ar kuru tiesvedība lietā izbeigta vai pieteikums atstāts bez izskatīšanas, kā arī tad, ja apelācijas instances tiesa konstatē, ka pirmās instances tiesa nav izspriedusi kādu prasījumu, tā var pati izlemt attiecīgos jautājumus pēc būtības, ja tam nav objektīvu šķēršļu. Parasti apstākļi, ka pirmās instances tiesa nav izlēmusi kādu prasījumu, atbilstoši Administratīvā procesa likuma 303.panta pirmās daļas 5.punktam ir absolūtais pirmās instances sprieduma atcelšanas pamats. Atbilstoši Augstākās tiesas atziņām 303.pantā minētie apstākļi nav vērtējami, jo jau pats likumdevējs tos kvalificējis kā tādus, kas katrā ziņā var novest pie lietas nepareizas izspriešanas (*sk., piemēram, Augstākās tiesas 2015.gada 18.septembra lēmuma lietā Nr.SKA-1146/2015 10.punktu*).

Grozījumu, ar kuriem likums tika papildināts ar 302.panta 2.¹daļu, izstrādes laikā šī norma tika iekļauta ar mērķi paredzēt iespēju apelācijas instances tiesai, neatceļot rajona tiesas spriedumu, pašai izskatīt tādas rajona tiesā neizskatītos ar pamatprasījumu cieši saistītos prasījumus kā atlīdzinājums. Tāpat tiesnešu diskusiju rezultātā tika secināts, ka minētā norma būtu attiecināma arī uz gadījumu, kad pamatprasījums ir izvērtēts, bet nav izvērtēts kāds procesuāls pārkāpums, kā arī gadījumā, kad no pirmās instances tiesas sprieduma motīvu daļas ir redzams, ka tiesa attiecīgo prasījumu ir izvērtējusi pēc būtības, taču nav to ierakstījusi sprieduma rezolutīvajā daļā (faktiski tas ir papildsprieduma jautājums, tomēr tā taisīšanai ir ierobežots termiņš).

[4] Lai arī administratīvo pārkāpumu lietu izskatīšana kopš 2012.gada 1.jūlija ir vispārējās jurisdikcijas tiesu kompetencē, atbilstoši Atlīdzināšanas likuma 1.panta otrajai daļai un 2.¹panta trešajai daļai kaitējumu, kas nodarīts ar iestādes prettiesisku lēmumu administratīvā pārkāpuma lietā, atlīdzina administratīvā procesa kārtībā. Līdz ar to pamatprasījumu par administratīvā pārkāpuma lietvedības ietvaros pieņemtā lēmuma tiesiskumu pārbauda vispārējās jurisdikcijas tiesa, savukārt pakārtoto prasījumu par atlīdzinājumu izskata administratīvā tiesa. Sadalīto tiesvedības procesu dēļ praksē nereti rodas dažādi tiesību piemērošanas jautājumi. Viens no tādiem ir par to, kāds ir administratīvajai tiesai pārbaudāmo apstākļu kopums, ja persona lūdz atlīdzinājumu saistībā ar procesuāliem pārkāpumiem administratīvā pārkāpuma lietvedībā, kurus vispārējās jurisdikcijas tiesa nav vērtējusi.

Pamatlietas ietvaros vispārējās jurisdikcijas tiesā būtu izskatāmi *visi* jautājumi, kas attiecas gan uz administratīvā pārkāpuma esību, gan lietvedības norises tiesiskumu. Diemžēl ne vienmēr pamatlietas ietvaros tiek izvērtēti arī lietvedības norises tiesiskums.

Jau 2014.gada administratīvo tiesnešu apspriedē tika secināts, ka, izskatot pieteikumu par zaudējumu

Administratīvo tiesību sekcijas lektori un klausītāji

atlidzinājumu, būtu jāvērtē arī administratīvo pārkāpumu lietas ietvaros pieļautie procesuālie pārkāpumi, ja persona uz tādiem norāda. Gadījumā, ja vispārējās jurisdikcijas tiesa nav izvērtējusi procesuālos pārkāpumus, par kuriem persona lūdz atlidzinājumu, tas ir jādara administratīvajai tiesai. Kā to Augstākā tiesa jau iepriekš norādījusi (*sk., piemēram, Augstākās tiesas 2013.gada 5.apriļa lēmuma lietā Nr.SKA-449/2013 5. un 6.punktu un 2013.gada 30.apriļa lēmuma lietā Nr.SKA-454/2013 6.punktu*), šādā gadījumā iestādes pieļauto procesuālo pārkāpumu konstatēšana neveido patstāvīgu prasījumu, proti, šis prasījums ietveras prasījumā par atlidzinājumu. Pieļautā procesuālā pārkāpuma atzīšana par prettiesisku – lai gan nepieciešama (*sine qua non*), tomēr ir tikai priekšnoteikums atlidzinājuma piešķiršanai.

Tāpat saistībā ar minēto lietu izskatīšanu tika diskutēts jautājums, vai administratīvajai tiesai ir pakļauti tikai prasījumi par atlidzinājumu saistībā ar tādiem lēmumiem, kurus administratīvā pārkāpuma lietā ir pieņēmusi iestāde, vai arī tādiem, kurus pieņēmusi tiesa, tā kā lēmumus par administratīvo sodu piemērošanu atbilstoši Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa normām pieņem gan iestādes, gan

tiesa. Ja lēmumu administratīvā pārkāpuma lietā ir pieņēmusi tiesa, tad prasījums par atlidzinājumu saistībā ar procesuālajiem pārkāpumiem, ir pakļauts vispārējās jurisdikcijas tiesai, nevis administratīvajai tiesai, jo šajā gadījumā Atlīdzināšanas likuma 2.¹panta pirmās daļas izpratnē nav pieņemts iestādes prettiesisks lēmums. Minētais izriet arī no Atlīdzināšanas likuma III nodaļā norādītās iesnieguma par zaudējuma atlidzinājumu izskatīšanas kārtības, atbilstoši kurai privātpersona iesniegumu par zaudējuma atlidzinājumu iesniedz tai iestādei, kas nodarījusi zaudējumu.

*Tiesību nozaru aktualitāšu apkopojumu sagatavošanā līdzdarbojās
Civillietu departamenta tiesneša palidze Elina SLIŠĀNE, Krimināllietu departamenta priekšsēdētāja palidze Nora MAGONE un
Administratīvo lietu departamenta priekšsēdētājas palidze Kristīne APERĀNE*

TIESNEŠU KONFERENCES LĒMUMI

PAR TIESNEŠU ĒTIKAS KOMISIJAS LOCEKĻU IEVĒLĒŠANU

Par Tiesnešu ētikas komisijas locekļiem Tiesnešu e-konferencē 2016.gada 20.maijā ievēlēti:

Augstākās tiesas tiesnešu izvirzītie kandidāti

- Dzintra AMERIKA, Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta tiesnese
- Normunds SALENIEKS, Augstākās tiesas Civillietu departamenta tiesnesis

Apgabaltiesu tiesnešu izvirzītie kandidāti

- Alla ŠILOVA, Latgales apgabaltiesas tiesnese
- Madara ĀBELE, Rīgas rajona tiesas tiesnese

Rajona (pilsētu) tiesu tiesnešu izvirzītais kandidāts

- Guntars FLORIŅŠ, Administratīvās rajona tiesas Valmieras tiesu nama tiesnesis

Zemesgrāmatu nodaļu tiesnešu izvirzītie kandidāti

- Agnese SKULME, Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas zemesgrāmatu nodaļas tiesnese
- Baiba LIELPĒTERE, Cēsu rajona tiesas zemesgrāmatu nodaļas tiesnese

Par Tiesnešu ētikas komisijas locekļiem Tiesnešu e-konferencē 2016.gada 23.maijā ievēlēti:

Apgabaltiesu tiesnešu izvirzītais kandidāts

- Dace SKRAUPLĒ, Zemgales apgabaltiesas tiesnese

Rajona (pilsētu) tiesu tiesnešu izvirzītais kandidāts

- Ināra JAUNZEME, Rīgas rajona tiesas Jūrmalas tiesu nama tiesnese

Saskaņā ar likuma „Par tiesu varu” 91.³ panta ceturto daļu Tiesnešu ētikas komisijas locekļa pilnvaru termiņš ir četri gadi. Tiesnešu ētikas komisijas locekli var ievēlēt atkārtoti, bet ne vairāk kā divas reizes pēc kārtas.

PAR TIESNEŠU KVALIFIKĀCIJAS KOLĒGIJAS LOCEKĻU IEVĒLĒŠANU

Par Tiesnešu kvalifikācijas kolēģijas locekļiem Tiesnešu e-konferencē 2016.gada 13.oktobrī ievēlēti:

No Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta tiesnešu vidus

- Veronika KRŪMIŅA, Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta priekšsēdētāja

No apgabaltiesu Krimināllietu tiesas kolēģiju tiesnešu vidus

- Silva REINHOLDE, Kurzemes apgabaltiesas priekšsēdētāja

No Zemesgrāmatu nodaļu tiesnešu vidus

- Ināra ZARIŅA, Rīgas rajona tiesas zemesgrāmatu nodaļas priekšniece

Par Tiesnešu kvalifikācijas kolēģijas locekļiem Tiesnešu e-konferencē 2016.gada 14.oktobrī ievēlēti:

No rajona (pilsētu) tiesu tiesnešu vidus

- Gunita GALIŅA, Saldus rajona tiesas priekšsēdētāja
- Kristīne ZDANOVSKA, Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas tiesnese

Saskaņā ar likuma „Par tiesu varu” 92.panta otrās daļas 4.punktu Tiesnešu kvalifikācijas kolēģiju ievēl uz četriem gadiem.

VI TIESĪBU PRAKSE

SKAIDROJUMI

PAR LIETAS DALĪBNIEKA – FIZISKAS PERSONAS – TIESĪBĀM NOFORMĒT PĀRSTĀVĪBU AR MUTVĀRDU PIETEIKUMU TIESAS SĒDĒ

Fiziskās personas atbilstoši Civilprocesa likuma 85.panta pirmās daļas otrajam teikumam var ar mutvārdu pieteikumu tiesas sēdē pilnvarot personu, kas ir tiesīga būt par pārstāvi civilprocesā, fiziskās personas vārdā izpildīt visas procesuālās darbības konkrētajā civillietā, tostarp Civilprocesa likuma 86.panta otrajā daļā norādītās darbības. Šāds pilnvarojums norādāms tiesas sēdes protokolā, Civilprocesa likuma 86.panta otrajā daļā minētās darbības norādot tieši.

**Augstākās tiesas
Civillietu departamenta tiesnešu kopsapulces
LĒMUMS
Rīgā 2016.gada 7.jūnijā**

Kopsapulce konstatē:

– dažādas pirmās un otrās instances tiesas atšķirīgi iztulko Civilprocesa likuma 85.panta pirmās daļas otro teikumu. Minētā likuma norma nosaka, ka „pārstāvja pilnvarojumu pārstāvamais tiesā var izteikt mutvārdu pieteikumā, un par to izdarāms ieraksts tiesas sēdes protokolā”;

– atbilstoši likuma normas vienam iztulkojumam lietas dalībnieks – fiziska persona – ir tiesīgs izteikt pilnvarojumu pārstāvim tikai uz tiesas sēdi, kurā šāds pilnvarojums izteikts. Ar tiesas sēdē izteiktu mutvārdu pieteikumu lietas dalībnieks neesot tiesīgs izteikt Civilprocesa likuma 86.panta otrajā daļā norādīto īpašo pilnvarojumu. Iztulkojuma pamatošanai tiek arī norādīts, ka ar Civilprocesa likuma 86.panta otrajā daļā lietoto terminu „pilnvara” jāsaprot rakstveida dokumenti;

– atbilstoši likuma normas citam iztulkojumam lietas dalībnieks – fiziska persona – ir tiesīgs izteikt pilnvarojumu pārstāvim jebkādu procesuālu darbību, tostarp Civilprocesa likuma 86.panta otrajā daļā norādīto darbību, izpildīšanai;

– atšķirīgi Civilprocesa likuma 85.panta pirmās daļas otrā teikuma iztulkojumi var nelabvēlīgi ietekmēt lietas dalībnieka – fiziskās personas – tiesības uz pieeju tiesai.

Nolūkā veidot vienotu likumam atbilstošu izpratni par lietas dalībnieka – fiziskās personas – tiesībām ar mutvārdu pieteikumu tiesas sēdē pilnvarot personu, kas ir tiesīga būt par pārstāvi civilprocesā, un pamatojoties uz likuma „Par tiesu varu” 49.¹ panta trešo daļu,

kopsapulce nolemj sniegt šādu skaidrojumu:

1. Civilprocesa likuma 85.panta pirmās daļas pirmajā

teikumā noteiktā prasība fiziskās personas pārstāvību noformēt ar notariāli apstiprinātu pilnvaru pamatota ar vajadzību pārliecināties, ka pilnvardevēja griba ir izteikta brīvi, kā arī noskaidrot pilnvarojuma apjomu un pārstāvim piešķirtās procesuālās tiesības. Pilnvarojums, kas atbilstoši Civilprocesa likuma 85.panta pirmās daļas otrajam teikumam ir izteikts tiesā, nav atzīstams par mazāk ticamu kā notāra apliecināts pilnvarojums. Tāpat jāņem vērā, ka Civilprocesa likums neparedz mutvārdu pilnvarojuma pieļaujamā apjoma ierobežojumu, kā arī šāds ierobežojums nav secināms, iztulkojot attiecīgo likuma normu. Līdz ar to atbilstoši Civilprocesa likuma 85.panta pirmās daļas otrajam teikumam lietas dalībnieks – fiziskā persona – var ar mutvārdu pieteikumu tiesas sēdē pilnvarot personu, kas ir tiesīga būt par pārstāvi civilprocesā, fiziskās personas vārdā izpildīt visas procesuālās darbības konkrētajā civillietā, tostarp Civilprocesa likuma 86.panta otrajā daļā norādītās darbības. Blakus sūdzības iesniegšanai par tiesas lēmumu īpašais pilnvarojums atbilstoši Civilprocesa likuma 86.panta otrajai daļai nav nepieciešams (*sk. Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2015.gada 26.novembra lēmumu lietā Nr.SKC-2391/2015*);

2. Atbilstoši Civilprocesa likuma 85.panta pirmās daļas otrajam teikumam lietas dalībnieks var pilnvarot pārstāvi veikt procesuālās darbības tikai konkrētās lietas ietvaros. Pilnvarojums, kas izteikts vienā lietā, nevar tikt izmantots citā lietā. Noformējot mutvārdu pilnvarojumu attiecībā uz lietas vešanu kasācijas instances tiesā, jāņem vērā, ka šajā gadījumā atbilstoši Civilprocesa likuma 82.panta sestajai daļai, proti, fiziskās personas lietu vešanai kasācijas instances tiesā, par fiziskās personas pārstāvi ir tiesīgs būt tikai advokāts;

3. Civilprocesa likuma 85.panta pirmās daļas otrajā teikumā norādītais pilnvarojums noformējams, izdarot ierakstu tiesas sēdes protokolā. Civilprocesa likuma 86.panta otrajā daļā norādītās procesuālās darbības protokolā norādāmas tieši. Atsauce uz minēto likuma normu ir nepietiekama tajā noteiktā īpašā pilnvarojuma izteikšanai. Ierakstu tiesas sēdes protokolā nevar aizstāt ar skaņu ierakstā fiksētu pilnvarojumu;

4. Pirms izdarīt Civilprocesa likuma 85.panta pirmajā daļā minēto ierakstu par pārstāvja pilnvarojumu tiesas sēdes protokolā, tiesai jāizskaidro pārstāvamajam Civilprocesa likuma 82.panta sestajā daļā un 84.pantā noteiktie ierobežojumi. Izdarot minēto ierakstu, tiesai jānoskaidro pārstāvamā griba attiecībā uz pārstāvja pilnvarojuma apjomu, tostarp par Civilprocesa likuma 86.panta otrajā daļā norādītā īpašā pilnvarojuma izteikšanu, un jānorāda to sēdes protokolā.

Kopsapulces priekšsēdētājs I.Bičkovičs

JAUNS PROCESA REGULĒJUMS CIVILLIETU ĀTRĀKAI IZSKATĪŠANAI KASĀCIJAS INSTANCĒ

13.jūlijā spēkā stājās grozījumi Civilprocesa likumā, kas paredz kasācijas instanci, tas ir, Augstākās tiesas Civillietu departamentu, atslogot no mazsvarīgām lietām, lai samazinātu civillietu izskatīšanas termiņus un koncentrētu resursus augstākajai tiesu instancei raksturīgu uzdevumu veikšanai – vienotas tiesu prakses nodrošināšanai un tiesību tālākveidošanai.

Izdarot grozījumus civilprocesā, ņemts vērā, ka kasācijas instances tiesa neizspriež strīdu pēc būtības, bet lemj par likuma pareizu izpratni un pareizu tā piemērošanu, tālab kasācijas instancē izšķiroša nozīme ir nevis pušu interesēm, bet gan publiski tiesiskajām interesēm.

BŪTISKĀKĀS IZMAIŅAS CIVILPROCESA LIKUMĀ (CPL)

Kasācijas sūdzības pamats, saturs un iesniegšana

Kasācijas kārtībā var pārsūdzēt pirmās instances spriedumus lietās par kapitālsabiedrību dalībnieku (akcionāru) sapulces lēmumu atzišanu par spēkā neesošiem un apelācijas instances spriedumus, ja tiesa nepareizi piemērojusi materiālo tiesību normu, pārkāpusi procesuālo tiesību normu vai, izskatot lietu, pārsniegusi savas kompetences robežas. Ņemot vērā, ka atbilstoši likumam materiālo tiesību normas nepareiza piemērošana ir arī tās nepareiza iztulkošana, no likuma normas, kas nosaka kasācijas pamatus, izslēgta atsevišķa norāde par to, ka spriedumu kasācijas kārtībā var pārsūdzēt arī gadījumos, kad zemākas instances tiesa materiālo tiesību normas nepareizi iztulkojusi (CPL 450.panta trešā daļa).

Līdz šim likums tieši nenoteica, vai kasācijas sūdzību var iesniegt materiālo tiesību normas jebkāda veida nepareizas piemērošanas gadījumā vai līdzīgi, kā tas ir noteikts procesuālo tiesību normu pārkāpumu gadījumā, – tikai tad, kad normas nepareiza piemērošana noveda vai varēja novest pie nepareiza lietas iznākuma. Likuma grozījumi paredz, ka materiālo tiesību normas nepareiza piemērošana var būt pamats sprieduma pārsūdzēšanai kasācijas kārtībā tikai tad, ja tā ir novedusi vai varēja novest pie lietas nepareizas izspriešanas (CPL 451.panta otrā daļa).

Turpmāk likums paredz kasācijas instances tiesnešu kolēģijai tiesības atteikt ierosināt kasācijas tiesvedību, ja tai nav acimredzama pamata uzskatīt, ka pārsūdzētajā spriedumā ietvertais lietas iznākums ir nepareizs un ka izskatāmajai lietai ir būtiska nozīme vienotas tiesu prakses nodrošināšanā un tiesību tālākveidošanā. Tāpēc likums papildināts ar nosacījumu, ka gadījumos, kad kasācijas sūdzības iesniedzējs uzskata, ka kasācijas sūdzības izskatīšanai ir būtiska nozīme vienotas tiesu prakses nodrošināšanā vai tiesību tālākveidošanā, viņš argumentēti norāda to kasācijas sūdzībā (CPL 453.panta 1.¹ daļa).

Atbilstoši kasācijas instances judikatūrai precizēta kasācijas sūdzības parakstīšanas un iesniegšanas kārtība. Saskaņā ar precizēto regulējumu, kasācijas sūdzību paraksta iesniedzējs – fiziskā persona, juridiskas personas amatpersona, kas darbojas likumā, statūtos vai nolikumā piešķirtu pilnvaru ietvaros, vai advokāts.

Ja kasācijas sūdzību parakstījusi juridiskās personas amatpersona, sūdzībai pievieno dokumentu, kas apliecina amatpersonas tiesības pārstāvēt iesniedzēju. Ja kasācijas sūdzību parakstījis advokāts, sūdzībai pievieno pilnvaru un orderi. Ja šādi dokumenti kasācijas sūdzībai nav pievienoti un tie nav arī iepriekš iesniegti lietā, sūdzības pieņemšana tiek atteikta (CPL 453.panta otrā daļa un sestās daļas 2.punkts).

Noteikts termiņš – 30 dienas no kasācijas sūdzības noraksta nosūtīšanas dienas, kad iesniegtajai kasācijas sūdzībai var pievienoties līdzdalībnieki un trešās personas, kas piedalās procesā tās personas pusē, kura iesniegusi kasācijas sūdzību (CPL 461.panta pirmā daļa).

Drošības nauda

Palielināta drošības nauda, kas iemaksājama Augstākās tiesas depozīta kontā, iesniedzot kasācijas sūdzību. Tagad tā ir 300 euro līdzšinējo 284,57 euro vietā (CPL 458.panta pirmā daļa).

Jaunums ir drošības nauda 300 euro, kas iemaksājama, iesniedzot pieteikumu par lietas jaunu izskatīšanu sakarā ar jaunatklātiem apstākļiem. Drošības naudu pieteicējam atmaksā, ja apstrīdētais nolēmums tiek pilnīgi vai daļēji atcelts, kā arī gadījumos, ja pieteikums tiek atsaukts līdz tā izskatīšanai. Tāpat drošības naudu atmaksā gadījumos, ja tiesa atsaka pieņemt pieteikumu tādēļ, ka tam nav pievienots dokuments, kas apliecina pārstāvja pilnvarojumu, vai drošības nauda nav samaksāta likumā noteiktā kārtībā un apjomā (CPL 478.panta septītā un astotā daļa).

Atteikums ierosināt kasācijas tiesvedību

Precizēts kasācijas tiesvedības ierosināšanas atteikuma pamats. Iepriekš tas paredzēja, ka gadījumos, kad kasācijas sūdzība atbilst likumā noteiktajām formālajām prasībām un tiesa nav pieļāvusi tādu procesuālo tiesību normas pārkāpumu, kas norādīts likumā kā tāds, kas katrā ziņā varēja novest pie lietas nepareizas izspriešanas, kasācijas tiesvedību tomēr var neierosināt, ja tiesnešu kolēģijai nerodas šaubas par apelācijas instances tiesas sprieduma tiesiskumu un izskatāmajai lietai nav nozīmes judikatūras veidošanā. Turpmāk kasācijas tiesvedību var neierosināt, ja, izvērtējot kasācijas sūdzībā minētos argumentus, tiesnešu kolēģijai nav acimredzama pamata uzskatīt, ka pārsūdzētajā spriedumā ietvertais lietas iznākums ir nepareizs un ka izskatāmajai lietai ir būtiska nozīme vienotas tiesu prakses nodrošināšanā vai tiesību tālākveidošanā (CPL 464.¹ panta otrās daļas 2.punkts).

Likuma grozījumi ietver jaunu kasācijas tiesvedības ierosināšanas atteikuma pamatu: kasācijas tiesvedību var neierosināt arī mantiska rakstura strīdos, ja izskatāmajai lietai nav būtiskas nozīmes vienotas tiesu prakses nodrošināšanā un tiesību tālākveidošanā un tā daļa, par kuru spriedums tiek pārsūdzēts, ir mazāka par 2000 euro (CPL 464.¹ panta trešā daļa).

Atteikums pieņemt blakus sūdzību

Likuma grozījumi paredz, ka tiesnešu kolēģija rīcības sēdē var ar lēmumu, kas sastādīts rezolūcijas veidā, atteikties pieņemt blakus sūdzību, ja nav acimredzama pamata uzskatīt, ka, izskatot blakus sūdzību, pārsūdzētais lēmums tiks pilnīgi vai kādā tā daļā atcelts vai grozīts. Tiesnešu kolēģijas lēmumam jābūt vienbalsīgam. Šādā gadījumā samaksāto valsts nodevu par blakus sūdzību neatmaksā (CPL 464.panta 4.¹ un septītā daļa).

Sprieduma taisīšana

Likums nosaka iespēju kasācijas instancei lietas skatīt rakstveida procesā. Par pilna sprieduma sastādīšanas datumu uzskatāms datums, kas paziņots lietas dalībniekiem kā datums, kad sprieduma norakstu varēs saņemt tiesas kancelejā. Jaunie grozījumi paredz, ka gadījumā, ja tiesa sprieduma sastādīšanas laikā konstatē, ka lietas sarežģītības dēļ sprieduma sastādīšanai nepieciešams ilgāks termiņš, tā var minēto termiņu pagarināt, bet ne ilgāk par diviem mēnešiem (CPL 464.³ panta 2.¹ daļa).

Likuma grozījumi kasācijas instancei dod iespēju zemāku instanču tiesu spriedumus, kuri satur juridiski nozīmīgas atziņas, vienkāršotā veidā atzīt par pareiziem, tā veicinot minēto atziņu nostiprināšanos tiesu praksē. Ja tiesa atzīst, ka pārsūdzētajā spriedumā ietvertais pamatojums tiesību piemērošanas jautājumā ir pareizs, tā sprieduma motīvu daļā var norādīt, ka atzīst argumentāciju par pareizu un šos argumentus sprieduma motīvu daļā var nenorādīt (CPL 475.panta sestā daļa).

Savukārt, ja tiesa atzīst, ka pārsūdzētais spriedums neatbilst Augstākās tiesas judikatūrai un pārsūdzētajā spriedumā nav argumentēti norādīts, kādēļ notikusi atkāpšanās no judikatūras, Civillietu departaments var taisīt spriedumu, kura motīvu daļā norāda judikatūru, kura nav ievērota vai kuras neievērošana nav pamatota. Šādā gadījumā spriedumā aprakstošo daļu var neiekļaut un nenorādīt argumentus par tiesas pieļautajām tiesību normu pārkāpumiem (CPL 475.panta septītā daļa).

Lietu izskatīšana sakarā ar jaunatklātiem apstākļiem

Līdz likuma grozījumiem pieteikumu par lietas jaunu izskatīšanu sakarā ar jaunatklātiem apstākļiem izskatīja tiesa, kura ir vienu līmeni augstāka par tiesu, kura taisījusi apstrīdēto nolēmumu. Jaunais regulējums paredz pieteikuma iesniegšanu un izskatīšanu tajā pašā tiesā, ar kuras spriedumu vai lēmumu pabeigta lietas izskatīšana pēc būtības. Līdz ar to Civillietu departaments turpmāk tikai izņēmuma gadījumos varētu skatīt šādus pieteikumus, jo kasācijas instance neskata lietu pēc būtības. Tāds izņēmuma gadījums varētu būt pieteikuma iesniegšana par lēmumu, ar kuru kasācijas instance ir izbeigusi tiesvedību. Tiesa, konstatējot jaunatklātus apstākļus, atceļ apstrīdēto nolēmumu pilnībā vai kādā tā daļā un nodod lietu jaunai izskatīšanai tai pašai tiesai vai zemākas instances tiesai (CPL 478.panta pirmā daļa un 482.panta otrā daļa).

Pirms likuma grozījumiem pieteicējam par pieteikuma iesniegšanu nebija jāmaksā valsts nodeva vai drošības nauda. Atbilstoši jaunajam regulējumam turpmāk maksājama drošības nauda 300 euro apmērā (CPL 478.panta septītā daļa).

Pieteikumu par lietas jaunu izskatīšanu sakarā ar jaunatklātiem apstākļiem atsaka pieņemt ne tikai tad, ja nav norādīti apstākļi, kuri var tikt atzīti par jaunatklātiem, vai pieteikums iesniegts atkārtoti un no tā neizriet, ka apstākļi būtiski mainījušies, bet arī tad, ja pieteikumam nav pievienota pilnvara vai cits dokuments, kas apliecina pārstāvja pilnvarojumu griezties ar pieteikumu tiesā, vai likumā noteiktā kārtībā un apjomā nav samaksāta drošības nauda. Šajos gadījumos tiesneša lēmums nav pārsūdzams (CPL 478.panta ceturrtā un piektā daļa).

Izskatot pieteikumu, nav piemērojami likuma noteikumi par nepieļaujāmību tiesnesim piedalīties lietas atkārtotā izskatīšanā (CPL 481.panta otrā daļa).

Civilprocesa likuma pārejas noteikumus noteikts, ka tiesa, kas uzsākusi izskatīt pieteikumus līdz šī gada 1.augustam, pati pabeidz to izskatīšanu, kā arī noteikts, kas notiek ar tiem pieteikumiem sakarā ar jaunatklātiem apstākļiem, kas nodoti izskatīšanai Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātai. Pēc Civillietu tiesu palātas priekšsēdētāja priekšlikuma Augstākās tiesas priekšsēdētājs izlemj jautājumu par tiesu palātas izskatīšanā esošas lietas nodošanu citai apelācijas instances tiesai, ja lietas izskatīšanu līdz 2016.gada 31.decembrim nav iespējams nodrošināt. Lēmumu pieņem rezolūcijas veidā, un tas nav pārsūdzams (CPL pārejas noteikumu 116.punkts).

IEROBEŽOTI TULKU BEZMAKSAS PAKALPOJUMI CIVILPROCESĀ

31.jūlijā stājās spēkā grozījumi Civilprocesa likumā, kas samazina valsts pienākumu tiesā nodrošināt obligātus bezmaksas tulku pakalpojumus visām civilprocesā iesaistītajām fiziskajām personām. Valsts nodrošinās tulku tikai tām fiziskajām personām, kuras civillietā saņem valsts nodrošināto juridisko palīdzību vai ir atbrīvotas no tiesas izdevumu samaksas.

Lietas dalībniekam, kurš nepārvalda tiesvedības (valsts) valodu, būs pienākums nodrošināt tulku palīdzību tiesas sēdē un procesuālajās darbībās, piemēram, iepazīties ar lietas materiāliem. Tāpat būs jānodrošina tulku palīdzību ekspertiem vai lieciniekiem, kas izsaukti pēc viņa lūguma, ja kāds no tiem nepārvalda tiesvedības valodu. Lietas dalībniekam pašam arī jāpārlicinās par piesaistītā tulka prasmēm un spēju tulkot tiesas procesā.

Izdevumi par tulku palīdzību tiesas sēdē ir ar lietas vešanu saistītie izdevumi, ko atlīdzina zaudējusi puse. Izdevumi atlīdzināmi tikai tad, ja lietas dalībnieks tiesā iesniedzis dokumentus, kas apliecina tulku sniegto pakalpojumu apmaksu. Tulka izdevumus varēs piedzīt no lietā zaudējušās puses to faktiskajā apmērā, bet ne vairāk par Ministru kabineta noteikto likmi.

Tiesa varēs atteikt ar lietas vešanu saistīto izdevumu kompensāciju par tulku palīdzību tiesas sēdē, ja tiesas ieskatā tulka nepieciešamība nav bijusi, jo lietas dalībnieks, kuram par labu ir piespriežami izdevumi, pārvalda tiesvedības valodu.

Lai lietas dalībnieki nevarētu izmantot tulku neierašanos kā iespēju panākt lietas izskatīšanas atlikšanu, likuma grozījumi paredz, ka tiesa varēs atlikt lietas izskatīšanu tikai tad, ja tulks neierodas tiesas sēdē tāda iemesla dēļ, kuru tiesa atzīst par attaisnojošu.

Valsts arī turpmāk nodrošinās tulku pakalpojumus tām fiziskajām personām, kuras nepārvalda tiesvedības (valsts) valodu un saņem valsts nodrošināto juridisko palīdzību. No tulka izdevumu segšanas personas tiks atbrīvotas arī noteiktās lietu kategorijās, piemēram, uzturlīdzekļu piedziņas lietas, darbinieku prasībās par darba strīdiem. Par tulku pakalpojumiem nebūs jāmaksā arī tad, ja tiesa, izvērtējot fiziskās personas mantisko stāvokli, pieņēmusi individuālu lēmumu atbrīvot šo personu no tiesas izdevumiem.

SATVERSMES TIESA: KĀRTĪBA, KĀDĀ IEROSINĀMA KRIMINĀLPROCESA ATJAUNOŠANA SAKARĀ AR JAUNATKLĀTIEM APSTĀKĻIEM, NEATBILST SATVERSMEI

2016.gada 29.aprīlī Satversmes tiesa pieņēma spriedumu lietā Nr.2015-19-01 „Par Kriminālprocesa likuma 657.panta pirmās, trešās un piektās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92.panta pirmajam teikumam”, kurā secināja, ka, lai arī normatīvais regulējums kriminālprocesa atjaunošanai sakarā ar jaunatklātiem apstākļiem kopumā ir vērsts uz līdzsvara panākšanu *res judicata* principa un taisnīga sprieduma kolizijas gadījumā, tieši apstrīdētajās normās noteiktā kārtība atsevišķos gadījumos šādu līdzsvaru nenodrošina.

Satversmes tiesa atzina Kriminālprocesa likuma 657.panta pirmo, trešo un piekto daļu, ciktāl tās pieļauj to, ka prokurors, kurš kriminālprocesā veicis izmeklēšanas darbības, izmeklēšanas uzraudzību, kriminālvajāšanu vai uzturējis valsts apsūdzību, izlemj jautājumu par šā kriminālprocesa atjaunošanu sakarā ar jaunatklātiem apstākļiem, par neatbilstošām Latvijas Republikas Satversmes 92.panta pirmajam teikumam un spēkā neesošām no 2017.gada 1.janvāra.

Pēc pieteikuma iesniedzēju ieskata, apstrīdētās normas nepamatoti ierobežojot tiem Satversmē noteiktās tiesības uz taisnīgu tiesu, jo personas pieteikumu par jaunatklātiem apstākļiem izskata prokurors pēc sākotnējā kriminālprocesa izskatīšanas vietas un personai nav tiesību pārsūdzēt tiesā prokurora atteikumu atjaunot kriminālprocesu. Nepamatoti atsakot kriminālprocesa atjaunošanu sakarā ar jaunatklātiem apstākļiem, personai tiekot liegta iespēja tikt attaisnotai tāda noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, kuru šī persona nav izdarījusi.

Satversmes tiesa secināja, ka apstrīdētajās normās noteiktā kārtība ir vērsta uz to, lai panāktu līdzsvaru *res judicata* principa un taisnīga sprieduma kolizijas

gadījumā. Pēc tam, kad stājies spēkā nolēmums krimināllietā, var atklāties apstākļi, kas, izskatot krimināllietu, netika ņemti vērā, jo nebija vai nevarēja būt zināmi. Šādos gadījumos taisnīgas tiesas un tās elementa – taisnīga sprieduma – nodrošināšanai jāparedz iespēja labot pieļauto netaisnību, atjaunojot kriminālprocesu, lai krimināllietas izskatīšanā tiktu ņemti vērā jaunatklātie apstākļi. Savukārt gadījumos, kad pamats kriminālprocesa atjaunošanai sakarā ar jaunatklātiem apstākļiem nav konstatējams, taisnīgas tiesas nodrošināšanas labad jāparedz iespēja atteikties atjaunot kriminālprocesu, tādā veidā respektējot spēkā stājušos tiesas nolēmumu un ievērojot *res judicata* principu.

Saskaņā ar apstrīdētajām normām tieši prokuroram pēc sākotnējā kriminālprocesa izskatīšanas vietas ir piekritīga personas pieteikuma par jaunatklātiem apstākļiem izskatīšana. Tomēr šāds regulējums var radīt situāciju, ka pieteikumu par jaunatklātiem apstākļiem izskata tas pats prokurors, kurš attiecīgajā kriminālprocesā veicis izmeklēšanas darbības, izmeklēšanas uzraudzību, kriminālvajāšanu vai uzturējis valsts apsūdzību.

Ja prokurors iepriekš ir veicis izmeklēšanas darbības vai uzturējis valsts apsūdzību kriminālprocesā, tad viņš ir sniedzis vērtējumu un paudis viedokli arī par apsūdzības pamatotību. Tāpēc var rasties pamatotas šaubas, ka viņš savu viedokli nemainīs arī tad, kad izskatīs pieteikumu par jaunatklātiem apstākļiem vai personas sūdzību par lēmumu, ar kuru atteikta kriminālprocesa atjaunošana sakarā ar jaunatklātiem apstākļiem. Proti, apstrīdētās normas ne visos gadījumos ļauj novērst personu šaubas par to prokuroru neitralitāti, kuri izlemj jautājumu par kriminālprocesa atjaunošanu sakarā ar jaunatklātiem apstākļiem.

Satversmes tiesa norādīja, ka likumdevējam, pieņemot jauno procesuālo regulējumu, jānovērš šaubas par to prokuroru neitralitāti, kuri izlemj jautājumu par kriminālprocesa atjaunošanu sakarā ar jaunatklātiem apstākļiem, turklāt tiesības izmantot šo jauno procesuālo regulējumu piešķiramas arī pieteikuma iesniedzējiem.

JUDIKATŪRAS MAIŅA

VALDES LOCEKĻA ATBILDĪBA PAR NODOKĻU UN AR TIEM SAISTĪTO MAKSĀJUMU PARĀDIEM SABIEDRĪBAS MAKSĀTNESPĒJAS GADĪJUMĀ

Šā gada 7.jūnijā Augstākās tiesas Civillietu departaments (turpmāk – Civillietu departaments) ar spriedumu lietā Nr.SK-7/2016¹, kas tika taisīts paplašinātā sastāvā, nostiprināja departamenta iepriekšējo judikatūru par valdes locekļa kā „krietna un rūpīga saimnieka” pienākumu atbildēt par kapitālsabiedrībai nodarītajiem zaudējumiem neatkarīgi no vainas pakāpes, vienlaikus atkāpjoties no iepriekš paustajām atziņām, ka nodokļu parāds, ko

kapitālsabiedrībai aprēķinājis Valsts ieņēmumu dienests, un ar šo parādu saistītā nokavējuma vai soda nauda neveido sabiedrības tagadējās mantas samazinājumu Civillikuma 1772.panta izpratnē. Paredzams, ka minētais Civillietu departamenta spriedums būtiski ietekmēs turpmāko tiesu praksi jautājumā par maksātnespējas procesa administratoru tiesībām atgūt maksātnespējīgajām sabiedrībām nodarītos zaudējumus, ceļot prasību pret valdes locekļiem, kuru prettiesiskas darbības vai bezdarbības rezultātā attiecīgie zaudējumi radīti. Tāpat

¹ Spriedums pieejams: <http://at.gov.lv/files/uploads/files/archive/department1/2016/SK-7-2016.doc>.

jaunā judikatūra varētu kalpot par pamudinājumu kapitālsabiedrību valdes locekļiem iesniegt maksātnespējas pieteikumu nekavējotī pēc Maksātnespējas likumā noteikto maksātnespējas pazīmju iestāšanās (sk. *Maksātnespējas likuma 60.panta trešo daļu*).

I. Situācija pirms Civillietu departamenta sprieduma lietā Nr.SK-7/2016

Jautājums, vai valdes loceklis ir nodarījis kapitālsabiedrībai zaudējumus gadījumā, kad sabiedrība prettiesiski, kā to atzinis Valsts ieņēmumu dienests, nav veikusi nodokļu un ar tiem saistītus maksājumus, ir vairākkārt skatīts Civillietu departamentā (Senātā), kasācijas instances tiesai secinot, ka Valsts ieņēmumu dienesta aprēķinātās valsts budžetā iemaksājāmās naudas summas (nodokļu parāds, nokavējuma vai soda nauda), kuru samaksa nav veikta kapitālsabiedrības maksātnespējas dēļ, neveido sabiedrības tagadējās mantas samazinājumu (sk. *Senāta 2009.gada 20.maija sprieduma lietā Nr.SK-102/2009 5.punktu, 2012.gada 8.februāra sprieduma lietā Nr.SK-622/2012 7.punktu, 2012.gada 25.aprīļa spriedumu lietā Nr.SK-90/2012*). Attiecīgie maksājumi Senāta ieskatā bija atzīstami par priekšā stāvošiem zaudējumiem Civillikuma 1771.panta izpratnē. Līdz ar to maksātnespējīgo sabiedrību administratoriem neradās tiesības celt prasības pret valdes locekļiem par radīto zaudējumu atlīdzināšanu, jo atbilstoši Civillikuma 1771.pantam priekšā stāvoši zaudējumi dod tikai tiesības prasīt nodrošinājumu, bet ne zaudējumu atlīdzinājumu.

Turpretim jautājumā par kapitālsabiedrības valdes locekļa atbildības apjomu judikatūras maiņa jau bija notikusi iepriekš, un aktuālais spriedums lietā Nr.SK-7/2016 to tikai nostiprina. Pirms judikatūras pavērsiena 2009.gada 20.maija spriedumā lietā Nr.SK-102/2009 Augstākās tiesas Senāts atzina par pamatotu apelācijas instances tiesas vērtējumu par Komerclikuma 169.panta pirmajā un trešajā daļā lietoto ģenerālklausulu „krietns un rūpīgs saimnieks”, proti, ka tā saistījusi to ar divām pazīmēm, pirmkārt, vai persona, pildot savus amata pienākumus, ir rīkojusies ļaunprātīgi, otrkārt, vai persona ir veikusi aktīvas darbības, lai mazinātu zaudējumus, kas radušies vai varētu rasties sabiedrībai (sk. *sprieduma 6.punktu*). Vēlākos spriedumos (sk. *Senāta 2012.gada 25.janvāra sprieduma lietā Nr.SK-25/2012 8.4.punktu, Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2014.gada 27.maija sprieduma lietā Nr.SK-102/2014 10.punktu*) Senāts (Civillietu departaments) turpretim jau atzina, ka „apstāklim, ka valdes locekļa rīcība nesatur ļaunprātīgu tiesību aizskārums, nav tiesiskas nozīmes, jo viņš ir atbildīgs par katru, tostarp vieglu, neuzmanību”. Līdz ar to minētie spriedumi noteica salīdzinoši plašu valdes locekļa atbildības par sabiedrībai nodarītajiem zaudējumiem tvērumsu.

II. Lietas Nr.SK-7/2016 faktiskie apstākļi un apelācijas tiesas secinājumi

Lietā, kuras ietvaros kasācijas instances tiesai bija no jauna jāizvērtē tās spriedumos sniegtās atbildes uz iepriekš minētajiem tiesību jautājumiem, maksātnespējīgas sabiedrības ar ierobežotu atbildību (SIA) administrators bija cēlis prasību pret sabiedrības bijušo valdes locekli par zaudējumu, kas sastāvēja no Valsts ieņēmumu dienesta uzrēķinātās soda naudas un nokavējuma naudas, atlīdzināšanu.

Valsts ieņēmumu dienests, veicot nodokļu auditu, bija secinājis, ka sabiedrība ir izvairījusies no pievienotās vērtības nodokļa un uzņēmuma ienākuma nodokļa iemaksas valsts budžetā. Audita rezultātā nodokļu administrācija pieņēma lēmumu par sabiedrības pienākumu iemaksāt valsts budžetā papildu summu. Aprēķinātajā summā ietilpa arī soda nauda un nokavējuma nauda. Atbilstoši auditā konstatētajam sabiedrības valde nesniedza Valsts ieņēmumu dienestam nepieciešamos grāmatvedības dokumentus, kas varētu apstiprināt, ka sabiedrība ir saņēmusi pakalpojumus, par kuriem tā bija maksājusi atlīdzību citiem komersantiem. Tāpat tika konstatēts, ka nodokļu deklarācijas tika iesniegtas nokavēti vai netika iesniegtas vispār.

Valsts ieņēmumu dienests bija vienīgais maksātnespējīgās SIA kreditors. Ņemot vērā, ka valdes loceklis, administratora ieskatā, nebija pildījis savus pienākumus kā krietns un rūpīgs saimnieks, kā to paredz Komerclikuma 169.panta pirmā daļa, administrators cēla prasību pret minēto valdes locekli par viņa nodarīto zaudējumu (Valsts ieņēmumu dienesta noteiktās soda naudas un nokavējuma naudas apmērā) atlīdzināšanu.

Maksātnespējas procesa administratora celtā prasība tika noraidīta gan pirmās instances, gan arī apelācijas instances tiesā. Vidzemes apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģija prasības noraidīšanu pamatoja ar turpmāk norādītajiem argumentiem.

Apelācijas instances tiesa secināja, ka Valsts ieņēmumu dienesta veiktais audits un pieņemtais lēmums neļauj konstatēt, ka tieši valdes locekļa darbību rezultātā kapitālsabiedrībai nodarīti zaudējumi. Tiesas ieskatā, nozīmīgs apstāklis bija tas, ka lielāko daļu fiktīvo darījumu noslēdza sabiedrības prokurists, nevis valdes loceklis.

Nākamais būtiskais tiesas arguments bija saistīts ar zaudējuma izpratni Civillikuma 1770.–1772.panta kontekstā. Apelācijas instances tiesa atzina, ka soda naudas un nokavējuma naudas uzrēķinu nevar uzskatīt par attiecīgās kapitālsabiedrības zaudējumiem, jo nav pierādījumu, ka minētā summa būtu samaksāta un attiecīgi būtu atzīstama par sabiedrības mantas samazinājumu. Līdz ar to priekšnoteikumi zaudējumu piedziņai, tiesas ieskatā, netika pierādīti un prasība bija jānoraida.

III. Civillietu departamenta atziņas

Izvērtējis lietas apstākļus, maksātnespējas procesa administratora kasācijas sūdzībā paustos argumentus un apelācijas instances tiesas motīvus, Civillietu departaments sniedza izvērstu apstrīdētā sprieduma atcelšanas pamatojumu.

Kasācijas instances tiesa atzina, ka apstrīdētajā spriedumā nav pietiekami rūpīgi novērtēti pierādījumi, kas liecina par kapitālsabiedrības valdes locekļa atbildību. Civillietu departaments norādīja, ka viens no valdes locekļu pamatpienākumiem ir nodrošināt sabiedrības darbības tiesiskumu (*sal. vācu tiesību doktrīnā – legalitātes pienākums (Legalitätspflicht)*²). Kapitālsabiedrības valdes atbildība par grāmatvedības kārtošānu un visu saimnieciskos darījumus apliecinājošo dokumentu saglabāšanu ir tieši noteikta likuma „Par grāmatvedību” 2.pantā. Civillietu departaments atzina, ka valdei uzlikto pienākumu sabiedrības grāmatvedības kārtošānā nepienācīga izpilde nav savienojama ar krietna

² Sk. Baumbach / Hueck. GmbHG (Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung). 20. Auflage. München: Verlag C.H.Beck, 2013, S.1065.

un rūpīga saimnieka rīcību. Turklāt Komerclikuma 169.panta trešā daļa nosaka valdes vainas prezumpciju, attiecīgi pierādīšanas nastu, ka valdes loceklis ir rīkojies kā krietns un rūpīgs saimnieks, pārliekot uz attiecīgo valdes locekli. Konkrētajā lietā minēto prezumpciju maksātnespējīgās kapitālsabiedrības valdes loceklis nebija atspēkojis. Civillietu departaments arī norādīja, ka „prokūras izdošana neatbrīvo valdi no atbildības par sabiedrības vadību” (sk. sprieduma 7.5.punktu).

Otrs lietā nozīmīgs tiesību jautājums, kam Civillietu departaments deva savu novērtējumu, bija jautājums par jēdziena „tagadējā mantas samazinājums” tvērumu un attiecīgi Civillikuma normu par pienākumu atlīdzināt radītos zaudējumus attiecināmība uz tādu summu iemaksu valsts budžetā, kuru samaksas pienākums ir bijis noteikts, taču kapitālsabiedrības maksātnespējas dēļ nav izpildīts.

Atsaucoties uz tiesību doktrīnas atziņām, Civillietu departaments norādīja, ka „zaudējumu pilnīgas atlīdzināšanas pamatuzdevums ir novērst (vismaz minimizēt) cietušā mantisko tiesību aizskārums radītās negatīvās sekas, kas izpaužas kā mantas vērtības samazinājums, papildu izdevumi, peļņas (labumu) neiegūšana, vai nu atjaunojot tam piederošās mantas agrāko stāvokli, vai arī samaksājot atlīdzību par mantisko samazinājumu naudas izteiksmē” (sk. sprieduma 9.punktu). Kasācijas instances tiesa arī norādīja, ka atbilstoši Civillikuma 1771.pantam jāatlīdzina tikai tāds zaudējums, kas jau faktiski pastāv, nevis „stāv priekšā”. Līdz ar to jautājuma būtība ir tāda, vai valdes locekļa prettiesiskas rīcības izraisīts saistību pieaugums, turklāt situācija, kad viņa vadītā kapitālsabiedrība kļuvusi maksātnespējīga, atzīstams par jau cēlušos mantiski novērtējamu pametumu jeb tagadējās mantas samazinājumu.

Veicot jēdziena „manta” analīzi, Civillietu departaments secināja, ka ar minēto jēdzienu saprotams personai piederošu ekonomiska rakstura, proti, naudā novērtējamu tiesību, kā arī pienākumu kopums (sk. sprieduma 11.1.punktu). Ar vēsturiskās iztulkošanas metodes palīdzību kasācijas instances tiesa noskaidroja, ka priekšā stāvoša zaudējuma nodrošināšanas funkcija bija novērst nākotnē eventuāli iespējamu, nevis jau notikušu tiesību aizskārums, kas radījis zaudējumu. Turpretim mantas sastāvā ietilpstošu aktīvu samazinājums tiesību aizskārums rezultātā ir atzīstams par tagadējās mantas samazinājumu Civillikuma 1772.panta izpratnē neatkarīgi no tā apstākļa, vai tas mantiskais stāvoklis, kurā atradās cietušais pirms zaudējumu nodarīšanas, faktiski ir vai nav ticis atjaunots. Tāpat par tagadējās mantas samazinājumu, nevis priekšā stāvošu zaudējumu atzīstams gadījums, kad tiesību pārkāpuma rezultātā palielinās personas saistību apmērs. Ar tiesību doktrīnas un vēsturiskās iztulkošanas metodes palīdzību iegūto atziņu Civillietu departaments vēl vairākas pastiprināja ar teleoloģiskās metodes piemērošanas rezultātā gūto secinājumu par zaudējumu mērķi – pēc iespējas pilnīgāk atjaunot tādu cietušās personas mantas stāvokli, kāds pastāvētu, ja tiesību aizskārums nebūtu noticis. Minēto mērķi nebūtu iespējams sasniegt, ja saistību palielināšanās tiesību pārkāpuma rezultātā netiktu atzīta par tagadējās mantas samazinājumu. Līdz ar to valdes locekļa prettiesiskā rīcība izpaužas arī adekvātu pasākumu neveikšanā, lai mazinātu nodokļu administrācijas piemēroto sankciju apmēra palielināšanos.

IV. Dažas piezīmes pēc Civillietu departamenta sprieduma

Civillietu departamenta spriedums lietā Nr.SK-7/2016 nostiprina kapitālsabiedrību valdes locekļu augstu atbildības standartu, atzīstot, ka valdes locekļi ir atbildīgi par sabiedrības darbības atbilstību normatīvi tiesiskajam regulējumam (legalitātes nodrošināšanas pienākums), tostarp attiecībā uz sabiedrības grāmatvedības kārtošānu. Turklāt valdes locekļu civiltiesiskā atbildība iestājas arī viegla neuzmanības gadījumā. Vēlreiz uzsverot, ka valdes locekļi atbild arī par vieglu neuzmanību, kasācijas instances tiesa ir skaidri norādījusi, ka iepriekš tiesas praksē atzītais kritērijs – ļaunprātīga rīcība (rīcība ļaunā nolūkā) – vairs nav piemērojams kā vienīgā vainas forma, kas dod pamatu prasīt valdes loceklim atlīdzināt zaudējumus, kurus tas ar savu rīcību nodarījis sabiedrībai (maksātnespējas gadījumā – tās kreditoriem), bet gan šāda atbildība iestājas par jebkuru vainas pakāpi.

Būtisku pienesumu tiesību piemērošanas prakses attīstībai sniedz Civillietu departamenta atziņa, ka mantas sastāvā ietilpstošo aktīvu samazinājumam ir pielīdzināma arī tiesību pārkāpuma rezultātā veikta saistību apmēra palielināšana. Šāda atziņa par zaudējumu rašanās brīdi atbilst cietušā interešu stāvokļa faktiskajam izmaiņām tiesību pārkāpuma rezultātā, pēc būtības šā brīža noteikšanā piešķirot nozīmi tam laika momentam, kurā kļūst iespējama attiecīgās saistības izpildes pieprasīšana. Jāatzīmē, ka arī ārvalstu praksē ir sastopams līdzīgs secinājums par saistību apmēra palielināšanos nozīmi. Vācijas Federālā tiesa (BGH) vienā no saviem spriedumiem norādīja, ka zaudējums ir konstatējams arī tad, kad papildu saistību uzliek parādniekam, kuram nav mantas, jo katra jauna saistība palielina pasīvu apjomu un noved pie (negatīvas) starpības starp mantisko stāvokli ar šo apgrūtinājumu vai bez tā. Šādi zaudējumi izteikti naudiskā izteiksmē (*rechnerische Schaden*) apgrūtina parādnieku arī tad, kad tam nav nekādu izredžu paša spēkiem apmierināt kreditoru prasījumus.³ Vienlaikus jāatzīmē Civillietu departamenta uzsvertais, ka minētais tiesību jautājums vērtējams kontekstā ar maksātnespējas regulējumu (sk. sprieduma 8., 10. un 11.punktu). Līdz ar to spriedumā paustās atziņas par saistību pieaugumu kā tagadējās mantas samazinājumu nav automātiski piemērojamas tiesiskajām attiecībām, kas nav saistītas ar kapitālsabiedrības maksātnespēju. Tās arī nevar automātiski attiecināt uz citu tiesību institūtu piemērošanu, piemēram, noilguma tecējuma sākuma brīža noteikšanu.

Noslēgumā uzsverams, ka Civillietu departamenta spriedums lietā Nr.SK-7/2016 ir vērtējams arī kā pienesums maksātnespējas regulējuma efektīvākas darbības nodrošināšanai jautājumā par valdes locekļiem uzliktā pienākuma nekavējoši iesniegt maksātnespējas pieteikumu, iestājoties Maksātnespējas likumā norādītajam kapitālsabiedrības maksātnespējas pazīmēm.

Dr.iur. Rihards GULBIS,
Augstākās tiesas Civillietu departamenta
zinātniski analītiskais padomnieks

³ Sk. BGH 10.10.1985. sprieduma lietā Nr.IX ZR 153/84 23.rindkopu. Pieejams: https://www.jurion.de/Urteile/BGH/1985-10-10/IX-ZR-153_84. (aplūkots 28.09.2016.).

TIESU PRAKSES APKOPOJUMI

PAR MORĀLĀ KAITĒJUMA APMĒRA NOTEIKŠANU SAISTĪBĀ AR PRASĪTĀJAM NODARĪTO TIESĪBU AIZSKĀRUMU, MIESAS BOJĀJUMIEM VAI TUVINIEKA BOJĀEJU

Augstākās tiesas Judikatūras un zinātniski analītiskā nodaļas padomnieks Reinis Markvarts apkopojis Augstākās tiesas Civillietu departamenta praksi morālā kaitējuma apmēra noteikšanā saistībā ar prasītājam nodarīto tiesību aizskārumu, miesas bojājumiem vai tuvinieka bojāeju.

Tiesu prakse apkopojumā sistematizēta hronoloģiski pēc jaunākā nolēmuma pieņemšanas datuma. Apkopojumā iekļautas lietas, kuras kasācijas tiesvedībā saņemtas Civillietu departamentā. Apkopojums papildināts ar informatīvu tabulu, kurā norādīts tiesas noteiktais morālā kaitējuma atlīdzības apmērs konkrētajās civillietās, ņemot vērā dažādus atlīdzības apmēru ietekmējošus faktoros.

*Apkopojums pieejams Augstākās tiesas mājaslapā sadaļā
Judikatūra/ Tiesu prakses apkopojumi/ Civiltiesības*

PAMATTĒZES, kas jāņem vērā, nosakot atlīdzību par morālo kaitējumu saistībā ar prasītājam nodarītajiem miesas bojājumiem

12.06.2013. Senāta Civillietu departamenta spriedums lietā Nr.SK-C-122/2013 (C04308407):

Vienotas likmes, uz kuru pamata noteikt atlīdzību par morālo kaitējumu, kā arī veselībai nodarīto kaitējumu sakropļojuma gadījumā, nepastāv, tāpēc atlīdzības apmērs nosakāms katrā konkrētā gadījumā pēc tiesas ieskata, vadoties pēc taisnības apziņas un vispārīgiem tiesību principiem, kā to paredz Civillikuma 5.pants. Tiesai atbilstoši Civilprocesa likuma 193.panta piektās daļas noteikumiem **sprieduma pamatojumā jānorāda argumenti, kuru dēļ tā uzskatījusi, ka noteiktais atlīdzinājums atbilst taisnības apziņai, citiem vārdiem sakot, ka atlīdzinājums ir taisnīgs un samērīgs** (tāds, kas dod apmierinājumu cietušajai personai un vienlaikus kalpo arī kā līdzeklis pušu samierināšanai un sasniedz ģenerālās prevencijas mērķi).

28.01.2015. Civillietu departamenta spriedums lietā Nr.SK-C-9/2015 (C30576709):

Izskatot lietu par morālā kaitējuma atlīdzinājumu, **tiesai ir ne tikai jānosaka atbilstīgs atlīdzinājums, bet arī jāpamato, kādēļ tā uzskatījusi atlīdzinājumu par atbilstīgu.** Pamatojumam jāparāda, ka tiesa ir ņēmusi vērā un izvērtējusi visus atlīdzinājuma noteikšanā būtiskos apstākļus un, nosakot atlīdzinājumu, nav balstījusies tikai uz saviem subjektīviem ieskatiem, bet gan uz racionāliem juridiskiem apsvērumiem (sk. Senāta Administratīvo lietu departamenta 2010.gada 16.februāra spriedumu lietā Nr.SKA-104/2010 [A42466905]).

Juridiskajā literatūrā norādīts, ka, nosakot morālā kaitējuma atlīdzības apmēru, tiesām jāņem vērā taisnīguma un saprātīguma kritērijs (sk. Joksts O. *Morālais kaitējums: zaudējumu atlīdzināšana* // *Jurista Vārds*, 2005, Nr.15(370).; Retējums J. *Kāds ir goda un cieņas aizskāruma civiltiesiskais regulējums* // *Jurista vārds*, 2003, Nr.30 (288). Tāpat, piekrirot V.Sinaiška teiktajam, ka „apmierinājuma pirmatnīgā ideja ir nodibināt mieru starp cietušo un aizskāruma izdarītāju kā kaitējumā vainīgo”, **jāpanāk vismaz daļēja konfliktējošo pušu samierināšana** (sk. *Sinaiškis V. Latvijas civiltiesību apskats. Lietu tiesības. Saistību tiesības.* – Rīga: Latvijas Juristu biedrība, 1996, 147.lpp.). [..]

Atbilstoši vienlīdzības principam, morālā kaitējuma atlīdzinājuma noteikšanā jāņem vērā arī citos (jo sevišķi – salīdzināmos) gadījumos noteikto atlīdzinājumu veids un apmērs. **Salīdzināmos gadījumos atlīdzinājumam jābūt līdzīgam, bet atšķirīgos gadījumos – atšķirīgam.** Protams, tiesu praksi lietās par morālā kaitējuma atlīdzību nevar uzskatīt par vienīgu kritēriju morālā kaitējuma atlīdzības noteikšanai, taču neapšaubāmi tā izmantojama kā viens no palīgavotiem atbilstīga atlīdzinājuma noteikšanai. Tiesai ir jāizvērtē, kā atlīdzinājumu šajās lietās ir ietekmējis kaitējuma raksturs un nodarīšanas apstākļi. Savukārt šo lietu faktiskie un tiesiskie apstākļi jāaplūko kontekstā ar konkrētās izskatāmās lietas apstākļiem.

PAR IZZIŅAS IESTĀDES, PROKURĀTŪRAS VAI TIESAS NELIKUMĪGAS VAI NEPAMATOTAS RĪCĪBAS REZULTĀTĀ NODARĪTĀ MORĀLĀ KAITĒJUMA ATLĪDZINĀŠANU

Augstākās tiesas Judikatūras un zinātniski analītiskā nodaļas vadītāja Anita Zikmane un padomnieks Reinis Markvarts apkopojusi Augstākās tiesas Civillietu departamenta praksi morālā kaitējuma apmēra noteikšanā lietās, kurās prasītājs vērsies tiesā ar prasību par morālā kaitējuma atlīdzināšanu saskaņā ar likuma „Par izziņas iestādes, prokuratūras vai tiesas nelikumīgas vai nepamatotas rīcības rezultātā nodarīto zaudējumu atlīdzināšanu” 5.panta trešo daļu.

Apkopojumā iekļautas tikai lietas, kuras kasācijas tiesvedībā saņemtas Civillietu departamentā. Apkopojums papildināts ar informatīvu tabulu, kurā norādīts tiesas noteiktais morālā kaitējuma atlīdzības apmērs konkrētajās civillietās, ņemot vērā dažādus atlīdzības apmēru ietekmējošus faktoros, tostarp nepamatoti noteiktā apcietinājuma ilgumu. Apkopojuma noslēgumā pievienotas Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūras atziņas salīdzināmās lietās.

*Apkopojums pieejams Augstākās tiesas mājaslapā sadaļā
Judikatūra/ Tiesu prakses apkopojumi/ Civiltiesības*

PAMATTĒZES, kas jāņem vērā, nosakot atlīdzību par morālo kaitējumu**28.09.2015. Civillietu departamenta spriedums lietā Nr.SK-222/2015 (C27209711)**

Kad lieta ir jāspriež pēc tiesas ieskats, tiesai atbilstoši Civilprocesa likuma 5.panta sestās daļas noteikumiem kā palīgavots atbilstīga atlīdzinājuma noteikšanai ir ņemama vērā tiesu prakse. Ar katru tiesas izšķirto dzīves gadījumu pieaug salīdzināšanas iespēja, tāpēc no juridiskās metodes viedokļa salīdzināšana palīdz nonākt līdz taisnīgam risinājumam konkrētā lietā. Šāda rakstura strīdos tiesu prakse veido plašu uzziņas un salīdzināšanas materiālu [...].

30.11.2015. Civillietu departamenta spriedums lietā Nr.SK-238/2015 (C27197211):

Nepamatota saukšana pie kriminālatbildības personai rada garīgas ciešanas un psiholoģiskus pārdzīvojumus, kas ir prezumējams fakts un nav īpaši jāpierāda. [...] Gadījumā, ja prasība celta par tāda morālā kaitējuma atlīdzināšanu, kas radies izziņas iestādes, prokuratūras vai tiesas nelikumīgas vai nepamatotas rīcības rezultātā, cietušajam morālā kaitējuma esamība saskaņā ar Civillikuma 1635.pantu nav jāpierāda. [...] Savukārt, lai noteiktu atbilstīgu un taisnīgu atlīdzinājumu par radušos morālo kaitējumu, izvērtējams konkrētā tiesību aizskārums būtiskums, smagums un sekas.

20.06.2014. Civillietu departamenta spriedums lietā Nr.SK-106/2014 (C27156610):

Nosakot atlīdzinājuma apmēru, jāņem vērā kaitējuma raksturs, kā arī tā nodarīšanas apstākļi, t.sk.:

- aizskarto tiesību un ar likumu **aizsargāto interešu nozīmīgums** (noskaidrojot, vai nav noticis pamattiesību aizskārums; vai aizskārums veids un apjoms ir nepārprotami noteikts likumā un tā īstenošana ir notikusi likumā paredzētā procesā (likumības princips); ja noticis pamattiesību ierobežojums, vai ierobežojuma mērķis ir konstitucionāli leģitīms (mērķa piesaistes princips); ja noticis pamattiesību ierobežojums, vai šis ierobežojums ir proporcionāls (samērīguma princips), kā arī, vai attiecīgais tiesību ierobežojums sasniedz likumā noteikto mērķi (piemērotība), vai piemēroti visatbilstošākie līdzekļi, ar ko iespējams sasniegt minēto mērķi (nepieciešamība) un vai tas nesamērīgi neapgrūtina apsūdzēto (atbilstība);
- **konkrētā aizskārums smagums**, piemēram, salīdzinot gadījumus, kad nevainīga persona tiek saukta pie kriminālatbildības par kriminālpārkāpumu vai arī par smagu noziegumu, tad personai nodarītais morālais kaitējums pēdējā gadījumā būs ievērojami lielāks. Tāpat arī, salīdzinot gadījumu, kad kriminālprocesa laikā personai nav piemērots drošības līdzeklis, ar gadījumu, kad nepamatoti piemērots drošības līdzeklis apcietinājums utt.;
- **kaitējuma nodarītāja vainas pakāpe**, piemēram, morālā kaitējuma apmēru var iespaidot apstākļi, ka aizdomās turētais vai apsūdzētais piespiests dot liecības. Vēl jo vairāk, ja šāda piespiešana saistīta ar vardarbību vai nīrgāšanos;
- **cietušā rīcība**, piemēram, apsverot jautājumu par lietas izskatīšanu saprātīgos termiņos, vērā ņemams

ne tikai procesa ilgums pats par sevi, bet arī lietas sarežģītība, lietas iemesli, kriminālprocesa norise (piemēram, cik bieži notikušas tiesas sēdes un uz kādiem laikiem tās tika pārtrauktas), kā arī aizdomās turētā, apsūdzētā, tiesājamā uzvedība (piemēram, vai tiesājamais traucējis tiesas procesu, izvairoties no tiesas vai traucējot patiesības noskaidrošanu);

- **radīto seku neatgriezeniskums**, piemēram, ja veselībai nodarīts kaitējums, tad apstākļi, vai kaitējums veselībai ir vai nav novēršams, var kalpot kaitējuma būtiskuma noteikšanai;
- citi būtiski apstākļi.

Tāpat no juridiskās metodes viedokļa taisnīga atlīdzinājuma noteikšanu sekmē tā dēvētā gadījumu salīdzināšanas un tipizēšanas metode, kas balstās uz vienlīdzības principu, proti, **salīdzināmos gadījumos atlīdzinājumam jābūt līdzīgam, bet atšķirīgam – atšķirīgam**.

Turklāt atlīdzinājuma noteikšanai ir jāņem vērā arī Eiropas Cilvēktiesību tiesas atzītais, ka, pat ja valsts ir atzinusi cilvēktiesību pārkāpumu, bet noteikusi atlīdzinājumu, kas ir ievērojami zemāks par minimumu, kādu Eiropas Cilvēktiesību tiesa parasti piešķir par attiecīgu pārkāpumu, persona saglabā upura statusu Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 34.panta izpratnē. Līdz ar to, **nosakot atlīdzinājumu, tiesai jāsalīdzina Eiropas Cilvēktiesību tiesas noteiktais atlīdzinājums līdzīgās lietās** un jāņem vērā ne tikai Latvijas ekonomiskās iespējas, bet arī tas, ka atlīdzinājums par morālo kaitējumu nedrīkst būt ievērojami zemāks par minimumu, kādu noteikusi Eiropas Cilvēktiesību tiesa salīdzināmās lietās.

29.05.2012. Senāta Civillietu departamenta spriedums lietā Nr.SK-651/2012 (C04328808):

Ne likuma „Par izziņas iestādes, prokuratūras vai tiesas nelikumīgas vai nepamatotas rīcības rezultātā nodarīto zaudējumu atlīdzināšanu”, ne arī citās tiesas piemērotajās tiesību normās nav noteikti kritēriji un likmes atlīdzinājuma summas noteikšanai, tāpēc tiesai pašai ir jāizvērtē visi apstākļi par prasītāji nodarīto kaitējumu un, nosakot atlīdzības apmēru, argumentēti jāpamato, kādēļ tā uzskatījusi šādu atlīdzinājumu par atbilstīgu.

Likuma „Par izziņas iestādes, prokuratūras vai tiesas nelikumīgas rīcības rezultātā nodarīto zaudējumu atlīdzināšanu” mērķis ir atlīdzināt personām zaudējumus, kurus nodarījusi izziņas iestāde, prokuratūra vai tiesa ar nelikumīgu vai nepamatotu rīcību. Šajā likumā nav noteikti atlīdzināmo nemantisko zaudējumu apmēri. Savukārt Valsts pārvaldes iestāžu nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas likuma mērķis ir atlīdzināt zaudējumus, ko nodarījušas valsts pārvaldes iestādes un šā likuma 14.pantā (Personiskā un morālā kaitējuma atlīdzinājuma noteikšana) paredzēti dažādi atlīdzības apmēri, turklāt paredzot, ka ņemams vērā aizskarto tiesību un ar likumu aizsargāto interešu nozīmīgums, konkrētā aizskārums smagums un citi būtiski apstākļi. Nav strīda par to, ka abi minētie likumi nosaka valsts atbildību par šajos likumos norādīto institūciju un iestāžu nelikumīgu vai nepamatotu rīcību, kas var izpausties dažādi. Tātad likumdevējs, nosakot valsts atbildību, vienā gadījumā ir arī noteicis zaudējumu atlīdzināšanas kritērijus un apmērus, bet otrā gadījumā likumā tas nav ietverts. Taču jāņem vērā, ka gan izpildvara, gan tiesu vara ietilpst kopējā

valsts varā. Līdz ar to, izskatot lietu par morālā kaitējuma kompensācijas piedziņu, bez jau iepriekš norādītajiem kritērijiem iespējams izmantot Valsts pārvaldes iestāžu nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas likumā noteiktos atlīdzības apmērus, lai atlīdzinājums būtu atbilstīgs un samērīgs.

CIVILLIETU DEPARTAMENTA PRAKSE SAUSZEMES TRANSPORTLĪDZEKĻU VADĪTĀJU CIVILTIESISKĀS ATBILDĪBAS OBLIGĀTĀS APDROŠINĀŠANAS (OCTA) LIETĀS

Apkopota tiesu prakse sauszemes transportlīdzekļu vadītāju civiltiesiskās atbildības obligātās apdrošināšanas (OCTA) lietu izskatīšanā, kas aptver Latvijas tiesu prakses izpēti saistībā ar tajā risinātajiem problēmjautājumiem. Šis ir pirmais apkopojums, kurā OCTA lietas skatītas atsevišķi no citu apdrošināšanas tiesību veidu lietām. Apkopojumā analizētas lietas, kuras skatītas Civillietu departamentā un kurās ir piemērots Sauszemes transportlīdzekļu īpašnieku civiltiesiskās atbildības obligātās apdrošināšanas likums. Kopsakarā ar šiem Civillietu departamenta nolēmumiem atsevišķos gadījumos analizēti arī attiecīgajās lietās pieņemtie apelācijas instances tiesu nolēmumi.

Tiesu prakses apkopojumu sagatavojis Dr.iur. Vadims Mantrovs sadarbībā ar Augstākās tiesas Judikatūras un zinātniski analītisko nodaļu un Civillietu departamentu.

*Apkopojums izlasāms Augstākās tiesas mājaslapā sadaļā
Judikatūra/ Tiesu prakses apkopojumi/ Civiltiesības*

SECINĀJUMI

Apkopojot Civillietu departamenta praksi OCTA lietās, tiesām jāņem vērā šādas Civillietu departamenta praksē izteiktas atziņas vai būtisko problēmjautājumu risināšanas vadlīnijas saistībā ar OCTA lietu izskatīšanu:

1. Tiesām jāvērs uzmanību uz nepieciešamību nolēmumu pamatojumā OCTA likumu un piemērojamos Ministru kabineta (MK) noteikumus tulkot atbilstoši OCTA direktīvām kopsakarā ar Eiropas Savienības Tiesas praksi.

2. Līdz 2004.gada 1.maijam OCTA tiesiskās attiecības reglamentēja 1997.gada OCTA likums, bet, sākot ar minēto datumu, – pašreiz spēkā esošais OCTA likums kopsakarā ar diviem MK noteikumiem par mantiskā un nemantiskā kaitējuma aprēķināšanu. Tā kā šie normatīvie akti ir vairākkārt grozīti, jāizmanto likuma redakcija, kas bija spēkā ceļu satiksmes negadījuma (CSN) brīdī. Tiesas var piemērot tiesu praksi, kura attiecas uz spēku zaudējušā 1997.gada OCTA likuma normu tulkošanu arī attiecībā uz šobrīd spēkā esošo OCTA likumu, ja attiecīgās normas abos likumos ir līdzīgas.

3. Likums neparedz aizliegumu vai ierobežojumu cietušajam par CSN rezultātā nodarītā kaitējuma atlīdzināšanu vērsties pret atbildīgo transportlīdzekļa vadītāju, nevis pret apdrošinātāju. Tomēr tas iespējams vien izņēmuma gadījumos. Tiesības prasīt zaudējumu atlīdzību no transportlīdzekļa īpašnieka vai tiesīgā lietotāja rodas tad, ja zaudējumi nav atlīdzināmi saskaņā ar OCTA likumu.

4. Cietušais var celt prasību pret atbildīgo transportlīdzekļa vadītāju par CSN rezultātā nodarīto kaitējumu šādos gadījumos: apdrošinātais vai LTAB atteicies izmaksāt apdrošināšanas atlīdzību par CSN rezultātā nodarīto kaitējumu; nodarītais kaitējums pārsniedz atlīdzības limitu, kura ietvaros kaitējumu atlīdzināja apdrošinātais vai LTAB.

5. OCTA likuma 1.panta 13.punkts nodibina prezumpciju, saskaņā ar kuru par transportlīdzekļa īpašnieku uzskatāma persona, kuras īpašumtiesības uz konkrēto transportlīdzekli reģistrētas Ceļu satiksmes drošības direkcijas uzturētajā transportlīdzekļu un to vadītāju reģistrā. Taču gadījumā, ja transportlīdzekļa ieguvējs ir ieguvis īpašumtiesības uz attiecīgo transportlīdzekli, tomēr nav tās reģistrējis minētajā reģistrā, prezumpciju par transportlīdzekļa īpašnieku var atspēkot, iesniedzot pierādījumus par īpašumtiesību iegūšanu uz konkrēto transportlīdzekli.

6. Tiesām jānošķir sauszemes transportlīdzekļu brīvprātīgā apdrošināšana (apdrošināšana pret zaudējumiem un bojājumiem likuma „Par apdrošināšanas līgumu” izpratnē), kura nepamatojas uz OCTA likumu, no OCTA, kura pamatojas uz OCTA likuma regulējumu.

7. Latvija kā Eiropas Savienības (ES) dalībvalsts var noteikt attiecīgus kritērijus civiltiesiskās atbildības apmēra noteikšanai par ceļu satiksmes negadījumos cietušajām personām nodarītajiem nemateriālajiem zaudējumiem. Taču apdrošinātāja atbildības ierobežojums nevar būt mazāks par ES Direktīvās norādīto summu.

8. Ņemot vērā, ka pašreiz spēkā esošie MK noteikumi Nr.340 pēc būtības satur līdzīgu regulējumu kā iepriekš spēkā bijušie MK noteikumi Nr.331, izņemot fiksēto apdrošināšanas atlīdzības apmēru lielumu, tiesām nepieciešamības gadījumā jāvērtē, vai pašreiz spēkā esošie MK noteikumi Nr.340 atbilst ES OCTA Direktīvām kopsakarā ar EST praksi un Satversmes tiesas 2014.gada 29.decembra spriedumā lietā Nr.2014-06-03 izteiktajām atziņām.

9. CSN konstatēšanas pamats saistāms ar šādiem apstākļiem: ar administratīvā pārkāpuma lietā pieņemto lēmumu, lai gan tas neliedz tiesai pašai vērtēt CSN apstākļus; ar saskaņoto paziņojumu; ar pašas tiesas konstatētajiem apstākļiem.

10. Apdrošinātāja vai LTAB civiltiesiskā atbildība par lēmuma pieņemšanu vai atlīdzības izmaksu, pārkāpjot likumā paredzētos termiņus, izpaužas zaudējumu atlīdzības pienākumā uz Civillikuma 1779.panta pamata vai likumisko procentu atlīdzības pienākumā uz OCTA likuma 39.panta trešās daļas vai 40.panta otrās daļas pamata.

11. OCTA likuma 35.pantā izsmēļoši uzskaitīti tie gadījumi, kuriem pastāvot, netiek izmaksāta apdrošināšanas atlīdzība, kas nepieļauj to papildināšanu ar citiem patstāvīgiem atteikuma pamatiem.

12. OCTA likuma jēga ir ar apdrošināto juridiski nesaistītas trešās personas aizsargāt pret zaudējumiem, kas radušies apdrošināto personu darbības rezultātā. Ja starp transportlīdzekļa īpašnieku un kravas īpašnieku ir noslēgts pārvadājuma līgums, tad apdrošināšanas atlīdzība nav izmaksājama, jo kravas īpašnieks nav uzskatāms par trešo personu OCTA likuma izpratnē.

13. Civiltiesiskās atbildības vērtējums nošķirams no personas administratīvi tiesiskās vai kriminālatbildības, kā rezultātā personas civiltiesiskā atbildība par kaitējuma

nodarīšanu CSN rezultātā kvalificējama uz lietā esošu pierādījumu pamata. Tomēr jāņem vērā Civilprocesa likuma 96. panta trešajā daļā noteiktais.

14. Jauktas atbildības gadījumā tiesām jādod vērtējums visu CSN iesaistīto personu rīcībai, ja par to ir rosināts strīds konkrētās civillietas ietvaros, kā rezultātā jāvērtē katras CSN iesaistītās personas civiltiesiskā atbildība un jānosaka tās apmērs, sniedzot attiecīgu pamatojumu.

15. Ja atbildīgais transportlīdzekļa vadītājs ir nepilngadīgs un transportlīdzeklis nav prettiesiski izgājis no transportlīdzekļa īpašnieka vai tiesiskā lietotāja valdījuma, nepilngadīgais nav atbildības subjekts regresa prasības ietvaros, jo viņam nevar būt autovadītāja tiesību un tāpēc viņu nevar uzskatīt par transportlīdzekļa tiesīgu lietotāju OCTA likuma izpratnē.

CIVILLIETU DEPARTAMENTA PRAKSE LIETĀS PAR LIETAS JAUNU IZSKATĪŠANU SAKARĀ AR JAUNATKLĀTIEM APSTĀKĻIEM

Augstākās tiesas Judikatūras un zinātniski analītiskā nodaļa apkopojusi Civillietu departamenta praksi lietās, kurās pēc nolēmuma stāšanās likumīgā spēkā iesniegts pieteikums par lietas jaunu izskatīšanu sakarā ar jaunatklātiem apstākļiem.

Tiesu prakses apkopojumā sistematizēti Civillietu departamenta atsevišķi nolēmumi lietās, kurās pēc nolēmuma stāšanās likumīgā spēkā iesniegts pieteikums par lietas jaunu izskatīšanu sakarā ar jaunatklātiem apstākļiem.

Apkopojuma pirmajā daļā nolēmumos izteiktās atziņas sistematizētas pēc Civilprocesa likuma normām, kas bija spēkā lietu izskatīšanas laikā, bet otrajā daļā dots plašāks ieskaits apkopojumā izmantotajos nolēmumos.

Tiesu prakses apkopojumu sagatavoja Judikatūras un zinātniski analītiskās nodaļas padomnieks Reinis Markvarts.

Apkopojums pieejams Augstākās tiesas mājaslapā sadaļā Judikatūra/ Tiesu prakses apkopojumi/ Civiltiesības

TIESU PRAKSE KRIMINĀLLIETĀS PAR VALSTS ROBEŽAS NELIKUMĪGU ŠĶĒRSOŠANU

Augstākās tiesas Judikatūras un zinātniski analītiskā nodaļas konsultante Anda Krastiņa apkopojusi tiesu praksi krimināllietās par valsts robežas šķērsošanu (Krimināllikuma 284.pants), kā arī attiecīgo Eiropas Savienības Tiesas judikatūru imigrācijas ierobežošanas jomā.

Tiesu prakses apkopojumā analizēti laikā no 2013.gada 1.janvāra līdz 2016.gada 18.maijam pasludināti spēkā esoši visu trīs instanču tiesu nolēmumi, galvenokārt vērstot uzmanību uz pirmstiesas kriminālprocesa un tiesvedības īpatnībām šīs kategorijas krimināllietās, kā arī sodu politikas jautājumiem (atbildību mikstinošie un pastiprinošie apstākļi, pamatsodu un papildsodu piemērošana).

Vienlaikus pētījumā analizētas Latvijai saistošās Eiropas Savienības tiesību normas un attiecīgā Eiropas Savienības Tiesas judikatūra nelegālās imigrācijas ierobežošanas jomā.

Pētījuma kopsavilkumā ir identificēti vairāki problēmjautājumi šo ES tiesību normu efektīvā ieviešanā

Latvijas tiesību sistēmā, kuru risināšanai izteikts priekšlikums ierosināt grozījumus Krimināllikumā un Kriminālprocesa likumā.

Apkopojums pieejams Augstākās tiesas mājaslapā sadaļā Judikatūra/ Tiesu prakses apkopojumi/ Krimināltiesības

KOPSAVILKUMS

[1.] Ar 2012.gada 13.decembra likumu „Grozījumi Krimināllikumā” (stājās spēkā 2013.gada 1.aprīlī) Krimināllikuma 284.pants tika grozīts – kriminālatbildība par robežas nelikumīgu šķērsošanu šobrīd iestājas jau ar pirmā nodarījuma izdarīšanas brīdi, vienlaikus otrajā daļā paredzot jaunas kvalificējošās pazīmes – personu grupa, transportlīdzekļa izmantošana, noteiktā iecelšanas aizlieguma Latvijas Republikā neievērošana.

Grozījumu nepieciešamību Tieslietu ministrija likumprojekta anotācijā¹ pamatojusi ar to, ka „kopš Latvijas Republikas pievienošanās Šengenas līgumam būtiska nozīme ir dalībvalstu solidaritātes un savstarpējas atbildības principam. Mainījies ārējās robežas drošības un valsts robežas neaizskaramības apdraudējumu novērtējums. Kontrolējot ārējās robežas, Latvija rūpējas ne tikai par savu iekšējo drošību, bet arī visu citu Šengenas līguma dalībvalstu iekšējo drošību, jo robežkontrole uz iekšējam robežām ir atcelta visā Šengenas telpā.

KL 284.panta pirmajā daļā nepieciešams noteikt kriminālatbildību par valsts robežas tišu nelikumīgu šķērsošanu jau par pirmo reizi, vienlaikus izslēdzot no LAPK 194.¹ panta otro daļu, kā arī otrajā daļā paredzot jaunas kvalificējošās pazīmes:

- personu grupa – jo „lidz ar divu vai vairāku personu piedalīšanos noziedzīga nodarījuma izdarīšanā mainās noziedzīgā nodarījuma saturs, jo palielinās tā nodarītā kaitējuma pakāpe. Kopīgu darbību izraisīts paaugstināts kaitējums noziedzīgā nodarījumā izpaužas tajā apstākļi, ka, izjutot savstarpēju atbalstu, personām nostiprinās pārliecība, ka kopīgais nodarījums noritēs sekmīgāk”;
- transportlīdzekļa izmantošana – jo „transportlīdzeklis bieži tiek izmantots kā pārkāpuma izdarīšanas rīks valsts robežas nelikumīgai šķērsošanai, lai sekmīgāk realizētu savu prettiesisko mērķi. Izmantojot transportlīdzekli noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, personai nepieciešams ievērojami isāks laika posms valsts robežas nelikumīgai šķērsošanai un viņai rodas iespēja ievērojami ātrāk aizbraukt no noziedzīga nodarījuma izdarīšanas vietas un realizēt savu prettiesisko nodomu. Personai nostiprinās pārliecība, ka noziedzīga nodarījuma izdarīšanas rīka īpašību dēļ tā ātri un nesodāmi varēs nelikumīgi šķērsot valsts robežu. Tāpēc robežas nelikumīga šķērsošana ar transportlīdzekli rada lielāku kaitējumu aizsargājamām interesēm un ir bīstamāka. Nosakot transportlīdzekļa izmantošanu kā kvalificējošo pazīmi, tiks veikti pasākumi, lai mazinātu gadījumu skaitu, kad valsts robeža nelikumīgi tiek šķērsota ar transportlīdzekli”;
- noteiktā iecelšanas aizlieguma Latvijas Republikā neievērošana – jo „šajā gadījumā persona tiesiski aizsargājamām interesēm nodara lielāku kaitējumu

¹ <http://titania.saeima.lv/LIVS11/SaeimaLIVS11.nsf/0/F8EAF0BB07FCB67AC225793300488419?OpenDocument#b>

tāpēc, ka tā valsts robežu nelikumīgi šķērso, ignorējot iepriekš noteikto ieceļošanas aizliegumu Latvijas Republikā”.

Saskaņā ar 2016.gada 8.jūnijā publiskoto Valsts robežsardzes informāciju 2015.gadā par „zaļās” robežas nelikumīgu šķērsošanu aizturēti 463 trešo valstu piederīgie, tostarp 309 Vjetnamas, 70 Irākas, 30 Afganistānas un 25 Krievijas Federācijas pilsoņi². Salīdzinot šos datus un datus par iztiesātajām lietām, secināms, ka 2015.gadā kriminālprocesi par nelikumīgu robežas šķērsošanu tika uzsākti attiecībā uz aptuveni piekto daļu no aizturētajiem ārvalstniekiem.

Atgriešanas direktīvā, kuru Latvijas tiesību sistēmā ievieš Imigrācijas likuma normas, Eiropas Savienības dalībvalstīm nav liegts kvalificēt nelikumīgu uzturēšanos kā likumpārkāpumu un paredzēt kriminālsodus, lai novērstu un atturētu no nacionālā uzturēšanās režīma normu pārkāpumu izdarīšanas, kā arī piemērot turēšanu apsardzībā, kamēr tiek noskaidrots, vai uzturēšanās ir likumīga (sk. EST 2011.gada 6.decembra sprieduma lietā C-329/11 *Achugbaban* 28.punktu), tomēr „dalībvalstis nevar piemērot – un pat ne krimināltiesību jomā – tādu tiesisko regulējumu, kas var apdraudēt direktīvā izvirzīto mērķu sasniegšanu un līdz ar to liegt tai lietderīgo iedarbību” (sk. EST 2011. gada 28.aprīļa sprieduma lietā C-61/11 *PPU El Dridi* 55.punktu).

EST par Atgriešanās direktīvas interpretāciju un piemērošanu ir norādījusi, ka tā ir jāinterpretē tādējādi, ka tā nepieļauj tādu dalībvalstis tiesisko regulējumu, kas tādām trešās valsts valstspiederīgajam, attiecībā uz kuru šajā direktīvā noteiktā atgriešanas procedūra vēl nav tikusi pabeigta, ļauj piemērot brīvības atņemšanas sodu tikai par nelikumīgu ieceļošanu pa iekšējo robežu, kas izraisa nelikumīgu uzturēšanos (EST 2016.gada 7.jūnija sprieduma lietā C-47/15 *Affum* 93.punkts).

[2.] Krimināllikuma 284.panta sankcija bez brīvības atņemšanas paredz arī piespiedu darbu un naudas sodu, tomēr šie soda veidi ārvalstniekiem praktiski nav piemēroti.

[2.1.] Tiesu prakse sodu noteikšanā ārvalstniekiem par nelikumīgu robežšķērsošanu raksturīga ar to, ka galvenais faktors brīvības atņemšanas soda termiņa izvēlē bijusi nevis Krimināllikuma 35.panta otrajā daļā noteikto soda mērķu sasniegšana, bet gan faktiskais aizturēšanas un apcietinājuma laiks, maksimāli pietuvinot to laika periodam līdz sprieduma pasludināšanai. Sods analizētajos spriedumos nav bijis atkarīgs ne no konstatēto noziedzīgā nodarījuma kvalificējošo apstākļu (grupa), ne atbildību mikstinošo un pastiprinošo apstākļu esamības. Attiecībā uz ārvalstniekiem praktiski ir neiespējama arī apsūdzētā personību raksturojošu faktu konstatēšana, īpaši vienkāršotā procesa ietvaros.

[2.2.] Krimināllikums principā paredz tādas institūcijas kā „izraidīšana” un „ieceļošanas aizliegums”, tomēr to piemērošanas regulējums neatbilst efektīvai izraidīšanas politikai un prevencijai, kāda tā paredzēta Atgriešanas direktīvā:

[2.2.1.] papildsoda – piespiedu izraidīšanas no Latvijas Republikas – piemērošana ārvalstniekiem iespējama tikai līdztekus brīvības atņemšanas soda un naudas soda piemērošanai, taču tā piemērošana saskaņā ar Krimināllikuma 43.panta pirmo daļu nav obligāta, un, kā izriet no tiesu prakses, tā bieži arī netiek piemērota;

[2.2.2.] ieceļošanas aizlieguma noteikšana iespējama

vienīgi kopā ar papildsodu – piespiedu izraidīšanu no Latvijas Republikas; turklāt to var noteikt uz laiku no 3 līdz 10 gadiem, kas neatbilst Atgriešanas direktīvas 11.panta 2. punkta³ rekomendētajam termiņam;

[2.2.3.] tajos gadījumos, kad apsūdzētais tiek atbrīvots no apcietinājuma tiesas zālē, papildsoda (ja tāds noteikts) – piespiedu izraidīšanas – izpilde Latvijas Sodū izpildes kodeksā noteiktajā kārtībā tiek padarīta par neiespējamu vai vismaz apgrūtināta;

[2.2.4.] Latvijas Sodū izpildes kodekss neparedz papildsoda – piespiedu izraidīšanas no Latvijas Republikas – izpildes atlikšanu; ja persona izraidīta Imigrācijas likumā noteiktajā kārtībā, tad vairs nepastāv sprieduma pārskatīšanas iespējas apelācijas un kasācijas instances tiesā, jo krimināllieta jāizbeidz, pamatojoties uz Kriminālprocesa likuma 377.panta 7.punktu.

[3.] Apsūdzētajiem ārvalstniekiem, attiecībā uz kuriem šobrīd netiek piemērots Imigrācijas likums, tiek liegtas vai vismaz netiek nodrošinātas pilnā apjomā:

[3.1.] Atgriešanas direktīvas 15. pantā noteiktās turēšanas apsardzībā garantijas⁴, t.i., viņi tiek pakļauti aizturēšanai un apcietinājumam ilgāk, nekā tas būtu nepieciešams, ja veiktu vienīgi atgriešanas procedūras;

[3.2.] Atgriešanas direktīvas 12. un 13.pantā noteiktās procesuālās garantijas un tiesiskie aizsardzības līdzekļi⁵ (tulkošanas pakalpojumi, bezmaksas juridiskā palīdzība, lēmumu pārsūdzēšana).

PRIEKŠLIKUMI

[1.] Lai nodrošinātu vienotu visu iesaistīto institūciju praksi, piemērojot Latvijā saistošās tiesību normas par kopīgiem standartiem un procedūrām attiecībā uz to trešo valstu valstspiederīgo, kas Latvijas Republikā uzturas nelikumīgi, atgriešanu, tiesu prakses apkopojumu nosūtīt zināšanai un rīcībai Ģenerālprokuratūrai, Tieslietu ministrijai, Tiesu administrācijai, Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldei un Valsts robežsardzei.

[2.] Augstākās tiesas pārstāvim Krimināllikuma un Kriminālprocesa likuma pilnveides darba grupā ierosināt apspriest nepieciešamību izdarīt grozījumus Krimināllikumā un Kriminālprocesa likumā.

[3.] Piemērojot Krimināllikumu un Kriminālprocesa likumu, jāņem vērā Eiropas Savienības Tiesas judikatūras atziņas norādītais par soda noteikšanu un apcietinājuma piemērošanu.

³ „Ieceļošanas aizlieguma ilgumu nosaka, pienācīgi ņemot vērā katra konkrēta gadījuma visus attiecīgos apstākļus, un tas principā nepārsniedz 5 gadus. Tomēr tas var pārsniegt piecus gadus, ja trešās valsts valstspiederīgais rada nopietnus draudus sabiedriskajai kārtībai, sabiedrības drošībai vai valsts drošībai.”

⁴ 1. Ja vien konkrētajā gadījumā nav iespējams efektīvi piemērot citus pietiekamus, bet vājākus piespiedu līdzekļus, dalībvalstis var aizturēt un turēt apsardzībā tikai to trešās valsts valstspiederīgo, kam paredzēts piemērot atgriešanas procedūras, lai sagatavotos atgriešanai un/vai veiktu izraidīšanas procesu, jo īpaši tad, ja a) pastāv bēgšanas iespējamība vai b) attiecīgais trešās valsts valstspiederīgais izvairās no atgriešanas vai izraidīšanas procesa vai traucē tā sagatavošanu. Ikviena turēšana apsardzībā ir iespējami īsa un tā turpinās tikai tik ilgi, kamēr veic izraidīšanas pasākumus, un to izpilda ar pienācīgu rūpību.

⁵ 12.pants. 2. Šā panta 1. punktā minētā atgriešanas lēmuma galvenajām sastāvdaļām, tostarp informācijai par pieejamiem tiesiskās aizsardzības līdzekļiem, dalībvalstis pēc pieprasījuma nodrošina rakstisku vai mutisku tulkojumu valodā, kuru trešās valsts valstspiederīgais saprot vai ko tam vajadzētu saprast.

13.pants. 3.Attiecīgajam trešās valsts valstspiederīgajam ir iespēja saņemt juridiskas konsultācijas, pārstāvību un – vajadzības gadījumā – palīdzību valodas ziņā. 4. Dalībvalstis nodrošina, ka pēc pieprasījuma bez maksas tiek nodrošināta nepieciešamā juridiskā palīdzība un/vai īstenota pārstāvība saskaņā ar attiecīgajiem valsts tiesību aktiem vai noteikumiem par juridisko atbalstu, un var noteikt, ka šādu bezmaksas juridisko palīdzību un/vai pārstāvību reglamentē noteikumi, kas paredzēti 15. panta 3. līdz 6. punktā Padomes Direktīvā 2005/85/EK.

² <http://www.leta.lv/news/latvia/227DF1B-4B67-4421-9272-CDF8AF027E55/>

VĒSTURISKS IESKATS SENĀTA SPRIEDUMU BIROJA DARBĪBĀ

Šobrīd Augstākās tiesas Judikatūras un zinātniski analitiskās nodaļas darba mērķis ir Augstākās tiesas pamatfunkcijas – vienveidīgas tiesu prakses veidošanas – izpilde. Tiesu prakses vienādošanas problemātika bija aktuāla arī starpkaru posma Latvijas Senātā. Šajā rakstā iss pārskats par Spriedumu biroju, kas no 1938.gada maija (faktiski no septembra) līdz 1940.gada oktobrim darbojās Senātā.

Atbalstot Spriedumu biroja izveidošanu, Tieslietu ministrija norāda, ka gadiem ilgajā Senāta darbā, teorētiskos jautājumus diskutējot un apspriežot, dažāds senatoru sastāvs var tomēr dažkārt spriest par vienu un to pašu jautājumu pat pretrunīgi, vismaz atziņas var novirzīties. Atzīmēts, ka sava loma ir arī apstākļiem, kas katru gadu tomēr nedaudz mainās. Spriedumu biroju bija paredzēts izveidot, lai pārredzētu un sistematizētu Senāta praksi un rūpētos par tās saskaņošanu. Tas tika pamatots šādi: noorganizējot Senātā Spriedumu biroju, īpašā kartotēkā varēs pārliecināties par Senāta līdzšīņējo praksi katrā jautājumā un tādā kārtā saskaņot tagadējās atziņas ar agrākajām.¹

Juridiskais pamats Spriedumu biroja kā institūcijas izveidei bija Ministru kabineta 1938.gada 29.martā pieņemtais likums² „Pārgrozījums un papildinājums Tiesu iekārtā”, kura 61.¹–61.¹¹ pants attiecās uz Spriedumu biroju. Biroja uzdevums tika formulēts 61.² pantā – dot iespēju saskaņot un pārredzēt Senāta praksi.

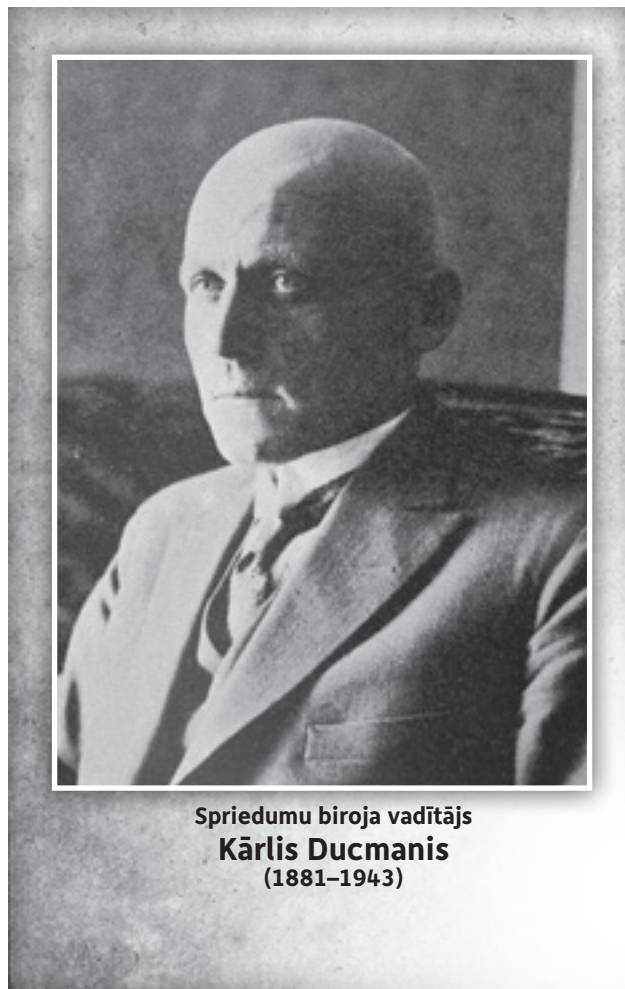
Kā viens no Senāta tiesu prakses saskaņošanas veidiem likuma 61.⁷ pantā tika noteikts – ja izspriežamā lietā kāds no senatoriem vai virsprokuratūras amatpersonām ierosina atzīt par vēlamu grozīt līdzšīņējo praksi departamentā, lieta nododama departamenta kopsēdei vai nu izspriešanai, vai jautājuma izšķiršanai. Lieta, kurā viens departaments atzīst par vēlamu atkāpties no citu departamentu prakses, nododama Senāta Apvienotai sapulcei jautājuma izšķiršanai.

Likuma papildinājums par Spriedumu biroju tapa pēc padziļinātas Rietumeiropas valstu tiesu līdzīgu institūciju izpētes, kuru personīgos apmeklējumos veica Latvijas Patstāvīgās Starptautiskās Tiesas organizācijas pārstāvis senators Kārlis Ducmanis³. Viņš arī kļuva par pirmo un vienīgo Spriedumu biroja vadītāju.

¹ Rīts, Nr. 256 (16.09.1938.) http://www.periodika.lv/periodika2-viewer/view/index-dev.html#panel:pp|issue:p_001_rits1938n256|article:DIVL673|issueType:P [Skatīts 16.11.2015.] LNDB.

² http://www.periodika.lv/periodika2-viewer/view/index-dev.html#panel:pp|issue:p_001_wave1938n076|article:DIVL18|issueType:P [Skatīts 18.09.2016.] LNDB; Latvijas valsts tiesību avoti. Valsts dibināšana – neatkarības atjaunošana. Dokumenti un komentāri. Nr. 83. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2015, 387.lpp.

³ Šo vīziņu materiāli un gūtās atziņas apkopotas divos turpinājumos rakstā „Augstāko tiesu jurisprudences kārtošana spriedumu birojos Vakareirpā (Studiju ceļojuma vērojumi Berlīnē, Leipcīgā, Vīnē, Prāgā, Brūnnē, Romā un Varšavā)”, publicēti 1939.gada Tieslietu Ministrijas Vēstneša 3. un 4.numurā (attiecīgi 616.–633. un 882.–908.lpp.).

Spriedumu biroja vadītājs
Kārlis Ducmanis
(1881–1943)

Senāta Spriedumu biroja instrukcijas I daļa (Spriedumu biroja darbvedība) un II daļa (Spriedumu biroja funkcijas) pieņemta Senāta Apvienotās sapulces 1939.gada 13.jūnija rīcības sēdē⁴. Apvienotā sapulce 1940.gadā apsprieda instrukcijas II daļas papildināšanu un III daļas (Publikācijas) pievienošanu⁵, tomēr tās tā arī netika oficiāli apstiprinātas. Latvijas Valsts vēstures arhīvā ir atrodami senatora K.Ducmaņa paskaidrojumi pie instrukcijas un darba plāna Senāta spriedumu birojam, kas satur arī instrukcijas nepublicēto III daļu⁶.

Nepilna pusotra gada laikā četru darbinieku kolektīva (neskaitot mašīnrakstītājas) darba rezultātā krājumos bija ievestas 3006 tēzes un 294 atzīmes, kas izvilktas: no Senāta Apvienotās Sapulces (44 tēzes, 2 atzīmes), Administratīvā (815 tēzes, 99 atzīmes) un Kriminālā (696 tēzes, 96 atzīmes) departamenta 1937.–1940.gada spriedumiem. Pat mūsdienu datorizētajā laikā atliek vien apbrīnot šī biroja darba spējas un ražīgumu.

Interesantu ieskatu Spriedumu biroja darbības ieceru īstenošanā sniedz K.Ducmaņa atskaites par biroja

⁴ Publicēta izdevumā „Latvijas Senāts 1918–1940. Rādītāji Latvijas Senāta spriedumu krājumiem Dītricha Andreja Lēbera redakcijā un izdevumā”.

⁵ I.sējums. Ievads, Apvienota sapulce, Administratīvais departaments. Rīga, 1995, 40.–44.lpp., un Latvijas Universitātes zinātniskie raksti Nr. 632. Tiesu prakses veidošana. 2001.gads, 18.–23.lpp.

⁶ LVVA 1535.fonds, 11.apraksts, arhīva lieta nr.159, 11.–15.lp.

⁷ LVVA 1535.fonds, 10.apraksts, arhīva lieta nr.21, 14., 15.lp.

Spriedumu biroja
virsssekretārs
Hamilkars Lejiņš
(1909–1993)

Mašīnrakstītāja
Alvine Jauniņš
(1892–?)

Virsssekretāra palīdzē
Tatjana Petrova
(1906 – 1989(?))

Tiesamata kandidāte
Kamilla Meldere
(1907–1986)

Foto no Valsts Vēstures arhīva fondiem

darbu⁷. Tās attiecas gan uz biroja darbiniekiem, darba intensitāti, lai apkopotu judikatūras atziņas jau no 1938.gada sākuma, gan sadarbību ar Senāta departamentiem nolēmumu norakstu saņemšanā. Tāpat detalizēti aprakstīti tēžu klasifikācijas apsvērumi un zīmvārdu (atslēgvārdu) norādīšana. Ievēribu pelna arī kartotēku veidošanas praktiskie aspekti, piemēram, noteikta (gumijota) papīra izvēle, lai pasargātu to no nolietojuma un saplēšanas, un speciālu „riņķa grāmatu”, kas dod iespēju katrā laikā izņemt vai apmainīt jebkuru lapu, lietošana tēžu krājumiem.

Daļa no šiem materiāliem 3500 lapu kopapjomā ir digitalizēti un pieejami Valsts Vēstures arhīva internetvietnē⁸. Tajā ir aplūkojamas 1699 tēzes, t.i., 57% no 3006 tēzēm, kas bija izveidotas līdz 1940.gada novembrim. Publiskotas 30 arhīva lietas no 1535.fonda, kas ir 0,042% no šajā fondā esošajām 71 383 lietām. Lai atvieglotu starpkaru Latvijas Senāta tiesu prakses apzināšanu un izvērtēšanu, Augstākās tiesas mājaslapā Judikatūras sadaļā atrodama vēsturiskā judikatūra (līdz 1940.gadam), kurā papildus minētajam digitalizētajam materiālam pieejams satura rādītājs un Civillikuma salīdzināmais pantu rādītājs, kas dod pārskatu par to, kuri 1937.gada izdevuma Civillikuma panti atvieto

1864.gada izdevuma Civillikuma pantus⁹ (1937.g. likuma sākotnējās redakcijas izdevuma pielikums), kas ļauj orientēties Civillikuma pantu pārmantojamībā.

Digitalizētie Spriedumu biroja materiāli sniedz ieskatu 1937.–1940.gada tiesu praksē, kā arī piedāvā juridiskās informācijas atlasē un apstrādes modeli, kas var noderēt arī mūsdienās.

Šobrīd Augstākajā tiesā veiktā judikatūras apzināšana pamatos atbilst Spriedumu biroja aizsāktajam darbam. Arī dažas iecerētās izmaiņas vienotas tiesu prakses nodrošināšanā atbilst Spriedumu biroja vadītāja iecerēm. Piemēram, tēžu kopumā, kas izkārtots Civillikuma normu secībā, bija iekļautas ne vien Civilā departamenta atziņas, bet arī Administratīvā un Kriminālo lietu departamentu atziņas par attiecīgo normu. Tādējādi tēzes tiesu darbības jautājumos 1938.–1940.gadā atspoguļo ne tikai katra departamenta, bet visa Senāta jurisprudenci.

Plašāks vēsturisko materiālu pārskats pieejams Augstākās tiesas mājaslapā sadaļā *Judikatūra/ Vēsturiskā judikatūra (līdz 1940.gadam)*.

Zinaīda INDRŪNA,
Judikatūras un zinātniski analītiskās nodaļas
konsultante likumu piemērošanas jautājumos

⁷ Valsts Vēstures arhīvā ir saglabājušās 4 Spriedumu biroja vadītāja atskaites par biroja darbu. Līdz šim tās nav publicētas.

⁸ <http://www.archiv.org.lv/senats/index.php?id=3&lang=lv>

⁹ http://at.gov.lv/files/uploads/files/6_Judikatūra/CL_panti.pdf. Civillikums. Kodifikācijas nodaļas 1937.gada izdevums. III. Alfabētisks rādītājs. Sastādījis J.Lauva. Rīga, Valsts tipogrāfijas izdevums, 1938, 63.–114.lpp.

JURIDISKĀ LITERATŪRA

Administratīvo tiesību mācību grāmata

Latvijas Republikas Augstākās tiesas spriedumi un lēmumi 2015

Eiropas Savienības tiesības II daļa. Materiālās tiesības

Trīs administratīvo tiesību jomā atzīti autori – Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes Valststiesību zinātņu katedras docētāji Dr.iur. Jautrīte Briede, profesore, Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta tiesnese, Dr.iur. Edvīns Danovskis, docents, Saeimas Juridiskā biroja vecākais juridiskais padomnieks, Anita Kovaļevska, lektore, Administratīvās apgabaltiesas tiesnese – izdevuši monogrāfiju „Administratīvās tiesības”.

Grāmatā viegli uztveramā formā izklāstīti svarīgākie administratīvo tiesību temati: publiski tiesisko un privāttiesisko attiecību nošķiršana, subjektīvo publisko tiesību konstatēšanas priekšnoteikumi, rīcības brīvība un novērtējuma brīvība, valsts pārvaldes iekārta un tās darbības formas, valsts pārvaldes uzdevumu deleģēšana, pašvaldības, valsts dienests, administratīvo sodu tiesības, publisko lietu tiesības, valsts pārvaldes darbības kontrole, iesniegumu un informācijas atklātības regulējums.

Katra temata izklāsts papildināts ar piemēriem, tostarp judikatūru, kā arī sniegts ieteicamās literatūras sarakstu.

Būtisku ieguldījumu satura pilnveidošanā ir snieguši grāmatas recenzenti LU Juridiskās fakultātes dekāne asociētā profesore Dr.iur. Anita Rodiņa, Notariāta institūta direktors Dr.iur. Gatis Litvins un Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta priekšsēdētāja Veronika Krūmiņa.

Neskatoties uz tiesu nolēmumu plašo pieejamību internetā, Augstākā tiesa turpina tradīciju gada juridiski nozīmīgākos nolēmumus izdot drukātā formā. 2015.gada nolēmumu krājums ir sava veida jubilejas izdevums – kasācijas instances nolēmumu gadagrāmata tiek izdota jau divdesmito reizi.

Krājumam atlasīti judikatūras attīstībai visnozīmīgākie 75 nolēmumi – 25 no katra departamenta. Vienam spriedumam administratīvajā lietā pievienotas arī tiesnešu atsevišķās domas (lieta Nr.SKA-102/2015). Trīs publicētie nolēmumi maina iepriekšējo judikatūru (lietas Nr.SKA-86/2015, Nr.SKA-119/2015 un Nr.SKK-389/2015).

Katrai grāmatas nolēmumu daļai ir savs izvērstas satura rādītājs, kā arī anotācija latviešu un angļu valodā. Publicētie nolēmumi ir sistematizēti, tiem ir sagatavotas judikatūras tēzes. Tāpat katrai daļai atsevišķi pēc dažādiem kritērijiem izveidoti vairāki rādītāji, kas palīdzēs atrast gan interesējošo nolēmumu, gan konkrētu judikatūras atziņu.

Krājumā veidošanā piedalījušies Augstākās tiesas departamentu priekšsēdētāji Edīte Vernuša, Pēteris Dzalbe un Veronika Krūmiņa, tiesnešu palīgi Līva Skujiņa, Nora Magone un Judikatūras un zinātniski analitiskās nodaļas konsultante Zinaīda Indrūna.

Baltijas-Vācijas Augstskolu biroja projekta ietvaros izdota grāmata „Eiropas Savienības tiesības II daļa. Materiālās tiesības”, kas ir 2014.gadā izdotās grāmatas “Eiropas Savienības tiesības. I daļa. Institucionālās tiesības” turpinājums. Abas grāmatas kopā veido visaptverošu pārskatu par Eiropas Savienības tiesībām.

Grāmatas zinātniskais redaktors Latvijas Universitātes asociētais viesprofessors Dr.iur. Kristofs Šēve (*Christoph Schewe*), priekšvārda autors Eiropas Savienības Tiesas tiesnesis profesors Dr.iur. Egils Levits.

Autori – Latvijas Universitātes mācībspēki Artūrs Kučs, Kristīne Dupate, Arnis Buka, doktorante Lolita Bērziņa, kā arī vairāki Juridiskās fakultātes absolventi, arī Augstākās tiesas Judikatūras un zinātniski analitiskās nodaļas zinātniski analitiskais padomnieks Aleksandrs Potaičuks.

NODERĪGAS SAITES

AUGSTĀKĀS TIESAS MĀJASLAPĀ PIEEJAMI 350 LATVISKI TULKOTI ECT NOLĒMUMI

Augstākās tiesas mājaslapā www.at.gov.lv izveidotajā Eiropas Cilvēktiesību tiesas nolēmumu klasifikatorā ievietoto dokumentu skaits pārsniedzis 350 vienības. Augstākās tiesas mājaslapā izveidotais ECT nolēmumu klasifikators ir plašākā publiskā vietne, kur vienkopus pieejami latviski tulkoti ECT nolēmumi – spriedumi, lēmumi un kopsavilkumi par spriedumiem. Šeit ievietoti spriedumi un lēmumi, kas publicēti oficiālajā izdevumā „Latvijas Vēstnesis”, ECT mājaslapā un Valsts Valodas centra mājaslapā, kā arī nolēmumi, kas tulkoti pēc Latvijas pārstāvja starptautiskajās cilvēktiesību institūcijās biroja, Latvijas Cilvēktiesību centra un Tiesībsarga biroja pasūtījuma. Tie ir spriedumi un lēmumi ne tikai lietās pret Latviju, bet arī pret citām valstīm, ja lietas risinātie jautājumi ir aktuāli arī Latvijā.

Datubāzē tiek ievietoti arī Ārlietu ministrijas Preses un informācijas nodaļas sagatavotie informatīvie kopsavilkumi par ECT izspriestajām lietām pret Latviju.

Turklāt Augstākās tiesas mājaslapā ievietotie ECT nolēmumi tiek sistematizēti atbilstoši Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijai un tās protokoliem, kas klasifikatoram piešķir īpašu vērtību. Nolēmumus iespējams meklēt arī pēc pieteicēja uzvārda, kā arī meklētājā ierakstot lietas numuru vai valsti, pret ko ir prasība.

Skatiet: www.at.gov.lv/Judikatūra/ECT_nolēmumu_arhīvs

Tāpat Augstākās tiesas mājaslapas Judikatūras sadaļā tiek publicēti Augstākās tiesas Judikatūras un zinātniski analītiskās nodaļas sagatavoti būtisku ECT nolēmumu atziņu tematiski apkopojumi. Šobrīd pieejami divi šādi apkopojumi – par ECT praksi, līdzsvarojot tiesības uz privātās un ģimenes dzīves neaizskaramību un izteiksmes brīvību, un par apcietinājuma pamatotību.

Skatiet: www.at.gov.lv/Judikatūra/ECT_nolēmumu_arhīvs/ECT_spriedumu_apkopojumi

PUBLICĒTI BIEŽI UZDOTIE JAUTĀJUMI UN ATBILDES PAR AUTORTIESĪBĀM

Eiropas Savienības Intelektuālā īpašuma biroja interneta vietnē (Eiropas Intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpumu novērošanas centra sadaļā) publicēti 15 bieži uzdotie jautājumi par autortiesībām digitālajā vidē un katras Eiropas Savienības dalībvalsts autortiesību eksperta atbildes. Attiecībā uz Latvijas jurisdikciju atbildes sagatavoja Augstākās tiesas Civillietu departamenta zinātniski analītiskās padomnieks Dr.iur. Rihards Gulbis.

Jautājumi, kas darbu izmantotājiem rodas saistībā ar autortiesību objektu izmantošanu digitālajā vidē, tika formulēti ar Eiropas patērētāju interešu pārstāvju palīdzību. Tajos aptvertas tādas tēmas kā autortiesību un blakustiesību izpratne, tiesību subjektu noteikšana, darbu un blakustiesību objektu izmantošana digitālajā vidē, tiesību pārkāpumi un atbildība, kā arī citi jautājumi.

Atbildes uz bieži uzdotajiem jautājumiem par autortiesībām sagatavoja katras Eiropas Savienības dalībvalsts autortiesību eksperti, ņemot vērā konkrētās dalībvalsts autortiesību regulējuma specifiku. Ekspertu atbildes apstiprināja gan attiecīgās dalībvalsts kompetentā institūcija, gan arī tās tika apspriestas Eiropas Intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpumu novērošanas centra darba grupās.

Ekspertu sagatavotās atbildes ir noderīgas ne tikai darbu izmantotājiem, bet arī autoriem un tiesību piemērotājiem. Tāpat tās ir vērtīgs avots salīdzinošas izpētes veikšanai par dažādās Eiropas Savienības dalībvalstīs valdošo izpratni autortiesību pamatjautājumos.

Atbildes uz bieži uzdotajiem jautājumiem par autortiesībām digitālajā vidē angļu valodā un attiecībā uz Latviju – arī latviešu valodā – ir pieejamas šeit: <https://euipo.europa.eu/ohimportal/lv/web/observatory/faqs-on-copyright-lv>

**Augstākās tiesas, citu valstu
un starptautisko tiesu
interesantāko nolēmumu apskats**

Judikatūras un zinātniski analītiskā nodaļa ikdienā strādā ne tikai ar Augstākās tiesas judikatūru, bet seko līdzi arī citu valstu, kā arī starptautisko tiesu nolēmumiem. Šī procesa rezultātā sagatavots pirmais nolēmumu apskats, kurā atrodami īsi kopsavilkumi no 2016.gada pirmā pusgada interesantiem nolēmumiem vai par aktuālām tēmām.

Šoreiz apskatā Augstākās tiesas, Eiropas Savienības Tiesas, Eiropas Cilvēktiesību tiesas un Vācijas Konstitucionālās tiesas nolēmumu kopsavilkumi – pavisam analizēti 19 nolēmumi.

Turpmāk šādus interesanto un aktuālo nolēmumu apskatus Judikatūras un zinātniski analītiskā nodaļa plāno sagatavot vismaz divreiz gadā. Pirmais apkopojums sagatavots kā „Augstākās Tiesas Biļetena” pielikums tikai elektroniskā formā.

Skatiet to Augstākās tiesas mājaslapā sadaļā *Par Augstāko tiesu/ Informatīvie materiāli/ Augstākās tiesas Biļetens/ Biļetena pielikums*

CIVILLIETU TIESU PALĀTAS VĒSTURE – GRĀMATĀ

**2016.gada 31.decembrī beigs pastāvēt
Augstākās tiesas Civillietu tiesu palāta.
Turpmāk Augstākā tiesa būs tikai kasācijas
instance.**

Lai Latvijas tiesu vēsturē saglabātu liecības par tiesu palātas 21 gadā paveikto un cilvēkiem, kas tajā strādājuši, top grāmata par Civillietu tiesu palātas vēsturi. Grāmatā būs fakti no tiesu palātas vēstures, pārskats par lietu kategorijām, kuru izskatīšana bija Civillietu tiesu palātas kompetence, un izskatīto lietu statistika, Civillietu tiesu palātas tiesnešu dzīves gājuma apraksti un cita informācija. Fotografijas un tiesnešu un darbinieku atmiņas.

Civillietu tiesu palātas pirmā kopbilde 1996.gadā

FAKTI un SKAITĻI

- Civillietu tiesu palātas tiesvedībā bijušas 23 960 lietas
- Vidēji gadā izskatīta 1141 lieta
- Visvairāk bijis lietu, kurās ir strīds par nekustamā īpašuma tiesībām
- Civillietu tiesu palātai bijuši trīs priekšsēdētāji:
Gunārs Aigars (1995–2014)
Raimonds Grāvelsiņš (2014–2015)
Ineta Ozola (2015 – 2016)
- Civillietu tiesu palātā strādājuši 33 tiesneši
- Gunāram Aigaram un Aivai Zariņai piešķirts Goda tiesneša nosaukums
- 16 no Civillietu tiesu palātas tiesnešiem kļuvuši par kasācijas instances tiesnešiem
- Civillietu tiesu palātā strādājis 31 tiesneša palīgs. Trīs no viņiem – Māris Vīgants, Inese Ušakova, Inese Rubīna – kļuvuši par tiesnešiem
- Civillietu tiesu palātas kancelejā strādājuši 90 darbinieki

Civillietu tiesu palātas tiesneši 2016.gada septembrī: (no kreisās) Inese Grauda, Arnis Dundurs, Mairita Šķendere, Marianna Terjuhana, Ineta Ozola, Gunta Freimane, Māra Katlapa, Dace Jansone, Sandra Krūmiņa

Plašu informāciju par Augstākās tiesas darbu var atrast mājaslapā

www.at.gov.lv